A/

Ex Libris Aloysii
Capoccaccia Romani

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI

HISTORIA

BINA SECTIONE IN CAPITA DIVISA.

PATAVII,

MDCCLV.

SUPERIORUM PERMISSU.

DE ÆTATE, QUA FLORUIT Q. CURTIUS DISSERTATIUNCULA,

Sive potius narratio, excerpta ex binis JOH. ISACI PONTANI hac de re Epistolis ad V. C. GER. VOSSIUM.

AD Curtium quod attinet, hoc præter ea, quæ allata sunt, videor dicturus, eum scilicet clariss. olim viro *Barnabæ Brissonio* lib. I. de Regno Persarum, haberi, atque æstimari *Curtium* illum *Rufum*, qui inde a Tiberii temporibus Rempub. attigit, & cui, dum Africæ Proconsuli velut comes, & sectator adhæret, spectrum illud se obtulit memoratum a Plin. l. 8. ep. 27. nec alium intellectum Suetonio, qui Rhetorum clarorum albo eundem sub *Rufi* cognomine adscripserit, quomodo etiam nominasse eum videtur Annal. XI. Tacitus. Et ideo ad Claudium Imp. referenda sunt, quæ Historiæ suæ l. X. de rebus Alexandri in hæc verba ipse perscripsit. *Proinde jure merito Populus Romanus salutem se Principi suo debere profitetur, cui noctis, quam pene supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule,*

non Solis exortus, lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo revirescit solum, sed etiam floret Imperium. Absit modo invidia, excipiet hujus sæculi tempora ejusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas. Eaque Curtiana verba haud alia interpretatione egere, subjicit Brissonius idem, quam Suetonii cap. x. & xi. in Claudio, & Josephi l. xix. Antiq. c. 2. & 3. ubi scilicet post cædem Caji, per biduum de mutando Reipub. statu, asserendaque communi libertate hæsitatum innuitur, ac tandem Rectore uno, ac nominatim constituto Claudio, Imperium stabilitum, firmatumque est. Quæ sane haud alia sunt, quam annotata jam olim Cl. V. *Justo Lipsio* ad lib. xi. Annal. Taciti memorantis originem Curtii Rufi. Interim hæsitare se idem Lipsius profitetur, & facile manum daturum, si quis afferat verisimiliora. Qua occasione tentasse aliud postea reperio virum ampliss. ac multa eruditione præstantem *Janum Rutgersium* in illis suis rerum selectarum, ac variarum Lectionibus, ubi Brissonii opinionem, qui ad Claudii ævum referendum volebat, paucis, & accurate confutans, ostendit, post Caji cædem, Romanum Imperium neque a pluribus expetitum, neque Civilibus bellis, ut Macedonicum illud, cujus occasione superiora ista de Romana Repub. interse-

ruit

ruit Curtius, fuiffe laceratum. Quod tamen effet, fi hic locus eo trahendus foret. Itaque Rutgerfius ipfe a Briffonio hac parte, ac jure decedens, ævum Curtii ad Vefpafianum potius referendum credidit. Nec ego valde abnuerim, nifi verba illa Curtii fuperius pofita, *Non ergo revirefcit folum, fed etiam floret Imperium*, alio me quafi traherent. Ecce *revirefcere Imperium*, inquit, quod dici haud potuit, imo nec dicitur, nifi de fæculo infequenti, & præfertim Trajani Principatu, ut habet diferte prologus ille Flori, qui poftquam *juventam Imperii* retuliffet ad ufque ætatem *Augufti Cæfaris*, ab eo paulatim adufque *Trajanum*, qui anni fuerint CC. *confenuiffe* idem, ait, atque inde fub eodem viciffim moviffe lacertos, ac præter fpem omnium, quafi depofito fenio, ac refumpta juventute, *revirefcere cæpiffe*. Nec aliter de fuo quoque ævo Prudentius, ubi introducens Romam loquentem ita canit:

O clari falvete Duces, generofa propago
Principis invicti, fub quo fenium omne renafcens
Depofui, vidique meam flavefcere rurfus
Canitiem.

Ultra, quod addam, magnopere non eft, nifi attendere etiam obiter libeat, quam apte verbis Curtii fuperius recitatis Trajani refpondeat Imperium, Imperiique initium. De quo omnia, quæ velim, & fufe ad hanc rem, in illuftri illo fuo ad hunc principem Panegyrico refert Plinius junior: & idem quoque, fed paucis agens,

clare tamen, diserteque Aurel. Victor in vita ipsius Trajani; ubi inquit. *Quæ omnia eo videbantur majora, quoniam per multos, atque atroces Tyrannos perdito, atque prostrato statu Romano, in remedium tantorum malorum divinitus credebatur opportune datus Trajanus, usque eo, ut adveniens Imperium ejus pleraque mirifica denuntiaverint, in queis præcipuum cornix è fastigio Capitolii, Atticis sermonibus effata,* καλῶς ἐσται. Quod Suetonius Tranquillus sub finem Domitiani latine reddens ita expressit,

Nuper, Tarpejo quæ sedit culmine, cornix,
Est bene non potuit dicere, dixit, erit.

Qui & addit continuo istud epiphonema. *Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi pone cervicem auream enatam, pro certoque habuisse, beatiorem post se, lætioremque portendi statum Reipublicæ. Sicut sane brevi evenit, abstinentia, & moderatione insequentium Principum.* Quorum Principum præcipuus, ac coryphæus fuit post brevissimum Nervæ Principatum, Trajanus, de quo dictum. Qui longo, moderatoque Imperio, pulsa temporum antecedentium nocte, *novum* illud, quod innuit Curtius, *sidus* exinde *illuxit*, ac veluti *Sol exortus lucem caliganti reddidit mundo, faces extinxit, gladios condidit, suaque, ac subita serenitate tempestates* circumquaque Romani Imperii feliciter *discussit*. Unde & iterum idem Curtius lib. 3. de Tyro loquens, agnoscit haud immerito *longam* in Imperio *pacem cuncta*

refloventem, post scilicet Domitianum, & alios Principes, *beneficio* præsertim, *ac moderatione*, ut verba fuerunt Suetonii, *insequentium Imperatorum*, in quibus familiam duxit Trajanus præcipue. Ut omittam, postremis illis ejusdem superius Curtii verbis, quæ votum continent pro nova ad principatum evecta domo, haud alium intelligendum innui, quam Trajanum, qui post Nervam, a quo est adoptatus, primus habetur Principum externorum. Fuit enim ex urbe Tudertina, Hispanus. Nam de novo Principe, & a prioribus, qui Romani omnes fuere; prosapia, & gente diverso, loqui Curtium ostendunt itidem, quæ superius proxime sequuntur, ubi posteritatem quidem ejusdem domus, si non perpetuam, saltem diuturnam fore auguratur. Quod ad Principum priorum aliquem, qui ante Nervam, & Trajanum fuere, quique tandiu Romanæ gentis floruerunt, & ab Ænea, aut primis Regibus originem deducebant, quomodo referetur? Habes Vossi humanissime, quæ sit nostra de florentissimo Scriptore, deque tempore, quo claruit, sententia. Tu eam qualemcunque æqui facies, ac simul moram responsionis nostræ.

EX ALTERA
AD EUNDEM
EPISTOLA.

De Curtio, quod præsens nuper, sed festinus volebam, innuisse magis, quam dixisse puto. Nam quod existimabas de *domo eadem* quod Curtius ait, ad Vespasianum quoque posse referri, cum Æneadum prosapia in prioribus ante eum Cæsaribus, & præsertim in Nerone, finem habuerit, etiamsi concederetur, hærebis nihilominus æque in illis verbis. *Absit invidia, excipiet hujus seculi tempora ejusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas*, quod Vespasiani Posteritas diuturna non fuerit, & filius ejus Titus annos tantum duos, frater vero Titi Domitianus quindecim in Imperio transegerit, eosque tales, quibus haudquaquam adscribi possit, *Bonum Fatum*, aut illud Curtianum elogium, *Non ergo revirescit solum, sed etiam floret Imperium*. Ipse autem Vespasianus vix ultra decennium rerum potitus, quomodo *longæ pacis* laude *cuncta refoventis*, quam suis iterum lib. 3. temporibus *sub Romana mansuetudine* tribuit Curtius, celebrari poterit? Adeo ut iterum, iterumque

que fateri habeam, *ejus noctis*, quam ait Curtius *Romanos pene habuisse supremam*, haud aliud *illuxisse sidus novum*, quam Trajanum, *ejusque*, non *Solis ortum*, ut idem porro addit, *conditis gladiis*, *lucem caliganti reddidisse mundo*, idque tum præcipue, cum in Nervam conjuratio Calphurnii, Crassi, Ælianique, & aliorum inita detegeretur. Nam statim exinde, ascenso Capitolio, M. Ulpium Trajanum adoptavit, ac successorem sibi Nerva declaravit. Cui etiam continuo post defuncto succedens Trajanus, Imperium diu, feliciterque tenuit, ut & Adrianus, qui eum excepit, *ejusdem*, ut habent verba Curtii, *domus*, ac prosapiæ Imperator.

Jam quod ad stylum Curtii attinet, eum anterioris fere sæculi videri, movere id possit, nisi omnibus sub Trajano Auctoribus concisum ut plurimum dicendi genus placuisse videam, nec tamen omnes pari id modo, aut laude assecutos. Nam Florus, licet verba ei stricta, sententiæque argutæ sint, flosculis tamen Rhetorum orationem subinde pingit: contraria Taciti est oratio, & multo vicissim alia Suetonii, aliaque Plinii, qui tamen omnes Trajani sæculo claruerunt. Et adde his Asinium Pollionem, æqualem propemodum Ciceronis, quem tamen a nitore, & jucunditate Ciceronis ita longe abfuisse, Fabius fassus est, ut videri potuisset sæculo prior. Et denique Eginhardum quis sæculo barbaro eam Caroli Magni vitam contexuisse dicat, nisi hoc

ad-

adſtruat auctoritas Adami Bremenſis, qui eum prolixe citat, ſæculo æque barbaro, utpote ſequentibus ſtatim temporibus, ſub Caroli filiis, aut nepotibus florens? Et Curtius ipſe, de quo dicere cœperamus, etiamſi dictio ejus terſa multum eleganſque ſit, nonne ea habet, quæ ad ſæculum inclinans, deteriuſque referri debeant? Sane *Ducatus* vox, quæ apud eum occurrit, neſcio, an apud alios, niſi eos, qui ſub Trajano, & illis temporibus floruerunt, ut Suetonius, reperiatur: ne & alia addam, de quibus dicetur opportunius alias.

Sed pluribus fortaſſe apud te hæc agere videar, mi Voſſi. At tu, qui tuus eſt veri cognoſcendi amor, & ſtudium, in re præſertim tam intricata, quæque tot egregios viros *Briſſonium*, *Bongarſium*, *Mondium*, *Pithæum*, *Lipſium*, alioſque, & nuper quoque virum ampliſſimum, noſtrumque utrique amiciſſimum, *Rutgerſium* (*ut Acidalium*, *Popmam*, *Locceniumque* nunc mittam) exercuit, hanc, ut ſpero, parrhiſiam noſtram æqui facies. Age itaque, iterato nunc ipſa Curtii verba paulo fuſius poſita inſpiciamus, conferamuſque cum ſingulorum ſententiis propius. Ait lib. x.

Sed jam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & inſociabile eſt Regnum, & a pluribus expetebatur. Quodque Imperium ſub uno ſtare potuiſſet, dum a pluribus ſuſtinetur, ruit. Proinde jure meritoque Populus Romanus ſalutem ſe Principi ſuo debere profitetur, cui noctis,

quam

quam pene supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule, non Solis ortus, lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo reviresscit solum, sed etiam floret Imperium. Absit modo invidia, excipiet hujus sæculi tempora ejusdem domus, utinam perpetua, certe diuturna posteritas.

Quibus ex Curtii verbis liquet, occasione Macedonici Imperii, quod jam a pluribus, extincto Alexandro, expetebatur, ista de rei Romanæ statu interseri, ac demonstrari, *jure, meritoque Populum Romanum salutem Principi suo debere, cui noctis, quam pene supremam habuerat, novum sidus illuxerit*. Quod sane nec ad Augustum referri potest, cui vivo, & ad Imperium promoto nullum *novum sidus*, aut successor auxiliaris illuxerit; nec ad Claudium, quia post cædem Caji, neque Imperium a pluribus expetebatur, neque motibus intestinis agitabatur, ut Macedonicum; nec ad Vespasianum, qui ipse sibi Imperium post necem, & occisionem Vitellii adscivit. At Nervæ, in quem præter Calphurnium Crassum, Ælianus, aliique Imperio imminentes conjuraverant, adoptatus Trajanus *novum*, ac salutare hoc *sidus* vere fuit, qui & eam seditionum, ac temporum noctem die subito serenavit. Ita enim *noctis* vocabulum accipiendum ibi, quæ est in voce *sidus*, metaphoram puto osten-

ostendere. Proprie autem de prælio, quod inter copias Vespasiani, & Vitellii est noctu certatum, velle exponere, quasi ea nocte Vespasianus, Vitellio profligato, novum sidus illuxisset, negant Curtii verba, qui ait, noctis ejus novum sidus ipsi Principi illuxisse. At Vespasianus Principi Vitellio non salutaris, aut *novum sidus illuxit*, sed jam ante eam pugnam e Syria cum legionibus adventans ei minitabatur exitium, atque internecionis quoque causa postremo fuit. Exortus igitur accipiendus hic Trajani, qui Nervæ jam seni, & contempto accurrens, ipsi mundo, id est Imperio universo *caliganti*, & veluti *trepidanti sine suo capite*, *lucem reddidit*, *faces extinxit*, *gladios condidit*; Calphurnii puta, & Æliani, in quos, ut capita, & faces conjurationis, cum primum Imperium capessiit, animadverti etiam fecit, atque ita subita serenitate, ut deinceps Auctor loquitur, tantam tempestatem discussit. Quod iterum nec ad Augustum referas, qui initio Imperii sui cum monstris illis Antonio, Pompejo, Lepido tamdiu est colluctatus: nec ad Vespasianum, qui solo sublato Vitellio, securus egit, ac brevi exinde, decennio circiter exacto, Imperium finiit.

Quibus hoc pacto expositis, apte jam, quemadmodum & Florus, aliisque de ejusdem Trajani sæculo, *revirescere non solum*, *sed etiam florere* inquit *Imperium*. Et tandem epiphonemate, ac bono quasi omine claudens, *excepturam* addit *istius sæculi tempora domus ejusdem*, *utinam perpetuam*,

tuam, certe diuturnam posteritatem. Quod similiter neque de Augusto, aut Claudio, ac multo minus de Vespasiano potest accipi; cum, ut dixi, biennium tantum filius ejus Titus, & quindecim annos Domitianus Titi frater imperaverit, idque, ut constat, truculentissime. Estque notandum, cum *domus ejusdem posteritatem* dicat, minime ad Vespasianum hoc referendum, cui filii successere, sed optime quadrare in Trajanum, qui ex sua *domo*, ac familia Adrianum successorem sortitus est. Quorum etiam uterque expertus est, quam innuit alibi idem Curtius, *sui temporis longam sub tutela Romanæ mansuetudinis pacem, cuncta refoventem*. Suetonius, sub finem Domitiani, id factum dixit *beneficio, ac moderatione insequentium Principum*, in quibus eminuit, ac princeps fuit, de quo jam, iterumque dictum, Trajanus.

Hæc, eruditissime Vossi, super Curtio breviter, & veluti corollarii vice occasione familiaris nostri sermonis adjicienda prioribus putavi. Cujus inquam Curtii fatum idem esse video, quod Manilii Poetæ, de quo quam varia doctorum similiter judicia sint, non ignorare te existimo, &c.

SUP-

SUPPLEMENTI IN Q. CURTIUM DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI

LIBER PRIMUS.

PHILIPPUS MACEDO, qui primus omnium Regum ejus gentis Macedoniæ Regnum, subacta tota Græcia, ad summam potentiam evexit, Amyntæ, viri prudentissimi, omnibusque imperatoriis virtutibus instructi, filius fuit. Is Amyntas ex Eurydice uxore tres filios susceperat, Alexandrum, Perdiccam, & Philippum Alexandri Magni patrem, atque filiam Euryonem. Insidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias generi mariti morte pacta, occidendum virum, Regnumque adultero tradendum susceperat, oppressus fuisset, ni filia pellicatum matris, & sceleris consilia prodidisset. Post mortem Amyntæ, Alexander major natu filius Regno potitus est. Qui inter initia Regni, cogente sane durissimo necessitatis telo, bellum ab Illyriis pacta mercede, datoque Philippo fratre obside, redemit. Interjecto quoque tempore, per eundem obsidem, cum Thebanis gratiam pacis reconciliat. Quæ res Philippo ad maxima egregiæ indolis incrementa profuit. Siquidem tota custodiendi pueri cura Epaminondæ strenuissimo Thebanorum Duci, atque Philosopho præstantissimo, hac conditione demandata est, ut commissum sibi puerum diligenter servaret, & summo studio in id juxta incumberet, ut moribus Principe dignis, atque honestis disciplinis quam optime imbueretur. Fovebat ea tempestate laudatissimus Princeps domi filio suo Epaminondæ Præceptorem Pythagoricum, sub quo Philippus multum profecit. Interea temporis Alexander, insidiis matris Eurydices appetitus, occubuit: cui tamen antea Amyntas in scelere deprehensæ, propter communes liberos, ignarus, iisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque ejus Perdiccas, simili insidiarum fraude, relicto parvulo filio, decipitur. Sub idem tempus Philippus commodum e custodia elapsus, diu se non Regem, sed tutorem pupilli egit. At, ubi graviora bella imminebant, serumque auxilium in expectatione infantis erat, compulsus a populo, Regnum Macedonicum male affectum, cum bellicis artibus, tum Philosophiæ præceptis præmunitus,

appre-

apprehendit, anno CCCC. ab Urbe condita, Olympiade CV. Circa prima itaque Regni primordia, rerum infinita multitudine in diversas trahente partes. finitimis undique in Macedoniam irruentibus populis, bellisque veluti conspiratione quadam, ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluentibus, Rex Philippus cautius omnino agendum esse considerans (omnibus enim par esse non poterat) alia interposita pactione composuit, alia redemit, facillimis aggressis, ut militum trepidos firmaret animos, & sibi hostium contemptum demeret. Primum illi cum Atheniensibus certamen fuit, quibus per insidias victis, metu gravioris belli, cum interficere posset, omnes incolumes sine pretio dimisit; quae res illi magnam & gratiam, & auctoritatem conciliavit. Captis deinde Paeonibus, Bellum in Illyrios transtulit. Ibi multis hostium millibus caesis, Larissaeam urbem nobilissimam cepit.

Hinc Thessalos, non cupiditate praedae, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus, quam bellum metuentes, adoritur. Quibus ex improviso praeoccupatis, atque in potestatem redactis, jungendo equitum, peditumque fortissimas turmas, & copias, invictissimum facit exercitum. Quibus rebus feliciter gestis, Olympiada Neoptolemi Regis Molossorum filiam uxorem ducit, conciliante nuptias altore virginis Ariba Rege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troadam in matrimonio habebat. Quod causa illi exitii, malorumque omnium fuit. Nam, dum Regni incrementa affinitate Philippi se acquisiturum sperat, proprio Regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. Post nuptias autem Philippus per quietem visus est conjugis alvo insignem affixisse bullam, cujus sculptura, quemadmodum is existimaverat, leonis haberet imaginem. Quod Vates ita sunt interpretati, Ipsam quidem esse gravidam, animosum quoque, & leonis natura praeditum infantem parituram. *Deinde, cum Philippus urbem Methonem expugnaret, ictu sagittae dextrum amisit oculum. Nihilominus tamen pacem deprecantibus dedit, mitisque etiam adversus victos fuit. Pagas etiam capiens Imperio suo adjecit. Triballorum quoque gentem, & quicquid praeterea terrarum in proximo erat, invadens, omnia uno velut impetu devicit. Debellatis finitimis, atque confirmato jam Macedoniae Regno, cum Domum rediisset, natus est ipsi Alexander filius ex Olympiade uxore, VIII. Idus Aprilis, dicit Plutarchus, ab eo autem, qui illum in Latinum convertit, scribitur, circa idus Augusti. Quod sane, cujus sit error, dubium est. Porro Philippus, veluti e specula quadam, libertati omnium insidiatus, Graecorum civitates, quae dominandi libidine singulae imperare cogitaverant, omnes in suam redegit potestatem. Inferioribus enim contra superiores suadens certamina, omnibus ad invicem callide incitatis, a Thebanis etiam,*

qui

qui tamen antea eum, tanquam hostem, repellere conabantur, contra Lacedæmonios, & Phocenses, qui, templo Apollinis spoliato, milites conduxerant, necessitate urgente, Dux electus, oppressis sacrilegis, magnamque inde apud omnes nationes gloriam adeptus, omnium ad ultimum efficitur dominus, ac princeps, & victos pariter, atque victores servitutem subire coegit. Inde in Cappadociam trajiciens, captis, & occisis finitimis Regibus, universam Provinciam Imperio Macedoniæ adjecit. Olyntho quoque expugnata, Thratiam invasit. Nam, cum eum fratres duo Thraciæ Reges, de terminis Regni ambigentes, disceptationum suarum judicem eligerent, Philippus ad judicium, velut ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu venit, & utrumque Regno, de quo disceptabant, spoliavit, omnes sane Principes docens, concordiam maximum ad conservanda Imperia, atque Principatus stabiliendos adminiculum esse.

Alexander autem factus annorum duodecim, rebus bellicis admodum delectari, & excelsæ indolis manifestissima proferre indicia cœpit. Cumque ex æqualibus nonnulli ex eo percontarentur, ad Olympicum numquid stadium libens decertaret, (plurimum enim pedum celeritate pollebat) Libens equidem, *inquit*, si decertaturos mecum Reges sim habiturus. *Cum cum forte, absente Philippo, Legati a Persarum Rege venissent, eos cum hospitio, tum consuetudine captos, jucundissima sibi familiaritate conjunxit, admirantes, quod is nihil aut humile, aut puerile sciscitaretur. Nam aut viarum longitudinem, aut superiorum itinerum modos perquirebat; multa super Rege, qualis in hostes esset, nunc super Persis, quæ vires, aut quæ esset potentia, rogitabat. Quas res admirati Legati, late diffusam Philippi gravitatem nihil præ hujus pueri indole, & majore, quam ætas pateretur, animi magnitudine, duxerunt. Quoties a Philippo aut nobile quoddam captum oppidum, aut memorabili prælio parta victoria nuntiabatur, haud magnopere lætabatur. Cæterum ad suos ajebat æquales,* Omnia, o pueri, genitor occupabit, ita ut ne vobiscum grande ullum, ac insigne facinus ostentare mihi sit reliquum. *Non enim ipsum ulla illecebrarum, aut pecuniæ, sed sola virtutis, ac gloriæ cupido tenebat. Quoque majores a patre facultates acciperet, eo se minora gerere posse existimabat. Quocirca, crescente dominio, gerendis præclaris rebus materiam magna ex parte exhaustum iri ratus, non opes, non deliciarum usus, verum certamina, & pugnas ardebat, & Principatum, unde sibi ob virtutem, gloriam, nominisque immortalitatem (quæ spes nec Alexandrum, nec quenquam alium bonum unquam fefellit) compararet, affectabat. Quamobrem ipsius cura compluribus (uti par erat) nutritoribus, pædagogis, ac præceptoribus est demandata, in primis*

tamen

tamen Aristoteli, ex cujus disciplina decem ferme annis informatus est. Eodem fere tempore Philippus Delphos misit, consulens de successore: responsumque tale accepisse ferunt: Is demum tuo Imperio, omnique orbe potietur, quemcunque Bucephalus sessorem passus fuerit. *Erat autem Bucephalus equus forma spectabilis, atque ferocissimus, quem Philonicus Thessalus Philippo XIII. talentis emerat. Hunc diu Philippus sub claustris præferratis asservari jussit. Mansit tamen ita ferus, ut plane nullus eum ne tangere quidem ausus fuerit. Quare factum est, ut eum Philippus removeri, atque abjici jusserit. Alexander vero cum forte adesset,* Qualem, *inquit,* isti equum perdunt, dum eo per imperitiam, ac mollitiem uti nesciunt! *Cumque mira arte sine verberibus tractasset equum, tandemque conscensum ad cursum admisisset, tum calcibus usus est. Ac molliter flexis habenis, cum equum reduxisset, descendentis caput exosculatus pater, emissis lacrymis,* Aliud, *inquit,* o fili, tibi par Regnum quære, quando te jam Macedonia non capit. *Præsagiit vir prudens, tam excelsæ indoli non suffecturam paternam ditionem. Post hæc Philippus toti Greciæ bellum inferre statuit. Ad quod percommodum ratus, si Byzantium nobilem, & maritimam urbem in potestatem redegisset; eandem sibi resistentem obsidione cinxit, relicto domi ad Regni curam filio Alexandro, tum XVI. annos nato. Hæc urbs a Pausania Spartanorum Rege condita, a Constantino postmodum gloria, opibusque aucta, atque renovata, & a nomine suo Constantinopolis dicta circiter MCXL. annos sacratissimi Imperii sedes, totiusque Orientis caput fuit. Nunc tamen, proh dolor! fœdissimæ, atque impiissimæ Turcarum gentis Imperio subjacet. Sed ut ad Philippum redeam, exhaustis in obsidione opibus, piraticam aggreditur, centumque septuaginta navium spolia rapuit, atque militibus suis distribuit. Ne autem in unius urbis obsidione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortissimis, multas Chersonesi urbes expugnavit. Filium deinde Alexandrum XVIII. annos natum, virtutis, & promptitudinis in rebus agendis manifestissimæ, ut sub patris militia tyrocinii rudimenta poneret, ad se accersivit. Cum quo in Scythiam prædandi causa, more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus, est profectus. Eaque expugnata, viginti millia puerorum, ac fœminarum capta, pecoris magna vis, auri, argentique nihil, XX. millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa sunt. Sed revertenti a Scythia Philippo Triballi occurrunt, negantes se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, mox & prælium: in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cum omnes occisum putarent, præda amissa est. Cum primum ex vulnere convaluit, diu dissimulatum bellum Athenien-*

nienfibus infert. Cujus causa Thebani se junxere, metuentes, ne victis Atheniensibus, veluti vicinum belli incendium, ad se transiret. Inita societate inter civitates paulo ante infestissimas, legationibus totam fatigant Græciam, communem hostem communibus viribus summovendum putantes. Quædam civitates motæ Atheniensibus se se jungunt, quasdam autem belli metus ad Philippum traxit. In hac pugna Philippus Alexandrum filium alteri cornu præfecit. Ubi laudatissimi Herois virtus clarissime emicuit. Talem enim in eadem pugna se præstitit, ut non inferior patre, imo etiam nulli secundus extiterit, postea quoque eam victoriam sibi invidia, ac fraude patris præreptam fuisse conquestus sit. Commisso itaque apud Cheroneam prælio, etsi Athenienses numero militum longe præstarent, a Macedonibus tamen, continuo, ac diuturno bellandi usu exercitatissimis, vincuntur. Non autem immemores pristinæ gloriæ cecidere. Hic dies universæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finiit. Cæterum, cum Philippus semper erga Alexandrum optime affectus fuisset, tandem ex Cleopatra noverca Olympiadi superinducta, discordia orta est. Causam adhibuit Attalus avunculus Cleopatræ, qui cum in nuptiis Macedones exhortaretur, Deos orarent, ut ad Regni successionem legitimus ex Philippo, & Cleopatra crearetur heres, excandescens Alexander, O improbum caput, *inquit,* nos vero tibi nothi videmur? *simulque in eum conjecit poculum. Insurgent inde pater contra Alexandrum, stricto cum petiit ferro. Ictus tamen, inclinatione corporis ab Alexandro evitatus, inanis excidit. Tunc Alexander conviciis patrem adortus, receptam Olympiadem matrem secum in Epirum duxit. Eum tamen Philippus, exprobrata sibi a Demarato Corinthio hac eorum discordia, paulo post multis precibus ægre revocavit. Inter hæc nuptias Cleopatræ filiæ, & Alexandri fratris Olympiadis, quem, pulso Ariba, Regem Epiri fecerat, Philippus celebrat. Dies erat pro magnificentia duorum Regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, insignis. Sed nec ludorum celebritas deerat, ad quorum spectaculum Philippus cum sine custodibus medius inter duos Alexandros, filium, generumque procederet, Pausanias nobilis ex Macedonibus nemini suspectus adolescens, occupatum angustiis Philippum in transitu obtruncavit, diemque lætitiæ destinatum, fœdum luctu funeris fecit. Hic puer stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat, qui eum ebrius postea, tanquam vile scortum, libidini convivarum subjecit. De quo, Philippo conquestus est, qui multum quidem ex rei turpitudine est motus, sed Attalo, ob magnam familiaritatem, & quod ejus opera tunc uteretur, ut noceret, induci haud potuit. Erat etiam Attalus, ob Cleopatram proxime a Rege in matrimonium acceptam, arctissima ei junctus cognatione: copiarumque in Asiam præmissarum Dux fuerat delectus,*

vir

vir in rebus bellicis egregiæ fortitudinis. Idcirco Rex potius ut Pausaniæ animum justissimo dolore incensum mulceret, est conatus: datisque ei magnis muneribus, loco insuper honestiore, inter corporis sui custodes, honoravit. Sed ille implacabili ardens ira, decrevit non tantum de eo, qui sibi injuriam intulisset, sed & qui ulcisci illatam noluisset, pœnam sumere. Vixit Philippus annos XLVII., regnavit XXV., Macedonum Rex XXIII., cui maximæ opes erant instrumenta bellorum, divitiarum quæstu, quam custodia solertior. Itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo, & perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter, & insidiosus alloquio: qui plura promitteret, quam præstaret: in seria, & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, instruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, solemnis illi consuetudo. Inter hæc eloquentia, & insignis oratio acuminis, & solertiæ plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deesset ornatus.

SUP-

SUPPLEMENTI IN Q. CURTIUM DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI

LIBER SECUNDUS.

ANNO ab Urbe condita CCCCXXVI. mortuo Philippo, Alexander filius, ob magnitudinem rerum gestarum Magnus appellatus, vigesimo ætatis anno, plenum invidia, & gravissimis odiis, ac periculis undique circumseptum assequutus est Imperium. Nec enim vicinæ Barbarorum provinciæ, & nationes modeste servitutem ferebant; avita vero dominia, patriosque Principatus affectabant. Primo omnium autem, quotquot paternæ cædis causa fuerant, gravibus affecit pœnis. Deinde sepulturæ ejusdem maximam impendit curam. Principatum vero multo melius, quam quisquam existimasset, confirmavit. Juvenis enim, atque ob ætatem adhuc teneram ab aliquibus contemptuè habitus, vulgus ipsum humanissimis sermonibus ita in sui benevolentiam traxit, ut & spem maximam omnibus faceret, & metum simul, atque contemptum sui universis demeret. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem, dedit. Quo facto tantum sibi conciliavit favorem, ut alii corpus, non virtutem, alii vero nomen Regis solum immutatum esse, dicerent. Et, cum initio tumultus undique contra ipsum exorti essent, audacia, & animi constantia incredibili, citissime motus omnes compressit. Profectus deinde Corinthum in Peloponnesum, generali totius Græciæ concilio, contra Persas, quorum erat eo tempore summum in terris Imperium, quique Græciam sæpe multis cladibus afflixerant, Imperator est designatus. Siquidem pater ejus idem bellum inchoaverat, morte tamen præventus, consummare haud potuerat. In hujus belli apparatu nuntiatur, Athenienses, Thebanos, & Lacedæmonios ab eo ad Persas defecisse, auctoremque ejus defectionis, magno auri pondere a Persis corruptum, Demosthenem Oratorem extitisse. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo, paratoque exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent. In transitu hortatus Thessalos, beneficiorum patris commonefaciens, commemorata etiam vetere cognatione, quæ sibi cum illis per Herculem

esset,

esset, sermonibusque humanissimis, ut magna a se sperarent, persuasos induxit, ut, communi totius Thessaliæ decreto, universæ gentis Dux crearetur, omniaque vectigalia, atque redditus suos ei traderent. Tanta autem in juvene celeritas, tamque efficax in rebus agendis diligentia, omnes, qui per contemptum ab eo erant alienati, perterrefecit. Athenienses itaque sicuti primi defecerunt, ita etiam primi pœnitere cœperunt, pueritiam Alexandri antea spretam supra virtutem veterum Ducum extollentes, missisque Legatis, bellum deprecabantur. Quibus auditis, & graviter increpatis, bellum remisit. In ea legatione Demosthenem quoque fuisse ferunt, sed cum ceteris ad Alexandrum non pervenit. Siquidem a Cytherone Athenas reversus est, sive correptus timore, quod frequenter Philippum cum suis vituperasset, atque ita in sua Republica contra Macedones verba fecisset, sive ut Regi Persarum, a quo magnam auri summam, ut Macedonum causam oppugnaret, accepisse dicebatur, omnem de se suspicionem eximeret. Hoc quoque ipsi ab Æschine exprobratum ajunt, qui in oratione quadam de acceptis muneribus ita dicit:
In præsens sane Regium aurum sumptus huic suppeditat.
Sed hoc deinceps haud sufficiet, cum nullæ opes moribus improbis satis esse possint. *Alexander, sedatis motibus, qui in Græcia erant exorti, antequam in Asiam cum exercitu trajiceret, per Thraciam iter faciens, Pæones, Triballos, Illyrios, aliosque finitimos petere instituit, quos novis rebus studere acceperat. Nam, quod Regno ejus tum finitimi, tum maxime infidi erant, minime negligendos censuit, præsertim cum in tam longinquas a domo regiones cum exercitu profecturus esset. Ex Amphipoli igitur cum copiis profectus in Thraces, quos Græci Autonomos vocant, nullius Imperio, nullius legibus obnoxios, decem dierum itinere ad Æmum montem pervenit. Ibi, circa aditus angustias, negotiatorum, atque Thracum ingentem manum collectam obviam habuit. Insederant montis verticem, curribusque pro vallo, qua patebat aditus, utebantur, inde pugnaturi, si necessitas postulasset. Sin autem ex adversa montis parte peterentur, currus in Alexandri phalangem magno impetu erant immissuri: quod & fecerunt. Sed milites ab Alexandro edocti, alii laxatis ordinibus, alii corpora humi strata scutis contegentes, periculum omne devitarunt. Hinc alacriores facti ingenti clamore in hostes feruntur, eosque uno impetu superavere. Alexander protinus, superato jugo, per Æmum montem in Triballos ad flumen Lygium profectus est. Syrmus Triballorum Rex erat. Is cognito Alexandri adventu, uxores, ac pueros, ceteramque imbellem turbam, ad Danubium, in insulam Peucam confestim misit, quo & Thraces Triballis finitimi se receperant. Nec multo post & ipse Syrmus eodem fugit. Reliqua Triballorum multitudo ad alteram insulam se contulerat, eo in loco, ex quo pridie Alexander moverat, sitam.*

Ale-

Alexander Triballos repetens, hostes ex sylvis in aperta provocatos superat, tribus millibus cæsis, reliquis in fugam conjectis, paucisque captis. Post hanc pugnam Alexander ad Danubium profectus, ad insulam, in quam Triballi, ac Threces confugerant, contendit. Cui tamen Barbari summa vi restiterunt; quod erat iis facilius, quoniam & naves paucæ erant, & insulæ maxima pars prærupta, ac præceps, & fluminis cursus, utpote in angusto conclusus, concitatior. Quapropter Alexander, abductis inde navibus, trajecto noctu flumine, MD. equitibus, peditibusque IV. millibus, Getas, quorum circiter IV. millia equitum, peditumque supra X. millia prohibendi animo in adversa ripa armatos viderat, petiit. Quo facto territi Getæ, ne primum quidem impetum sustinere. Res prorsus ingentis audaciæ iis visa, Alexandrum tam facile unica nocte Danubium omnium Europæ fluminum amplissimum, atque altissimum, nullo ponte injecto, transisse. Confugientibus igitur illis in sylvarum solitudines, atque latebras, Rex urbem vacuam nactus, cepit, soloque æquavit. Huc loci venere Legati a ceteris Danubii accolis, a Syrmo Triballorum Rege, atque Germanis, ad Alexandrum, ut cum eo amicitiæ fœdus inirent. Quibus in fidem, & amicitiam acceptis, e Germanis quæsivit, Quidnam in humanis rebus præ cæteris extimescerent, *ratus, nominis sui magnitudinem ante omnia ipsis formidolosam videri. Illi hoc se in primis timere responderunt:* Ne forte in sese aliquando cælum rueret. *Alexander nihil motus responsi superbia, tantum adjecit,* Germanos superbos esse; *eosque domum remisit. Inde in Agrianos, & Pæonas iter persequenti nuntiatum est, Clytum Bardyles ab eo defecisse, Glauciamque Taulantiorum Regem se ei conjunxisse. Erant & qui nuntiarent, fore, ut Autariatæ ipsum in itinere adorirentur. Proinde negotio de Autariatis Lagaro Agrianorum Regi, qui patri Philippo admodum carus, Alexandro quoque perquam familiaris erat, commisso, insuper Cyna sorore, ubi Pellam revertisset, ultro in uxorem promissa, ipse ad Clytum, Glauciamque magna celeritate contendit, eosque vario prælio vicit, atque prostravit. Hæc agenti superveniunt nuntii, multos in Græcia res novas moliri, civitatesque non paucas, & in primis Thebanos, ab eo defecisse. Qua re motus Alexander in Macedoniam est reversus, ut factum in Græcia tumultum reprimeret. Thebanis autem tenantibus præsidium Macedonicum ex arce Thebana, quam Cadmeam vocant, depellere, ipsamque præaltis fossis, & munitissimo vallo cinctam obsidentibus, Rex cum exercitu magnis itineribus profectus, non longe a Thebis cum omnibus copiis insedit. Itaque Thebanorum duces, quoniam Alexander præter spem omnium advenerat, ac incertum erat, utrum auxilia, sicuti a nonnullis civitatibus petierant, illis adventura essent, de belli ratione consultare cœperunt. Omnibus tandem consentientibus,*

tibus, belli discrimen subire constituerunt. *Sed* Rex *suos continuit, illis spatium pœnitendi, mutandique consilii exhibens, nullo pacto futurum existimans, ut una civitas contra tantas copias esset pugnatura. Habebat enim ultra* XXX. *millia peditum, equitumque ad* III. *millia, omnes laboribus bellicis exercitatissimos. Quorum virtuti confisus, Persicum bellum susceperat. Sane si Thebani temporum fortunæ cedentes, pacem petiissent, Rex eorum postulatis libentissime annuisset. Nam tum mirifico studio ad Persas in Asiam transire properabat. Cum tamen armis, non precibus uti decrevissent, Alexander Macedones ad prælium instruxit. A Thebanis contra hostes numero longe superiores summis viribus, atque impigre decertatum est. Interim Macedonibus, qui custodiæ Cadmeæ arcis præerant, a tergo invadentibus, circumventi Thebani, in ipsa pugna ceciderunt. Capta civitas, & direpta, urbs eversa funditus est. Qua quidem in re ea spes, idque consilium extitit Alexandro, ut hujusmodi casu, ac terrore compressi Græci, quietius, dum abesset, agerent, cum alioqui incusantibus Thebanos sociis Phocensibus, ac Platæensibus morem gerere, gratificarique concupisceret. Plures sex millibus oppetiere. Triginta millia vendidit, ex quibus quadringentorum quadraginta talentorum argenti summam coegit. Pindari vatis tamen stirpi pepercit, summum in doctos favorem manifestissimo exemplo testatus. Non omittendum videtur, quod hic rerum gestarum Alexandri Scriptores de Timoclea referunt; quam insignem Thebanam fœminam Thracius quidam Dux constuprasse dicitur: cumque post id eam posceret pecuniam, solus a muliere ad puteum seductus fuisse, in quo diceret pretiosiora rerum suarum occultari. Ducem igitur super os putei spectandi causa inclinatum, illa in profundum detrusit, superneque injectis lapidibus oppressit. Ob id facinus adductam ad se in vinculis fœminam percontatus est Alexander,* quænam esset; *Ea imperterrita,* Theagenis, *inquit,* sum soror, qui contra Philippum electus Imperator, fortiter pugnans pro Græciæ libertate occubuit. *Magnanimitatem mulieris, & constantiam admiratus Rex, liberam eam cum filiis dimisit. Athenienses Thebarum casum moleste, & cum summa commiseratione ferentes, profugis portas contra Regis edictum aperuerunt. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secunda legatione denuo bellum deprecantibus ita demum remiserit, ut Oratores, & Duces, quorum fiducia toties rebellent, sibi dedantur. Eo tamen demum res est deducta, ut, retentis Oratoribus, Duces in exilium agerentur, qui confestim ad Darium Regem Persarum profecti sunt. Cæterum coactis in Isthmo Græcis, & expeditionem in Persas decernentibus, Alexandro plures Philosophi, & Oratores occurrunt, præter Diogenem Cynicum, qui tum versabatur Corinthi, & Alexandrum parvifaciens, in Cranio habitabat. Miratus Alexander, ad eum in sole*

apricantem venis, *rogans*, Rei ne cujuspiam indigeat? *At ille*, Ut paulum, *inquit*, a Sole discedas. *Quo responso Alexandrum adeo delectatum ferunt*, *ut ad suos conversus dixerit*, Se Diogenem esse velle, si Alexander non esset.

Rebus Græciæ compositis, adventante vere, ipsaque Græcia cum Macedonia Antipatro, cui ex amicis maxime fidebat, commissis, ad Hellespontum cum exercitu profectus, in Asiam incredibili ardore mentis accensus trajecit. Cum autem delati in continentem essent, primus Alexander jaculum, velut in hostilem terram, conjecit, armatusque de navi, tripudianti similis, prosiluit. Atque ita hostias cædit, precatus, ne se Regem illæ terræ invitæ accipiant. *Inde hostem petens, milites a populatione Asiæ prohibuit, parcendum suis rebus præfatus, nec perdenda ea, quæ possessuri venerint. In exercitu ejus fuerunt XXXII. millia peditum, non supra V. millia equitum, navesque CLXXX. Hac tam parva manu universum terrarum orbem, utrum sit admirabilius, quod vicerit, an quod aggredi ausus fuerit, incertum est: cum ad tam periculosum bellum, non juvenes robustos, nec primo ætatis flore, sed veteranos, plerosque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre, patruisque militaverant, elegerit, ut non tam milites, quam militiæ magistros electos putares. Ordines quoque nemo, nisi sexagenarius, duxit, ut, si principia castrorum cerneres, Senatum te alicujus priscæ Reipub. videre diceres. Itaque nemo in prælio fugam, sed omnes victoriam animis conceperant, nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Alexander deinde passim peractis sacrificiis, maxime apud Trojam, ad Achillis tumulum, in quem genus suum ex materna linea referebat, eum ob id felicissimum adolescentem prædicans*, quod suarum virtutum præconem Homerum invenisset, *ad interiora Darii Regis Persarum contendit. Hunc Darium Arsanis filium, qui decimus quartus a Cyro totius Orientis Monarchiam tenebat, hac potissimum causa aggredi voluit, quod a patre suo Philippo tributum requisierat. Darius autem, missa prius superba, contumeliosa, atque imperiosissima legatione, se Regem Regum, ac consanguineum Deorum, Alexandrum vero famulum suum appellans, Satrapis suis id negotii dederat, ut insanientem istum Philippi adolescentulum (sic enim eum per contemptum appellabat) verberibus puerilibus graviter cæsum, indutumque post veste purpurea, sibi vinctum traderent, navibusque una cum nautis submersis, omnes ejus milites ad ulteriora maris Rubri transportarent. Qui mandatum Regis exequi volentes, ad Granicum amnem, qui Troadem a Propontide disterminat, magna manu, videlicet viginti millibus peditum, & pari equitum numero, confluxerunt, & præruptam fluminis ripam, qua Alexandro omnino trajiciendum erat, obsederunt. Alexander, etiamsi præsentissimum periculum instare cerneret, quippe cum suis ex inferiore, atque instabili loco*

(*erat*

(erat enim cum udus, tum cœno lubricus, utpote ex flumine) adversus hostes in eminenti ripa stantes dimicandum foret: suæ tamen fortunæ, ac virtuti, simulque fortitudini militum confisus, amnem trajecit. Et primo quidem non spernenda difficultate pressus, tandem tamen hostes, non tam sua arte, quam virtute Macedonum vicit, atque prostravit. In eo conflictu Persarum viginti millia peditum, & CCL. equites cæsi: Macedonum non plus XXXIX. interfecti sunt. Ea pugna magnum ad res Alexandri momentum peperit. Sardes enim maritimi Barbarorum Imperii propugnaculum cepit; iisque, ac cæteris Lydiæ populis, ut legibus uterentur suis, concessit. Ephesum, quarto post pugnam die, elapso inde præ metu præsidio, occupavit. Interim ex Magnesia, & Trallibus Legati venerunt, urbium suarum deditionem pollicentes. Ad quas in fidem recipiendas Parmenionem cum duobus millibus, & quingentis mercenariis, parique Macedonum numero, equitibus ex amicis circiter ducentis, misit. Miletum deinde sibi resistentem oppugnavit. Eaque potitus, versus Halicarnassum iter ingreditur. Omnibus interjacentibus oppidis primo impetu captis, Halicarnassum urbem permunitam obsedit, eamque non sine labore expugnatam, solo æquavit. Ingressum Cariam, Ada Cariæ Regina, quæ Regno ab Orontobate, quem Darius miserat, pulsa, nihil quicquam in tota Caria, præter Alinda ejus provinciæ urbem munitissimam, tenebat, Alexandro obviam profecta, Alindis urbe tradita, eum in filium adoptavit. Rex nec liberalitatem fœminæ, nec filii nomen aspernatus, urbem eidem custodiendam reliquit. Tota deinde Caria subacta, memor accepti beneficii, eam universam Adæ imperio subjecit. Hinc in Lyciam, & Pamphyliam tendit, eo consilio, ut ora maritima ad Phœniciam, & Ciliciam usque in potestatem redacta, navales copias hostibus inutiles redderet; devictisque rebellibus Pisidiæ populis, summo mentis ardore, nec minori alacritate adversus Darium, quem cum multis militantium millibus adventare constabat, contendens, Phrygiam, per quam exercitus traducendus erat, est ingressus.

Finis Supplementi in Q. Curtium.

Q. CURTII
DE REBUS
ALEXANDRI MAGNI
LIBER TERTIUS.
SYNOPSIS.

Alexander, victis ad Granicum Ducibus Darii, & Lycia, Pamphyliaque in provinciarum formam redactis, Celænas cum arce occupat. Ubi Marsyas amnis describitur. Inde per Phrygiam venit Gordium, nexumque Gordium gladio abrumpit potius, quam solvit. Darius interea recenset copias, petit Ciliciam. Alexander invadit Paphlagoniam, Cappadociam, Ciliciam, vincit Darium ad Issum, & per Parmenionem cum thesauris recipit Damascum.

CAPUT I.

Cleander ad conducendum militem mittitur, Marsyas fabulis celebratus laudatur, Alexander Celænas occupat.

INter hæc Alexander, ad conducendum ex Peloponneso militem Cleandro cum pecunia misso, Lyciæ, Pamphyliæque rebus compositis, ad urbem Celænas exercitum admovit. Media illa tempestate mœnia interfluebat Marsyas amnis fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine excurrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit: inde diffusus circumjectos rigat campos, liquidus, & suas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari similis locum Poetarum mendacio fecit. Quippe traditum est, nymphas, amore amnis retentas, in illa rupe considere. Cæterum, quandiu intra muros fluit, nomen suum retinet. At, cum extra munimenta se evolvit, majore vi, ac mole agentem undas, Lycum appellant. Alexander quidem urbem destitutam a suis intrat. Arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus, caduceatorem præmisit, qui denuntiaret, ni dederent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim & situ, & opere multum editam perductum, quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nuntiare Alexandro, *non eadem ipsum, & incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse, ad ultimum pro fide morituros.* Cæterum, ut circumsideri arcem, & omnia sibi in dies arctiora viderunt esse, sexaginta dierum inducias pacti, ut, nisi intra eos auxilium Darius ipsis misisset, dederent urbem, postquam nihil inde præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se Regi.

CAPUT II.

Legatis Atheniensium respondet, copias adversus Darium contrahit. Phrygiam ingreditur, Gordium nodum explicat.

SUperveniunt deinde Legati Atheniensium petentes, ut capti apud Granicum amnem redderentur sibi. Ille non hos modo, sed etiam cæteros Græcos restitui suis jussurum respondit, finito Persico bello. Cæterum Dario imminens, quem nondum Euphratem superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis, quam urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ Regiam, Gordium nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico, & Cilicio mari distantem. Inter hæc maria angustissimum Asiæ spatium esse, comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ, quia continenti adhæret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulæ præbet: ac, nisi tenue discrimen objiceret, maria, quæ nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in suam ditionem redacta, Jovis templum intrat. Vehiculum, quo Gordium Midæ patrem vectum esse constabat, adspexit, cultu haud sane a vilioribus, vulgatisque usu abhorrens. Notabile erat vinculum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, & celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, *editam esse Oraculo sortem, Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset*, cupido incessit animo sortis ejus explendæ. Circa Regem erat & Phrygum turba, & Macedonum, illa explicatione suspensa, hæc solicita ex temeraria Regis fiducia. Quippe series vinculorum erat ita adstricta, ut, unde nexus inciperent, quove se conderent, nec ratione, nec visu percipi posset. Solvere aggressus injecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis, *Nihil*, inquit, *interest, quomodo solvantur*: gladioque ruptis omnibus loris, Oraculi sortem vel elusit, vel implevit.

CAPUT III.

Alexander Ducibus Hellespontum committit, Antipatro Græciam, ipse Ancyram petit, copias lustrat, Paphlagoniam occupat, cui Calas præfectus est, & Cappadociam invadit.

CUM deinde Darium, ubicunque esset, occupare statuisset; ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum classi ad oram Hellesponti, copiis autem præfecit Hegelochum, Lesbum, & Chium, & Coum præsidiis hostium

liberaturos: His talenta ad belli usum quingenta attributa. Ad Antipatrum, & eos, qui Græcas urbes tuebantur, sexcenta missa. Ex fœdere naves sociis imperatæ, quæ Hellesponto præsiderent. Nondum enim Memnonem vita excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas; satis gnarus, cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat. Huic juncti erant Eneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt. Omnisque hæc regio paruit Regi. Datisque obsidibus, tributum, quod ne Persis quidem tulissent, pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpositus est. Ipse, assumptis, qui ex Macedonia nuper advenerant, Cappadociam petiit.

CAPUT IV.

Mors Memnonis nuntiatur. Darius ipse educit copias, castra ad Babylonem ponit, copiarum numerum init, peditum quadringenta viginti duo millia, equitum unum supra sexaginta millia. Summa 483000.

2 AT Darius, nuntiata Memnonis morte, haud secus, quam par erat, motus, omissa omni alia spe, statuit ipse decernere. Quippe quæ per Duces suos acta erant, cuncta damnabat, ratus, pluribus curam, omnibus abfuisse fortunam. Igitur castris ad Babylonem positis, quo majore animo capesserent bellum, universas vires in conspectum dedit. Et circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo, numerum copiarum iniit. Orto Sole, ad noctem agmina sicut descripta erant, intravere vallum: inde emissa occupaverunt Mesopotamiæ campos, equitum, peditumque propemodum innumerabilis turba, majorem quam pro numero speciem gerens. Persarum erant centum millia, in queis eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere, armati bipennibus, levibusque scutis, cetræ maxime speciem reddentibus: peditum decem millia pari armatura sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant peditum, additis septem millibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant, equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant. Pluribus hærebant ferro præfixæ hastæ, quidam lignum igni duraverant. Hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat, ducenti equites. Cum his erant ignobiles Asiæ gentes, duo millia peditum, equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Græcorum mercede conducta egregiæ juventutis adjecta sunt. Nam Bactrianos, & Sogdianos, & Indos, cæterosque Rubri maris accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

CAPUT V.

Charidemus Atheniensis rogatus a Dario, quomodo placeret exercitus Persarum, respondit compositis utriusque Regis copiis, plures esse Persarum, firmiores Macedonum, pares paribus opponendas: quam ob dicendi libertatem interficitur, cujus cædis mox pœnitet Darium.

NEc quidquam illi minus, quam multitudo militum defuit. Cujus tum universæ adspectu admodum lætus, Purpuratis solita vanitate spem ejus inflantibus, conversus ad Charidemum Atheniensem, belli peritum, & ob exilium infestum Alexandro, quippe Athenis, jubente eo, fuerat expulsus, percontari cœpit, *Satis ne ei videretur instructus ad obterendum hostem*. At ille & suæ sortis, & Regiæ superbiæ oblitus, *Verum*, inquit, *& tu forsan audire nolis, & ego, nisi nunc dixero, alias nequidquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium, & totius Orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis. Nitet purpura, auroque, fulget armis, & opulentia, quantam qui oculis non subiecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies, torva sane, & inculta, clypeis, hastisque immobiles cuneos, & conferta robora virorum tegit. Ipsi Phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conferta sunt. Ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt. Obsistere, circumire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non Duces magis, quam milites callent. Et, ne auri, argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina, paupertate magistra, stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quem occupant, satiat: tempora somni arctiora, quam noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acarnanes, Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, & hastis igne duratis repellentur? Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud, atque aurum ad conducendum militem mitte.* Erat Dario mite, ac tractabile ingenium, nisi suam naturam plerumque fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, hospitem, ac supplicem, tunc maxime utilia suadentem, abstrahi jussit ad capitale supplicium. Ille, ne tum quidem libertatis oblitus, *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem. Expetet pœnas mei consilii spreti is ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentia Regni subito mutatus, documentum eris posteris, homines, cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere.* Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia subiit Regem: ac vera dixisse confessus, eum sepeliri jussit.

CAPUT VI.

Darius Thymodem conducto Græcorum militi præficit, Pharnabazum Memnoni sufficit. Explicantur somnia, & omina Darii.

3 THymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis, cui præceptum est a Rege, ut omnes peregrinos milites, in queis plurimum habebat spei, a Pharnabazo acciperet, opera eorum usurus in bello. Ipsi Pharnabazo tradit Imperium, quod ante Memnoni dederat. Anxium de instantibus curis agitabant etiam per somnum species imminentium rerum, sive illas ægritudo, sive divinatio animi præsagientis arcessit. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt, & paulo post Alexander adduci ad ipsum, in eo vestis habitu, quo ipse fuisset, equo deinde per Babylonem vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus. Ad hæc Vates varia interpretatione curam districxerant. Alii lætum id Regi somnium esse dicebant, quod castra hostium arsissent, quod Alexandrum, deposita Regia veste, in Persico, & vulgari habitu perductum esse vidisset. Quidam non ita augurabantur, quippe illustria Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere, quem Regnum Asiæ occupaturum esse haud ambigerent, quoniam in eodem habitu Darius fuisset, cum appellatus est Rex. Vetera quoque omina, ut fit, solicitudo revocaverat. Darium enim in principio Imperii vaginam acinacis Persicam jussisse mutari in eam formam, qua Græci uterentur; protinusque Chaldæos interpretatos, Imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. Cæterum ipse & Vatum responso, quod edebatur in vulgus, & specie, quæ per somnum oblata erat, admodum lætus, castra ad Euphratem moveri jubet.

CAPUT VII.

Describit ordinem agminis, quo processit Darius ad Euphratem. Confertur acies Macedonum cum acie Persarum; contemnitur hæc, laudatur illa.

PAtrio more Persarum traditum est, orto Sole, demum procedere. Die jam illustri signum e tabernaculo Regis buccina dabatur. Super tabernaculum, unde ab omnibus conspici posset, imago Solis cristallo inclusa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipsi sacrum, & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti, & sexaginta quinque juvenes sequebantur, puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero: quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant

bant equi. Hos eximiæ magnitudinis equus, quem Solis appellabant, sequebatur. Aureæ virgæ, & albæ vestes regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro, argentoque cælata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium, variis armis, & moribus. Proximi ibant, quos Persæ Immortales vocant, ad decem millia. Cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos Cognatos Regis appellant, decem, & quinque millia hominum. Hæc vero turba muliebriter propemodum cultu, luxu magis, quam decoris armis conspicua erat, Doryphori vocabantur. Proximum his agmen, soliti vestem excipere Regalem. Hi currum Regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currus latus Deorum simulacra ex auro, argentoque expressa decorabant. Distinguebant internitentes gemmæ jugum, ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Pacis, alterum Belli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam, pinnas extendenti similem, sacraverant. Cultus Regis, inter omnia, luxuria notabatur. Purpureæ tunicæ medium album intextum erat: pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant: & zona aurea muliebriter cinctus, acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. Cidarim Persæ Regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circumibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur: hastas argento exornatas, spicula auro præfixa gestabant. Dextra, lævaque Regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi Regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii Sysigambin currus vehebat, & in alio erat conjux. Turba fœminarum Reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas Armamaxas appellant, sequebantur. In his erant liberi Regis, & qui educabant eos, spadonumque grex, haud sane illis gentibus vilis. Tum Regiæ pellices trecentæ sexaginta vehebantur, & ipsæ Regali cultu, ornatuque. Post quas pecuniam Regis sexcenti muli, & trecenti cameli vehebant, præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum, amicorumque conjuges huic agmini proximæ, lixarumque, & calonum greges vehebantur. Ultimi erant cum suis quisque Ducibus, qui cogerent agmen, leviter armati. Contra, siquis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat, equis, virisque non auro, non discolori veste, sed ferro, atque ære fulgentibus. Agmen & stare paratum, & sequi, nec turba, nec sarcinis prægrave, intentum ad Ducis non signum modo, sed etiam nutum. Et castris locus, & exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie 4
miles non defuit. Darius autem tantæ multitudinis Rex,

loci, in quo pugnavit, angustiis redactus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat.

CAPUT VIII.

Alexander ad castra Cyri venit. Arsanes stulto consilio Ciliciam, cui præerat, vastat. Portas inde Cilicias per Taurum adeundas describit Curtius, & miratur angustias aditus a Persis desertas. Tum ipsam Ciliciam calamo adumbrat, & antiqua monumenta eruit. Cydnum amnem laudat.

INterea Alexander, Abistamene Cappadociæ præposito, Ciliciam petens, cum omnibus copiis in regionem, quæ Castra Cyri appellatur, pervenerat. Stativa illic habuerat Cyrus, cum adversus Crœsum in Lydiam exercitum duceret. Aberat ea regio quinquaginta stadia ab aditu, quo Ciliciam intramus. Pylas incolæ dicunt arctissimas fauces, munimenta, quæ manu ponimus, naturali situ imitante. Igitur Arsanes, qui Ciliciæ præerat, reputans, quid initio belli Memnon suasisset, quondam salubre consilium sero exequi statuit. Igne, ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudinem faciat: quicquid usui esse potest, corrumpit, sterile, ac nudum solum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longe utilius fuit angustias aditus, qui Ciliciam aperit, validooccupare præsidio, jugumque opportune itineri imminens obtinere, unde inultus subeuntem hostem aut prohibere, aut opprimere potuisset. Tunc paucis, qui callibus præsiderent, relictis, retro ipse concessit, populator terræ, quam a populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos se rati, ne conspectum quidem hostis sustinere voluerunt, cum vel pauciores locum obtinere potuissent. Namque perpetuo jugo montis asperi, ac prærupti Cilicia includitur: quod cum a mari surgat, velut sinu quodam, flexuque curvatum, rursus altero cornu in diversum litus excurrit. Per hoc dorsum, qua maxime introrsum mari cedit, asperi tres aditus, & perangusti sunt. Quorum uno Cilicia intranda est, campestris eadem, qua vergit ad mare, planitiem ejus crebris distinguentibus rivis. Pyramus, & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe leni tractu a fontibus labens, puro solo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus, quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit. Multa in ea regione monumenta vulgata carminibus vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes Lyrnessi, & Thebes; Typhonis quoque specus, & Corycium nemus, ubi crocum gignitur, cæteraque, in quibus nihil præter famam duraverat.

CAPUT IX.

Alexander ingressus fauces Ciliciæ miratur stultitiam hostis locum relinquentis. Exploratores armatos præmittit. Tarsum incensam ab hoste servat, & ingreditur.

ALexander fauces jugi, quæ Pylæ appellantur, intravit. Contemplatus locorum situm, non alias magis dicitur admiratus esse felicitatem suam. Obrui potuisse vel saxis confitebatur, si fuissent, qui subeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos. Dorsum montis imminebat viæ, non angustæ modo, sed plerumque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere jusserat, scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes erumperet. Sagittariorum quoque manus occupaverat jugum. Intentos arcus habebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prælium. Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarson. Cui tum maxime Persæ subjiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille, Parmenione ab inhibendum incendium cum expedita manu præmisso, postea quam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem a se conservatam intrat.

CAPUT X.

Alexander, dum sudore perfusum corpus Cydno tingit, ultimum vitæ discrimen adit. Luget exercitus, queritur de iniqua fortuna. Philippus Acarnan medicus Regem salutari potione, quamvis suspectus a Parmenione factus, curat.

MEdiam Cydnus amnis, de quo paulo ante dictum 5
est, interfluit: & tunc æstas erat, cujus calor non aliam magis, quam Ciliciæ oram vapore Solis accendit; & diei fervidissimum tempus cœperat. Pulvere, ac sudore simul perfusum Regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste deposita, in conspectu agminis decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis, levi, ac parabili cultu corporis se esse contentum, descendit in flumen. Vixque ingressi subito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde suffusus est, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti similem ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis in tabernaculum deferunt. Ingens solicitudo, & pene jam luctus in castris erat. Flentes querebantur, in tanto impetu, cursuque rerum, omnis ætatis, ac memoriæ clarissimum Regem, non in acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem aqua corpus ereptum esse, & extinctum. Instare Darium victorem, antequam vidisset hostem. Sibi easdem terras, quas victores

peragrassent, repetendas, omnia aut ipsos, aut hostes populatos, per vastas solitudines, etiamsi nemo insequi velit, euntes, fame, atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? quem ausurum Alexandro succedere? Jam ut ad Hellespontum fuga penetrarent, classem, qua transeant, quem præparaturum? Rursus in ipsum Regem misericordia versa, illum florem juventæ, illam vim animi, eundem Regem, & commilitonem divelli a se, & abripi, immemores sui querebantur. Inter hæc liberius meare spiritus cœperat; adlevabat Rex oculos, & paulatim redeunte animo, circumstantes amicos agnoverat: laxataque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum autem ægritudo corporis urgebat; quippe Darium quinto die in Ciliciam fore nuntiabatur. Vinctum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi e manibus, obscuraque, & ignobili morte in tabernaculo extingui se querebatur. Admissisque amicis pariter & medicis, *In quo me*, inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor, & qui ultro intuli bellum, jam provocor. Darius ergo, cum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit: sed nequicquam, si mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia, & segnes medicos non expetunt tempora mea. Vel mori strenue, quam tarde convalescere, mihi melius est. Proinde, si quid opis, si quid artis in medicis est, sciant, me non tam mortis, quam belli remedium quærere.* Ingentem omnibus incusserat curam tam præceps temeritas ejus. Ergo pro se quisque precari cæpere, ne festinatione periculum augeret, sed esset in potestate medentium. Inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspecta, cum ad perniciem ejus etiam a latere ipsius pecunia solicitaret hostis. Quippe Darius mille talenta interfectori Alexandri daturum se pronuntiari jusserat. Itaque ne ausurum quidem quenquam arbitrabantur experiri remedium, quod propter novitatem posset
6 esse suspectum. Erat inter Nobiles medicus e Macedonia Regem sequutus, Philippus, natione Acarnan, fidus admodum Regi, puero comes, & custos salutis datus, qui non ut Regem modo, sed etiam ut alumnum eximia charitate diligebat. Is non præceps se, sed strenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum esse promisit. Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum, cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius, quam moram perpeti poterat. Arma, & acies in oculis erant, & victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset; id ipsum, quod post diem tertium medicamentum sumpturus esset, (ita enim medicus prædixerat) ægre ferens. Inter hæc a Parmenione fidissimo Purpuratorum literas accipit, quibus ei denuntiabat, ne salutem suam Philippo committeret: mille talentis a Dario, & spe nu-

ptia.

ptiarum sororis ejus esse corruptum. Ingentem animo solicitudinem literæ incusserant, & quicquid in utramque partem aut metus, aut spes subjecerat, secreta æstimatione pensabat. Bibere perseverem? ut, si venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quicquid acciderit, evenisse videatur? Damnem medici fidem? in tabernaculo ergo me opprimi patiar? At satius est, alieno me mori scelere, quam metu meo. Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enuntiat, epistolamque, sigillo anuli sui impresso, pulvino, cui incubabat, subjecit. Inter has cogitationes biduo absumpto, illuxit a medico destinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viso Alexander, levato corpore in cubitum, epistolam a Parmenione missam sinistra manu tenens, accipit poculum, & haurit interritus. Tum epistolam Philippum legere jubet, nec a vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conscientiæ notas in ipso ore se posse deprehendere. Ille epistola perlecta, plus indignationis, quam pavoris ostendit. Projectisque amiculo, & literis ante lectum, *Rex*, inquit, *semper quidem spiritus meus ex te pependit: sed nunc vere arbitror, sacro, & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum est, tua salus diluet. Servatus a me vitam mihi dederis. Oro, quæsoque, omisso metu, patere medicamentum concipi venis. Laxa paulisper animum, quem solicitudine intempestiva amici sane fideles, sed moleste seduli, turbant.* Non securum modo hæc vox, sed etiam lætum Regem, ac plenum bonæ spei fecit. Itaque, *Si Dii*, inquit, *Philippe, tibi permisissent, quo maxime modo animum velles experiri meum, alio profecto voluisses, sed certiore, quam expertus es, ne optasses quidem. Hac epistola accepta, tamen, quod dilueras, bibi: & nunc credo, te non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse solicitum.* Hæc eloquutus, dexteram Philippo offert. Cæterum tanta vis medicaminis fuit, ut, quæ sequuta sunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus spiritus arcte meabat. Nec Philippus quidquam inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit; ille torpentem nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque, ut primum mentis compotem esse sensit, modo matris, sororumque, modo tantæ victoriæ appropinquantis admonere non destitit. Ut vero medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto corpore salubritas percipi potuit; primo animus vigorem suum, deinde corpus quoque expectatione maturius recuperavit. Quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidius ipsum Regem, quam Philippum intuebatur exercitus. Pro se quisque dexteram ejus amplexi, grates habebant, velut præsenti Deo. Namque haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga Reges suos venerationem, quantum hujus utique Regis vel admi-

admirationi dediti fuerint, vel charitate flagraverint. Jam primo nihil nisi Divina ope, aggredi videbatur. Nam, cum esset præsto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat. Ætas quoque vix tantis matura rebus; sed abunde sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat. Et, quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt, exercitatio corporis inter ipsos, cultus, habitusque paululum a privato abhorrens, militaris vigor; queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter charus, ac venerandus esset, effecerat.

CAPUT XI.

Darius properat in Ciliciam. Alexander Solos recipit, ludos celebrat, lætum nuntium de Myndiis, Cauniisque accipit, Mallon, Castaballum, Isson capit, atque Darium expectat.

7 AT Darius, nuntio de adversa valetudine ejus accepto, celeritate, quanta poterat, tam grave agmen ad Euphratem contendit, junctoque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Jamque Alexander, viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat, cujus potitus, ducentis talentis, nomine mulctæ, exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute suscepta per ludum, atque otium reddens, ostendit, quanta fiducia Barbaros sperneret. Quippe Æsculapio, & Minervæ ludos celebravit. Spectanti nuntius lætus affertur ex Halicarnasso, Persas acie a suis esse superatos; Myndios quoque, & Caunios, & pleraque tractus ejus, suæ facta ditionis. Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, & Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castaballum. Ibi Parmenio Regi occurrit, quem præmiserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem, Isson nomine, penetrandum erat. Atque ille, angustiis ejus occupatis, & præsidio modico relicto, Isson quoque desertam a Barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis, qui interiora montium obsidebant, præsidiis cuncta firmavit, occupatoque itinere, sicut paulo ante dictum est, idem & auctor, & nuntius venit. Isson deinde Rex copias admovit. Ubi consilio habito, utrum ne ultra progrediendum foret, an ibi opperiendi essent novi milites, quos ex Macedonia adventare constabat, Parmenio non alium locum prælio aptiorem esse censebat; quippe illic utriusque Regis copias numero futuras pares, cum angustiæ multitudinem non caperent. Planitiem ipsis, camposque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur. Persas recentes subinde successuros, si laxius stare potuissent. Facile ratio tam salu-

bris

bris consilii accepta est. Itaque inter angustias saltus hostem opperiri statuit.

C A P U T XII.

Sisenes perfuga, propter literas Nabarzanis falsa suspicione oppressus, jussu Regis occiditur.

ERat in exercitu Regis Sisenes Perses, quondam a 8
Prætore Ægypti missus ad Philippum; donisque, & omni honore cultus, exilium patriæ sede mutaverat. Sequutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam anulo, cujus signum haud sane totum erat, tradidit. Nabarzanes Prætor Darii miserat eam, hortabaturque Sisenem, ut dignum aliquid nobilitate, ac moribus suis ederet: magno id ei apud Regem honori fore. Has literas Sisenes, utpote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit. Sed, cum tot curis, apparatuque belli Regem videret urgeri, aptius subinde tempus expectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit. Namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, tectamque eam, ignoti anuli sigillo impresso, Siseni dari jusserat, ad æstimandam fidem Barbari. Qui, quia per complures dies non adierat Regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse, & in agmine a Cretensibus haud dubie jussu Regis occisus est.

C A P U T XIII.

Thymondas peregrini militis ductor suadet Dario, ut retro abeat in Mesopotamiam; quod consilium illi, copiisque Græcis prope exitio fuit, dum a Satrapis proditor judicatur. A Dario servatur. Consilium tamen ejus cur ipse non sequatur, rationem affert. Impedimenta Damascum mittit, ipse Ciliciam petit.

JAmque Græci milites, quos Thymondas a Pharnabazo acceperat, præcipua spes, & propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut retro abiret, spatiososque Mesopotamiæ campos repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumerabiles, neu sub unum fortunæ ictum totas vires Regni cadere pateretur. Minus hoc consilium Regi, quam Purpuratis ejus displicebat. Ancipitem fidem, & mercede venalem proditionem imminui, & dividi non ob aliud copias velle, quam ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius fore, quam circumdatos eos exercitu toto obrui telis; documentum non inultæ perfidiæ futuros. At Darius, ut erat sanctus, & mitis, se vero tantum facinus negat esse facturum, ut suam sequutos fidem suos milites jubeat trucidari. Quem deinde amplius nationum exterarum salutem suam

cre.

crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum consilium capite luere debere. Defuturos eos, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere; nec tamen melioris fidei haberi, qui prudentius suaserint. Itaque Græcis nuntiari jubet, ipsum quidem benevolentiæ illorum gratias agere; cæterum, si retro ire pergat, haud dubie Regnum hostibus traditurum. Fama bella stare, & eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi vero belli vix ullam esse rationem. Tantæ enim multitudini, utique cum jam hyems instaret, in regione vasta, & invicem a suis. atque hoste vexata, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias posse, servato more majorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerint. Et hercule terribilem antea Regem, & absentia sua ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltus, ritu ignobilium ferarum, quæ, strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occuluerunt. Jam etiam valetudinis simulatione frustrari suos milites: sed non amplius se esse passurum ipsum detrectare certamen. In illo specu, in quem pavidi recessissent, oppressurum esse cunctantes. Hæc magnificentius jactata, quàm verius. Cæterum pecunia omni, rebusque pretiosissimis Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen conjuge, & matre. Virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem.

CAPUT XIV.

Alexander ad Syriæ portas, Darius eadem nocte ad Pylas Amanicas pervenit, ille ut exiret, hic ut intraret Ciliciam. Qui Isson occupat, deprehensos ibi Macedones crudeliter aut truncat, aut trucidat, tergisque fugientium hæret, Alexandrum quasi fugientem assequuturus, qui simul cognovit, Darium adesse, converso itinere constitit, paratusque Dario occurrit.

Forte eadem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem Amanicas Pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Persæ, quin Isso relicta, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam saucii quidam, & invalidi, qui agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu Purpuratorum barbara feritate sævientium, præcisis, adustisque manibus, circumduci, ut copias suas noscerent, satisque omnibus spectatis, nuntiare, quæ vidissent, Regi suo jussit. Motis ergo castris, superat Pinarmum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium hæsurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Macedo-

cedo

cedonum penetrant, Darium, quam maximo cursu posset, sequi nuntiantes. Vix fides habebatur. Itaque speculatores in maritimas regiones præmissos Alexander explorare jubet, ipsene adesset, an Præfectorum aliquis speciem præbuisset universi venientis exercitus. Sed, cum speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est. Ignes deinde totis campis collucere cœperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa, cum incondita multitudo, maxime propter jumenta, laxius tenderet. Itaque eo ipso loco metari suos castra jusserat, lætus, quod omni expetiverat voto, in illis potissimum angustiis decernendum esse.

C A P U T XV.

Æstuat curis Alexander. Nocte, quæ prælium antecessit, sacrificat, mane instructo milite in hostem pergit, aciemque ad prælium disponit.

CÆterum, ut solet fieri, cum ultimi discriminis tempus adventat, in solicitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua aspirante res tam prospere gesserat, verebatur; nec injuria: ex his, quæ tribuisset sibi, quam mutabilis esset, reputabat. Unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum. Rursus occurrebant majora periculis præmia: &, sicut dubium esset, an vinceret, ita illud utique certum esse, honeste, & cum magna laude moriturum. Itaque corpora milites curare jussit, ac deinde tertia vigilia instructos, & armatos esse. Ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus, patrio more sacrificium Diis præsidibus loci fecit. Jamque tertium, sicut præceptum erat, signum tuba miles acceperat, itineri simul paratus, & prælio. Strenueque jussi procedere, oriente luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. Darium triginta inde stadia abesse, præmissi indicabant. Tunc consistere agmen jubet, armisque ipse sumptis aciem ordinat.

C A P U T XVI.

Trepidatio in exercitu Darii, & tumultuatio orta, audito adesse Alexandrum. Darius conatur circumvenire Alexandrum: multa simul imperat; nemo imperata vel audit, vel exequitur.

DArio adventum hostium pavidi agrestes nuntiaverunt, vix credenti, occurrere etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido incesserat: quippe itineri, quam prælio aptiores erant, raptimque arma capiebant. Sed ipsa festinatio discurrentium, suosque ad arma vocantium, majorem metum incussit. Alii in jugum montis evaserant, ut ho-

hostium agmen inde prospicerent: eques plerique frænabant. Discors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare statuit, & a fronte, & a tergo circumiturus hostem, a mari quoque, quo dextrum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter hæc viginti millia præmissa cum sagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat, transire, & objicere sese Macedonum copiis jusserat, si id præstare non possent, retrocedere in montes, & occulte circumire ultimos hostium. Cæterum destinata salubriter omni ratione potentior fortuna discussit. Quippe alii præ metu imperium exequi non audebant, alii frustra exequebantur; quia ubi partes labant, summa turbatur.

CAPUT XVII.

Darius aciem ad pugnam instruit.

9 Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equitatu dextrum cornu tuebatur, additis funditorum, sagittariorumque viginti ferme millibus. In eodem Thymodes erat, Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpositus. Hoc erat haud dubium robur exercitus, par Macedonicæ phalangi acies. In lævo cornu Aristomedes Thessalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In subsidiis pugnacissimas locaverat gentes. Ipsum Regem in eodem cornu dimicaturum tria millia delectorum equitum, assueta corporis custodia, & pedestris acies quadraginta millia sequebantur. Hyrcani deinde, Medique equites. His proximi cæterarum gentium equites dextra, lævaque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, instructum, sex millia jaculatorum, funditorumque antecedebant. Quidquid in illis angustiis adiri poterat, impleverant copiæ: cornuaque hinc a jugo, illinc a mari stabant. Uxorem, matremque Regis, & alium fœminarum gregem in medium agmen acceperant.

CAPUT XVIII.

Alexander ita militem collocavit, ut nulla ratione posset circumiri, aut concludi.

Alexander phalangem, qua nihil apud Macedones validius erat, in fronte constituit. Dextrum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur: huic proximi stabant Cœnos, & Perdiccas, & Meleager, & Ptolomæus, & Amyntas, sui quisque agminis duces. In lævo, quod ad mare pertinebat, Craterus, & Parmenio erant, sed Craterus Parmenioni parere jussus. Equites ab utroque cornu locati, dextrum Macedones, Thessalis adjunctis, lævum Peloponnenses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagittariis admistis. Thra-

Thraces quoque, & Cretenses ante agmen ibant, & ipsi leviter armati. At iis, qui præmissi a Dario jugum montis insederant, Agrianos opposuit, ex Græcia nuper advectos. Parmenioni autem præceperat, ut, quantum posset, agmen ad mare extenderet, quo longius abesset a montibus, quos occupaverant Barbari. At illi neque obstare venientibus, nec circumire prætergressos ausi, funditorum maxime adspectu territi, profugerant. Eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne superne incesseretur, timuerat, præstitit. Triginta & duo armatorum ordines ibant. Neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiæ. Paulatim deinde se laxare sinus montium, & majus spatium aperire cœperant, ita, ut non pedites solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam a lateribus circumfundi posset equitatus.

CAPUT XIX.

Clamor tollitur ingens ab utraque parte. Alexander suos hortatur ad prælium.

JAm in conspectu, sed extra teli jactum utraque acies 10
erat, cum priores Persæ inconditum, & trucem sustulere clamorem. Redditur & a Macedonibus major, exercitu impari numero, sed jugis montium, vastisque saltibus repercussus. Quippe semper circumjecta nemora, petræque, quantamcunque accepere vocem, multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat, identidem manu suos inhibens, ne impensius ob nimiam festinationem concitato spiritu capesserent prælium. Cumque agmen obequitaret, varia oratione, ut cujusque animis aptum erat, milites alloquebatur. *Macedones tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam, atque ultima Orientis, non ipsius magis, quam suo ductu profectos, inveteratæ virtutis admonebat. Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis, & Liberi patris terminos, non Persis modo, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum. Macedonum Bactra, & Indos fore. Minima esse, quæ nunc intuerentur; sed omnia victoria parari. Non in præruptis petris Illyriorum, & Thraciæ saxis sterilem laborem fore; spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem suo pavore fluctuantem umbonibus posse propelli. Victor ad hæc Atheniensium Philippus pater invocabatur. Domitæque nuper Bœotiæ, & urbis in ea nobilissima ad solum dirutæ species repræsentabatur animis. Jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque, quæ post tergum erant, strata, & pedibus ipsorum subjecta, memorabat.* Cum adierat Græcos, admonebat, *ab iis gentibus illata Græciæ bella, Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam, terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent. Dedicata Diis templa ruinis, & ignibus esse deleta,*

ta, urbes eorum expugnatas, fœdera humani, Divinique juris violata, referebat. *Illyrios vero, & Thracas, rapto vivere aſſuetos, aciem hoſtium auro, purpuraque fulgentem, intueri jubebat, prædam, non arma geſtantem. Irent, & imbellibus fœminis aurum viri eriperent, aſpera montium ſuorum juga, nudoſque colles, & perpetuo rigentes gelu, ditibus Perſarum campis, agriſque mutarent.*

CAPUT XX.

Prælium patratur, utrinque ſumma ope certatur.

21 JAm ad teli jactum pervenerant, cum Perſarum equites ferociter in lævum cornu hoſtium invecti ſunt. Quippe Darius equeſtri prælio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur eſſe conjectans. Jamque etiam dextrum Alexandri cornu circuibatur. Quod ubi Macedo conſpexit, duabus alis equitum ad jugum montis juſſis ſubſiſtere, cæteros in medium belli diſcrimen ſtrenue transfert. Subductis deinde ex acie Theſſalis equitibus, Præfectum eorum occulte circuire tergum ſuorum jubet, Parmenionique conjungi, &, quod is imperaſſet, impigre exequi. Jamque ipſi in medium Perſarum undique circumfuſi, egregie ſe tuebantur. Sed conferti, & quaſi cohærentes, tela vibrare non poterant. Simul ut erant emiſſa, in eoſdem concurrentia implicabantur, levique, & vano ictu pauca in hoſtem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti conſerere, gladios impigre ſtringunt. Tum vero multum ſanguinis fuſum eſt. Duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulſarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo ceſſare tum licuit. Collato pede, quaſi ſinguli inter ſe dimicarent, in eodem veſtigio ſtabant, donec vincendo locum ſibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum hoſtem proſtraverant. At illos novus excipiebat adverſarius fatigatos; nec vulnerati (ut alias ſolent) acie poterant excedere, cum hoſtis inſtaret a fronte, a tergo ſui urgerent.

CAPUT XXI.

Alexander urget Darium, illiuſque jugulo imminet, quem frater defendit. Ingens circa Darii currum fit cædes. Darius primus omnium fugit, quem ſtrenue ſequitur miles. Theſſali tamen laborant, quorum ala una fuſa, altera circumacta vincit. Ita victor ubique evadit Alexander.

ALexander non Ducis magis, quam militis munera exequebatur, opimum decus cæſo Rege expetens. Quippe Darius curru ſublimis eminebat, & ſuis ad ſe tuendum, & hoſtibus ad inceſſendum, ingens incitamentum. Ergo frater ejus Oxathres, cum Alexandrum inſtare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipſum currum Regis objecit, armis, & robore corporis multum ſuper

per cæteros eminens, animo vero, & pietate in paucissimis. Illo utique prælio clarus, alios improvide instantes prostravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa Regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum vero similis ruinæ strages erat. Circa currum Darii jacebant nobilissimi Duces, ante oculos Regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni, sicut dimicantes procubuerant, adverso corpore vulneribus acceptis. Inter hos Aticies, & Trountes, & Sabaces Prætor Ægypti, magnorum exercituum Præfecti, noscitabantur. Circa eos cumulata erat peditum, equitumque obscurior turba. Macedonum quoque, non quidem multi, sed promptissimi tamen, cæsi sunt. Inter quos Alexandri dexterum femur leviter mucrone perstrictum est. Jamque, qui Darium vehebant, equi confossi hastis, & dolore efferati, jugum quatere, & Regem curru excutere cœperant: cum ille veritus, ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, & in equum, qui ad hoc ipsum sequebatur, imponitur, insignibus quoque Imperii, ne fugam proderent, indecore abjectis. Tum vero cæteri dissipantur metu; & quæ cuique patebat ad fugam, via erumpunt, arma jacientes, quæ paulo ante ad tutelam corporum sumpserant. Adeo pavor etiam auxilia formidabat. Instabat fugientibus eques a Parmenione missus, & forte in illud cornu omnes fuga abstulerat. At in dextro Persæ Thessalos equites vehementer urgebant. Jamque una ala ipso impetu proculcata erat; cum Thessali strenue circumactis equis dilapsi, rursus in prælium redeunt, & sparsos, incompositosque victoriæ fiducia Barbaros ingenti cæde prosternunt. Equi pariter, equitesque Persarum, serie laminarum graves, agmen, quod celeritate maxime constat, ægre moliebantur. Quippe in circumagendis equis suis Thessali multos occupaverant.

C A P U T XXII.

Alexander persequitur fugientes. Græci soli sensim se subduxere a Persis; ex quibus alii cæsi, alii Darium secuti, quatuor millia cum Amynta evasere. Castra inde hostium ab Alexandri milite occupata. Capti filius, mater, uxor, filiæ Darii. Toto prælio cæsi Persarum centum millia peditum, decem millia equitum: Macedonum duo, & triginta pedites, centum quinquaginta equites, non amplius desiderati.

HAc tam prospera pugna nuntiata, Alexander non ante ausus persequi Barbaros, utrinque jam victor instare fugientibus cœpit. Haud amplius Regem, quam mille equites sequebantur, cum ingens multitudo hostium caderet. Sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo a tam paucis pecorum modo: & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes mo-

morabatur. At Græci, qui in Darii partibus ſteterant, Amynta duce (Prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti a cæteris, haud ſane fugientibus ſimiles evaſerant. Barbari longe diverſam fugam intenderant, alii, qua rectum iter in Perſidem ducebat, quidam circuitus, rupes, ſaltuſque montium occultos petivere, pauci caſtra Darii. Sed jam illa quoque hoſtis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri, argentique pondus, non belli, ſed luxuriæ apparatum, diripuerant milites. Cumque plus raperent, paſſim ſtrata erant itinera vilioribus ſarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contempſerat. Jamque ad fœminas perventum erat, quibus quo chariora ornamenta ſunt, violentius detrahebantur. Nec corporibus quidem vis, ac libido parcebat. Omnia planctu, tumultuque, prout cuique fortuna erat, caſtra repleverant. Nec ulla facies mali deerat, cum per omnes ordines, ætateſque victoris crudelitas, ac licentia vagaretur. Tunc vero impotentis fortunæ ſpecies conſpici potuit, cum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant, omni luxu, & opulentia inſtructum, eadem illa Alexandro, quaſi veteri domino, reſervabant. Namque id ſolum intactum omiſerant milites; ita tradito more, ut victorem victi Regis tabernaculo exciperent. Sed omnium oculos, animoſque in ſemet converterant captiva mater, conjuxque Darii; illa non majeſtate ſolum, ſed etiam ætate venerabilis, hæc formæ pulchritudine, ne illa quidem ſorte corrupta. Acceperat in ſinum filium, nondum ſextum ætatis annum egreſſum, in ſpem tantæ fortunæ, quantam paulo ante pater ejus amiſerat, genitum. At in gremio anus aviæ jacebant adultæ duæ virgines, non ſuo tantum, ſed illius mœrore etiam confectæ. Ingens circa eam Nobilium fœminarum turba conſtiterat, laceratis crinibus, abſciſſaque veſte, priſtini decoris immemores; Reginas, Dominaſque, veris quondam, tunc alienis nominibus vocantes. Illæ ſuæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius ſtetiſſet, quæ fortuna diſcriminis fuiſſet, requirebant. Negabant, ſe captas, ſi viveret Rex. Sed illum equos ſubinde mutantem, longius fuga abſtulerat. In acie autem cæſa ſunt Perſarum peditum centum millia, decem vero millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor, & quingenti ſaucii fuere, triginta omnino, & duo ex peditibus deſiderati ſunt, equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victo-
12 ria ſtetit. Rex, qui diu Darium perſequendo fatigatus erat, poſteaquam & nox appetebat, & eum aſſequendi ſpes **non erat, in caſtra paulo ante a ſuis capta pervenit.**

CA-

CAPUT XXIII.

Alexander, desperato capi posse Darium, reversus in castra Darii convivium celebrat. Leonnatus mittitur ad solandas captivas.

INvitari deinde amicos, quibus maxime assueverat, jussit. Quippe summa duntaxat cutis in femore perstricta non prohibebat interesse convivio. Tum repente e proximo tabernaculo lugubris clamor, barbaro ululatu, planctuque permistus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum Regis, verita, ne majoris motus principium esset, armare se cœperat. Causa subiti pavoris fuit, quod mater, uxorque Darii, cum captivis mulieribus nobilibus, Regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu, ejulatuque deflebant. Unus namque e captivis spadonibus, qui forte ante ipsarum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius (sicut paulo ante dictum est ne cultu proderetur, abjecerat, in manibus ejus, qui repertum ferebat, agnovit: ratusque, interfecto detractum esse, falsum nuntium mortis ejus attulerat. Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum illacrymasse fertur. Ac primo Mithrenem, qui Sardes prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde, ne proditor captivarum iram, doloremque gravaret, Leonnatum ex Purpuratis suis misit, jussum indicare, falso lamentari eas, Darium vivum. Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missumque se a Regé, nuntiare jubet. At ii, qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes, adesse supremam horam, missosque, qui occiderent captas. Itaque, ut quæ nec prohibere possent, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacite opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus, expectato diu, qui se introduceret, posteaquam nemo procedere audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat fœminas, quod irrupisse non admissus videbatur. Itaque mater, & conjux provolutæ ad pedes orare cœperunt, ut, priusquam interficerentur, Darii corpus ipsis patrio more sepelire permitteret; functas supremo in Regem officio se impigre morituras. Leonnatus & vivere Darium, & ipsas non incolumes modo, sed etiam apparatu pristinæ fortunæ Reginas fore. Tum demum mater Darii allevari se passa est.

CAPUT XXIV.

Alexander visitat captivas, colloquitur cum Sysigambe Darii matre, quæ optime precatur hosti ob clementiam. Qui Regiam omnium fortunam conservat, pudorem singularum singulari cura tuetur. Laudatur ab Curtio Alexander ob continentiam, quam omnibus ejus operibus merito anteponit.

ALexander postero die, cum curam sepeliendis militibus impenderet, quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eundem honorem haberi jubet. Matrique Darii permittit, quos vellet, patrio more sepeliret. Illa paucos arcta propinquitate conjunctos pro habitu præsentis fortunæ humari jussit, apparatum funerum, quo Persæ suprema officia celebrarent, invidiosum fore existimans, cum victores haud pretiose cremarentur. Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nuntiarent, ipsum venire. Inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longe omnium amicorum charissimus erat Regi: cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter. Libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat. Quod tamen ita usurpabat, ut magis a Rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur. Et sicut ætate par erat Regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo Reginæ illum Regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt. Inde ex spadonibus captivis, quis Alexander esset, monstrantibus, Sysigambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam antea visi Regis excusans. Quam manu allevans Rex, *Non errasti*, inquit, *mater, nam & hic Alexander est*. Equidem, si hac continentia animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quam visus est esse, cum Liberi Patris imitaretur triumphum, ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria emensus. Vicisset profecto superbiam, atque iram, mala invicta: abstinuisset inter epulas cædibus amicorum, egregiosque bello viros, & tot gentium secum domitores indicta causa veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus superfuderat. Itaque orientem eam moderate, & prudenter tulit; ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum Reges & continentia, & clementia vincerentur. Virgines Regias excellentis formæ tam sancte habuit, quam si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeo ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet. Omnem cultum reddi feminis jussit, nec quicquam ex pristinæ fortunæ magnificentia captivis, præter fiduciam, defuit. Itaque Sysigambis, *Rex*, inquit, *mereris, ut ea precemur tibi, quæ*

Da-

Dario nostro quondam precatæ sumus: & (ut video) dignus es, qui tantum Regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me, & Reginam vocas; sed ego me tuam famulam esse confiteor. Et præteritæ fortunæ fastigium capio, & præsentis jugum pati possum. Tua interest, quantum in nos licuerit, si id potius clementia, quam sævitia, vis esse testatum. Rex bonum animum habere eas jussit. Darii deinde filium collo suo admovit. Atque nil ille conspectu tunc primum a se visi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo Rex constantia pueri, Hephæstionem intuens, *Quam vellem*, inquit, *Darius aliquid ex hac indole hausisset!*

C A P U T XXV.

Alexander, aris pugnæ monumento (nam trophæa Macedones non fixere) positis, Syriam petit. Parmenio Damascum proditione cum thesauro Regio, & gynæceis capit. Proditoris cæsi caput ad Darium fertur.

TUm tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pyrami amnis, Jovi, atque Herculi, Minervæque sacratis, Syriam petit, Damascum (ubi Regis gaza erat) Parmenione præmisso. Atque is, cum præcessisse Darii Satrapam 13 comperisset, veritus, ne paucitas suorum sperneretur; arcessere majorem manum statuit. Sed forte in exploratores ab eo præmissos incidit nomine Mardus, qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum a Præfecto Damasci missas tradit ei: nec dubitare eum, quin omnem Regiam supellectilem cum pecunia traderet, adjecit. Parmenio, asservari eo jusso, literas aperit, in queis erat scriptum, ut mature Alexander aliquem ex Ducibus suis mitteret cum manu exigua. Itaque, re cognita, Mardum datis comitibus ad proditorem remittit. Ille e manibus custodientium lapsus, Damascum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum insidias timentis; & ignotum iter sine duce non audebat ingredi. Felicitati tamen Regis sui confisus, agrestes, qui duces itineris essent, excipi jussit. Quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit, jam metuente Præfecto, ne sibi fides habita non esset. Igitur, quasi parum munimentis oppidi fidens, ante Solis ortum pecuniam Regiam (quam gazam Persæ vocant) cum pretiosissimis rerum efferri jubet, fugam simulans, re vera ut prædam hosti offerret. Multa millia virorum, feminarumque excedentem oppido sequebantur, omnibus miserabilis turba, præter eum, cujus fidei commissa fuerat. Quippe quo major proditionis merces foret, objicere hosti parabat gratiorem omni pecunia prædam, Nobiles viros, Prætorum Darii conjuges, liberosque, præter hos urbium Græcarum Legatos, quos Darius, velut in arce tutissima, in proditoris reliquerat ma-

manibus. Gangabas Persæ vocant humeris onera portantes. Hi, cum frigus tolerare non possent: (quippe & procella subito nivem effuderat, & humus rigebat gelu): tum astrictas vestes, quas cum pecunia portabant, auro, & purpura insignes induunt, nullo prohibere auso, cum fortuna Regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret. Præbuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem. Qui intentiore cura suos, quasi ad justum prælium paucis adhortatus, equis calcaria subdere jubet, & acri impetu in hostem invehi. At illi, qui sub oneribus erant, omissis illis, per metum capessunt fugam. Armati quoque, qui eos persequebantur, eodem metu, arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus quasi & ipse conterritus, simulans, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes Regiæ: illa pecunia stipendio ingenti militum præparata, ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium fœminarum, aurea vasa, aurei freni, tabernacula Regali magnificentia ornata, vehicula quoque a suis destituta ingentis opulentiæ plena, facies etiam prædantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili, & fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus dilacerata, alia in cœnum demersa eruebantur. Non sufficiebant prædantium manus prædæ. Jamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat. Fœminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant, inter quas tres fuere virgines Ochi (qui ante Darium regnaverat) filiæ, olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractæ, sed tum sortem earum crudelius aggravante fortuna. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, & conjux Artabazi Principis Purpuratorum, & filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum Imperium maritimæ oræ Rex dederat, uxor cum filio excepta est; Mentoris filiæ tres, ac nobilissimi Ducis Memnonis conjux, & filius. Vixque ulla domus Purpurati fuit tantæ cladis expers. Lacedæmonii quoque, & Athenienses, societatis fide violata, Persas sequuti, Aristogiton, Dropides, & Iphicrates, inter Athenienses genere, famaque longe clarissimis Lacedæmonii, Perisippus, & Onomastorides, cum Omajo, & Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniæ signatæ fuit, talentorum duo millia, & sexaginta: facile argenti pondus quingenta æquabat. Præterea triginta millia hominum, cum septem millibus jumentorum, dorso onera portantium, capta sunt. Cæterum Dii tantæ fortunæ proditorem sepulturæ celeriter debita pœna persequuti sunt. Namque unus e consciis ejus, credo, Regis vicem etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam majestatis suæ exolevisse cernebat.

LI.

LIBER QUARTUS.

SYNOPSIS

ALexander respondet literis Darii. Cælesyriam, & Phœniciam invadit. Abdolonymum Sidonius, exauctorato Stratone, novum Regem dat. Tyrum septem mensibus obsessam continenti jungit, & expugnat. Gazam capit. Ægyptum recipit. Ad Hammonis templum penetrat, Deus salutatur. Condit Alexandriam. Luna hebescit. Darius iterum, ac tertio frustra conditiones pacis fert Alexandro, latas ab Alexandro respuit. Decernitur prælio ad Gaugamela haud procul Arbelis. Darius victus more suo auxilium a pedibus quærit.

CAPUT I.

Darii fugam exequitur Curtius. Alexander, Parmenione Syriæ Præfecto, Aradum insulam cum Rege Stratone in deditionem accipit. Ad Marathon urbem castra movet, ubi literas a Dario superbe scriptas accipit, parique stilo, & atrocius etiam respondet.

DARIUS tanti modo exercitus Rex, qui triumphan- 14
tis magis, quam dimicantis more curru sublimis inierat prælium, per loca, quæ prope immensis agminibus compleverat, jam inania, & ingenti solitudine vasta, fugiebat. Pauci Regem sequebantur. Nam nec eodem omnes fugam intenderant, & deficientibus equis, cursum eorum, quos Rex subinde mutabat, æquare non poterant. Unchas deinde pervenit: ubi excepere eum Græcorum quatuor millia, cum quibus ad Euphratem contendit, id demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat præda, jussum eam ipsam, & captivos diligenti asservare custodia, Syriæ, quam Cœlen vocant, præfecit. Novum Imperium Syri nondum belli cladibus satis domiti aspernabantur. Sed celeriter subacti, obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur Regi. Maritimam tamen oram, & pleraque longius etiam a mari recedentia, Rex ejus insulæ Strato possidebat. Quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi literæ a Dario redduntur; quibus ut superbe scriptis, vehementer offensus est. Præcipue eum movit, quod Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis, quam petebat, ut accepta pecunia, quantamcumque tota Macedonia caperet, matrem sibi, ac conjugem, liberosque restitueret. De Regno,

 æquo,

æquo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset, contentus patrio, cederet alieni Imperii finibus, socius, amicusque esset; in ea se fidem & dare paratum, & accipere. Contra Alexander in hunc maxime modum rescripsit. REX ALEXANDER DARIO. *Ille, cujus nomen sumpsisti, Darius, Græcos, qui oram Hellesponti tenent, coloniasque Græcorum Jonias omni clade vastavit. Cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Macedoniæ, & Græciæ bello. Rursus Rex Xerxes gentis ejusdem, ad oppugnandos nos cum immanium Barbarorum copiis venit. Qui navali prælio victus, Mardonium tamen reliquit in Græcia, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum vero parentem meum quis ignorat ab his interfectum esse, quos ingentis pecuniæ spe solicitaverant vestri? Impia enim bella suscipitis, &, cum habeatis arma, licitamini hostium capita: sicut tu proxime talentis mille, tanti exercitus Rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero. Et Diis quoque pro meliore stantibus causa, magnam partem Asiæ in ditionem redegi meam. Te ipsum acie vici. Quem etsi nihil a me impetrare oportebat, quod petieras, utpote qui ne belli quidem in me jura servaveris; tamen, si veneris supplex, & matrem, & conjugem, & liberos sine pretio recepturum te esse promitto. Et vincere, & consulere victis scio. Quod si te nobis committere times, dabimus fidem impune venturum. De cætero, cum mihi scribes, memento non solum Regi te, sed etiam tuo scribere.* Ad hanc perferendam Thersippus missus.

CAPUT II.

Alexander in Phœnicia Biblon, & Sidonem deditas servat. Stratonem Regem abdicat, Abdolonymum Regia stirpe ortum in Regium fastigium extollit.

IPse in Phœnicem deinde descendit, & oppidum Biblon traditum recepit. Inde ad Sidona ventum est, urbem vetustate, famaque conditorum inclytam. Regnabat in ea Strato, Darii opibus adjutus: sed, quia deditionem magis popularium, quam sua sponte fecerat, Regno visus indignus: Hephæstionique permissum, ut, quem eo fastigio Sidones dignissimum arbitrarentur, constitueret Regem. Erant Hephæstioni hospites, clari inter suos juvenes, qui facta ipsis potestate regnandi, negaverunt quemquam patrio more in id fastigium recipi, nisi Regia stirpe ortum. Admiratus Hephæstio magnitudinem animi spernentis, quod alii per ignes, ferrumque peterent, *Vos quidem macti virtute*, inquit, *estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset Regnum fastidire, quam accipere. Ceterum date aliquem Regiæ stirpis, qui meminerit, a vobis acceptum habere se Regnum.* At illi cum multos imminere tantæ spei cernerent, singulis

ami-

amicorum Alexandri ob nimiam Regni cupiditatem adulantes, statuunt, neminem esse potiorem, quam Abdolonymium quendam, longa quidem cognatione stirpi Regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exigua colentem stipe. Causa ei paupertatis, sicut plerisque, probitas erat. Intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat. Subito deinde, de quibus ante dictum est, cum Regiæ vestis insignibus hortum intrant: quem forte steriles herbas eligens Abdolonymus repurgabat. Tunc Rege eo salutato, alter ex his: *Habitus*, inquit, *hic quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est. Ablue corpus illuvie, externisque sordibus squalidum. Cape Regis animum, & in eam fortunam, qua dignus es, istam continentiam profer. Et, cum in Regali solio residebis, vitæ, necisque omnium civium dominus, cave obliviscaris hujus status, in quo accipis Regnum, imo hercule propter quem.* Somnio similis res Abdolonymo videbatur. Interdum, satis ne sani essent, qui tam proterve sibi illuderent, percontabatur. Sed, ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta vestis purpura, auroque distincta, & fides a jurantibus facta serio, jam Rex iisdem comitantibus in Regiam pervenit. Fama, ut solet, strenue totas urbes discurrit. Aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Ditissimus quisque humilitatem, inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum Rex protinus jussit, diuque contemplatus, *Corporis*, inquit, *habitus famæ generis non repugnat. Sed libet scire, inopiam qua patientia tuleris.* Tum ille: *Utinam*, inquit, *eodem animo Regnum pati possim. Hæ manus suffecere desiderio meo: nihil habenti nihil defuit.* Magnæ indolis specimen ex hoc sermone Abdolonymi cepit. Itaque non Stratonis modo Regiam supellectilem attribui ei jussit: sed pleraque etiam ex Persica præda. Regionem quoque urbi appositam ditioni ejus adjecit.

C A P U T III.

Perfidus Amyntas, & transfuga cum suis quatuor millibus primum Tripolim venit, inde Cyprum, dein Ægyptum: quam conatus occupare, ad Memphin primum victor, mox victus cum suis deletur.

INterea Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro transfugisse diximus, cum quatuor millibus Græcorum, ipsum ex acie persequutis, fuga Tripolim pervenit. Inde in naves militibus impositis, Cyprum transmisit. Et cum in illo statu rerum id quemque, quod occupasset, habiturum arbitraretur, velut certo jure possessum, Ægyptum petere decrevit, utrique Regi hostis, & semper ex ancipiti mutatione temporum pendens. Hortatusque milites ad spem tantæ rei, docet, Sabacem Prætorem

Ægypti occidisse in acie, Persarum præsidium & sine Duce esse, & invalidum, Ægyptios semper Prætoribus eorum infensos, pro sociis ipsos, non pro hostibus æstimaturos. Omnia experiri necessitas cogebat: quippe, cum primas spes fortuna destituit, futura præsentibus videntur esse potiora. Igitur conclamant, duceret quo videretur. Atque ille utendum animis, dum spe calerent, ratus, ad Pelusii ostium penetrat, simulans, a Dario se esse præmissum. Potitus ergo Pelusii, Memphim copias promovit. Ad cujus famam Ægyptii, vana gens, & novandis, quam gerendis aptior rebus, ex suis quisque vicis, urbibusque ad hoc ipsum concurrunt, ad delenda præsidia Persarum: qui territi, tamen spem obtinendi Ægyptum non amiserunt. Sed eos Amyntas prælio superatos in urbem compellit; castrisque positis, victores ad populandos agros eduxit, ac velut in medio positis omnibus, hostium cuncta agebantur. Itaque Mazeces, quamquam infelici prælio suorum animos territos esse cognoverat; tamen palantes, & victoriæ fiducia incautos ostentans, perpulit, ne dubitarent ex urbe erumpere, & res amissas recuperare. Id consilium non ratione prudentius, quam eventu felicius fuit. Ad unum omnes cum ipso Duce occisi sunt. Has pœnas Amyntas utrique Regi dedit, nihilo magis ei, ad quem transfugerat, fidus, quam illi, quem deseruerat.

CAPUT IV.

Darii Prætores ex acie Issica superstites, recuperare Lydiam tentantes, fundit Antigonus. Describuntur dein varia bella inter Duces Darii, & Alexandri gesta. Agis quoque Rex Lacedæmoniorum Antipatro bellum fecit.

DArii Prætores, qui prælio apud Isson superfuerant, cum omni manu, quæ fugientes sequuta fuerat, assumpta etiam Cappadocum, & Paphlagonum juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus Prætor Alexandri Lydiæ præerat, qui quamquam plerosque militum ex præsidiis ad Regem dimiserat, tamen Barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortunæ partium fuit. Tribus præliis alia, atque alia regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore Classis Macedonum ex Græcia accita, Aristomenem, qui ad Hellesponti oram recuperandam a Dario erat missus, captis ejus, aut demersis navibus, superat. A Milesiis deinde Pharnabazus Præfectus Persicæ classis pecunia exacta, & præsidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, & inde Syphnum petiit. Has quoque insulas præsidiis occupat, pecunia mulctat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europæ, Asiæque Regibus in spem totius orbis occupandi gerebatur, Græciæ quoque, & Cretæ arma commoverat. Agis Lacedæmoniorum Rex, octo millibus Græcorum, qui ex Cilicia profugi domos repe-

repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniæ Præfecto moliebatur. Cretenses has, aut illas partes sequuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum præsidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina: unum certamen, ex quo cætera pendebant, intuente fortuna.

CAPUT V.

Tyri laus. Donum Tyriorum Alexandro missum. Alexander prohibetur urbis aditu. Descriptio maris Tyrii, & urbis.

JAm tota Syria, jam Phœnice quoque, excepta Tyro, Macedonum erant. Habebatque Rex castra in continenti, a qua urbem angustum fretum dirimit. Tyrus & claritate, & magnitudine ante omnes urbes Syriæ, Phœnicesque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quam Imperium. Coronam igitur auream Legati donum afferebant, commeatusque large, & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi jussit; benigneque Legatos alloquutus, Herculi (quem præcipue Tyrii colerent) sacrificare velle se dixit. Macedonum Reges credere, ab illo Deo ipsos genus ducere, se vero, ut id faceret, etiam Oraculo monitum. Legati respondent, esse templum Herculis extra urbem, in ea sede, quam Palætyron ipsi vocant, ibi Regem Deo sacrum rite facturum. Non tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat. Itaque, *Vos quidem*, inquit, *fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis; sed brevi ostendam, in continenti vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum*. Cum hoc responso dimissos monere amici cœperunt, ut Regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi quoque urbem intrare paterentur. At illi, loco satis fisi, obsidionem ferre decreverunt. Namque urbem a continenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maxime objectum, crebros ex alto fluctus in littus evolvens. Nec accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam jungere parabant, quidquam magis, quam ille ventus obstabat. Quippe vix leni, & tranquillo mari moles agi possunt: Africus vero prima quæque congesta pulsu maris illisa subruit. Nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undæ per nexus operum manantes, & ubi acrior flatus existit, summi operis fastigio superfusæ. Præter hanc difficultatem, haud minor alia erat. Muros, turresque urbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta, nisi e navibus procul excussa, emitti, non scalæ mœnibus applicari poterant. Præceps in salum murus pedestre interceperat iter: Naves non habebat Rex, &, si admovisset, pendentes, & instabiles missilibus arceri poterant.

CAPUT VI.

Carthaginiensium Legati firmant Tyrios contra Alexandrum. Prodigia urbi exitium portendentia.

15 INter quæ haud parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginiensium Legati ad celebrandum anniversarium sacrum more patrio tunc venerant. Quippe Carthaginem Tyrii condiderant, semper parentum loco culti. Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obsidionem forti animo paterentur, brevi Carthagine auxilia ventura. Namque ea tempestate magna ex parte Punicis classibus maria obsidebantur. Igitur bello decreto, per muros, turresque tormenta disponunt, arma junioribus dividunt, opificesque, quorum copia urbs abundabat, in officinas distribuunt. Omnia belli apparatu strepunt. Ferreæ quoque manus (harpagonas vocant) quas operibus hostium injicerent, corvique, & alia tuendis urbibus excogitata, præparabantur. Sed, cum fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impositum esset, admotisque follibus ignem flatu accenderent, sanguinis rivi sub ipsis flammis extitisse dicuntur. Idque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque, cum forte panem quidam militum frangerent, manantis sanguinis guttas notaverunt: territoque Rege, Aristander peritissimus Vatum respondit, si extrinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futurum; contra, cum ab interiore parte manaverit, urbi, quam obsidere destinassent, exitium portendere.

CAPUT VII.

Tyrii Alexandri Legatos de pace missos occidunt. Difficultas obsidionis, desperatio militis, Alexandri hortatio

ALexander cum & classem procul haberet, & longam obsidionem magno sibi ad cætera impedimento videret fore, caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, misit; quos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitaverunt in altum. Atque ille suorum tam indigna nece commotus, urbem obsidere statuit. Sed ante jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium profundum mare, quod vix Divina ope posset impleri: quæ saxa tam vasta, quas tam proceras arbores posse reperiri? exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur. Exæstuare semper fretum, quoque arctius volutetur inter insulam, & continentem, hoc acrius furere. At ille haudquaquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis in somno oblatam esse* pronuntiat, *dexteram porrigentis: illo Duce, illo aperiente, in urbem intrare se visum. Inter hæc caduceatores interfectos, gentium jura violata referebat. Unam*

esse

esse urbem, quæ cursum victoris morari ausa esset. Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque castiget. Satisque omnibus stimulatis, opus orsus est.

CAPUT VIII.

Incipit aggerem jacere per mare. Tyrii obnituntur. Expeditio interim in Arabes.

MAgna vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere præbente. Materies ex Libano monte ratibus, & turribus faciendis vehebatur. Jamque a fundo maris in altitudinem modicam opus excreverat. Nondum tamen aquæ fastigium æquabat; &, quo longius moles agebatur a littore, hoc magis, quidquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare: cum Tyrii, parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, illos armis inclytos, dorso, sicut jumenta, onera gestare. Interrogabant etiam, num major Neptuno esset Alexander? Hæc ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jamque paululum moles aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur; cum Tyrii, magnitudine molis, cujus incrementum eos ante fefellerat, conspecta, levibus navigiis nondum commissum opus circuire cœperunt, missilibus eos quoque, qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impune vulneratis, cum & removere, & appellere scaphas in expedito non esset, ad curam semetipsos tuendi ab opere converterant. Igitur ex jumentis coria, velaque jussit obtendi, ut extra teli jactum essent: duasque turres ex capite molis erexit, a quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra Tyrii navigia procul a conspectu hostium littori appellunt, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agrestes, incompositos Macedonas adorti, triginta fere interficiunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coegit. Et, ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam, Craterumque præfecit: ipse cum expedita manu Arabiam petit. 3

CAPUT IX.

Stratagema Tyriorum, clades Macedonum, operis eversio, restitutio aggeris, variæ Tyriorum artes.

INter hæc Tyrii navem magnitudine eximia, saxis, arenaque a puppi oneratam, ita ut multum prora emineret, bitumine, ac sulphure illitam, remis concitaverunt. Et cum magnam vim venti vela quoque concepissent, celeriter ad molem successit. Tunc prora ejus accensa, remiges desiluere in scaphas, quæ ad hoc ipsum præparatæ sequebantur. Navis autem, igne concepto, latius fundere incendium cœpit, quod, priusquam posset occurri, turres, & cætera opera in capite molis posita

comprehendit. At qui desilierant in parva navigia, faces, & quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jamque non modo Macedonum turres, sed etiam summa tabulata conceperant ignem; cum ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio, partim, armis omissis, in mare semetipsi immitterent. At Tyrii, qui capere eos, quam interficere maluerunt, natantium manus stipitibus, saxisque lacerabant: donec debilitati, impune navigiis excipi possent. Nec incendio solum opera consumpta, sed forte eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare illisit in molem. Crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere, saxaque interfluens unda medium opus rupit. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra sustinebatur, præceps in profundum ruit. Tantæque molis vix ulla vestigia invenit ab Arabia rediens Alexander. Hic (quod in adversis rebus solet fieri) alius in alium culpam referebat, cum omnes verius de sævitia maris quæri possent. Rex novi operis molem orsus, in adversum ventum, non latere, sed recta fronte direxit, quod cætera opera velut sub ipso latentia tuebatur. Latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ, procul teli jactu abessent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum jaciebant, deinde saxis onerabant, rursusque cumulo eorum alias arbores injiciebant: tum humus aggerebatur, super quam alia strue saxorum, arborumque cumulata, velut quodam nexu continens opus junxerant. Nec Tyrii, quidquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exequebantur. Præcipuum auxilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam. Occulto lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes, quæ ubi sequutæ erant, pleraque secum in profundum dabant: tum levatos onere stipites, truncosque arborum haud ægre moliebantur, deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso, sequebatur.

CAPUT X.

Classis Alexandri ad Tyrum oppugnandam comparata, quam tempestas vexat.

ÆGro animi Alexandro, &, utrum perseveraret, an abiret, satis incerto, classis Cypro advenit: eodemque tempore Cleander, cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus, centum, & nonaginta navium classem in duo dividit cornua. Lævum Pythagoras, Rex Cypriorum, cum Cratero tuebatur: Alexandrum in dextero quinqueremis Regia vehebat. Nec Tyrii, quanquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt, quibus Rex invectus, ipsas demersit. Postera die, classe ad mœnia admota, undique tormentis, & maxime arietum pulsu,

muros quatit. Quos Tyrii, raptim obſtructis ſaxis, refecerunt, interiorem quoque murum, ut, ſi prior feſelliſſet, illo ſe tuerentur, undique orſi. Sed undique vis mali urgebat. Moles intra teli jactum erat: claſſis mœnia circuibat. Terreſtri ſimul, navalique clade obruebantur. Quippe binas quadriremes Macedones inter ſe ita junxerant, ut proræ cohærerent, puppes intervallo, quantum capere poterant, diſtarent. Hoc puppium intervallum, antennis, aſſeribuſque validis deligatis, ſuperque eos pontibus ſtratis, qui militem ſuſtinerent, impleverant. Sic inſtructas quadriremes ad urbem agebant. Inde miſſilia in propugnantes ingerebantur tuto, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, cum claſſem (ſicut dictum eſt paratam) circuire urbem jubet. Jamque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii deſperatione torpebant; cum ſubito ſpiſſæ nubes intendere ſe cælo, &, quidquid lucis internitebat, effuſa caligine extinctum eſt. Tum inhorreſcens mare paulatim levari, deinde acriori vento concitatum fluctus ciere, & inter ſe navigia collidere. Jamque ſcindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant, ruere tabulata, & cum ingenti fragore in profundum ſecum milites trahere. Neque enim conſerta navigia ulla ope in turbido regi poterant. Miles miniſteria nautarum, remex militis officia turbabat. Et, quod in hujuſmodi caſu accidit, periti ignaris parebant: quippe gubernatores alias imperare ſoliti, tum metu mortis juſſa exequebantur. Tandem remis pertinacius everberatum mare, velut eripientibus navigia claſſicis ceſſit, appulſaque ſunt littori lacerata pleraque.

C A P U T XI.

Legati Carthaginienſium negant parentibus auxilium. Tyrii imbellem turbam Carthaginem mittunt. Prodigium Apollinis aperitur: Legati ſuadent, ut ſacrum hominis hoſtia fiat, Tyrii ſacrilegium horrent.

Iiſdem diebus forte Carthaginienſium Legati triginta ſuperveniunt, magis obſeſſis ſolatium, quam auxilium. Quippe domeſtico bello Pœnos impediri, nec de Imperio, ſed pro ſalute dimicare nuntiabant. Syracuſani tunc Africam urebant, & haud procul Carthaginis muris locaverant caſtra. Non tamen defecere animis Tyrii, quamquam ab ingenti ſpe deſtituti erant, ſed conjuges, liberoſque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortius, quidquid accideret, laturi, ſi chariſſimam ſui partem extra communis periculi ſortem habuiſſent. Cumque unus e civibus concioni indicaſſet, oblatam eſſe per ſomnum ſibi ſpeciem Apollinis, quem eximia religione colerent, urbem deſerentis, molemque a Macedonibus in ſalo jactam, in ſylveſtrem ſaltum eſſe mutatam; quanquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda proni, metu, aurea catena devinxere ſimula-

erum, araque Herculis, cujus numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, quasi illo Deo Apollinem retenturi. Syracusis id simulacrum devexerant Pœni, & in majore locaverant patria. Multisque aliis spoliis urbium a semet captarum, non Carthaginem magis, quam Tyrum ornaverant. Sacrum quoque, quod quidem Diis minime cordi esse crediderim, multis sæculis intermissum, repetendi auctores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur; quod sacrilegium verius, quam sacrum, Carthaginienses, a conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur. Ac, nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset.

CAPUT XII.

Tyrii tam acriter oppugnationem defendunt, ut Rex desperabundus de solvenda obsidione iterum deliberet, a qua fama sinistra deterretur.

CÆterum efficacior omni arte imminens necessitas, non usitata modo præsidia, sed quædam etiam nova admonuit. Namque ad applicanda navigia, quæ muros subibant, validis asseribus corvos, & ferreas manus cum uncis, ac falcibus illigaverant, ut, cum tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus injicerent. Unci quoque, & falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos vero æneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena, cœnoque decocto, e muris subito devolvebant. Nec ulla pestis magis timebatur; quippe ubi loricam, corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, &, quidquid attigerat, perurebat. Jacientesque arma, laceratis omnibus, queis protegi poterant, vulneribus inulti patebant. Corvi vero, & ferreæ manus tormentis
4 emissæ, plerosque rapiebant. Hic Rex fatigatus statuerat, soluta obsidione, Ægyptum petere. Quippe, cum Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissa. Cæterum tam discedere irritum, quam morari pudebat. Famam quoque, qua plura, quam armis evertesat, ratus leviorem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur, ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectosque militum imponi.

CAPUT XIII.

Prodigium a visa bellua, quod utrique in suam salutem interpretantur.

ET forte bellua inusitatæ magnitudinis super ipsos fluctus dorso eminens ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus

bus

bus allevans ſemet, utrinque conſpecta eſt: deinde a capite molis rurſus alto ſe immerſit, ac modo ſuper undas eminens magna ſui parte, modo ſuperfuſis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emerſit. Utriſque lætus fuit belluæ aſpectus. Macedones iter jaciendo operi monſtraſſe eam augurabantur. Tyrii, Neptunum occupati maris vindicem abripuiſſe belluam ad molem brevi profecto ruituram: lætique omine eo, ad epulas dilapſi, oneravere ſe vino: quo graves orto Sole navigia conſcendunt, redimita coronis, floribuſque. Adeo victoriæ non omen modo, ſed etiam gratulationem præceperant.

CAPUT XIV.

Naumachia committitur, Alexandro victore.

FOrte Rex claſſem in diverſam partem agi juſſerat, triginta minoribus navigiis relictis in littore; e quibus Tyrii duobus captis, cætera ingenti terruerant metu, donec ſuorum clamore audito, Alexander claſſem littori, a quo fremitus acciderat, admovit. Prima e Macedonum navibus quinqueremis, velocitate inter cæteras eminens occurrit. Quam ut conſpexere Tyrii, duæ e diverſo in latera ejus invectæ ſunt: in quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipſa roſtro icta eſt, & illam invicem tenuit. Jamque ea, quæ non cohærebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur; cum opportunitate mira triremis e claſſe Alexandri, in eam ipſam, quæ quinqueremi imminebat, tanta vi impulſa eſt, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur e puppi. Plures deinde Macedonum naves ſuperveniunt, & Rex quoque aderat, cum Tyrii inhibentes remis, ægre evellere navem, quæ hærebat, portumque omnia ſimul navigia repetunt. Confeſtim Rex inſequutus, portum quidem intrare non potuit, cum procul e muris miſſilibus ſubmoveretur, naves autem omnes fere aut demerſit, aut cepit.

CAPUT XV.

Tyrus vi capitur, exſcinditur, paucis parcitur. Elogium Tyri.

BIduo deinde ad quietem dato militibus, juſſiſque & claſſem, & machinas pariter admovere, & undique territis inſtare, ipſe in altiſſimam turrim aſcendit ingenti animo, periculo majore. Quippe regio inſigni, & armis fulgentibus conſpicuus, unus præcipue telis petebatur. Et digna prorſus ſpectaculo edidit. Multos e muris propugnantes haſta transfixit, quoſdam etiam comminus gladio, clypeoque impulſos præcipitavit. Quippe turris, ex qua dimicabat, muris hoſtium propemodum cohærebat. Jamque crebris arietibus ſaxorum

compage laxata, munimenta defecerant, & classis intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant: cum Tyrii, tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt, alii foribus ædium obseratis occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud multi tamen perituri. Magna pars summa tectorum obtinebat, saxa, &, quidquid manibus fors dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander, exceptis iis, qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis injici jubet. His per præcones pronuntiatis, nemo tamen armatus opem a Diis petere sustinuit. Pueri, virginesque templa compleverant: viri in vestibulo suarum quisque ædium stabant, parata sævientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui intra Macedonum præsidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippe utranque urbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyriorum etiam protegentes ad sua perduxere navigia: quibus occultati, Sidona devecti sunt. Quindecim millia hoc furto subducta sævitiæ sunt. Quantumque sanguinis fusum sit, vel ex hoc æstimari potest, quod intra munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira præbuit Regis. Duo millia, in quibus occidendis defecerat rabies, crucibus affixa per ingens littoris spatium pependerunt. Carthaginiensium Legatis pepercit, addita denuntiatione belli, quod præsentium rerum necessitas moraretur. Tyrus septimo mense, quam oppugnari cœpta erat, capta est. Urbs & vetustate originis, & crebra fortunæ varietate ad memoriam posteritatis insignis, condita ab Agenore, diu mare, non vicinum modo, sed quodcunque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit. Et, si famæ libet credere, hæc gens litteras prima aut docuit, aut didicit. Coloniæ certe ejus pene toto orbe diffusæ sunt, Carthago in Africa, in Bœotia Thæbæ, Gades ad Oceanum. Credo, libero commeantes mari, sæpiusque adeundo cæteris incognitas terras, elegisse sedes juventuti, qua tunc abundabant: seu quia crebris motibus terræ (nam hoc quoque traditur) cultores ejus fatigati, nova, & externa domicilia armis sibimet quærere cogebantur. Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanæ mansuetudinis acquiescit.

CAPUT XVI.

Litteræ Darii ad Alexandrum, & hujus responsum de filia ducenda, & dote.

5. Iisdem ferme diebus Darii litteræ allatæ sunt, tandem ut Regi scriptæ. Petebat, *uti filiam suam (Saptinæ erat nomen) nuptiis Alexander sibi adjungeret.*

ret. Dotem fore omnem regionem inter Hellespontum, & Halyn amnem sitam: inde Orientem spectantibus terris contentum se fore. Si forte dubitaret, quod offerretur, accipere, nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcunque felicitatem habeant, invidiam tamen sentire majorem. Vereri se, ne avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani se, ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius esse, quam in illa atate tantam capere fortunam. Multas se adhuc reliquias habere, nec semper inter angustias posse deprehendi. Transeundum esse Alexandro Euphratem, Tigrimque, & Araxen, & Hydaspen, magna munimenta Regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos, Oceani accolas, quando aditurum? vel Sogdianos, & Arachosios, nomine tantum notos, caterasque gentes, ad Caucasum, & Tanaim pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel sine pralio obeunti. Se vero ad ipsum vocare desineret: namque illius exitio esse venturum. Alexander his, qui litteras attulerant, respondit, *Darium sibi aliena promittere; quod totum amiserit, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Joniam, Æolidem, Hellesponti oram, victoria sua pramia: leges autem a victoribus dici, accipi a victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret. Se quoque, cum transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam, quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem, sed Persepolim, caput Regni ejus, Bactra deinde, Ecbatana, ultimique Orientis oram Imperio suo destinasse. Quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse. Desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.* Reges quidem invicem hæc scripserant.

CAPUT XVII.

Alexander Gazam obsidet. Graci coronam mittunt victori. Pratores Alexandri rem bene gerunt.

SEd Rhodii urbem suam, portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philota regioni circa Tyrum jusso præsidere. Syriam, quæ Cæle appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello, quod supererat, interfuturus. Rex, Hephæstione Phœnicis oram classe prætervehi jusso, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem fere diebus solemne erat ludricum Isthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporaria ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad Regem, qui ob res pro salute Græciæ, ac libertate gestas, coronam auream donum victoriæ ferrent. Iidem paulo ante incertæ famæ captaverant auram, ut, quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Cæterum non ipse modo Rex obibat urbes,

Impe

Imperii jugum adhuc recusantes, sed Prætores quoque ipsius egregii duces pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam, Balacrus, Idarne Prætore Darii superato, Miletum cepit: Amphoterus, & Hegilochus, centum sexaginta navium classe, insulas inter Achajam, atque Asiam, in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedos quoque recepta, incolis ultro vocantibus. Statuerant & Chium occupare. Sed Pharnabazus Darii Prætor, comprehensis, qui res ad Macedonas trahebant, rursus Apollonidi, & Athenagoræ, suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant, non tam suis viribus, quam ipsorum, qui obsidebantur, voluntate. Nec fefellit opinio. Namque inter Apollonidem, & duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Cumque porta effracta cohors Macedonum intrasset, oppidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphothero, & Hegilocho: Persarumque præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide, & Athenagora, vincti traduntur: duodecim triremes cum suo milite, ac remige, præter eas, triginta naves, & piratici lembi, Græcorumque tria millia a Persis mercede conducta. His in supplementum copiarum suarum distributis, piratisque supplicio affectis, captivos remiges adjecere classi suæ. Forte Aristonicus Methymnæorum Tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium, quæ ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit. Interrogatusque a custodibus, quis esset, Aristonicum ad Pharnabazum venire respondit. Illi, Pharnabazum quidem jam quiescere, & non posse tum adiri, cæterum patere socio, atque hospiti portum, & postero die Pharnabazi copiam fore, affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare. Sequuti sunt Ducem piratici lembi; ac, dum applicant navigia crepidini portus, objicitur a vigilibus claustrum, &, qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur. Nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt. Amphotero deinde, Hegilochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem, quam Chares Atheniensis nuper occupatam duorum millium Persarum præsidio tenebat. Sed, cum obsidionem tolerare non posset, urbe tradita, pactus, ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt.

CAPUT XVIII.

Bellum reparat Darius, Bactrianos evocat cum Besso non gratis suspecto.

6 Darius desperata pace, quam per litteras, Legatosque impetrari posse crediderat, ad reparandas vires, bellumque impigre renovandum intendit. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire: Bessum quoque Bactrianorum

norum ducem, perquam maximo posset exercitu coacto, descendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promptissimi, horridis ingeniis, multumque a Persarum luxu abhorrentibus, siti haud procul Scytharum bellicosissima gente, & rapto vivere assueta; semperque in armis erant. Sed Bessus, suspecta perfidia, haud sane æquo animo in secundo se continens gradu, Regem terrebat. Nam, cum Regnum affectaret, proditio, qua sola id assequi poterat, timebatur.

CAPUT XIX.

Gaza duobus mensibus obsessa tandem cum magno periculo Regis expugnatur. Betis Prætoris supplicium.

CÆterum Alexander, quam Regionem Darius petiisset, omni cura vestigans, tamen explorare non poterat; more quodam Persarum, arcana Regum mira celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta. Vetus disciplina Regum silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua gravius castigatur, quam ullum probrum. Nec magnam rem magis sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit, quod homini facillimum voluerit esse natura. Ob hanc caussam Alexander omnium, quæ apud hostem gererentur, ignarus, urbem Gazam obsidebat. Præerat ei Betis eximiæ in Regem suum fidei, modicoque præsidio muros ingentis operis tuebatur. Alexander, æstimato locorum situ, agi cuniculos jussit; facili, ac levi humo acceptante occultum opus. Quippe multam arenam vicinum mare evomit; nec saxa, cotesque, quæ interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicere non possent, opus orsus, ut a sensu ejus averteret, turres muris admoveri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente sabulo, agilitatem rotarum morabatur, & tabulata turrium perfringebat. Multique vulnerabantur impune, cum idem recipiendis, qui admovendis turribus, labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, postero die muros corona circumdari jussit. Ortoque Sole, priusquam admoveret exercitum, opem Deum exposcens, sacrum patrio more faciebat. Forte prætervolans corvus, glebam, quam unguibus ferebat, subito omisit: quæ cum Regis capiti incidisset, resoluta defluxit. Ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine, ac sulphure, in qua alis hærentibus frustra se allevare conatus, a circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua Vates consulerentur. Et erat Rex non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, urbis quidem excidium augurio illo portendi, cæterum periculum esse, ne Rex vulnus acciperet. Itaque monuit, ne quid eo die inciperet. Ille quamquam unam urbem sibi, quo minus securus Ægyptum intraret,

obstare

obstare ægre ferebat; tamen paruit Vati, signumque receptui dedit. Hinc animus crevit obsessis, egressique porta, recedentibus inferunt signa, cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acrius, quam constantius prælium inierunt. Quippe, ut Macedonum signa circumagi videre, repente sistunt gradum. Jamque ad Regem præliantium clamor pervenerat, cum denuntiati periculi haud sane memor, loricam tamen, quam raro induebat, amicis orantibus sumpsit, & ad prima signa pervenit. Quo conspecto, Arabs quidam Darii miles, majus fortuna sua facinus ausus, clypeo gladium tegens, quasi transfuga, genibus Regis advolvitur. Ille assurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio Barbarus strenue in dextram translato, cervicem appetit Regis, qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum Barbari lapsam amputat gladio, denuntiato in illum diem periculo (ut arbitrabatur) ipse defunctus. Sed, ut opinor, inevitabile est fatum. Quippe, dum inter primores promptius dimicat, sagitta ictus est, quam per loricam adactam, stantem in humero, medicus ejus Philippus evellit. Plurimus deinde sanguis manare cœpit, omnibus territis, quia nunquam tam alte penetrasse telum, lorica obstante, cognoverant. Ipse ne oris quidem colore mutato, supprimi sanguinem, & vulnus obligari jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore, perstiterat, cum suppressus paulo ante sanguis medicamento, quo retentus erat, manare latius cœpit, & vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, & subniti genu cœpit: quem proximi exceptum in castra receperunt. Et Betis interfectum ratus, urbem ovans victoria repetit. At Alexander, nondum percurato vulnere, aggerem, quo mœnium altitudinem æquaret, extruxit, & pluribus cuniculis muros subrui jussit. Oppidani ad pristinum fastigium murorum, novum extruxere munimentum. Sed ne id quidem turres aggeri impositas æquare poterat. Itaque interiora quoque urbis infesta telis erant. Ultima pestis urbis fuit, cuniculo subrutus murus, per cujus ruinas hostis intravit. Ducebat ipse Rex antesignanos. Et, dum incautius subit, saxo crus ejus affligitur. Innixus tamen telo, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat, ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim, egregia edita pugna, multisque vulneribus confectum, deseruerant sui. Nec tamen segnius prælium capessebat, lubricis armis, suo pariter, atque hostium sanguine: cum undique circundato Alexander, insolenti gaudio juvenis elatus, alias virtutem etiam in hoste miratus, Non, ut voluisti inquit, morieris, Beti, sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita. Ille non interrito modo, sed contumaci quoque

vultu

vultu intuens Regem, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Tum Alexander, Videtisne obstinatum ad tacendum? inquit, num genu posuit? num supplicem vocem misit? Vincam tamen silentium, &, si nihil aliud, certe gemitu interpolabo. Iram deinde vertit in rabiem; jam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt, religatumque ad currum traxere circa urbem equi, gloriante Rege, Achillem, a quo genus ipse duceret, imitatum se esse pœna in hostem capienda. Cecidere Persarum, Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo Regis: qui Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque præliis etiam secundis atterebantur copiæ, devictarumque gentium militi minor, quam domestico fides habebatur.

C A P U T XX.

Ægypto expugnata Hammonis Jovis sedem cum magno periculo adit. Ejusdem loci descriptio.

Ægyptii olim Persarum opibus infensi, quippe avare, & superbe imperitatum sibi esse credebant, ad 7
spem adventus ejus erexerant animos, utpote qui Amyntam quoque transfugam, & cum precario Imperio venientem læti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus Rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, posteaquam a Gaza copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc Castra Alexandri vocant, pervenit. Deinde pedestribus copiis Pelusium petere jussis, ipse cum expedita delectorum manu Nilo amne vectus est. Nec sustinuere adventum ejus Persæ, defectione quoque perterriti. Jamque haud procul Memphi erat. In cujus præsidio Mazeces Prætor Darii relictus, Oxio amne superato, octingenta talenta Alexandro, omnemque Regiam supellectilem tradidit. A Memphi, eodem flumine vectus, ad interiora Ægypti penetrat. Compositisque rebus, ita ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret, adire Jovis Hammonis Oraculum statuit. Iter expeditis quoque, & paucis vix tolerabile ingrediendum erat. Terra, cœloque aquarum penuria est: steriles arenæ jacent, quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis æstus existit. Luctandumque est non tantum cum ardore, & siccitate regionis, sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod præaltum, & vestigio cedens, ægre moliuntur pedes. Hæc Ægyptii vero majora jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis,

quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eo Legati Cyrenensium dona attulere, pacem, &, ut adiret urbes suas, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiaque conjuncta, destinata exequi pergit. Ac primo quidem, & sequenti die tolerabilis labor visus, nondum tam vastis, nudisque solitudinibus aditis, jam tamen sterili, & emoriente terra. Sed, ut aperuere se campi alto obruti sabulo, haud secus, quam profundum æquor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium. Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant, & in arido solo, ac fervido sabulo nulla erat. Ad hæc Sol omnia incenderat, siccaque, & adusta erant omnia: cum repente sive illud Deorum munus, sive casus fuit, obductæ cælo nubes condidere Solem, ingens æstu fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enimvero, ut largum quoque imbrem excusserunt procellæ, pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cœperunt. Quatriduum per vastas solitudines absumptum est. Jamque haud procul Oraculi sede aberant; cum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes: & modo humi residebant, cum lentius agmen incederet, modo se pennis levabant, antecedentium, iterque monstrantium ritu. Tandem ad sedem consecratam Deo ventum est. Incredibile dictu, inter vastas solitudines, ita undique ambientibus ramis, vix in densam umbram cadente Sole, contecta est, multique fontes, dulcibus aquis passim manantibus, alunt sylvas. Cæli quoque mira temperies, verno tempori maxime similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi Æthiopum, Meridiem versus Arabes, Troglodītis cognomen est. Horum regio usque ad Rubrum mare excurrit: at qua vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Scenitas vocant: a Septentrione Nasamones sunt, gens Syrtica, navigiorum spoliis quæstuosa. Quippe obsident littora, & æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant. Incolæ nemoris, quos Hammonios vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent triplici muro circumdatum. Prima munitio Tyrannorum veterem Regiam clausit: in proxima conjuges eorum cum liberis, & pellicibus habitant; hic quoque Dei Oraculum est: ultima munimenta, satellitum, armigerorumque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus. In medio habet fontem, aquam Solis vocant. Sub lucis ortum tepida manat; medio die, cum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam, calescit; media nocte, fervida exæstuat; quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit, donec sub ipsum diei ortum assueto tepore languescat. Id quod pro Deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo Diis artifices accommodaverunt.

runt. Umbilico tenus arieti similis est habitus, smaragdo, & gemmis coagmentatus. Hunc, cum responsum petitur, navigio aurato gestant Sacerdotes, multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus: sequuntur matronæ, virginesque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat Oraculum. At tum quidem Regem, propius adeuntem, maximus natu e Sacerdotibus filium appellat, hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille vero & accipere se ait, & agnoscere, humanæ sortis oblitus. Consuluit deinde, an totius orbis Imperium fatis sibi destinaret Pater. Vates æque in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post hæc institit quærere, an omnes parentis sui interfectores pœnas dedissent. Sacerdos, parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia. Adjecit, invictum fore, donec excederet ad Deos. Sacrificio deinde facto, dona & Sacerdotibus, & Deo data sunt. Permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quæsiverunt, quam, an auctor esset sibi Divinis honoribus colendi suum Regem. Hoc quoque acceptum fore Jovi Vates respondit, ut ipsi victorem Regem Divino honore colerent. Vere, & salubriter æstimanti fidem Oraculi, vana profecto responsa videri potuissent. Sed fortuna, quos uni sibi credere coegit, magna ex parte avidos gloriæ magis, quam capaces facit. Jovis igitur filium se non solum appellari passus est, sed etiam jussit. Rerumque gestarum famam dum augere vult, tali appellatione corrupit. Et Macedones assueti quidem Regio Imperio, sed majore libertatis umbra, quam cæteræ gentes, immortalitatem affectantem contumacius, quam aut ipsis expediebat, aut Regi, aversati sunt. Sed hæc suo quæque tempori reserventur: nunc cætera exequi pergam.

CAPUT XXI.

Alexandria non sine prodigiis conditur. Ægyptus Præfectis regenda traditur. Hector Parmenionis F. Nilo perit. Ustulatus Andromachus præses Samariæ. Tyrannorum supplicia. Legationes Græcorum. Cyprii Reges donis culti. Amphoterus contra piratas mittitur, Herculi Tyrio Alexander operatur.

ALexander ab Hammone rediens, ut ad Mareotim paludem haud procul insula Pharo sitam venit, contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit, magnæ sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus, quidquid loci est inter paludem, & ma- 8

re,

re, octoginta stadiorum muris ambitum destinat. Et, qui ædificandæ urbi præessent, relictis, Memphin petit. Cupido haud injusta quidem, cæterum intempestiva incesserat, non interiora modo Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere. Memnonis, Tithonique celebrata Regia, cognoscendæ vetustatis avidum trahebat pene extra terminos Solis. Sed imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat. Itaque Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, & Peucestem Macedonem, quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis. Claustra Nili fluminis Polymenem tueri jubet: triginta ad hoc triremes datæ. Africæ deinde, quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius; vectigalibus ejusdem Africæ, Ægyptique Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama est, cum Rex urbis futuræ muris polentam, ut Macedonum mos est, destinasset, avium greges advolasse, & polenta esse pastas. Cumque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum, respondisse Vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta præbituram. Regem, cum secundo amne deflueret, assequi cupiens Hector, Parmenionis filius, eximio ætatis flore, in paucis Alexandro charus, parvum navigium conscendit, pluribus, quam capere posset, impositis. Itaque mersa navis omnes destituit. Hector diu flumini obluctatus, cum madens vestis & astricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit: & ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus, & periculum intenderant, nullo adjuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est; Rex amissi ejus desiderio vehementer afflictus est: repertumque corpus magnifico extulit funere. Oneravit hunc dolorem nuntius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ. Vivum Samaritæ cremaverant. Ad cujus interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit. Advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit, affectis supplicio, qui Prætorem interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnæorum Aristonicum, & Chrysolaum, popularibus suis tradidit; quos illi e muris ob injurias tortos necaverunt. Atheniensium deinde, Rhodiorumque, & Chiorum Legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur, &, ut captivi Græcorum suis restituerentur, orabant. Rhodii, & Chii de præsidio querebantur. Omnes ea, quæ desiderare visi, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem, & pecuniam, quam in bellum impenderant, obsides reddidit, & magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque Regibus, qui & a Dario defecerant ad ipsum, & oppugnanti Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est. Amphoterus deinde classis Præfectus ad liberandam Cre-

Cretam missus (namque & Persarum, & piratarum armis pleraque ejus insulæ obsidebantur) ante omnia mare a piraticis classibus vindicare jussus. Quippe obnoxium prædonibus erat, in bellum utroque Rege converso. His compositis, Herculi Tyrio ex auro crateram cum triginta pateris dicavit. Imminensque Dario iter ad Euphratem pronuntiari jussit.

C A P U T X X I I.

Darius Babylone collectas copias, & instructas movet ad Tigrim, quem cum Lyco trajicit, & castra ad Bumellum ponit. Mazæus regionem vastat.

AT Darius, cum ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset, dubitaverat, utrumne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora Regni sui peteret, haud dubie potentior auctor præsens futurus ultimis gentibus impigre bellum capessendi, quas ægre per Præfectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcumque ipse adiisset regionem, petiturum, haud ignarus, quam cum strenuo res esset, omnia longinquarum gentium auxilia Babylonem contrahi jussit. Bactriani, Scythæque, & Indi convenerant. Nam & cæterarum gentium copiæ partibus simul adfuerunt. Cæterum, cum dimidio ferme major esset exercitus, quam in Cilicia fuerat, multis arma deerant: quæ summa cura comparabantur. Equitibus, equisque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter se connexis. Queis antea præter jacula nihil dederat, scuta, gladiique adjiciebantur, equorumque domandi greges peditibus distributi sunt, ut major pristino esset equitatus. Ingensque (ut crediderat) terror hostium, ducentæ falcatæ quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium, sequutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque a jugo ternos direxerant gladios; & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ. Hoc modo instructo exercitu, ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextra erat Tigris, nobilis fluvius, lævam tegebat Euphrates. Agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato, cum audisset haud procul abesse hostem, Satropacem Equitum Præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo Prætori sex millia data, quibus hostem transitu amnis arceret: eidem mandatum, ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur, atque ureret. Quippe credebat inopia debellari posse, nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset. Ipsi autem commeatus, alii terra, alii Tigri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbellamvicum, nobilem sua clade facturus. Hic commeatuum, sarcinarumque majore parte deposita, Lycum amnem ponte junxit, & per dies quin-

quinque, sicut ante Euphratem, trajecit exercitum. Inde octoginta fere stadia progressus, ad alterum amnem (Bumado nomen est) castra posuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis, & vasta planities. Ne stirpes quidem, & brevia virgulta operiunt solum: liberque prospectus oculorum, etiam quæ procul recessere, permetitur. Itaque, si qua campi eminebant, jussit æquari, totumque fastigium extendi.

CAPUT XXIII.

Profectio Alexandri ad Euphratem, & Tigrim. Cædes Satropacis.

ALexandro, qui numerum copiarum ejus, quantum procul conjectari poterat, æstimabant, vix fecerunt fidem, tot millibus cæsis majores copias esse reparatas. Cæterum omnis periculi, & maxime multitudinis contemptor, undecimis castris pervenit ad Euphratem. Quo pontibus juncto, equites primos ire, phalangem sequi jubet, Mazæo, qui ad inhibendum transitum cum sex millibus equitum occurrerat, non auso periculum sui facere; paucis deinde non ad quietem, sed ad reparandos animos, diebus datis militi, strenue hostem insequi cœpit, metuens, ne interiora Regni sui peteret, sequendusque esset per loca omni solitudine, atque inopia vasta. Igitur quarto die præter Arbelam penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio. Quippe Mazæus, quæcumque adierat, haud secus, quam hostis urebat. Ac primo caligine, quam fumus effuderat, obscurante lucem, insidiarum metu substitit. Deinde, ut speculatores præmissi tuta omnia nuntiaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis præmisit: cujus altitudo primo summa equorum pectora, mox, ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat. Nec sane alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur, multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. Itaque a celeritate, qua defluit, Tigris nomen est inditum, quia Persica lingua Tigrim sagittam appellant. Igitur pedes, velut divisus in cornua, circundato equitatu, levatis super capita armis, haud ægre ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites Rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit. Sed gradum firmare vix poterant, cum modo saxa lubrica vestigium fallerent, modo rapidior unda subduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant. Quippe, cum semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. Et, dum sua quisque spolia consequi studet, major inter ipsos, quam cum amne orta luctatio est; cumulique sarcinarum passim fluitantes, plerosque perculerant. Rex monere, ut satis haberent arma retinere, cætera se redditurum. Sed neque

que

que consilium, neque imperium accipi poterat. Obstrepebat hinc metus, præter hunc, invicem natantium mutuus clamor. Tandem, qua leniore tractu amnis aperit vadum, emersere. Nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere. Sed perpetua fortuna Regis avertit inde hostem. Sic Granicum, tot millibus equitum, peditumque in ulteriore stantibus ripa, superavit: sic angustis in Ciliciæ callibus tantam multitudinem hostium. Audaciæ quoque, qua maxime viguit, ratio minui potest, quia nunquam in discrimen venit, an temere fecisset. Mazæus, si transeuntibus flumen supervenisset, haud dubie oppressurus fuit incompositos in ripa. Demum etiam per armatos adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat, quorum paucitate Alexander explorata, deinde contempta, præfectum Pæonum equitum Aristona laxatis habenis invehi jussit. Insignis eo die pugna equitum, & præcipue Aristonis fuit. Præfectum equitatus Persarum Satropacem, directa in gutture hasta, transfixit; fugientemque per medios hostes consequutus ex equo præcipitavit, & obluctanti caput gladio demsit: quod relatum magna cum laude ante Regis pedes posuit. Biduo ibi Rex 10
stativa habuit; in proximum deinde iter pronuntiari jussit.

C A P U T XXIV.

Defectio Lunæ describitur. Inde trepidatio exercitus, & nutatio, ac prope seditio. Ratio defectionis explicata fausta portenta. Profectio, ignis extinctio, copia frumenti reperta, exploratores capti, vel cæsi.

SEd prima fere vigilia, Luna deficiens primum nitorem sideris sui condidit, deinde sanguinis colore suffuso lumen omne fœdavit. Solicitisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio, & ex ea formido quædam incussa est. *Diis invitis in ultimas terras trahi se* querebantur. *Jam nec flumina posse adiri, nec sidera pristinum præstare fulgorem. Vastas terras, deserta omnia occurrere. In unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi. Fastidio esse patriam, abdicari Philippum patrem, cælum vanis cogitationibus peti.* Jam prope seditionem res erat, cum ad omnia interritus, Duces, principesque militum frequentes adesse Prætorio, Ægyptiosque Vates, quos cæli, ac siderum peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere jubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbes implere destinatas vices, Lunamque deficere, cum aut terram subiret, aut Sole premeretur, rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus, cæterum affirmant, Solem Græcorum, Lunam esse Persarum; quoties illa deficiat, ruinam, stragemque illis gentibus portendi. Veteraque exempla recensent Persidis Regum, quos adversis Diis pugnasse Lu-

næ ostendisset defectio. Nulla res efficacius multitudinem regit, quam superstitio. Alioqui impotens, sæva, mutabilis, ubi vana religione capta est, melius Vatibus, quam Ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Ægyptiorum responsa, rursus ad spem, & fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum ratus, secunda vigilia castra movit. Dextra Tigrim habebat, a læva montes, quos Gordyæos vocant. Hoc ingresso iter, speculatores, qui præmissi erant, sub lucis ortum, Darium adventare nuntiaverunt. Instructo igitur milite, composito agmine, antecedebat. Sed Persarum exploratores erant mille ferme, qui speciem magni agminis fecerant. Quippe, ubi explorari vera non possunt, falsa per metum augurantur. His cognitis, Rex cum paucis suorum assequutus agmen refugientium ad suos, alios cecidit, alios cepit. Equitesque præmisit simul speculatum, simul ut ignem, quo Barbari cremaverant vicos, extinguerent. Quippe fugientes raptim tectis, acervisque frumenti injecerant flammas: quæ cum in summo hæsissent, ad interiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est. Copia aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit; quippe urente, & populante eo terram festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo necessitas versa. Quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander haud longius centum quinquaginta stadiis Darium abesse compererat. Itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco substitit.

CAPUT XXV.

Darii insidiatrices literæ deprehensæ. Mors uxoris Darii, & nuntius de ea ad Darium. Darii lacrymæ, & precatio pro Alexandro casto, & regio Juvene.

INterceptæ deinde Darii literæ sunt, quibus Græci milites solicitabantur, ut Regem interficerent, aut proderent. Dubitavitque, an eas pro concione recitaret, satis confisus Græcorum quoque erga se benevolentiæ, ac fidei. Sed Parmenio deterruit, non esse talibus promissis imbuendas aures militum, patere vel unius insidiis Regem, nihil nefas esse avaritiæ. Sequutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti, Spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nuntiat, & vix spiritum ducere. Itineris continui labore, animique ægritudine fatigata, inter socrus, & virginum filiarum manus collapsa erat, deinde & extincta. Id ipsum nuntians alius supervenit. Et Rex haud secus, quam si parentis suæ mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus. Lacrymisque obortis, quales Darius profudisset,

fet, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hic vero renovatus est mœror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia, sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob idipsum miserabilis, quod nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas necessitudines flere, & solatia non adhibere, sed quærere. Cibo certe abstinuit; omnemque honorem funeri patrio Persarum more servavit, dignus hercule, qui nunc quoque tantum mansuetudinis, & continentiæ ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est, nec ut ipsam, sed ut Darii matrem videret; eximiamque pulchritudinem formæ ejus, non libidinis habuerat incitamentum, sed gloriæ. E Spadonibus, qui circa Reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium elapsus, per eam portam, quæ, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque a vigilibus, in tabernaculum Regis perducitur gemens, & veste lacerata. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris expectatione commotus, & quid potissimum timeret, incertus, *Vultus tuus*, inquit, *nescio quod ingens malum præfert: sed cave, miseri hominis auribus parcas. Didici enim esse infelix. Et sæpe calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Num, quod maxime suspicor, & loqui timeo ludibria meorum nuntiaturus es mihi, & (ut credo) ipsis quoque omni tristiora supplicio?* Ad hæc Tyriotes, *Istud quidem procul abest*, inquit. *Quantuscunque enim Reginis honor ab iis, qui parent, haberi potest, tuis a victore servatus est. Sed uxor tua paulo ante excessit e vita.* Tum vero non gemitus modo, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur. Nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati. Exclamatque amens dolore: *Quod ego tantum nefas commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitiæ meæ reddas? Odisti me, non quidem provocatus: sed finge, justum intulisse te bellum, cum fœminis ergo agere debueras?* Tyriotes affirmare *per Deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parcius flevisse, quam ipse lacrymaretur.* Ob hæc ipse amantis animus in solicitudinem, suspicionemque revolutus est, desiderium captivæ profecto a consuetudine stupri ortum esse, conjectans. Submotis igitur arbitris, uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans, *Videsne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? Tormenta jam hic erunt. Sed ne expectaveris per Deos, si quid tui tibi Regis reverentiæ est. Num, quod & scire expeto, & quærere pudet, ausus est & dominus, & juvenis?* Ille quæstioni corpus offerre, Deos testes invocare, caste, sancteque habitam

D esse

esse Reginam. Tandem, ut fides facta est, vera esse, quæ affirmaret Spado, capite velato diu flevit. Manantibusque adhuc lacrymis, veste ab ore rejecta, ad cælum manus tendens, *Dii patrii*, inquit, *primum mihi stabilite Regnum: deinde, si de me jam transactum est, precor, ne quis Asiæ Rex sit, quam iste tam justus hostis, tam misericors victor.*

CAPUT XXVI.

Ultima Darii legatio ad Alexandrum de pace. Parmenionis consilium ad pacem inclinans propter aurum. Alexandri Regis responsio, se non esse mercatorem. Questus de insidiis, Dario indicit bellum.

11 ITaque, quamquam pace frustra bis petita, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas, decem Legatos cognatorum principes misit. Quos Alexander, concilio advocato, introduci jussit. E quibus maximus natu, *Darium*, inquit, *ut pacem a te jam tertio peteret, nulla vis subegit, sed justitia, & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitiæ earum, quæ supersunt, curam, haud secus, quam parens, agens, Reginas appellas, speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cum dimitteremur ab eo. Et ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea Imperio tuo finem destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat: nunc, quidquid inter Hellespontum, & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis, & fidei obsidem retine: matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus triginta millia talentum auri, precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem, hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris, intuere, quantum petas. Periculosum est prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Videsne, ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio, an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quam tueri. Quanto hercule expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.* Alexander Legatis excedere tabernaculo jussis, quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo, quid sentiret, ausus est dicere, incerta Regis voluntate. Tandem Parmenio, *Ante suasissem*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus red-*

deres;

deres; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum, agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Opimum Regnum occupari posse conditione, non bello. Nec quenquam alium inter Istrum, & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio, intervalloque discretas. Macedoniam potius respiceres, quam Bactra, & Indos intuereris. Ingrata oratio Regi fuit. Itaque, ut finem dicendi fecit, *Et ego*, inquit, *pecuniam, quam gloriam mallem, si Parmenio essem. Nunc Alexander, de paupertate securus sum, & me non mercatorem memini esse, sed Regem. Nihil quidem habeo venale: sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi, honestius dono dabimus, quam pretio remittemus.* Introductis deinde Legatis, ad hunc modum respondit: *Nuntiate Dario, gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse; & me, quæ fecerim clementer, & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed naturæ meæ, nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis, & fœminis gerere non soleo; armatus sit, oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret, deliberarem forsitan, an darem. Verum enim vero, cum modo milites meos literis ad proditionem, modo amicos ad perniciem meam pecunia solicitet; ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pacis, quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam; nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum vero mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nuntiate Regi vestro, & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc regente utriusque terminos Regni, id quenque habiturum, quod proximæ lucis assignatura fortuna est. Et me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan, quæ petit. Cæterum nec mundus duobus Solibus potest regi, nec duo summa Regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret. Nec aliam sibi, quam expertus est, polliceatur fortunam.* Legati respondent, cum bellum in animo sit, facere eum simpliciter, quod spe pacis non frustraretur: ipsos petere, quamprimum dimittantur ad Regem, eum quoque bellum parare debere. Dimissi nuntiant, adesse certamen. Ille quidem confestim 12 Mazæum cum tribus millibus equitum ad itinera, quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit.

CAPUT XXVII.

Alexander composito agmine pergit ad hostem. Mazæus iter explorat. Darii copiæ recensentur.

Alexander, corpori uxoris ejus justis persolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico præsidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua diviserat peditem, in utrunque latus equite circumdato. Impedimenta sequebantur agmen. Præmissum deinde cum Scythis equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius esset. At ille, cum Mazæus haud procul consedisset, non ausus ultra procedere, nihil aliud, quam fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudisse nuntiat. Mazæus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recipit adventus hostium nuntius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, armari militem jubet, aciemque disponit. In lævo cornu Bactriani ibant equites, mille admodum. Dahæ totidem, & Arachosii, Susiique quatuor millia explebant. Hos centum falcati currus sequebantur. Proximus quadrigis erat Bessus, cum octo millibus equitum, item Bactrianis. Massagetæ II. millibus agmen ejus claudebant: pedites his plurium gentium non mistas, sed suæ quisque nationis junxerant copias. Persas deinde cum Mardis, Sogdianisque Ariobarzanes; & Oriobates ducebant. Illis partibus copiarum Orsines præerat, a septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque nobilissimum Regem originem sui referens. Hos aliæ gentes, ne sociis quidem satis notæ, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine antecedebat. Indi, cæterique Rubri maris accolæ, nomina verius, quam auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: queis peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armenii, quos Minores vocant, Armenios Babylonii, utrosque Belitæ, & qui montes Cossæorum incolebant, sequebantur. Post hos ibant Gortuæ, gentes quidem Euboicæ, Medos quondam sequuti, sed jam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas, & Cataonas. Parthienorum deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi Scythia profecti tenent, claudebant agmen. Hæc sinistri cornu acies fuit. Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Cadusiique, & Cappadoces, & Syri, & Medi. His quoque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitus, equites centum quadraginta quinque millia, pedestris acies sexcenta millia expleverat. Hoc modo instructi, decem stadia procedunt, jussique subsistere, armati hostem expectabant.

CAPUT XXVIII.

Panicus timor militem Alexandri ex vana specie Cœli invadit, quem sua prudentia Rex excussit.

Alexandri exercitum pavor, cujus causa non suberat, invasit. Quippe lymphati trepidare cœperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore æstivo ardenti similis internitens, ignis præbuit speciem. Flammasque ex Darii castris splendere, velut illatas temere præsidiis, credebant. Quod si perculsis Mazæus, qui præsidebat itineri, supervenisset, ingens clades accipi potuit. Ille segnis in eo, quem occupaverat, tumulo sedet, contentus non lacessi. Alexander, cognito pavore exercitus, signum, ut consisterent, dari, ante ipsos arma deponere, ac levare corpora jubet, admonens, nullam subiti causam esse timoris, hostem procul stare. Tandem compotes sui, pariter arma, & animos recepere. Nec quidquam ex præsentibus tutius visum est, quam in eodem loco castra munire.

CAPUT XXIX.

Mazæus cum Persis collem deserit, quem Macedo occupat, ibidemque castra ponit, unde & aciem hostium prospicit. Fluctuat idem animo. De pugnæ ratione deliberat. Unus contra omnes aperto campo, claro Sole, non noctu more latronum in tenebris pugnandum statuit.

Postero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat, sive metu, sive quia speculari modo jussus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem, quem deseruerat, occupaverunt. Nam & tutior planitie erat, & inde acies hostium, quæ in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit, cæterum agminum discrimina, atque ordinem prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos; fremitusque tot millium, etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuare animo Rex, & modo suum, modo Parmenionis consilium sera æstimatione perpendere: Quippe eo ventum erat, unde recipi exercitus, nisi victor, aut sine clade non posset. Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suæ gentis. Sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, cum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret, dissimulato eo, mercenarium equitem ex Pœonia præcedere jubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat. Utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat: &

Macedones sive alacritate, sive tædio expectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem. Redditus & a Persis, nemora, vallesque circumjectas terribili sono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant, quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus Alexander in eodem tumulo castra munire, vallum jaci jussit. Strenueque opere perfecto, in tabernaculum, 12 ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit. Tum vero universa futuri discriminis facies in oculis erat. Armis insignibus equi, virique splendebant. Et omnia intentiore cura præparari, solicitudo Prætorum agmina sua interequitantium ostendebat. Ac pleraque inania, sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, solicitam expectatione mentem turbaverant. Igitur, sive dubius animi, sive ut suos experiretur, consilium adhibet, quid optimum factu esset, exquirens. Parmenio peritissimus inter Duces artium belli, furto, non prælio opus esse censebat. *Intempesta nocte opprimi posse hostes. Discordes moribus, linguis, ad hæc somno, & improviso periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu primum terribiles occursuras facies Scytharum, Bactrianorumque; hirta illis ora, & intonsas comas esse, præterea eximiam vastorum magnitudinem corporum. Vanis, & inanibus militem magis, quam justis formidinis causis moveri. Deinde tantam multitudinem circumfundi paucioribus posse. Non in Ciliciæ angustiis, & inviis callibus, sed in aperta, & lata planitie dimicandum fore.* Omnes ferme Parmenioni assentiebantur. Polypercon haud dubie in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. Quem intuens Rex (namque Parmenionem nuper acrius, quam vellet, increpitum, rursus castigare non sustinebat) *Latrunculorum*, inquit, *& furum ista solertia est, quam præcipitis mihi. Quippe illorum votum unicum est, fallere. Meæ vero gloriæ semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar. Palam luce aggredi certum est. Malo, me fortunæ pœniteat, quam victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit: vigilias agere Barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. Itaque ad prælium vos parate.* Sic incitatos ad corpora curanda dimisit.

CAPUT XXX.

Utriusque Regis supremæ noctis, quæ pugnam præcessit, solicitudo explicatur.

Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans, frenatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari jusserat. Ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum Ducibus, propinquisque agmina in armis stan-

ſtantium circumibat, Solem, & Martem, ſacrumque, & æternum invocans Ignem, ut illis dignam vetere gloria, majorumque monumentis fortitudinem inſpirarent. Et profecto ſi qua Divinæ opis auguria humana mente concipi poſſent, Deos ſtare ſecum, illos nuper Macedonum animis ſubitam incuſſiſſe formidinem, adhuc lymphatos ferri, agique, arma jacientes. Expetere præſides Perſarum Imperii Deos debitas a vecordibus pœnas. Nec ipſum Ducem ſaniorem eſſe. Quippe ritu ferarum prædam modo, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quæ ante prædam poſita eſſet, incurrere. Similis apud Macedones quoque ſolicitudo erat; noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non alias magis territus, ad vota, & preces Ariſtandrum vocari jubet. Ille in candida veſte verbenas manu præferens, capite velato, præibat preces Regis, Jovem, Minervam, Victoriamque propitiantis. Tunc quidem ſacrificio rite perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec ſomnum capere, nec quietem pati poterat. Modo e jugo montis aciem in dexterum Perſarum cornu demittere agitabat, modo recta fronte concurrere hoſti, interdum heſitare, an potius in lævum torqueret agmen. Tandem gravatum animi anxietate corpus altior ſomnus oppreſſit.

CAPUT XXXI.

Alexander alto ſomno merſus, & a Parmenione excitatus, cauſas tam ſecuræ quietis reddit, ſignum dari ad pugnam jubet, Duces ad ſua munia obeunda dimittit.

Jamque luce orta, Duces ad accipienda imperia convenerant, inſolito circa Prætorium ſilentio attoniti. Quippe alias arceſſere ipſos, & interdum morantes caſtigare aſſueverat: tunc ne ultimo quidem rerum diſcrimine excitatum eſſe mirabantur: & non ſomno quieſcere, ſed pavore marcere credebant. Non tamen quiſquam e cuſtodibus corporis intrare tabernaculum audebat. Et jam tempus inſtabat; nec miles injuſſu Ducis aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipſe pronuntiat. Jamque exire neceſſe erat. Tunc demum intrat tabernaculum, ſæpiuſque nomine compellatum, cum voce non poſſet, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *eſt. Inſtructam aciem hoſtis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi eſt vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles ſoles.* Ad hæc Alexander: *Credisne, me prius ſomnum capere potuiſſe, quam exonerarem animum ſolicitudine, quæ quietem morabatur?* Signumque pugnæ tuba dari juſſit. Et, cum in eadem admiratione Parmenio perſeveraret, quod ſecurus ſomnum cepiſſet, *Minime*, inquit, *mirum eſt. Ego enim, cum Darius terras u-*

 reret,

veret, vicos exſcinderet, alimenta corrumperet, potens mei non eram. Nunc vero quid metuam, cum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed hujus quoque conſilii ratio poſtea reddetur. Vos ite ad copias, quibus quiſque præeſt. Ego jam adero, & quid fieri velim, exponam. Raro admodum admonitu amicorum, cum metus diſcriminis aderat, uti ſolebat. Tuuc quoque munimento corporis ſumpto proceſſit ad milites.

CAPUT XXXII.

Alexander ſola vultus bilaritate militem excitat ad ſpem victoriæ. Copias in duo cornua diſpertit, ſingulis Duces præficit, alis equitum latera firmat, ſubſidia opportune collocat, aciem verſatilem facit, impedimenta in colle ſeponit. Ipſe dextro, Parmenio ſiniſtro cornu præeſt.

HAud alias tam alacrem viderant Regem, & vultu ejus interrito, certam ſpem victoriæ augurabantur. Atque ille prorupto vallo exire copias jubet, aciemque diſponit. In dextro cornu locati ſunt equites, quos agmen appellant. Præerat his Clytus, cui junxit Philotæ turmas; cæteroſque Præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala ſtabat, quam phalanx ſequebatur. Poſt phalangem Argyraſpides erant. His Nicanor Parmenionis filius præerat. In ſubſidiis cum manu ſua Cęnos. Poſt eum Oreſtes, Lynceſteſque. Poſt illos Polypercon, dux peregrini militis. Hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat, in ſocietatem nuper adſcitos. Hæc dextri cornu facies erat. In lævo Craterus Peloponnenſium equites habebat, Achæorumque, & Locrenſium, & Maleon turmis ſibi adjunctis. Hos Theſsali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. Frons lævi cornu hæc erat. Sed, ne circuiri poſset a multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat. Cornua quoque ſubſidiis firmavit, non recta fronte, ſed a latere poſitis, ut, ſi hoſtis circumvenire aciem tentaſset, parata pugnæ forent. Hic Agriani erant, quibus Attalus præerat, adjunctis ſagittariis Cretenſibus. Ultimos ordines avertit a fronte, ut totam aciem orbe munire. Illyrii hic erant, adjuncto milite mercede conducto. Thracas quoque ſimul objecerat leviter armatos. Adeoque aciem verſatilem poſuit, ut, qui ultimi ſtabant, ne circuirentur, verti tamen, & in frontem circumagi poſsent. Itaque non principia, quam latera, non latera munitiora fuere, quam terga. His ita ordinatis præcipit, ut, ſi falcatos currus cum fremitu Barbari emitterent, ipſi laxatis ordinibus impetum occurrentium ſilentio exciperent, haud dubius, ſine noxa tranſcurſuros, ſi nemo ſe opponeret: ſin autem ſine fremitu immiſiſsent, eos ipſi clamore terrerent, pavidoſque equos telis utrinque ſuffoderent. Qui cornibus præerant,

erant, extendere ea jussi, ita ut nec circumvenirentur, si arctius starent, nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater, liberique Darii custodiebantur, haud procul ab acie in edito colle constituit, modico præsidio relicto. Lævum cornu, sicut alias, Parmenioni tuendum datum: ipse in dextro stabat.

CAPUT XXXIII.

Ante prælium Bion transfuga nuntiat Alexandro, tribulos ab hoste esse humi defossos contra equitatum. Alexander interequitat ordines, & singulos hortatur ad prælium.

Nondum ad teli jactum pervenerant, cum Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad Regem pervenit, nuntians, murices ferreos in terram defodisse Darium, qua hostem equites emissurum esse credebat, notatumque certo signo locum, ut fraus evitari a suis posset. Asservari transfuga jusso, Duces convocat; expositoque, quod nuntiatum erat, monet, ut regionem monstratam declinent, equitemque periculum edoceant. Cæterum hoc tantus exercitus exaudire non poterat, usum aurium intercipiente fremitu duorum agminum: sed in conspectu omnium, Duces, & proximum quemque interequitans alloquebatur. *Emensis tot* 14
terras in spem victoriæ, de qua dimicandum foret, hoc unum superesse discrimen. Granicum hic amnem, Ciliciæque montes, & Syriam, Ægyptumque prætereuntibus raptas, ingentia spei, gloriæque incitamenta referebat. *Reprehensos ex fuga Persas pugnaturos, quia fugere non possent, tertium diem jam metu exangues, armis suis oneratos, in eodem vestigio hærere. Nullum desperationis illorum majus indicium esse, quam quod urbes, quod agros suos urerent, quidquid non corrupissent, hostium esse confessi. Nomina modo vana gentium ignotarum ne extimescerent. Neque enim ad belli discrimen pertinere, qui ab his Scythæ, quive Cadusii appellentur. Ob id ipsum, quod ignoti essent, ignobiles esse. Numquam ignorari viros fortes: at imbelles ex latebris suis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones virtute assequutos, ne quis toto orbe locus esset, qui tales viros ignoraret. Intuerentur Barbarorum inconditum agmen, alium nihil præter jaculum habere, alium funda saxa librare, paucis justa arma esse. Itaque illinc plures stare, hinc plures dimicaturos. Nec postulare se, ut fortiter capesserent prælium, ni ipse cæteris fortitudinis fuisset exemplum. Se ante prima signa dimicaturum. Spondere pro se, quot cicatrices, totidem corporis decora. Scire ipsos unum pene se prædæ communis exsortem in illis colendis, ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc se fortibus viris dicere. Si qui dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum, pervenisse eo,*

unde fugere non possent, tot terrarum spatia emensis, tot amnibus, montibusque post tergum objectis, iter in patriam, & Penates manu esse faciendum. Sic Duces, sic proximi militum instincti sunt.

CAPUT XXXIV.

Darius sublimis curru, prolixa oratione hortatur suos ad prælium. Contemnit paucitatem hostis, omnia sibi favere, locum, equitatum, copias instructissimas. Fugæ quoque hosti, non sibi, præclusos aditus. Rogat postremo Indigetes Deos, ut adesse præliantibus velint, & Persarum Regnum tueri.

DArius in lævo cornu erat, magno suorum agmine, delectis equitum, peditumque stipatus. Contempseratque paucitatem hostis, vanam aciem esse extentis cornibus ratus. Cæterum, sicut curru eminebat, dextra, lævaque ad circumstantium agmina oculos, manusque circumferens, *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante domini, jam non de gloria, sed de salute, &, quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies Imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta Regni Tigris, atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde pulsis ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque, & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro charissimis pignoribus corpora opponimus. Quod meorum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planities vix caperet, comparavi, equos, arma distribui, commeatus, ne tantæ multitudini deessent, providi, locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt. Audete modo vincere, famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis. Quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam, & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt, etiamsi nil præter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus, si vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclusos. Et, quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile, & expeditum agmen est, illud præda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus; eademque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quod si quem e vobis nomen gentis movet,* cogi-

cogitet, Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantuscunque ignavis, & timidis videri potest, unum animal est, &, si quid mihi creditis, temerarium, & vecors, adhuc nostro pavore, quam sua virtute, felicius. Nihil autem potest esse diu[illegible]m, cui non subest ratio. Licet felicitas adspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Praterea breves, & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Persarum Imperium, quod secundo cursu per CCXXX. *annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modo Græcis ultro bellum inferebamus; nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet Imperium, quia mutuo affectamus, una gens non capit. Cæterum etiamsi spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet. Ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus Imperii genitum, illos Principes, illam sobolem Regiæ stirpis, duces vestros, Regum instar vinctos habet: nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi,) credite nunc omnes tendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum Reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quo propius discrimen accedo, hoc minus his, quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque Ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque Solis intra fines Regni mei orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis, Lydisque Imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen, gentemque Persarum. Ite alacres, & spe pleni, ut, quam gloriam accepistis a majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit, timidissimum quenque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor: nec recuso, quominus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.*

CAPUT XXXV.

Alexander in Darium, hic in Alexandrum ducit agmen, in quem simul & falcatos currus non sine strage immittit. Mazæus Persa Alexandri impedimenta invadit; quæ negligenda Alexander in præsens edicit. Prudentia Sysigambis laudatur.

15 INterim Alexander, ut est demonstratum a transfuga, cum insidiarum locum circumiret, & Dario, qui lævum cornu tuebatur, occurreret, agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eodem suum obvertit, Besso admonito, ut Massagetas equites in lævum Alexandri cornu invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato universos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quo plures, nondum satis proviso impetu, obtererent. Alios ergo hastæ multum ultra temonem eminentes, alios ab utroque latere demissæ falces laceravere. Nec sensim Macedones cedebant, sed effusa fuga turbaverant ordines. Mazæus quoque perculsis metum incussit, mille equitibus ad diripienda hostis impedimenta circumvehi jussis, ratus, captivos quoque, qui simul asservabantur, rupturos vincula, cum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in lævo cornu erat. Propere igitur Polydamanta mittit ad Regem, qui & periculum ostenderet, &, quid fieri juberet, consuleret. Ille, audito Polydamante, *Abi, nuntia*, inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos, sed omnia, quæ hostium sunt, occupaturos. Proinde non est, quod quidquam virium subducat ex acie; sed, ut me, & Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno, fortiter dimicet.* Interim Barbari impedimenta turbaverant. Cæsisque plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt, & aggregati suorum equitibus, Macedonas ancipiti circumventos malo invadunt. Lætique circa Sysigambim, vicisse Darium, ingenti cæde prostratos hostes, ad ultimum etiam impedimentis exutos nuntiant. Quippe eandem fortunam ubique esse credebant, & victores Persas ad prædam discurrisse. Sysigambis, hortantibus captivis, ut animum a mœrore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. Non vox ulla excidit ei, non oris color, vultusve mutatus est, sed sedit immobilis, credo præcoce gaudio verita fortunam irritare, adeo ut, quid mallet, intuentibus eam fuerit incertum.

CAPUT XXXVI.

Ad impedimenta Alexandri ingens certamen est. Menidas a Scythis fugatur, cui Aretes succurrit. Falcati currus cum aurigis præter paucos superati, ultimam tamen aciem Alexandri lacerant. Aretes a Bactrianis in fugam vertitur, qui triumphum ante victoriam canunt. Alexander dextrum cornu Darii invadit. Prope circumventus defenditur ab Agrianis. Pugnatur utrinque summa ope, summis viribus. Alexandro felix omen aquilæ objicitur. Auriga Darii occiditur. Lævo ejus cornu in fugam verso, & ipse deliberat de fuga, aut nece sibi inferenda; quam imminente Alexandro fugæ postponit. Quem persequitur Macedo, nec assequitur.

INter hæc Amyntas, Præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat, incertum, suo ne consilio, an Regis imperio. Sed non sustinuit Cadusiorum, Scytharumque impetum. Quippe vix tentato certamine, effugit ad Regem, amissorum impedimentorum testis magis, quam vindex. Jam consilium Alexandri vicerat dolor; &, ne cura recuperandi sua militem a prælio averteret, non immerito verebatur. Itaque Aretem, ducem hastatorum (Sarissophoros vocabant) adversus Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo similis acies erat. Junxerant hastas, & ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant. Circuire deinde currus, & propugnatores præcipitare cœperunt. Ingens ruina equorum, aurigarumque aciem compleverat. Hi territos regere non poterant. Equi crebra jactatione cervicum, non jugum modo excusserant, sed etiam currus everterant: vulnerati interfectos trahebant. Nec consistere territi, nec progredi debiles poterant. Paucæ tamen evasere quadrigæ in ultimam aciem, iis, quibus inciderunt, miserabili morte consumptis. Quippe amputata virorum membra humi jacebant; & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque, & debiles arma non omittebant, donec multo sanguine effuso exanimati procumberent. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, Duce occiso, gravius territis instabat. Supervenere deinde missi a Dario Bactriani, pugnæque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persæ clamore sublato, qualem victores solent edere, ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos castigare, adhortari, prælium, quod jam elanguerat, solus accendere; confirmatisque tandem animis ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Persarum. Namque inde

Ba-

Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multa cæde hostium invehitur. At qui in lævo cornu erant Persæ, spe posse eum includi, agmen suum a tergo dimicantis opponunt. Ingensque periculum in medio hærens adisset, ni equites Agriani, calcaribus subditis, circumfusos Regi Barbaros adorti essent, aversosque cædendo in se obverti coegissent. Turbata erat utraque acies. Alexander & a fronte, & a tergo hostem habebat: qui averso ei instabant, ab Agrianis militibus premebantur. Bactriani, impedimentis hostium direptis, reversi ordines suos recuperare non poterant. Plura simul abrupta a cæteris agmina, ubicumque alium alii fors miscuerat, dimicabant. Duo Reges junctis prope agminibus prælium accendebant. Plures Persæ cadebant: par ferme utrinque numerus vulnerabatur. Curru Darius, Alexander equo vehebatur. Utrumque delecti tuebantur, sui immemores: quippe amisso Rege nec volebant salvi esse, nec poterant. Nam ante oculos sui quisque Regis mortem occumbere ducebat egregium. Maximum tamen periculum adibat, qui maxime tuebatur: quippe sibi quisque cæsi Regis expetebat decus. Cæterum, sive ludibrium oculorum, sive vera species fuit, qui circa Alexandrum erant, vidisse se crediderunt paululum super caput Regis placide volantem aquilam, non sonitu armorum, non gemitu morientium territam. Diuque circa equum Alexandri, pendenti magis, quam volanti similis apparuit. Certe vates Aristander alba veste indutus, & dextra præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monstravit, haud dubium victoriæ auspicium. Ingens ergo alacritas, ac fiducia paulo ante territos accendit ad pugnam, utique posteaquam auriga Darii, qui ante ipsum sedens equos regebat, hasta transfixus est. Nec aut Persæ, aut Macedones dubitavere, quin ipse Rex esset occisus. Lugubri ergo ululatu, & incondito clamore, gemituque totam fere aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere. Cognati Darii, & armigeri, lævumque tuentes cornu, in fugam effusi destituerant currum, quem a dextra parte stipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace stricto Darius dubitasse, an fugæ dedecus honesta morte vitaret. Sed eminens curru, nondum omnem suorum aciem prælio excedentem destituere erubescebat. Dumque inter spem, & desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, & laxaverant ordines. Alexander, mutato equo (quippe plures fatigaverat) resistentium ora fodiebat, fugientium terga. Jamque non pugna, sed cædes erat, cum Darius quoque currum suum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor, sed prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cælum ferebatur, abstulerat. Ergo haud secus, quam in tenebris errabant, ad sonum notæ vocis, ut signum subinde coeuntes. Exaudiebant tamen

stre-

ſtrepitus habenarum, quibus equi currum vehentes identidem verberabantur. Hæc ſola fugientis veſtigia excepta ſunt.

C A P U T XXXVII.

Parmenionis lævum cornu a Mazæo adeo urgetur, ut fugam jam circumſpectet. Petit auxilium ab Alexandro, qui Darium fugientem perſequebatur. Siſtit agmen indignabundus. Mazæus intellecto, Darium fugere, mittit pugnam, & ipſe perculſus metu, tergum vertit. Darius media nocte Arbelam pervenit. Deſcribitur inde clades, & ſtrages cadentium, fugientium, perſequentium, & immenſa hoſtium ſitis.

AT in lævo Macedonum cornu, quod Parmenio, ſicut 16
ante dictum eſt, tuebatur, longe alia fortuna utriuſque partis res gerebatur. Mazæus cum omni ſuorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas. Jamque abundans multitudine aciem circumvehi cœperat, cum Parmenio equites nuntiare jubet Alexandro, in quo diſcrimine ipſi eſſent: niſi mature ſubveniretur, non poſſe ſiſti fugam. Jam multum viæ proceſſerat Rex, imminens fugientium tergis, cum a Parmenione triſtis nuntius venit. Refrenare equos juſſi, qui vehebantur, agmenque conſtitit, frendente Alexandro, eripi ſibi victoriam e manibus, & Darium felicius fugere, quam ſequi ſe. Interim ad Mazæum ſuperati Regis fama pervenerat. Itaque quamquam validior erat, fortuna tamen partium territus, perculſis languidius inſtabat. Parmenio ignorabat quidem cauſam ſua ſponte pugnæ remiſſæ, ſed occaſione vincendi ſtrenue eſt uſus. Theſſalos equites ad ſe vocari jubet. *Ecquid*, inquit, *videtis iſtos, qui ferociter modo inſtabant, pedem referre ſubito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque Regis noſtri fortuna vicit: omnia Perſarum cæde ſtrata ſunt. Quid ceſſatis? an ne fugientibus quidem pares eſtis?* Vera dicere videbatur, & ſpes languentes quoque erexerat. Subditis calcaribus proruere in hoſtem. Et illi jam non ſenſim, ſed citato gradu recedebant: nec quidquam fugæ, niſi quod terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen ignarus, quænam in dextro cornu fortuna Regis eſſet, repreſſit ſuos. Mazæus, dato fugæ ſpatio, non recto itinere, ſed majore, & ob id tutiore circuitu, Tigrim ſuperat, & Babylonem cum reliquiis devicti exercitus intrat. Darius paucis fugæ comitibus ad Lycum amnem contenderat. Quo trajecto dubitavit, an ſolveret pontem; quippe hoſtem jam affore nuntiabatur. Sed tot millia ſuorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte reciſo, prædam hoſtis fore videbat. Abeuntem, cum intactum ſineret pontem, dixiſſe conſtat, *Malle inſequentibus iter dare, quam auferre fugientibus*. Ipſe ingens ſpatium fuga emenſus, media fere nocte Arbelam pervenit. Quis tot

ludi-

ludibria fortunæ, ducum, agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut oratione complecti? propemodum sæculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii qua brevissimum patebat iter, alii diversos saltus, & ignotos sequentibus calles petebant. Eques, pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde misericordia in metum versa, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis præcipue fatigatos, & saucios exurebat. Passimque omnibus rivis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes. Quam cum diu avide turbidam hausissent, tendebantur extemplo præcordia premente limo. Resolutisque, & torpentibus membris, cum supervenisset hostis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longius, ut, quicquid occulti humoris usquam manaret, exciperent. Nec ulla adeo avia, & sicca lacuna erat, quæ vestigantium sitim falleret. E proximis vero itineri vicis senum ululatus, fœminarumque exaudiebantur, barbaro ritu Darium adhuc Regem clamantium.

CAPUT XXXVIII.

Persæ per fugam Lyco mersi, tantum aquæ hauserunt, uti plerique nunquam amplius sitirent. Alexander suos cohibet porro insequi volentes, parcerent ferro, servarent vires meliori fortunæ; vertitque aciem ad Parmenionem, quem laborare acceperat. Ipse in ipso reditu ultimum incurrit periculum, quod sola virtute, fusis hostibus, qui se se conglobaverant, evasit. Parmenio interim & ipse vicit. Numerantur utrinque cæsi. Laudatur Alexander, & soli prope victoria tribuitur. Nec tacentur præcipui Duces, Hephæstio, Cœnos, Perdiccas, Menides. Additur epiphonema, Regem dignum tali milite, & militem tali Rege.

Alexander, ut supra dictum est, inhibito suorum cursu, ad Lycum amnem pervenerat. Ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem, & plerique, cum hostis urgeret, in flumen se præcipitaverant, gravesque armis, & prælio, ac fuga defatigati, gurgitibus hauriebantur. Jamque non pons modo fugientes, sed ne amnis quidem capiebat, agmina sua improvide subinde cumulantes. Quippe, ubi intravit animos pavor, id solum metuunt, quod primum formidare cœperunt. Alexander, instantibus suis, abeuntem hostem sequi permitteret, hebetia tela esse, & manus fatigatas, tantoque cursu corpora exhausta, & præceps in noctem diei tempus causatus est. Revera de lævo cornu, quod adhuc in acie stare credebat, solicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Jamque signa converterat, cum equites

a Par-

a Parmenione missi, illius quoque partis victoriam nuntiant. Sed nullum eo die majus periculum adiit, quam dum copias reducit in castra. Pauci eum, & incompositi sequebantur, ovantes victoria, quippe omnes hostes aut in fugam effusos, aut in acie cecidisse credebant; cum repente ex adverso apparuit agmen equitum, qui primo inhibuere cursum, deinde, Macedonum paucitate conspecta, turmas in obvios concitaverunt. Ante signa Rex ibat, dissimulato magis periculo, quam spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas. Namque Præfectum equitatus, avidum certaminis, & ob id ipsum incautius in se ruentem, hasta transfixit. Quo ex equo lapso, proximum, ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque. Nec Persæ inulti cadebant, quippe non universæ acies, quam hæ tumultuariæ manus, vehementius iniere certamen. Tandem Barbari, cum obscura luce fuga tutior videretur esse, quam pugna, diversis agminibus abiere. Rex extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit in castra. Cecidere Persarum, quorum numerum victores inire potuerunt, millia XL. Macedonum minus, quam CCC desiderati sunt. Cæterum hanc victoriam Rex majore ex parte virtuti, quam fortunæ suæ debuit. Animo, non (ut antea) loco vicit. Nam & aciem peritissime instruxit, & promptissime ipse pugnavit, & magno consilio jacturam sarcinarum, impedimentorumque contempsit, cum in ipsa acie summum rei videret esse discrimen, dubioque adhuc pugnæ eventu, pro victore se gessit. Perculsos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentius, quam avidius persequutus est. Nam, si parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset, aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset. Jam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset, victori aut fœde fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Ne Duces quidem copiarum sua laude fraudandi sunt. Quippe vulnera, quæ quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephæstionis brachium hasta ictum est: Perdiccas, ac Cænos, & Menides sagittis prope occisi. Et si vere æstimare Macedonas, qui tunc erant, volumus, fatebimur & Regem talibus ministris, & illos tanto Rege fuisse dignissimos.

LIBER QUINTUS.

SYNOPSIS.

Darius in Mediam cum suis profugit. Alexander Arbela potitur: Babylonem a Mazæo deditam cum Mazæo in fidem accipit, urbemque cum triumpho ingreditur: Babylon, & civium mores describuntur. Amyntas Andromenis supplementum militum ex Græcia adducit. Rex ludos militares committit. Susa deduntur, ubi thesaurus Darii exhaustus, tricies millies centena millia Philippeorum, ut Barbari vocant, triginta milliones talentorum. Rex Sysigambem solatur, & illius deprecatu victis Uxiis parcit. Persidem intrare conatus, ab Ariobarzane Satrapa repellitur. Ubi Alexandri deprehensa hæsit felicitas. Duce tandem Lycio, per invia, & avia penetrat. Araxem amnem superat; supplices Græcos, & captivos liberat; captam Persepolim exhaurit. Septuagies bis millies centena millia aureorum in ærarium redigit; quibus ex Parsagadis tricies sexies centena millia addit. Inde Mardos subigit: redit Persepolim, urbemque cum Regia, suasu Thaidis, incendio delet. Hinc Mediam accepto supplemento intrat. Darius Ecbatanis pugnæ se rursum accingit, ad quam suos hortatur. Nabarzanes, & Bessus in Darii exitium conjurant. Græcus miles Regem tueri conatur. Capitur Rex, vulneratur, destituitur a suis, a Macedone spirans reperitur, extinguitur: quod in Curtio deletum est.

CAPUT I.

Dilata rerum in Europa gestarum narratione, fugam, & consilia Darii explicat.

QUæ interim ductu, imperioque Alexandri vel in Græcia, vel Illyriis, ac Thracia gesta sunt, si quæque suis temporibus reddere voluero, interrumpendæ sunt res Asiæ, quas utique ad fugam, mortemque Darii universas in conspectum dari, & sicut inter se cohærent, ita opere ipso conjungi, haud paulo aptius videri potest. Igitur, quæ prælio apud Arbelam conjuncta sunt, ordiar dicere. Darius media fere nocte Arbelam pervenit, eodemque magnæ partis amicorum ejus, ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis, exponit, *haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque*

que omni copia rerum abundantes petiturus esset; prædam opimam, paratamque ipsum, & milites ejus spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore; quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima Regni adhuc intacta esse: inde bello vires haud ægre reparaturum. Occuparet sane Gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura prædæ sibi. Didicisse usu, pretiosam supellectilem, pellicesque, & spadonum agmina, nihil aliud fuisse, quam onera, & impedimenta. Eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio: quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus, jam Susa, jam cætera ornamenta Regni, causamque belli, victorem occupaturum. At ille docere pergit, *non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro; viris, non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic majores suos perculsos in principio rerum, celeriter pristinam reparasse fortunam.* Igitur sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis, quam consilium sequentibus, Mediæ fines ingressus est.

CAPUT II.

Prædæ bello captæ, & Tigris, & Euphratis fluminum descriptio.

PAulo post Alexandro Arbela traditur, Regia supellectili, ditique gaza repleta. Quatuor millia talentum fuere: præterea pretiosæ vestes, totius (ut supra dictum est) exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturius castra movit. Euntibus aperit se a parte leva Arabia odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim, & Euphratem jacentia tam uberi, & pingui solo, ut a pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat, toto fere solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cœpere, percurrunt. Duo millia, & quingenta stadia emensi sunt, qui amplissimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum Mediæ, & Gordianorum terras secare cœperunt, paulatim in arctius coeunt: &, quo longius manant, hoc angustius inter se spatium terræ relinquunt. Vicini maxime sunt his campis, quos incolæ Mesopotamiam appellant: Mediam namque ab utroque latere concludunt. Iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare irrumpunt. Alexander quartis castris ad Mennin urbem pervenit. Caverna ibi est, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeo, ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos fuisse.

CA-

CAPUT III.

Alexander Babylonem ultro se dedentem ingreditur, & ab tota civitate effusa lætus excipitur.

CÆterum Babylonem procedenti Alexandro, Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis supplex occurrit, urbem, seque dedens. Gratus adventus ejus Regi fuit: quippe magni operis futura erat obsidio tam munitæ urbis. Ad hoc vir illustris, & manu promptus, famaque etiam proximo prælio celebris, & cæteros ad deditionem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum liberis excepit. Cæterum quadrato agmine, quod ipse ducebat, velut in aciem irent, ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum Regem. Plures obviam egressi sunt. Inter quos Bagophanes, arcis, & Regiæ pecuniæ custos, ne studio a Mazæo vinceretur, totum iter floribus, coronisque constraverat, argenteis altaribus utroque latere dispositis, quæ non thure modo, sed omnibus odoribus cumulaverat. Eum dona sequebantur, greges pecorum, equorumque: leones quoque, & pardales caveis præferebantur. Magi deinde suo more patrium carmen canentes, post hos Chaldæi, Babyloniorumque non vates modo, sed etiam artifices, cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii Regum canere soliti; Chaldæi siderum motus, & statas temporum vices ostendere. Equites deinde Babylonii, suo, atque equorum cultu, ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire jussit. Ipse cum curru urbem, ac deinde Regiam intravit. Postero die supellectilem Darii, & omnem pecuniam recognovit.

CAPUT IV.

Babylonis descriptio.

CÆterum ipsius Urbis pulchritudo, ac venustas, non Regis modo, sed etiam omnium oculos in semet haud immerito convertit. Semiramis eam condiderat, vel (ut plerique credidere) Belus, cujus Regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili: bitumine interlitus: spatium XXX., & duorum pedum latitudinem amplectitur. Quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri L. cubitorum eminet spatio. Turres denis pedibus, quam murus, altiores sunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII. stadia complectitur. Singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed fere spatium unius jugeri absunt. Ac ne totam quidem

dem urbem tectis occupaverunt. Per xc. stadia habitatur. Nec omnia continua sunt, credo, quia tutius visum est pluribus locis spargi. Cætera serunt, coluntque, ut, si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrent. Euphrates interfluit, magnæque molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis: quod ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, urbis tecta corriperet, nisi essent specus, lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt; totum opus bitumine astringitur. Pons lapideus flumini impositus, jungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est. Quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix fulciendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatæ, & saxis, quibus pons sustinetur, annexæ, morantur amnem, qui retentus acrius, quam si libero cursu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu viginti stadia complexam habent: triginta pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad octoginta summum munimenti fastigium pervenit. Super arcem, vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarumque arborum umbra, & proceritate amoeni. Saxeæ pilæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam injiciunt, & humoris, quo rigant. Adeoque validas arborum sustinent moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant, & frugiferæ sint, æque, ac si terra sua alerentur. Et, cum vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat; hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat. Quippe viginti lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes, ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ Regem Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum, quæ desiderio nemorum, sylvarumque in campestribus locis virum compulit naturæ genium amoenitate hujus operis imitari.

C A P U T V.

Mores Babyloniorum corruptissimos exponit.

Diutius in hac urbe, quam usquam constitit Rex. Nec ullus locus disciplinæ militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas, illiciendasque immodicas voluptates instructius. Liberos, conjugesque cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitii detur, parentes, maritique patiuntur.

Con-

Convivales ludi tota Perside Regibus, Purpuratisque cordi sunt: Babylonii maxime in vinum, &, quæ ebritatem sequuntur, effusi sunt. Fœminarum convivia ineuntium in principio modestus est habitus, dein summa quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant. Ad ultimum (honos auribus sit) ima corporum velamenta projiciunt. Nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum, virorumque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas. Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ per XXXIV. dies saginatus, ad ea, quæ sequebantur discrimina, haud dubie debilior futurus fuit, si hostem habuisset.

CAPUT VI.

Copias auget, Regnum Babylonis Satrapis, & Pretoribus administrandum committit. Chiliarchas creat, militarem disciplinam mutat.

CÆterum, quominus damnum sentiret, identidem incremento renovabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit, ccccc. præterea ejusdem generis equites, cum his DC. Thracas, adjunctis peditibus suæ gentis tribus millibus, & quingentis. Et ex Peloponneso mercenarius miles ad quatuor millia advenerat, cum ccclxxx. equitibus. Idem Amyntas adduxerat quinquaginta Principum Macedoniæ liberos adultos, ad custodiam corporis. Quippe inter epulas hi sunt Regis ministri. Iidemque equos ineunti prælium admovent, venantemque comitantur, & vigiliarum vices ante cubiculi fores servant; magnorumque Præfectorum, & Ducum hæc incrementa sunt, & rudimenta. Igitur arci Babyloniæ Rex Agathone præsidere jusso, cum septingentis Macedonum, trecentisque mercede conductis, Prætores, qui regioni Babyloniæ, & civitati præessent, Menetem, & Apollodorum reliquit. His duo millia peditum cum mille talentis dat. Utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam Satrapea Babyloniæ donat. Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi jussit. Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babyloniæ Macedonibus equitibus sexcenti denarii tributi: peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pedestri-
2 um stipendium mensum est. His ita compositis, in regionem, quæ Satrapene vocatur, pervenit. Fertilis terra, copia rerum, & omni commeatu abundans. Itaque diutius ibi substitit. Ac, ne desides otio demitterent animos, judices dedit, præmiaque proposuit de virtute militari certantibus. Novem, qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus præfuturi erant. Chiliarchas vocabant, tum primum in hunc numerum copiis distributis. Namque antea quinquagenariæ cohortes erant; nec

for-

fortitudinis præmia cesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cujusque factorum, & de judicibus latura sententiam. Quippe vero ne, an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson a junioribus prælium, unus maxime accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus est: post hos Antigonus: & ab eo Lyncestes Amyntas fuit: septimum locum Theodotus: ultimum obtinuit Hellanicus. In disciplina quoque militaris rei pleraque a majoribus tradita, utiliter mutavit. Nam, cum ante equites in suam quisque gentem describerentur, seorsum a cæteris, exempto nationum discrimine, Præfectos non utique suarum gentium, sed delectos attribuit. Tuba, cum castra movere vellet, signum dabat. Cujus sonus plerumque, tumultuantium fremitu exoriente, haud satis exaudiebatur. Ergo perticam, quæ undique conspici posset, supra Prætorium statuit, ex qua signum eminebat pariter omnibus conspicuum. Observabatur ignis noctu, fumus interdiu.

C A P U T VII.

Susa cum thesauro traduntur.

JAmque Susa adituro, Abulites regionis ejus Præfectus, sive Darii jussu, ut Alexandrum præda retineret, sive sponte, filium obviam misit, traditurum se urbem promittens. Benigne juvenem excepit Rex, & eo duce ad Choaspem amnem pervenit, delicatam (ut fama est) vehentem aquam. Hic Abulites cum donis Regalis opulentiæ occurrit. Dromades cameli inter dona erant, velocitatis eximiæ, duodecim elephanti a Dario ex India acciti, non jam terror (ut speraverant) Macedonum, sed auxilium, opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut vero urbem intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniæ egressit, L. millia talentum argenti, non signati forma, sed rudi pondere. Multi Reges tantas opes longa ætate cumulaverant liberis, posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi Regis manus intulit. Consedit deinde in Regia sella, multo excelsiore, quam pro habitu corporis. Itaque cum pedes imum gradum non contingerent, unus ex Regiis pueris mensam subdidit pedibus. Et, cum spadonem, qui Darii fuerat, ingemiscentem conspexisset Rex, causam mœstitiæ requisivit. Ille indicat, Darium vesci in ea solitum, seque sacram ejus mensam ad ludibrium recidentem sine lacrymis conspicere non posse. Subiit ergo Regem verecundia violandi hospitales Deos. Jamque subduci jubebat, cum Philotas, *Minime vero hæc feceris, Rex, sed omen quoque accipe, mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subjectam.*

CA-

CAPUT VIII.

Sysigambim cum præsidio Susis relinquit, eique vestes Macedonicas cum tela donat, qua filias occuparet. Mæstam ex dono, & dicto, servitutis indice, præsens solatur.

REX, Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao, & præsidium trium millium tradidit. Xenophilo arcis cura mandata est, mille Macedonum ætate gravibus præsidere arcis custodiæ jussis, Thesaurorum Callicrati tutela permissa, Satrapea regionis Susianæ restituta Abuliti. Matrem quoque Darii, & liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram dono ex Macedonia sibi missam, cum iis, qui confecerant, tradi Sysigambi jussit. Omni namque honore eam, & filii quoque pietate prosequebatur. Admonerique jussit, ut, si cordi quoque vestis esset, conficere eam neptes suas assuefaceret, donoque doceret dare. Ad hanc vocem lacrymæ obortæ prodidere animum aspernantis id munus. Quippe non aliud magis in contumeliam Persarum fœminæ accipiunt, quam admovere lanæ manus. Nuntiant, qui dona tulerant, tristem esse Sysigambim; dignaque res excusatione, & solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, &, *Mater*, inquit, *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. Nostri decepere me mores. Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt. Scio apud vos filium in conspectu matris nefas esse considere, nisi cum illa permisit. Quotiescumque ad te veni, donec, ut considerem, annueres, restiti. Procumbens venerari me sæpe voluisti; inhibui. Dulcissime matri Olympiadi nomen debitum,*
3 *tibi reddo.* Mitigato ejus animo, Rex quartis castris pervenit ad fluvium.

CAPUT IX.

Pasitigrim describit. Alexander Uxios subigit: Madati Prætori Uxiorum, deprecante Sysigambe, ignoscit.

PAsitigrim incolæ vocant. Oritur in montibus Uxiorum, & per L. stadia sylvestribus ripis præceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo præterit, jam navium patiens. Sexcenta stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Alexander amne superato, cum IX. millibus peditum, & Agrianis, atque Græcorum mercenariis, millibus III., additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, & in primam Persidem excurrit, arctum inter

ter ſe, & Suſianos aditum relinquens. Madathes erat hujus regionis Præfectus, haud ſane temporum multorum homo; quippe ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, occultum iter eſſe per calles, & averſum ab urbe; ſi paucos miſiſſet le iter armatos, ſuper capita hoſtium evaſuros. Cum conſilium placuiſſet, iidem itinerum fuerunt duces. Mille, & quingenti mercede conducti, & Agriani fere mille Tauroni Præfecto dati, ac poſt Solis occaſum iter ingredi juſſi. Ipſe tertia vigilia caſtris motis, circa lucis ortum ſuperaverat anguſtias, cæſaque materia cratibus, & pluteis faciendis, ut, qui turres admoverent, extra teli jactum eſſent, urbem obſidere cœpit. Prærupta erant omnia ſaxis, & cotibus impedita. Multis ergo vulneribus depulſi, ut quibus non cum hoſte ſolum, ſed etiam cum loco dimicandum eſſet, ſubibant tamen; quia Rex inter primos conſtiterat, interrogans tot urbium victores, an erubeſcerent hærere in obſidione caſtelli exigui, & ignobilis. Simul jam inter hæc eminus petebatur, cum teſtudine objecta milites, qui, ut inde diſcederet, pellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron ſuper arcem urbis ſe cum ſuo agmine oſtendit. Ad cujus conſpectum, & animi hoſtium labare, & Macedones acrius prælium inire cœperunt. Anceps oppidanos malum urgebat; nec ſiſti vis hoſtium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit. Magna pars in arcem conceſſit. Inde triginta Oratoribus miſſis ad deprecandum, triſte reſponſum a Rege redditur, non eſſe veniæ locum. Itaque ſuppliciorum metu perculſi, ad Syſigambim Darii matrem, occulto itinere, ignotoque hoſtibus, mittunt, qui peterent, ut ipſa Regem mitigaret, haud ignari, parentis eam loco diligi, colique. Et Madathes ſororis ejus filiam ſecum matrimonio junxerat, Darium propinqua cognatione contingens. Diu Syſigambis ſupplicum precibus repugnavit, abnuens deprecationem pro illis convenire fortunæ, in qua eſſet: adjecitque, metuere ſeſe, ne victoris indulgentiam fatigaret, ſæpiuſque cogitare, captivam eſſe ſe, quam Reginam fuiſſe. Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata eſt, ut ipſam excuſaret, quod deprecaretur: petere ſe, ut illis quoque, ſi minus, ſibi ignoſceret, pro neceſſario, ac propinquo ſuo, jam non hoſte, ſed ſupplice tantum, vitam precari. Moderationem, clementiamque Regis, quæ tunc fuit, vel una hæc res poſſit oſtendere: non Madathi modo ignovit, ſed omnes & deditos, & captivos libertate, atque immunitate donavit, urbem reliquit intactam, agros ſine tributo colere permiſit. A victore Dario plura mater non impetraſſet.

CAPUT X.

Persidem petit. Regredi cum clade cogitur. Alia via intrat. Persidis descriptio. Ingressus in regionem. Cædes Ariobarzanis.

Uxiorum deinde gentem subactam, Susianorum Satrapæ contribuit. Divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere jubet, ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac regione vastata, tertio die Persidem, quinto angustias (quas illi Susidas Pylas vocant) intrat. Ariobarzanes has cum quindecim millibus peditum occupaverat rupes, abscissas, & undique præruptas. In quarum cacuminibus extra teli jactum Barbari stabant, de industria quieti, & paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemptu sui pergere vident, tum vero ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt: quæ incussa sæpius subjacentibus petris, majore vi incidebant, nec singulos modo, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides, & sagittæ ingerebantur undique. Nec id miserrimum fortibus viris erat, sed quod inulti, ferarum ritu, velut in fovea deprehensi, cæderentur. Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, ut ad hostem pervenirent, alius alium levantes conabantur ascendere. Ea ipsa multorum simul manibus correpta, & convulsa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, cum tantæ molis onera propellerent Barbari. Regem non dolor modo, sed etiam pudor temere in illas angustias conjecti exercitus angebat. Invictus ante eam diem fuerat, nihil frustra ausus. Impune Ciliciæ fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat. Tunc hæsitabat deprehensa felicitas; nec aliud remedium erat, quam reverti, qua venerat. Itaque signo receptui dato, densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retro evadere Rex ex angustiis jubet. Triginta fuere stadia, quæ remensi sunt. Tum castris undique aperto
4 loco positis, non consultare modo, quid agendum esset, sed Vates quoque adhibere cœpit a superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex Vatibus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Medium iter ostendebant tutum, apertumque. Sed Rex dimittere milites insepultos erubescebat, ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solemne esset munus, quam humandi suos. Capivos ergo, quos nuper exceperat, vocari jubet. Inter quos erat quidam Græcæ, Persicæque linguæ peritus, qui frustra eum in Persidem montium dorso exercitum ducere affirmat, sylvestres esse calles, vix singulis pervios,

omnia

omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos sylvas committere. Namque Persis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC stadia, in latitudinem CLXX procurrit. Hoc dorsum a Caucaso monte ad Rubrum mare pertinet. Quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum est. Planities deinde sub radicibus montium spatiosa procumbit, fertilis terra, multisque vicis, atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum. Medus a mari, & ad meridiem versus, minor amnis eo, quem recipit, evehitur: gignendæque herbæ non alius est aptior, quicquid alluit, floribus vestiens. Platani quoque, & populi contegunt ripas, ita ut procul visentibus continuata videantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis, presso in solum dilabitur alveo, imminentque colles, ipsi quoque frondibus læti, radices eorum humore subeunte. Regio non alia tota Asia salubrior habetur: temperatum cælum, hinc perpetuum jugum opacum, & umbrosum, quod æstus levat, illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet. His expositis, captivus interrogatus a Rege, auditu ne, an oculis comperta haberet, quæ diceret? pastorem se fuisse, & omnes eos calles percurrisse respondit, bis captum, semel a Persis in Lycia, iterum ab ipso. Subit animum memoria Regis Oraculo editæ sortis. Quippe consulenti responsum erat, ducem in Persidem ferentis viæ Lycium civem fore. Igitur promissis, quanta & præsens necessitas exigebat, & ipsius fortuna capiebat, oneratum, armari jubet Macedonum more, &, quod bene verteret, monstraret iter, quamvis arduum, & præceps, evasurum se esse cum paucis: nisi forte crederet, quo ipse pecoris causa isset, Alexandrum pro gloria, & perpetua laude ire non posse. Etiam, atque etiam docere captivus, quam difficile iter esset, maxime armatis. Tum Rex, Prædem me, inquit, accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire, qua duces. Cratero igitur ad custodiam Castrorum relicto, cum peditibus, queis assueverat, & iis copiis, quas Meleager ducebat, & sagittariis ducentis, & equitibus mille præcepit, ut castrorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperaret, quo magis Barbari crederent, ipsum Regem in castris esse. Cæterum, si forte Ariobarzanes cognovisset, per callium anfractus eum intrare, & ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; Craterus eum illato terrore retineret, ad propius periculum conversurum agmen: sin autem ipse hostem fefellisset, & saltum occupasset, cum trepidantium Barbarorum tumultum exaudisset persequentium Regem, id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret ingredi, quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis. Ipse tertia vigilia,

silenti agmine, ac ne tuba quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium. Tridui alimenta portare militem jusserat leviter armatum. Sed præter invias rupes, ac prærupta saxa, vestigium subinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat. Quippe velut in foveas delati hauriebantur; & , cum a commilitonibus levarentur, trahebant magis adjuvantes, quam sequebantur. Nox quoque, & ignota regio, ac dux, incertum, an satis fidus, multiplicabant metum. Si custodes fefellissent, quasi feras bestias ipsos posse deprehendi. Ex unius captivi vel fide, vel anima, pendere & Regis salutem, & suam. Tandem venere in jugum. A dextra iter ad ipsum Ariobarzanem erat. Hic Philotam, & Cœnum cum Amynta, & Polypercoute, expeditam habentes manum, reliquit, monitos, ut, quia eques pediti erat mixtus, & quam pinguissimum esset solum, & pabuli fertile, sensim procederent. Duces erant itineris de captivis dati. Ipse cum armigeris, & ala, quam *Agema* appellant, ardua semita, sed longius a stationibus hostium remota, multa cum vexatione processit. Medius erat dies, & fatigatis necessaria quies. Quippe tantundem itineris supererat, quantum emensi erant, sed minus præcipitis, atque ardui. Itaque refectis cibo, somnoque militibus, secunda vigilia surgit. Et cætera quidem haud ægre preteriit: cæterum, qua se jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium, iter ruperat. Ad hæc arborum rami alius alio implicati, & coeuntes, ut perpetuam objecerant sepem. Desperatio igitur ingens, adeo, ut vix lacrymis abstinerent, incesserat. Præcipue obscuritas terrori erat. Nam etiamsi qua sidera internitebant, continenti fronde tectæ arbores conspicere prohibebant. Ne aurium quidem usus supererat, sylvas quatiente vento, quæ concurrentibus ramis majorem, quam pro flatu, sonum reddebant. Tandem expectata lux omnia, quæ terribiliora nox fecerat, minuit. Circuiri brevi spatio poterat eluvies; & sibi quisque dux itineris cœperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem, ex quo hostium statione conspecta, strenue armati a tergo se ostendunt nihil tale metuentibus, quorum pauci, qui congredi ausi erant, cæsi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque, antequam discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, queis Craterus præerat, illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie hæsitarat, miles educitur. Simul & Philotas cum Polyperconte, Amyntaque, & Cœno diversum iter ingredi jussus, alium terrorem intulit Barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus, ancipiti malo oppressi, memorabile tamen prælium edunt: ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit, & sæpe desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, & ingenti

cor.

corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen quadraginta ferme equitibus, & quinque millibus peditum stipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo suorum, atque hostium sanguine erupit, Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed a custodibus urbis exclusus, consequutis strenue hostibus, cum omnibus fugæ comitibus, renovato prælio cecidit. Craterus quoque raptim agmine acto supervenit.

CAPUT XI.

Persepolim properat Alexander; cujus mira celeritas ab auctore prædicatur.

REx eodem in loco, quo hostium copias fuderat, 5
castra communit. Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant; tamen præaltæ, præcipitesque fossæ, pluribus locis objectæ, abruperant iter. Sensimque, & caute progrediendum erat, jam non hostium, sed locorum fraude suspecta. Procedenti ei litteræ redduntur a Tyridate custode Regiæ pecuniæ, indicantes, eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu, diripere velle thesauros, properaret occupare, expeditum iter esse, quamquam Araxes amnis interfluat. Nullam virtutem Regis istius magis, quam celeritatem laudaverim. Relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus itineris tanto spatio fatigatis ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo, quibus direptis, ac dirutis, pontem ex materia eorum, subditis saxis, strenue induxit.

CAPUT XII.

Græci mutili, & captivi petunt agrum ab Alexandro.

JAmque haud procul urbe erant, cum miserabile agmen, inter pauca fortunæ exempla memorandum, Regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia fere, quos Persæ vario suppliciorum modo affecerant. Alios pedibus, quosdam manibus, auribusque amputatis, inustisque barbararum litterarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant; &, cum se quoque alienæ ditionis esse cernerent, volentes Regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra, non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci. Plures igitur lacrymas commovere, quam profuderant ipsi. Quippe in tam multiplici, variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas, quis maxime miserabilis esset, liquere non poterat: omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Ut vero Jovem illi tandem Græciæ ultorem aperuisse oculos conclamavere; Rex abstersis, quas profuderat, lacrymis, bonum habere animum jubet, visuros urbes suas, conjugesque: & castra inde duo ab urbe stadia com-

munit. Græci excesserant vallo, deliberaturi, quid potissimum a Rege peterent. Cumque aliis sedes in Asia rogare, aliis reverti domos placeret: Euthymon Cymæus ita loquutus ad eos fertur: *Nos, qui modo ad opem petendam ex tenebris, & carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia nostra, quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum est, ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus? At ii optime miserias ferunt, qui abscondunt. Nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit. Nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat. Et nisi mutuo essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi orribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis, & rerum patres agnoscent ergastuli detrimenta? & quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati, senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus scilicet, quæ armatos, & victores fatigaverunt? Conjuges deinde, quas captis sors, & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentia pignora, cum incertum sit, an visuri simus ea, quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt.* Hæc Euthymon. Contra Theætetus Atheniensis orsus est dicere, *Neminem pium habitu corporis suos æstimaturum, utique sævitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita. Tristem eum de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quam ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quidquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent? Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum. Mores, sacra, linguæ commercium etiam a Barbaris expeti, quæ ingenita ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe rediturum ad Penates, & in patriam, tantoque beneficio Regis usurum. Si quos contubernii, liberorumque, quos servitus coegisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria charius est.* Pauci hujus sententiæ fuere: cæteros consuetudo, natura potentior, vicit. Consenserunt, petendum esse a Rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum ad hoc lecti sunt. Quos Alexander ratus, quod ipse præstare cogitabat, petituros, *Jumenta*, inquit, *assignavi, quæ vos veherent,*

berent, & singulis vestrum mille denarium dari jussit. Cum redieritis in Graeciam, praestabo, ne quis statum suum, si haec calamitas absit, vestro credat esse meliorem. Illi, obortis lacrymis, terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant. Tandem Rege tristitiae causam exigente, Euthymon similia iis, quae in consilio dixerat, respondit. Atque ille, non fortunae solum eorum, sed etiam poenitentiae misertus, terna millia denarium singulis dari jussit. Denae vestes adjectae sunt, & armenta cum pecoribus, ac frumento data, ut coli, serique attributus iis ager posset.

C A P U T XIII.

Capta Persepolis. Praedae magnitudo. Hostium caedes. Eversa urbs, excepta Regia, seu arce.

POstero die convocatos Duces copiarum docet, nullam infestiorem urbem Graecis esse, quam Regiam 6
veterum Persidis Regum. Hinc illa immensa agmina infusa: hinc Darium prius, deinde Xerxem, Europae impium intulisse bellum. Excidio illius parentandum esse majoribus. Jamque Barbari, deserto oppido, qua quemque metus agebat, diffugerant; cum Rex phalangem, nil cunctatus, inducit. Multas urbes refertas opulentia Regia partim expugnaverat, partim in fidem acceperat: sed urbis hujus divitiae vicere praeterita. In hanc totius Persidis opes congesserant Barbari. Aurum, argentumque cumulatum erat, vestis ingens modus: supellex non ad usum modo, sed ad ostentationem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur. Pro hoste erat, qui pretiosiorem occupaverat praedam. Et, cum omnia, quae reperiebantur, capere non possent, (nam res non occupabantur, sed aestimabantur) lacerabant Regias vestes, ad se quisque partem trahentes: dolabris pretiosae artis vasa caedebant. Nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur. Abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est. Auro, argentoque onusti, vilia captivorum corpora trucidabant. Passimque obvii caedebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntaria morte occupaverunt, pretiosissima vestium induti, e muris semetipsos cum conjugibus, ac liberis in praeceps jactantes. Quidam ignes, quod paulo post facturus hostis videbatur, subjecerant aedibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suis Rex corporibus, & cultu foeminarum abstinere jussit. Ingens pecuniae captivae modus traditur, prope ut fidem excedat. Caeterum aut de aliis quoque dubitamus, aut credimus in hujus urbis gaza fuisse centum, & viginti millia talenta. Ad quae vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta, & camelos a Susis, & Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc pe-

euniæ summam captis Parsagadis sex millia talentorum. Cyrus Parsagadum urbem condiderat, quam Alexandro Præfectus ejus Gobares tradidit. Rex arcem Persepolis, tribus millibus Macedonum præsidio relictis, Nicarthiden tueri jubet. Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat; magnaque exercitus parte, & impedimentis ibi relictis, Parmenionem, Craterumque præfecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Persidis regionem sub ipsum Vergiliarum sidus petiit; multisque imbribus, & prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quo intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu astrinxerat. Locorum squalor, & solitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio, attoniti intuebantur: &, antequam lux quoque, & cælum ipsos deficerent, reverti jubebant. Rex castigare territos supersedit. Cæterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem, & concretam glaciem ingredi cepit. Erubuerunt non sequi primum amici, deinde copiarum Duces, ad ultimum milites. Primusque Rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit. Exemplum Regis cæteri imitati sunt. Tandem propemodum invias sylvas emensi, humani cultus rara vestigia, & passim errantes pecorum greges reperere; & incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, cum se callibus inviis septos esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui fugientes sequi non poterant, devios montes, & obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se Regi. Nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, & multum a cæteris Persis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos se, ac conjuges, & liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia sunt. Comæ prominent hirtæ, vestis super genua est, funda vinciunt frontem: hoc & ornamentum capitis, & telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam a Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis, cæterisque pro cujusque merito dedit. Propemodum omnia, quæ in ea urbe ceperat, distributa.

CAPUT XIV.

Rex ebrius ab ebrio scorto impulsus Persepolim incendio delet. Sero cum Phrygibus sapit, & dolet factum, quod infectum fieri non potuit.

CÆterum ingentia animi bona, illam indolem, qua 7
omnes Reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis, efficiendisque velocitatem, in deditos fidem, in captivos clementiam, in voluptatibus permissis quoque, & usitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hoste, & æmulo Regni reparante tum cum maxime bellum, nuper subactis, quos vicerat, novumque Imperium aspernantibus, de die inibat convivia. Quibus fœminæ intererant, non quidem, quas violare nefas esset: quippe pellices licentius, quam decebat, cum armato vivere assuetæ. Ex his una Thais, & ipsa temulenta, maximam apud omnes Græcos initurum gratiam affirmat, si Regiam Persarum jussisset incendi, expectare hoc eos, quorum urbes Barbari delessent. Ebrio scorto de tanta re ferenti sententiam unus, & alter, & ipsi mero onerati assentiuntur. Rex quoque fuit avidior, quam patientior. Quin igitur ulciscimur Græciam, & urbi faces subdimus? Omnes incaluerant mero. Itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus Rex ignem Regiæ injecit: tum convivæ, & ministri, pellicesque. Multa cedro ædificata erat Regia, quæ celeriter igne concepto late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum Regiæ ventum est, vident Regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua, aridam materiam in incendium jacere cœperunt. Hunc exitum habuit Regia totius Orientis, unde tot gentes ante jura petebant, patria tot Regum, unicus quondam Græciæ terror, molita mille navium classem, & exercitus, quibus Europa inundata est, contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium ejus sequuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Macedonum Reges, quas nunc habent Parthi: hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. Haud procul mœnibus fluxerat. Inde urbem fuisse xx. stadiis distantem, credunt magis, quam sciunt accolæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem a comessabundo Rege deletam esse. Itaque res in serium versa est, & imperaverunt sibi, ut crederent, illo potissimum modo fuisse delendam. Ipsum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituisse constat, & dixisse, majores pœnas Persas Græcis daturos fuisse, si

ipsum in solio, Regiaque Xersis conspicere coacti essent: Postero die Lycio, itineris, quo Persidem intraverat, duci, triginta talenta dono dedit.

CAPUT XV.

Mediam intrat. Supplementum accipit. Darius Ecbatanis se ad ultimum prælium parat. Syllabus copiarum ejus.

HInc in regionem Mediæ transiit, ubi supplementum novorum militum e Cilicia occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille. Utrisque Plato Atheniensis præerat. His copiis auctus, Darium persequi statuit. Il-
8 le jam Ecbatana pervenerat, caput Mediæ. Urbem hanc nunc tenent Parthi: eaque æstiva agentibus sedes est. Adire deinde Bactra decreverat; sed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur, consilium, iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander stadia MD. Sed jam nullum intervallum adversus celeritatem ejus satis longum videbatur. Itaque prælio magis, quam fugæ se præparabat. Triginta millia peditum sequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga Regem ad ultimum invicta. Funditorum quoque, & sagittariorum manus quatuor millia expleverat. Præter hos tria millia, & ccc equites erant, maxime Bactrianorum. His Bessus præerat, Bactrianæ regionis Præfectus. Cum hoc agmine Darius paulum declinavit via militari, jussis præcedere lixis impedimentorum custodibus.

CAPUT XVI.

Oratio Darii, qua Satrapas suos ad extremum prælium adhortatur.

COncilio deinde advocato, *Si me cum ignavis*, inquit, *& pluris qualemcumque vitam honesta morte æstimantibus fortuna junxisset, tacerem potius, quam frustra verba consumerem. Sed majore, quam vellem, documento & virtutem vestram, & fidem expertus, magis etiam coniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare, an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub Imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra, & constantia, ut Regem me esse credam, facit. Proditores, & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule, quia tanto honore digni habeantur; sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi. Meam tamen fortunam, quam victoris maluistis sequi, dignissimi, quibus, si ego non possim, Dii pro me gratiam referant. Et mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugæ, a qua multum abhorret animus, agitassem; vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in Regno*

exula-

exulabo, & per fines Imperii mei fugiam externum, & advenam Regem, cum liceat experto belli fortunam, aut reparare, quæ amisi, aut honesta morte defungi? nisi forte satius est expectare victoris arbitrium, & Mazai, & Methrenis exemplo precarium accipere Regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam, aut condonare possit. Nec hoc Imperium vivus amittam: idemque erit Regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo e vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem, quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed si justa, ac pia bella Dii aversantur; fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis Regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa Regum, oro, & obtestor, ut nobilitate vestra, gentisque dignos spiritus capiatis, ut eadem constantia animorum, qua præterita tolerastis, experiamini, quidquid deinde sors tulerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

CAPUT XVII.

Desperatio cum horrore Ducum ex oratione Darii concepta. Artabazi fides. Nabarzanis, & Bessi conjuratio.

HÆc dicente Dario, præsentis periculi species omnium simul corda, animosque horrore perstrinxerat. Nec 9
aut consilium suppetebat, aut vox, cum Artabazus vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi sæpe diximus, *Nos vero*, inquit, *pretiosissimam vestem induti, armisque, quanto maximo cultu possumus, adornati, Regem in aciem sequamur, ea quidem mente, ut victoriam speremus, mortem non recusemus*. Assensu excepere cæteri hanc vocem. Sed Nabarzanes, qui in eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea facinoris societate inita, Regem suum per milites, quibus ambo præerant, comprehendere, & vincire decreverant, ea mente, ut, si Alexander ipsos insequutus foret, tradito Rege vivo, inirent gratiam victoris, magni profecto cepisse Darium æstimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, Regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutassent, Nabarzanes aditum nefariæ spei præparans, *Scio me*, inquit, *sententiam esse dicturum prima specie haudquaquam auribus tuis gratam. Sed Medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & Gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid ser-*

vari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo, sed ut te, ac Regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus; & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis, & ominibus opus est. Auspicium, & Imperium alii trade interim, qui tandiu Rex appelletur, donec Asia decedat hostis, victor deinde Regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum, ratio promittit. Bactra intacta sunt, Indi, & Sagæ in tua potestate. Tot populi, tot exercitus, tot equitum, peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde, si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; Præfectum regionis ejus Bessum, Regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, justo Regi tibi fiduciarium restituet Imperium.

CAPUT XVIII.

Darius sentit insidias, quas effugere tamen non potuit. Artabazi, & Græcorum cum Patrone fides in eundem. Artabazus pro Rege administrat castra.

Haud mirum est, Darium non temperasse animo: quamquam tam impiæ voci quantum nefas subesset, latebat. Itaque, *Pessimum*, inquit, *mancipium, reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires?* Strictoque acinace interfecturus videbatur, ni propere Bessus, Bactrianique, tristium specie, cæterum si perseveraret, vincturi circumstetissent. Nabarzanes interim elapsus, mox & Bessus consequutus, copias, quibus præerant, a cætero exercitu secedere jubent, secretum inituri consilium. Artabazus convenientem præsenti fortunæ sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, cœpit. *Ferret æquo animo qualiumcunque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum, gravem, etiamsi omnes præsto essent. Quid futurum, si persequuti fugam ipsius, alienentur a Rege?* Ea re paruit Artabazo. Et quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. Sed attonitus mœstitia simul, & desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quæ nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Græcorum militum Patron arma capere suos jubet, paratosque esse ad exequendum imperium. Persæ secesserant. Bessus cum Bactrianis erat, tentabatque Persas abducere, Bactra, & intactæ regionis opulentiam, simulque,

ſimulque, quæ manentibus inſtarent, pericula oſtentans. Perſarum omnium eadem fere fuit vox, *nefas eſſe deſeri Regem*. Inter hæc Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. Ille Perſarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc ſingulos, nunc univerſos, non ante deſtitit, quam ſatis conſtaret imperata facturos. Idem ægre a Dario impetravit, ut cibum caperet, animumque Regis.

C A P U T XIX.

Conjurati artes quærunt, quibus Darium comprehendant. Simulant pœnitentiam, recipiuntur in gratiam.

AT Beſſus, & Nabarzanes, olim agitatum ſcelus exe 10
qui ſtatuunt, Regni cupiditate accenſi. Dario autem incolumi tantas opes ſperare non poterant. Quippe in illis gentibus Regum eximia majeſtas eſt. Ad nomen quoque Barbari conveniunt: & priſtinæ veneratio fortunæ ſequitur adverſam. Inflabat impios animos regio, cui præerant, armis, viriſque, & ſpatio locorum nulli earum gentium ſecunda. Tertiam partem Aſiæ tenet. Multitudo juniorum, exercitus, quos amiſerat Darius, æquabat. Itaque non illum modo, ſed etiam Alexandrum ſpernebant, inde vires Imperii repetituri, ſi regionis potiri contigiſſet. Diu omnibus cogitatis, placuit, per milites Bactrianos ad omne obſequium deſtinatos, Regem comprehendere, mittique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret vivum aſſervari eum. Si, id quod timebant, proditionem aſpernatus eſſet, occiſuri Darium, & Bactra cum ſuarum gentium manu petituri. Cæterum propalam comprehendi Darius non poterat, tot Perſarum millibus laturis opem Regi. Græcorum quoque fides timebatur. Itaque, quod non poterant vi, fraude aſſequi tentant. Pœnitentiam ſeceſſionis ſimulare decreverant, & excuſare apud Regem conſternationem ſuam. Interim, qui Perſas ſolicitarent, mittuntur. Hinc ſpe, hinc metu militares animos verſant: ruinæ rerum illos ſubdere capita, in perniciem trahi, cum Bactra pateant, exceptura eos donis, & opulentia, quantam animis concipere non poſſint. Hæc agitantibus Artabazus ſupervenit, ſive Regis juſſu, ſive ſua ſponte, affirmans, mitigatum eſſe Darium, & eundem illis amicitiæ gradum patere apud Regem. Illi lacrymantes, nunc purgare ſe, nunc Artabazum orare, ut cauſam ipſorum tueretur, preceſque perferret. Sic peracta nocte, ſub lucis exortum Nabarzanes cum Bactrianis militibus in veſtibulo Prætorii aderat, titulum ſolemnis officii occulto ſceleri præferens. Darius, ſigno ad eundem dato, currum priſtino more conſcendit. Nabarzanes, cæterique parricidæ procumbentes humi, quem paulo poſt in vinculis habituri erant, ſuſtinuere venerari: lacrymas etiam pœniten-

tentiæ indices profuderunt. Adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotæ. Darium natura simplicem, & mitem, non credere modo, quæ affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris pœnituit, cum intuerentur, qualem & Regem, & virum fallerent. Ille quidem securus periculi, quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

CAPUT XX.

Patron Græci militis mercede conducti Prætor, aperit Dario conjuratorum simulatam pœnitentiam, & certas insidias.

11 PAtron autem Græcorum Dux præcepit suis, ut arma, quæ in sarcinis antea ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati, & intenti. Ipse currum Regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum; quippe Bessi facinus præsenserat. Sed Bessus id ipsum metuens, custos verius, quam comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac sæpius sermone revocato, inter fidem, timoremque hæsitans, Regem intuebatur. Qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percontari jubet, num quid ipse velit dicere. Patron, se vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo, respondit. Jussusque propius accedere, sine interprete (nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat) *Rex*, inquit, *ex quinquaginta millibus Græcorum superſumus pauci, omnes fortunæ tuæ comites, & in hoc tuo statu iidem, qui, florente te, fuimus, quascunque sedes elegeris, pro patria, & domesticis rebus petituri. Secundæ, adversæque res tuæ copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro, & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Græciam, nulla Bactra sunt nobis. Spes omnis in te. Utinam & in cæteris esset. Plura dici non attinet. Custodiam corporis tui externus, & alienigena non deposcerem, si crederem alium posse præstare.* Bessus quamquam erat Græci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientia, indicium profecto Patronem detulisse credebat. Et interpretis Græci relato sermone, exempta dubitatio est. Darius autem, quantum ex vultu conspici poterat, haud sane territus, percontari Patrona causam consilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultra differendum ratus, *Bessus*, inquit, *& Nabarzanes insidiantur tibi, in ultimo discrimine & fortunæ tuæ, & vitæ. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conservati Regis gloriam tulerat. Eludant licet, quibus forte, ac temere humana negotia volvi, agique persuasum est: equidem æterna constitutione crediderim, nexuque

cau-

causarum latentium, & multo ante destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe respondit, *Quamquam sibi Græcorum militum fides nota sit; nunquam tamen a popularibus suis recessurum. Difficilius esse damnare, quam decipi. Quidquid sors tulisset, inter suos perpeti malle, quam trasfugam fieri. Sero se perire, si salvum esse sui milites nollent.* Patron, desperata salute Regis, ad eos, quibus præerat, rediit, omnia pro fide experiri paratus.

CAPUT XXI.

Bessi parricidæ simulata excusatio.

AT Bessus occidendi protinus Regis impetum conceperat. Sed veritus, ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non posset, dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, quod perfidi hominis insidias Alexandri opes spectantis, prudenter, cauteque vitasset. Donum eum hosti laturum fuisse Regis caput. Nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia. Sine pignore, sine lare, terrarum orbis exulem, ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri. Purganti deinde se, Deosque patrios testes fidei suæ invocanti, Darius vultu assentiebatur, haud dubius, quin vera deferrentur a Græcis. Sed eo rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quam decipi. Triginta millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur. Quatuor millia Patron habebat, quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidio excusationem videbat offerri. Itaque præoptabat immerito, quam jure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit, *Alexandri sibi non minus justitiam, quam virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo præmium expectent. Violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem, ultoremque.*

CAPUT XXII.

Darius, ultimum salutato Artabazo, dilapsis custodibus, dimissis spadonibus, per noctem a Besso vincitur, & captivus a suis curru abducitur.

JAmque nox appetebat, cum Persæ more solito armis positis, ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani (ut imperatum erat a Besso) armati stabant. Inter hæc Darius Artabazum acciri jubet; expositisque, quæ Patron detulerat, haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in castra Græcorum: Persas quoque, periculo vulgato, sequuturos. Destinatus sorti suæ, & jam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem, Artabazum, ultimum illum visurus,

rus, amplectitur; perfuſuſque mutuis lacrymis, inhærentem ſibi avelli jubet. Capite deinde velato, ne inter gemitus digredientem velut a tergo intueretur, in humum pronum corpus abjecit. Tum vero cuſtodiæ ejus aſſueti, quos Regis ſalutem vel periculo vitæ tueri oportebat, dilapſi ſunt, armatis, quos jam adventare credebant, haud rati ſe futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo ſolitudo erat, paucis ſpadonibus (quia quo deſcenderent, non habebant) circumſtantibus Regem. At ille, remotis arbitris, diu aliud, atque aliud conſilium animo volutabat. Jamque ſolitudinem, quam paulo ante pro ſolatio petiverat, peroſus, Bubacem vocari jubet. Quem intuens, *Ite*, inquit, *conſulite vobis, ad ultimum Regi veſtro (ut decebat) fide exhibita. Ego hic legem fati mei expecto. Forſitan mireris, quod vitam non finiam. Alieno ſcelere, quam meo, mori malo.* Poſt hanc vocem, ſpado gemitu non modo tabernaculum, ſed etiam caſtra complevit. Irrupere deinde alii, laceratiſque veſtibus, lugubri & barbaro ululatu Regem deplorare cœperunt. Perſæ, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quieſcere audebant, ne impie deſerere Regem viderentur. Varius, ac diſſonus clamor, ſine duce, ac ſine imperio, totis caſtris referebatur. Beſſo, & Nabarzani nuntiaverant ſui, Regem a ſemetipſo interemptum eſſe. Planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, ſequentibus, quos ad miniſterium ſceleris delegerant: & cum tabernaculum intraſſent, quia Regem vivere ſpadones indicabant, comprehendi vincirique juſſerunt. Rex curru paulo ante vectus, & Deorum a ſuis honoribus cultus, nulla externa ope admota, captivus ſervorum ſuorum, in ſordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia Regis, & ſupellex, quaſi jure belli, diripitur. Onuſtique præda per ſcelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Græciſque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Perſæ promiſſis Beſſi onerati, maxime, quia nemo alius erat, quem ſequerentur, conjunxere ſe Bactrianis, agmen eorum tertio aſſequuti die. Ne tamen honos Regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt, nova ludibria ſubinde excogitante fortuna. Et, ne forte cultu Regio poſſet agnoſci, ſordidis pellibus vehiculum intexerant. Ignoti jumenta agebant, ne percontantibus in agmine monſtrari poſſet, cuſtodes procul ſequebantur.

CAPUT XXIII.

Alexander Darium perſequitur.

13 ALexander, audito, Darium moviſſe ab Ecbatanis, omiſſo itinere, quod patebat in Mediam, fugien-

gientem insequi pergit strenue. Tabas oppidum est in Paretacene ultima. Ibi transfugæ nuntiant, præcipitem fuga Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagysthene Babylonio, non quidem vinctum Regem, sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex, Ducibus convocatis, *Maximum*, inquit, *opus*, *sed labor brevissimus superest. Darius haud procul destitutus a suis, aut vinctus, aut oppressus est. In illo corpore posita est victoriæ nostræ. Et tantæ res celeritatis est præmium*. Omnes pariter conclamant, paratos ipsum sequi, nec labori, nec periculo parceret. Igitur raptim agmen cursus magis, quam itineris modo ducit, ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia processit: perventumque erat in vicum, in quo Darium Bessus comprehenderat: ibi Melon Darii interpres excipitur. Corpore æger non potuerat agmen sequi: & deprehensus celeritate Regis, transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit. Sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex millibus, trecentos, quos Dimachas appellabant, adjungit. Dorso hi graviora arma portabant. Cæterum equis vehebantur: cum res, locusque posceret, pedestris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt, Orsillos, & Mythracenes, qui Bessi parricidium exosi transfugerant; nuntiabantque, stadia quingenta abesse Persas: ipsos brevius iter monstraturos. Gratus Regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima vespera, ducibus iisdem, cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur, phalange, quantum festinare posset, sequi jussa. Ipse quadrato agmine incedens, ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent. Trecenta stadia processerant, cum occurrit Brocubelus, Mazæi filius, Syriæ quondam Prætor. Is quoque transfuga nuntiabat, Bessum haud amplius, quam ducenta stadia abesse. Exercitum, utpote qui nihil præcaveret, incompositum, inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros. Si festinaret sequi, palantibus superventurum. Darium adhuc vivere. Strenuo alioquin cupiditatem consequendi transfuga injecerat. Itaque, calcaribus subditis, effuso cursu eunt. Jamque fremitus hostium iter ingredientium exaudiebatur: sed prospectum ademerat pulveris nubes. Paulisper ergo inhibuit cursum, donec consideret pulvis.

CAPUT XXIV.

Barbari cum Besso certatim fugiunt. Darius fugientes sequi recusat: vulneratus ab suis relinquitur: a Polystrato Macedone reperitur; datis ad Alexandrum mandatis extinguitur.

IAmque conspecti a Barbaris erant, & abeuntium agmen conspexerant, nequaquam futuri pares, si Besso tantum

tum animi fuisset ad prælium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero Barbari præstabant, & robore. Ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Bessus, & cæteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii assequuti, cœperunt hortari eum, ut conscenderet equum, & se hosti fuga eriperet. Ille Deos ultores adesse testatur, & Alexandri fidem implorans, negat se parricidas velle comitari. Tum vero ira quoque accensi, tela injiciunt in Regem, multisque confossum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longius prosequi possent, convulnerant, duobus servis, qui Regem comitabantur, occisis. Hoc edito facinore, ut vestigia fugæ spargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Bessus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant. Barbari ducibus destituti, qua quemque aut spes ducebat, aut pavor, dissipabantur. Quingenti tantum equites congregaverant se, incerti adhuc, resistere ne melius esset, an fugere. Alexander hostium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit: ipse cum cæteris sequitur. Tria ferme millia resistentium occisa sunt: reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente Rege, ut cædibus abstineretur. Nemo captivorum erat, qui monstrare Darii vehiculum posset. Singuli, ut quæque prehenderant, scrutabantur: nec tamen ullum vestigium fugæ Regis extabat. Festinantem Alexandrum vix tria millia equitum persequuta sunt. At in eos, qui lentius sequebantur, incidebant universa fugientium agmina. Vix credibile dictu, plures captivi, quam qui caperent, erant. Adeo omnem sensum territis fortuna penitus excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim jumenta, quæ Darium vehebant, nullo regente decesserant militari via: & errore delata per quatuor stadia, in quadam valle constiterant, æstu, simulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monstratum a peritis Polystratus Macedo siti maceratus accessit. Ac, dum galea haustam aquam sorbet, tela jumentorum deficientium corporibus infixa conspexit. Miratusque confossa potius, quam abacta esse, semivivi * (*Quæ sequuntur ab asterisco, ad hujus l. finem, ex Just. l. 2. desumpta sunt*) hominis corpus, cum propius accessisset, in sordido vehiculo pellibus contecto situm reperit: atque Darium, multis quidem vulneribus confossum, adhuc tamen spirantem, esse cognovit. Qui, applicito captivo, cum civem ex voce cognovisset, id saltem præsentis fortunæ solatium se habere dixit, quod apud intellecturum loquuturus esset, nec incassum postremas voces emissurus. Hæcque Alexandro perferri jubet, se nullis in eum meritorum officiis, maximorum autem illi debitorem mori. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, conjugem,

libe-

liberosque suos impensis. Iis enim vitam, & pristini statuis reverentiam, dignitatemque concessam. Sibi autem a cognatis, atque amicis, quibus & Regna, & vitam dederit, illa omnia erepta esse. Precari se, ut illi victori terrarum omnium Imperium contingat. Ultionem sceleris erga se perpetrati, non solum sua, sed exempli, omniumque Regum causa, non negligere, illi cum decorum, tum utile futurum. Jamque deficiens, aquam poposcit. Quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat, Quisquis es mortalium, inquit, hoc mihi extremum universæ calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam. At referat Alexander, Alexandro vero Dii, pro ejus summa in meos humanitate, ac clementia. Cui hoc fidei Regiæ unicum dextræ pignus pro me dabis. Hæc dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit. Quibus Alexandro nuntiatis, ad corpus demortui perveniens, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosequutus est; demptaque sibi chlamyde, corpus illius contexit; atque Regio ornatum cultu, ad matrem Sysigambim, patrio, Regioque more sepeliendum, atque Regiis majorum suorum tumulis inferendum, misit.

LIBER SEXTUS.

SYNOPSIS.

Agis Lacedæmoniorum Rex ab Antipatro bello vincitur. Alexander hortatur militem ad reliquam Asiam subigendam. Fluvius Zioberis describitur. Nabarzanes cum aliis Satrapis veniam impetrat. Alexander Græcis Darianis parcit. In mores Persarum abit. Bessum bello persequitur. Conjuratio Philotæ, & aliorum detegitur. Philotas tortus cum conjuratis occiditur.

CAPUT I.

Deest principium de bello Lacedæmoniorum cum Antipatro Præside Macedoniæ gesto, in quo victor Antipater, cæsus Agis Rex Lacedæmoniorum. Victi Legatos mittunt ad Alexandrum. Antipater caute, & modeste utitur victoria, ne se oneret invidia apud Alexandrum.

PUgnæ discrimen immisit; obtruncatisque, qui promptius resistebant, magnam partem hostium propulit. Cœperant fugere victores: &, donec avidius sequentes in planum deduxere, multi cadebant. Sed, ut primum locus, in quo stare possent, fuit, æquis viribus dimicatum est. Inter omnes tamen Lacedæmonios Rex eminebat, non armorum modo, & corporis specie, sed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur: diuque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat, donec hasta femora perfossa, plurimo sanguine effuso, destituere pugnantem. Ergo clypeo suo exceptum armigeri raptim in castra referebant, jactationem vulnerum haud facile tolerantem. Nec tamen omisere Lacedæmonii pugnam; &, ut primum sibi, quam hosti æquiorem locum capere potuerunt, densatis ordinibus, effuse fluentem in se aciem excepere. Non aliud discrimen vehementius fuisse, memoriæ proditum est. Duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant. Lacedæmonii vetera, Macedones præsentia decora intuebantur; illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant. Lacedæmoniis Dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex casus modo spem, modo metum utriusque partis augebat, velut de industria inter fortissimos viros certamen æquante fortuna. Cæterum angustiæ loci, in quo hæserat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. Spectabant ergo plures, quam inierant, prælium. Et qui extra teli jactum erant,

erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Laconum acies languescere, lubrica arma sudore vix sustinens; pedem deinde referre cœpit, ac urgente hoste aperte fugere. Insequebatur dissipatos victor, & emensus cursu omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum, & proximos hostium conspexit, deponi se jussit. Expertusque, membra an impetum animi sequi possent, postquam deficere sensit, poplitibus semet excepit, galeaque strenue sumpta, clypeo protegens corpus, hastam dextra vibrabat, ultro vocans hostem, si quis jacenti spolia demere auderet. Nec quisquam fuit, qui sustineret cominus congredi. Procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens, donec lancea nudo pectori infixa est. Qua ex vulnere evulsa, inclinatum, ac deficiens caput clypeo paulisper excepit: deinde, linquente spiritu pariter, ac sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedæmoniorum quinque millia, & ccclx. ex Macedonibus haud amplius CIↃ. Cæterum vix quisquam, nisi saucius, revertit in castra. Hæc victoria non Spartam modo, sociosque ejus, sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum, dissentire ab animis gratulantium vultus, sed bellum finire cupienti opus erat decipi. Et quamquam fortuna rerum placebat, invidiam tamen, quia majores res erant, quam quas Præfecti modus caperet, metuebat. Quippe Alexander hostes vinci voluerat, Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem, indignabatur, suæ demptum gloriæ existimans, quidquid cessisset alienæ. Itaque Antipater, qui probe nosset spiritum ejus, non est ausus ipse agere arbitria victoriæ, sed consilium Græcorum, quid fieri placeret, consuluit. A quo Lacedæmonii nihil aliud, quam ut Oratores mittere ad Regem liceret, precati, non gravate veniam defectionis, præter auctores, impetraverunt. Megalopolitani, quorum urbs obsessa erat, ad defectionis ejus mulctam Achæis, & Ætolis cxx. talenta dare jussi sunt. Hic fuit exitus belli, quod repente ortum, prius tamen finitum est, quam Darium Alexander apud Arbelam superaret.

CAPUT II.

Alexander victor gentium, a suis ipse vitiis ebrietate, superbia, libidine vincitur. Regiæ tamen stirpis captivis parcit. Fratrem Darii inter amicos refcribit. Oxydatem Mediæ præficit.

SEd, ut primum instantibus curis laxatus est animus, a militarium rerum, quam quietis, otiique patientior, excepere eum voluptates, & quem arma Persarum non

non fregerant, vitia vicerunt. Intempestiva convivia, & perpotandi, pervigilandique insana dulcedo, ludique, & greges pellicum, omnia in externum lapsa sunt morem. Quem æmulatus quasi potiorem suo, ita popularium animos, oculosque pariter offendit, ut a plerisque amicorum pro hoste haberetur. Tenaces quippe disciplinæ suæ, solitosque parco, ac parabili victu ad implenda naturæ desideria defungi, in peregrina, & victarum gentium mala impulerat. Hinc sæpius comparatæ in caput ejus insidiæ, secessio militum, & liberior inter mutuas querelas dolor; ipsius deinde nunc ira, nunc suspiciones, quas excitabat inconsultus pavor, cæteraque his similia, quæ deinde dicentur. Igitur, cum intempestivis conviviis dies pariter, noctesque consumeret, satietatem epularum ludis interpolabat, non contentus artificum, quos e Græcia exciverat, turba. Quippe captivæ jubebantur suo ritu canere inconditum, & abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam Rex ipse conspexit mœstiorem, quam cæteras, & producentibus eam verecunde reluctantem. Excellens erat forma, & formam pudor honestabat. Dejectis in terram oculis, &, quantum licebat, ore velato, suspicionem præbuit Regi, nobiliorem esse, quam ut inter convivales ludos deberet ostendi. Ergo interrogata, quænam esset, *neptem se Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio ejus genitam esse*, respondit, *uxorem Histaspis fuisse*. Propinquus hic Darii fuerat, magni & ipse exercitus prætor. Adhuc in animo Regis tenues reliquiæ pristini moris hærebant. Itaque fortunam Regia stirpe genitæ, & tam celebre nomen reveritus, non dimitti modo captivam, sed etiam restitui ei suas opes jussit; virum quoque requiri, ut reperto conjugem redderet. Postero autem die præcepit Hephæstioni, ut omnes captivos in Regiam juberet adduci. Ubi singulorum nobilitate spectata, secrevit a vulgo, quorum eminebat genus. Mille hi fuerunt, inter quos repertus est Oxatres Darii frater, non illius fortuna, quam indole animi sui clarior. Oxydates erat nobilis Perses, qui a Dario capitali supplicio destinatus, cohibebatur in vinculis. Huic liberato Satrapeam Mediæ attribuit; fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetustæ claritatis honore servato. XXVI. millia talentum proxima præda redacta erant: e queis XII. millia in congiarium militum absumpta sunt. Par huic pecuniæ summa, custodum fraude subtracta est.

CAPUT III.

Rex Parthienem, quam postea Scythæ occuparunt, ingressus, tumultuantem militem oratione sedat, & patriam spectantem, ad nova bella parat.

HInc in Parthienem perventum est, tunc ignobilem gentem, nunc caput omnium, qui post Euphratem,

& Tigrim amnes siti, Rubro mari terminantur. Scythæ regionem campestrem, ac fertilem occupaverunt, graves adhuc accolæ. Sedes habent & in Europa, & in Asia. Qui super Bosphorum colunt, ascribuntur Asiæ: at qui in Europa sunt, a lævo Thraciæ latere ad Boristhenem, atque inde ad Tanaim alium amnem recta plaga pertinent. Tanais Europam, & Asiam medius interfluit. Nec dubitatur, quin Scythæ, qui Parthos condidere, non a Bosphoro, sed ex regione Europæ penetraverint. Urbs erat ea tempestate clara Hecatompylos, condita a Græcis. Ibi stativa Rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor otiosi militis, viritim sine auctore percrebuit, Regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinus redire statuisse. Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, & itineri sarcinas aptant. Signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfertur ad Regem. Fecerant fidem rumori temere vulgato Græci milites, redire jussi domos, quorum equitibus singulis denariorum sena millia dono dederat. Ipsi quoque finem militiæ adesse credebant. Haud secus, quam par erat, territus Alexander, qui Indos, atque ultima Orientis peragrare statuisset, Præfectos copiarum in Prætorium contrahit; obortisque lacrymis, ex medio gloriæ spatio revocari se, victi magis, quam victoris formam in patriam relaturum, conquestus est: nec sibi ignaviam militum obstare, sed Deorum invidiam, qui fortissimis viris subitum patriæ desiderium admovissent, paulo post in eandem cum majore laude, famaque redituris. Tum vero pro se quisque operam suam offerre, difficillima quæque poscere, polliceri militum quoque obsequium, si animos eorum leni, & apta oratione permulcere voluisset. Numquam infractos, & abjectos recessisse, quoties ipsius alacritatem, & tanti animi spiritus haurire potuissent. Ita se facturum esse respondit: illi vulgi aures præpararent sibi. Satisque omnibus, quæ in rem videbantur compositis, vocari ad concionem exercitum jussit, apud quem talem orationem habuit.

C A P U T IV.

Multa docet bello perfecta, non pauca perficienda, nondum adesse finem laborum.

Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui: ecce orsi bellum ad Hellespontum, Jonas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis 3

exemi-

exemimus; Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphiliam, Pisidiam, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem habemus in potestate. Plures Provincias complexus sum, quam alii urbes ceperunt. Et nescio, an enumeranti mihi quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus, ego vero, milites, ad Penates meos, ad parentem, sororesque, & cæteros cives, vel renitentibus vobis, erumperem, ut ibi potissimum parta vobiscum laude, & gloria fruerer, ubi nos uberrima victoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies, rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario Imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus Barbaris, tempore, milites, opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore expectant. Adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius Imperio, ac nomini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus. Et qui præsentes metuunt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas, & inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit, Bactra non solum possidet parricida Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sagæ, Indi sui juris sunt. Omnes hi simul, si terga nostra viderint, sequentur. Illi enim ejusdem nationis sunt; nos alienigenæ, & externi. Suis autem quique parent placidius, etiam cum is præest, qui magis timeri potest. Proinde aut quæ cepimus, omittenda sunt, aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil, quod nociturum est, medici relinquunt: sic nos, quidquid obstat Imperio, recidamus. Parva sæpe scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nil tuto in hoste despicitur. Quem spreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit Imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis admissus. Ne vos magno labore credatis Bessum vacuum Regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ob hoc vicimus, ut servo ejus traderemus Imperium, qui ultimum ausus scelus, Regem suum etiam externæ opis egentem, certe cui nos victores pepercissemus, quasi captivum in vinculis habuit, ad ultimum, ne a nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre festino, omnibus Regibus, gentibusque fidei, quam violavit, meritas pœnas sol-

solventem. At hercule, si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis, tunc arma capietis. Quanto autem præstat, territum adhuc, & vix mentis suæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium juga transcurrimus. Non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur, non Ciliciæ fauces, & angustiæ includunt: plana omnia, & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis fugitivi, & domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ vestræ numerandum, posteritati, famæque tradetis, Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos, neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

CAPUT V.

Rex movet castra versus Hyrcaniam. Describitur mirum Zioberis fluminis ingenium.

Summa militum alacritate, jubentium, quocunque vel- 4
let, duceret, oratio excepta est. Nec Rex moratus impetum; tertioque per Parthienem die ad fines Hyrcaniæ penetrat, Cratero relicto cum iis copiis, quibus præerat, & ex manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, & totidem sagittariis, ut ab incursione Barbarorum Parthienem tueretur. Erigyum impedimenta, modico præsidio dato, campestri itinere ducere jubet. Ipse cum phalange, & equitatu cl. stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus præaltis, densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quæ ex petris imminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui fere tria stadia in longitudinem universus fluit: deinde saxo, quod alveolum interpolat, repercussus, duo itinera velut dispensatis aquis aperit: inde torrens, & saxorum, per quæ incurrit, asperitate violentior, terram præceps subit: per ccc. stadia conditus labitur: rursusque velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit, priore sui parte spatiosior, quippe in latitudinem XIII. stadiorum diffunditur: rursusque angustioribus coercitus ripis iter cogit: tandem in alterum amnem cadit, cui Rhidago nomen est. Incolæ affirmabant, quæcunque dimissa essent in cavernam, quæ propior est fonti, rursus, ubi aliud os amnis aperit, exire. Itaque Alexander duos tauros, qua subeunt aquæ terram, præcipitari jubet: quorum corpora, ubi rursus erumpit, expulsa videre, qui missi erant, ut exciperent.

CAPUT VI.

Nabarzani Bessi socio supplici promittit veniam, & publicam fidem.

QUartum jam diem eodem loco quietem militi dederat, cum literas Nabarzanis, qui Darium cum Besso interceperat, accipit: quarum sententia hæc erat, *Se Dario non fuisse inimicum, imo etiam, quæ credidisset utilia esse, suasisse: & quia fidele consilium Regi dedisset, prope occisum ab eo. Agitasse Darium, custodiam corporis sui contra jus, fasque peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos, & triginta annos inviolatam Regibus suis præstitissent Persæ. Se in præcipiti, & lubrico stantem, consilium a præsenti necessitate repetisse. Darium quoque, cum occidisset Bagoam, hac excusatione satisfecisse popularibus, quod insidiantem interemisset. Nihil esse miseris mortalibus spiritu carius. Amore ejus ad ultima esse propulsum: sed ea magis esse sequutum, quæ coegisset necessitas, quam quæ optasset. In communi calamitate suam quemque habere fortunam. Si venire se juberet, sine metu esse venturum. Non timere, ne fidem datam tantus Rex violaret. Deos a Deo falli non solere. Cæterum si, cui fidem daret, videretur indignus, multa exilia patere fugienti. Patriam esse, ubicunque vir fortis sedem elegerit*. Nec dubitavit Alexander fidem, quo Persæ modo accipiebant, dare, inviolatum, si venisset, fore.

CAPUT VII.

Hyrcaniam ingreditur, quam Curtius cum Caspio mari describit.

QUadrato tamen agmine, & composito ibat, speculatores subinde præmittens, qui explorarent loca. Levis armatura ducebat agmen: phalanx eam sequebatur. Post pedites erant impedimenta. Et gens bellicosa, & natura situs difficilis aditu, curam Regis intenderat. Namque perpetua vallis jacet, usque ad mare Caspium patens. Duo terræ ejus velut brachia excurrunt: media flexu modico sinum faciunt, Lunæ maxime similem, cum eminent cornua, nondum totum orbem sidere implente. Cercetæ, Mossyni, & Chalybes a læva sunt: ab altera parte Leucosyri, & Amazonum campi: & illos qua vergit ad Septentrionem, hos ad occasum conversa prospectat. Mare Caspium dulcius cæteris, ingentis magnitudinis serpentes alit: piscium longe diversus ab aliis color. Quidam Caspium, quidam Hyrcanum appellant. Alii sunt, qui Mæotim paludem in id cadere putent: & argumentum afferunt, aquam, quo dulcior sit, quam cætera

tera maria, infuſo paludis humore miteſcere. A Septentrione ingens in litus mare incumbit, longeque agit fluctus, & magna parte exæſtuans ſtagnat. Idem alio cæli ſtatu recipit in ſe fretum, eodemque impetu, quo effuſum eſt, relabens, terram naturæ ſuæ reddit. Et quidam credidere, non Caſpium mare eſſe, ſed ex India in Hyrcaniam cadere: cujus faſtigium (ut ſupra dictum eſt) perpetua valle ſubmittitur. Hinc Rex viginti ſtadia proceſſit, ſemita propemodum invia, cui ſylva imminebat, torrenteſque, & eluvies iter morabantur. Nullo tamen hoſte obvio penetravit, tandemque ad ulteriora perventum eſt. Præter alios commeatus, quorum tum copia regio abundabat, pomorum quoque ingens modus naſcitur; & uberrimum gignendis uvis ſolum eſt. Frequens arbor faciem quercus habet, cujus folia multo melle tinguntur. Sed, niſi Solis ortum incolæ occupaverint, vel modico tepore ſuccus extinguitur.

C A P U T VIII.

Satrapas Perſarum ſupplices in fidem accipit. Artabazo etiam dextram porrigit. Græcis ignoſcit, præter Lacedæmonios in cuſtodiam datos. Democrates Athenienſis jus ſibi gladio dicit.

Triginta hinc ſtadia proceſſerat, cum Phrataphernes ei
occurrit, ſeque, & eos, qui poſt Darii mortem profugerant, dedens. Quibus benigne exceptis, ad oppidum
Arvas pervenit. Hic ei Craterus, & Erigyus occurrunt.
Præfectum Tapyrorum gentis Phradatem adduxerant. Hic
quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit experiendi clementiam Regis. Satrapem deinde Hyrcaniæ dedit
Menapim. Exul hic, regnante Ocho, ad Philippum pervenerat. Tapyrorum quoque gentem Phradati reddidit.
Jamque Rex ultima Hyrcaniæ intraverat, cum Artaba- 5
zus, quem Dario fidiſſimum fuiſſe ſupra diximus, cum
propinquis Darii, ac ſuis liberis, modicaque Græcorum
militum manu, occurrit. Dextram venienti obtulit Rex:
quippe & hoſpes Philippi fuerat, cum, Ocho regnante,
exularet, & hoſpitii pignora in Regem ſuum ad ultimum
fides conſervata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu
quidem*, inquit, *Rex*, *perpetua felicitate floreas*. *Ego
ceteris lætus hoc uno torqueor*, *quod præcipiti ſenectute
diu frui tua bonitate non poſſum*. Nonageſimum, &
quintum annum agebat. Novem juvenes eadem matre
geniti patrem comitabantur. Hos Artabazus dextræ Regis admovit, precatus, ut tandiu viverent, donec utiles
Alexandro eſſent. Rex pedibus iter plerunque faciebat.
Tunc admoveri ſibi, & Artabazo equos juſſit, ne, ipſo
ingrediente pedibus, ſenex equo vehi erubeſceret. Deinde, ut caſtra ſunt poſita, Græcos, quos Artabazus adduxerat convocari jubet. At illi, niſi Lacedæmoniis quoque

fides daretur, respondent, se, quid agendum ipsis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedæmoniorum missi ad Darium: quo victo, applicaverant se Græcis mercede apud Persas militantibus. Rex, omissis sponsionum, fideique pignoribus, venire eos jussit, fortunam, quam ipse dedisset, habituros. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maxime Macedonum opibus semper obstiterat, venia desperata, gladio se transfigit. Cæteri, sicut constituerant, ditioni Alexandri seipsos permittunt. Mille, & quingenti milites erant; præter hos Legati ad Darium missi xc. In supplementum distributus miles. Cæteri remissi domum, præter Lacedæmonios, quos tradi in custodiam jussit.

CAPUT IX.

Mardes feram gentem domat.

Mardorum erat gens confinis Hyrcaniæ, cultu vitæ aspera, & latrociniis assueta. Hæc sola nec Legatos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque Rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus esset, impedimentis cum præsidio relictis, invicta manu comitante, procedit. Noctu iter fecerat: & prima luce hostis in conspectu erat. Tumultus magis, quam prælium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, Barbari profugiunt: proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis ejus haud sane adire sine magna vexatione exercitus poterat. Juga montium, præaltæ sylvæ, rupesque inviæ sepiunt: ea, quæ plana sunt, novo munimenti genere impedierant Barbari. Arbores densæ sunt ex industria consitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos intortos rursus inserunt terræ: inde velut ex alia radice lætiores virent trunci: hos, qua natura fert, adolescere non sinunt, quippe alium alii quasi nexu conserunt: qui, ubi multa fronde vestiti sunt, operiunt terram. Itaque occulti nexus ramorum, velut laquei, perpetua sepe iter claudunt. Una ratio erat, cædendo aperire saltum. Sed hoc quoque magni operis. Crebri namque nodi duraverant stipites; & in se implicati arborum rami, suspensis circulis similes, lento vimine frustrabantur ictus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta subire soliti, tum quoque intraverant saltum, occultisque telis hostem lacessebant. Ille venantium modo latibula scrutatus, plerosque confodit. Ad ultimum circuire saltum milites jubet, ut, si qua pateret iter, irrumperent. Sed ignotis locis plerique oberrabant. Excepti sunt quidam, inter quos equus Regis (Bucephalum vocabant) quem Alexander non eodem, quo cæteras pecudes, animo æstimabat. Namque ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium: & Regem, cum vellet ascendere, sponte

sua genua submittens, excipiebat; credebaturque sentire, quem veheret. Majore ergo, quam decebat, ira simul, ac dolore stimulatus, equum vestigari jubet, & per interpretem pronuntiari, ni reddidissent, neminem esse victurum. Hac denuntiatione territi, cum cæteris donis equum adducunt. Sed ne sic quidem mitigatus, cædi sylvas jubet, aggestaque humo e montibus, planitiem ramis impeditam exaggerari. Jam aliquantum altitudinis opus creverat, cum Barbari, desperato, regionem, quam occupaverant, posse retineri, gentem suam dedidere. Rex, obsidibus acceptis, Phradati tradere eos jussit. Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde, geminato honore, quem Darius habuerat ei, remittit domum.

CAPUT X.

Nabarzani Præsidi Hyrcaniæ in Bagoæ gratiam ignoscit. Thalestris Amazonum Regina Alexandrum adit, liberisque conceptis post 13. dies redit ad suos.

IAm ad urbem Hyrcaniæ, in qua Regia Darii fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes, accepta fide, occurrit, dona ingentia ferens. Inter quæ Bagoas erat specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiæ, cui & Darius fuerat assuetus, & mox Alexander assuevit, ejusque maxime precibus motus, Nabarzani ignovit. Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniæ finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem, Themiscyræ incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem, & Phasim amnem imperitantem. Hæc cupidine visendi Regis accensa, finibus Regni sui excessit, & cum haud procul abesset, præmisit indicantes, venisse Reginam, adeundi ejus, cognoscendique avidam. Protinus, facta potestate veniendi, cæteris jussis subsistere, ccc. fœminarum comitatu processit. Atque, ut primum Rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit, duas lanceas dextra præferens. Vestis non toto Amazonum corpore obducitur. Nam læva pars ad pectus est nuda; cætera inde velantur. Nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant: aduritur dextera, ut arcus facilius intendant, & tela vibrent. Interrito vultu Regem Thalestris intuebatur, habitum ejus haudquaquam rerum famæ parem oculis perlustrans. Quippe omnibus Barbaris in corporum majestate veneratio est: magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est. Cæterum interrogata, num aliquid petere vellet, haud dubitavit fateri, ad communicandos cum Rege liberos se venisse, dignam, ex qua ipse Regni generaret heredes; fœminei sexus se retenturam, marem reddituram patri. Alexander, an cum ipso militare

vellet, interrogat: & illa, causata sine custode Regnum reliquisse, petere perseverabat, ne se irritam spei pateretur abire. Acrior ad Venerem fœminæ cupido quam Regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. Tredecim dies in obsequium desiderii ejus absumpti sunt. Tum illa Regnum suum, Rex Parthienem petiverunt.

CAPUT XI.

Alexander mutat leges, totusque a se abit in vitia.

6 Hic vero palam cupiditates suas solvit; continentiamque, & moderationem, in altissima quaque fortuna eminentia bona, in superbiam, ac lasciviam vertit: Patrios mores, disciplinamque Macedonum Regum salubriter temperatam, & civilem habitum, velut leviora magnitudine sua ducens, Persicæ Regiæ par Deorum potentiæ fastigium æmulabatur. Jacere humi venerabundos pati cœpit; paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, & captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit; vestemque Persicam sumpsit, ne omen quidem veritus, quod a victoris insignibus in devicti transiret habitum. Et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat. Sed cum illis quoque mores induerat, superbiamque habitus animi insolentia sequebatur. Literas quoque, quas in Europam mitteret, veteris anuli gemma obsignabat: iis, quas in Asiam scriberet, Darii anulus imprimebatur, ut appareret, unum animum duorum non capere fortunam. Amicos vero, & equites, unaque principes militum, aspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornaverat vestibus. Pellices ccc. & lx. totidem, quot Darii fuerant, Regiam implebant, quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati assueti, sequebantur. Hæc luxu, & peregrinis infecta moribus, veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palam aversabantur; totisque castris unus omnium sensus, ac sermo erat, plus amissum victoria, quam bello quæsitum esse. Tum maxime vinci ipsos, dedique alienis moribus, & externis: tantæ moræ pretium, domos quasi in captivo habitu reversuros: pudere jam sui Regem, victis, quam victoribus similiorem, ex Macedoniæ Imperatore Darii Satrapem factum. Ille non ignarus & principes amicorum, & exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate, donisque recuperare tentabat. Sed, ut opinor, liberis pretium servitutis ingratum est. Igitur, ne in seditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello, cujus materia opportune dabatur.

CA-

CAPUT XII.

In Bessum movet castra. Satibarzanem in fidem accipit; eundem mox deficientem persequitur. Rupem expugnat. Artacacnam occupat, civibus ignoscit.

NAmque Bessus, veste Regia sumpta, Artaxerxem appellari se jusserat; Scythasque, & cæteros Tanais accolas contrahebat. Hæc Satibarzanes nuntiabat. Quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, præfecit. Et cum grave spoliis, apparatuque luxuriæ agmen vix moveretur, suas primum, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri jussit in medium. Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Expectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus, jumenta jussit abduci, suisque primum sarcinis face subdita, cæteras incendi præcepit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostium raperent, sæpe flammas restinxerant, nullo sanguinis pretium audente deflere, cum Regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilesque militiæ, & ad omnia parati, lætabantur sarcinarum potius, quam disciplinæ fecisse jacturam. Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor Parmenionis filius, subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnes mœstus cupiebat quidem subsistere funeri affuturus; sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum duobus millibus, & DC. relictus, ut justa fratri persolveret, ipse contendit ad Bessum. Iter facienti literæ ei afferuntur a finitimis Satraparum, e quibus cognoscit, Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu, cæterum Satibarzanem, quem Satrapem Ariorum ipse præfecisset, defecisse ab eo. Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum præverti optimum ratus, levem armaturam, & equestres copias educit: totaque nocte strenue facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cujus cognito adventu, Satibarzanes cum duobus millibus equitum (nec enim plures subito contrahi poterant) Bactra perfugit: cæteri proximos montes occupaverunt. Prærupta rupes erat, qua spectat Occidentem. Eadem, qua vergit ad Orientem, leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita, perennem habet fontem, ex quo largæ aquæ manant. Circuitus ejus triginta, & duo stadia comprehendit. In vertice herbidus campus. In hoc multitudinem imbellem considere jubent. Ipsi, qua rupes erat, arborum truncos, & saxa obmoliuntur. XIII. millia armata erant. In horum obsidionem Cratero relicto, ipse Satibarzanem sequi festinat: Et, quia longius eum abesse cognoverat, ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primo repurgari ju-

CAPUT XIV.

Conjuratio in Alexandrum per Nicomachum, & Ceballinum detegitur. Dymnus seipsum ferro induit.

IAm nonum diem stativa erant, cum externa vi non tutus modo Rex, sed invictus intestino facinore petebatur. Dymnus modicæ apud Regem auctoritatis, & 7 gratiæ, exoleti, cui Nicomacho erat nomen, amore flagrabat, obsequio uni sibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perspici poterat, similis attonito, remotis arbitris, cum juvene secessit in templum, arcana se, & silenda afferre præfatus. Suspensumque expectatione, per mutuam charitatem, & pignora utriusque animi rogat, ut affirmet jurejurando, quæ commisisset, silentio esse tecturum. Et ille ratus, nihil, quod etiam cum perjurio detegendum foret, indicaturum, per præsentes Deos jurat. Tum Dymnus aperit, in tertium diem insidias Regi comparatas, seque ejus consilii fortibus viris, & illustribus esse participem. Quibus juvenis auditis, se vero fidem in parricidio dedisse constanter abnuit, nec ulla religione, ut scelus tegat, posse constringi. Dymnus & amore, & metu amens, dextram exoleti complexus, & lacrymans orare primum, ut particeps consilii, operisque fieret. Si id sustinere non posset, attamen ne proderet se, cujus erga ipsum benevolentiæ præter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertæ. Ad ultimum aversari scelus perseverantem, metu mortis terret, ab illo capite conjuratos pulcherrimum facinus inchoaturos. Alias deinde effœminatum, & muliebriter timidum, alias proditorem amatoris appellans, nunc ingentia promittens, interdumque Regnum quoque, versabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modo illius, modo suo admovens jugulo, supplex idem, & infestus expressit, ut tandem non solum silentium, sed etiam operam polliceretur. Namque abunde constantis animi, & dignus, qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat, sed se captum Dymni amore simulabat nihil recusare. Sciscitari deinde pergit, cum quibus tantæ rei societatem inisset. Plurimum referre, quales viri tam memorabili operi admoturi manus essent. Ille & amore, & scelere male sanus, simul gratias agit, simul gratulatur, quod fortissimis juvenum non dubitasset se jungere, Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori. Adjicit his Aphœbetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam. Ab hoc sermone dimissus Nicomachus, ad fratrem (Ceballino erat nomen) quæ acceperat, defert. Placet ipsum subsistere in tabernaculo, ne, si Regiam intrasset, non assuetus adire Regem, conjurati pro-

 ditos

ditos se esse resciscerent. Ipse Ceballinus ante vestibulum Regiæ (neque enim propius aditus ei patebat) consistit, opperiens aliquem ex prima cohorte amicorum, ut introduceretur ad Regem. Forte, cæteris dimissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum, quam ob causam, substiterat in Regia. Huic Ceballinus ore confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit, quæ ex fratre compererat; & sine cunctatione nuntiari Regi jubet. Philotas, laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum: multoque invicem de aliis rebus consumpto sermone, nihil eorum, quæ ex Ceballino cognoverat, nuntiat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo Regiæ excipit juvenis, an mandatum exequutus foret, requirens. Ille non vacasse sermoni suo Regem causatus, discessit. Postero die Ceballinus venienti in Regiam præsto est. Intrantemque admonet pridie communicatæ cum ipso rei. Ille curæ sibi esse respondit: ac ne tum quidem Regi, quæ audierat, aperit. Cœperat Ceballino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili juveni (Metron erat ei nomen) super armamentarium posito, quod scelus pararetur, indicat. Ille, Ceballino in armamentario abscondito, protinus Regi corpus forte curanti, quid ei index detulisset, ostendit. Rex, ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. Ibi Ceballinus gaudio elatus, *Habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum*. Percontatus deinde Alexander, quæ noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quærere, quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium. Atque illo fatente, jam tertium esse, existimans haud incorrupta fide tanto post deferre, quæ audierat, vinciri eum jussit. Ille clamitare cœpit, eodem temporis momento, quo audisset, ad Philotam decurrisse: ab eo percontaretur. Rex item quærens, an Philotam adisset, an institisset ei, ut perveniret ad se, perseverante eo affirmare, quæ dixerat, manus ad cælum tendens, manantibus lacrymis, hanc sibi a charissimo quondam amicorum relatam gratiam querebatur. Inter hæc Dymnus, haud ignarus, quam ob causam accerseretur a Rege, gladio, quo forte erat cinctus, graviter se vulnerat: occursuque satellitum inhibitus, perfertur in Regiam. Quem intuens Rex, *Quod*, inquit, *in te*, *Dymne*, *tantum cogitavi nefas*, *ut tibi Macedonum Regno dignior Philotas me quoque ipso videretur?* Illum jam defecerat vox. Itaque edito gemitu, vultuque a conspectu Regis averso, subinde collapsus extinguitur.

CA-

CAPUT XIV.

Philotæ accersito, & se de conjurationis suspicione purganti Rex primum ignoscit; sed amicorum consilio mox comprehendi jubet.

REX, Philota venire in Regiam jusso, *Ceballinus*, inquit, *ultimum supplicium meritus, si in caput meum præparatas insidias biduo texit, hujus criminis reum Philotam substituit, ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. Quo propiore gradu amicitiæ me contingis, hoc majus est dissimulationis tuæ facinus. Et ego Ceballino magis, quam Philotæ id convenire fateor. Faventem habes judicem, si, quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hæc Philotas, haud sane trepidus, si animus vultu æstimaretur, Ceballinum quidem scorti sermonem ad se detulisse; sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse, respondit, veritum, ne jurgium inter amatorem, & exoletum non sine risu aliorum detulisset: cum Dymnus interemerit seipsum, qualiacunque erant, non fuisse reticenda. Complexusque Regem, orare cœpit, ut præteritam vitam potius, quam culpam, silentii tamen, non facti ullius, intueretur. Haud facile dixerim, crediderit ne ei Rex, an altius iram suppressesit. Dextram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit & contemptum magis, quam celatum indicium esse, videri sibi dixit. Advocato tamen consilio amicorum, cui tum 8 Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci jubet. Is eadem, quæ detulerat ad Regem, ordine exposuit. Erat Craterus Regi charus in paucis, & eo Philotæ ob æmulationem dignitatis adversus. Neque ignorabat, sæpe Alexandri auribus nimia jactatione virtutis, atque operæ gravem fuisse, & ob ea non quidem sceleris, sed contumaciæ tamen suspectum. Non aliam premendi inimici occasionem aptiorem futuram ratus, odio suo pietatis præferens speciem, *Utinam*, inquit, *in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses. Suasissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum cogeres potius de periculo suo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est, quod existimes, eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse. At ego, etiamsi ipse vel penitentia, vel beneficio tuo victus quiescere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti Ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos auctoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pudet. Superest, ut*

malit videri injuriam accepisse, quam vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus a domesticis hostibus muni. Hos si submoves, nihil metuo ab externo. Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi auctor, aut particeps. Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis, quæ ad eum delata erant, non protinus ad Regem fuisse cursurum? Nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset. Parmenionis filium, Præfectum equitatus, omnium arcanorum Regis arbitrum, simulasse etiam non vacasse sermoni suo Regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse. Philotam, consumpto per ludum, jocumque pene toto die, gravatum esse, pauca verba ad caput Regis pertinentia, tam longo, & forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim non credidisset talia deferentibus pueris. Cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si delationem ejus damnabat. In suo quemque periculo magnum animum habere: cum de salute Regis timeretur, credulos esse debere, vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt. Rex admonitos, ut consilium silentio premerent, dimittit. Pronuntiari deinde iter in posterum diem jubet, ne qua novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsius epulas. Et non cœnare modo, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secunda deinde vigilia, luminibus extinctis, cum paucis in Regiam coeunt Hephæstion, & Craterus, & Cœnus, & Erigyus. Hi ex amicis. Ex armigeris autem, Perdiccas, & Leonatus. Per hos imperatum, ut, qui ad Prætorium excubabant, armati vigilarent. Jam ad omnes aditus dispositi equites, itinera quoque obsidere jussi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediæ, magnisque copiis præerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat Regiam. Huic decem satellites traduntur: quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios conjuratos comprehendendos distributi sunt. Attarras cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domus moliebatur, quinquaginta juvenum promptissimis stipatus. Nam cæteros cingere undique domum jusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum sive securitate animi, sive fatigatione resolutum, somnus oppresserat. Quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei sopore discusso, cum injicerentur catenæ, *Vicit*, inquit, *bonitatem tuam, Rex, inimicorum meorum acerbitas.* Nec plura loquutum, capite velato, in Regiam adducunt.

CA-

CAPUT XVI.

Res Philotam apud milites conjurationis accusat.

POstero die Rex edixit, ut omnes armati convenirent. Sex millia fere militum venerant: præterea turba lixarum, calonumque impleverant Regiam. Philotam armigeri agmine suo tegebant, ne ante conspici posset a vulgo, quam Rex alloquutus milites esset. De capitalibus rebus vetusto Macedonum modo inquirebat exercitus, in pace erat vulgi: nihil potestas Regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas. Igitur primum Dymni cadaver infertur, plerisque, quid patrasset, quoque casu extinctus esset, ignaris. Rex deinde in concionem procedit, vultu præferens dolorem animi. Amicorum quoque mœstitia expectationem haud parvam fecerat. Diu demisso in terram vultu, attonito, stupentique similis stetit. Tandem recepto animo, *Pene*, inquit, *milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum, Deum providentia, & misericordia vivo. Conspectus vester venerabilis coegit, ne vehementius parricidis irascerer: quoniam spiritus, imo unus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris de me optime meritis referre adhuc gratiam posse.* Interrupit orationem militum gemitus; obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum Rex: *Quanto*, inquit, *majorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris auctores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ charitatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas sileam? Parmenio illa ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosque ejusdem amentiæ in caput meum subornavit.* Fremitus undique indignantium, querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas particeps sceleris destinabatur. Itaque indignatione pressa, vox indicum silentio excepta est. Tum Rex: *Qualis*, inquit, *ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium idipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste Regis periculo, eum moneretur, vultum non mutaret? indicem tantæ rei sollicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes Regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest, ipse apud multos copia-*

rum

rum Duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, sperat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas. In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non possum. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem, & Philotam scripserat, recitat, haud sane indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat. *Primum vestri curam agite, deinde vestrorum. Sic enim, quæ destinavimus, efficiemus.* Adjecitque Rex, *Sic esse scriptam, ut, sive ad filios pervenisset, a consciis posset intelligi, sive intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, sed potentiæ indicium est, quod sic ab iis timetur etiam, a quibus prodi potest, ut cum de se fateantur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se, & conscium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei pro jure tam familiaris usus, atque amicitiæ, qualis sors edita esset Jovis Ammonis Oraculo; sustinuit rescribere mihi, se quidem gratulari, quod in numerum Deorum receptus essem, ceterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excedebat. Hæc sunt etiam animi pridem alienati a me, & invidentis gloriæ meæ, indicia. Quæ equidem, milites, quandiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt. Linguæ temeritas pervenit ad gladios: hos (si mihi creditis) Philotas in me acuit. Si ipsum dimisero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis, unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam fidei ejus, tutelæque commisi. Patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio est, tot civium, sociorumque millia, imperio ejus, ditionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum existit. Quam feliciter in acie occidissem, potius hostis præda, quam civis victima? Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem a me, milites, petere, ut saluti meæ parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis, ut faciam. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio. Invitis vobis, salvus esse nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.* Tum Philotam, religatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum, jussit induci.

CA-

CAPUT XVII.

Miles aspectu Philotæ vincti ad commiserationem motus; ab Amynta, & Cœno ad indignationem inflammatur.

FAcile apparebat, motos esse tam miserabili habitu, non sine invidia paulo ante conspecti. Ducem equitatus pridie viderant, sciebant Regis interfuisse convivio: repente non reum modo, sed etiam damnatum, imo vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque tanti Ducis, tam clari civis fortuna, qui modo duobus filiis Hectore, & Nicanore orbatus, cum eo, quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas Regis Prætor, inclinantem ad misericordiam concionem, rursus aspera in Philotam oratione commovit, *Proditos eos esse Barbaris, neminem ad conjugem suam, neminem in patriam, & ad parentes fuisse rediturum, velut truncum corpus, dempto capite, sine spiritu, sine nomine, in aliena terra ludibrium hostis futuros*. Haudquaquam pro re ipsius Amyntæ oratio grata Regi fuit, quod conjugum, quod patriæ admonitos, pigriores ad cætera munia exequenda fecisset. Tunc Cœnus, quanquam Philotæ sororem matrimonio secum conjunxerat, tamen acrius, quam quisquam, in Philotam invectus est, parricidam esse Regis, patriæ, exercitus clamitans. Saxumque, quod forte ante pedes jacebat, arripuit, emissurus in eum, ut plerique credidere, tormentis subtrahere cupiens. Sed Rex manum ejus inhibuit, dicendæ prius causæ debere fieri potestatem, nec aliter judicari passurum se affirmans.

CAPUT XVIII.

Philotas primum metu exanimatus, mox recepto animo causam suam tam luculenter egit, Regisque argumenta diluit, ut quæstionem plane ambiguam fecerit.

TUM dicere rursus permissus Philotas, sive conscientia sceleris, sive periculi magnitudine amens, & attonitus, non attollere oculos, non hiscere audebat. Lacrymis deinde manantibus, linquente animo, in eum, a quo tenebatur, incubuit. Abstersisque amiculo ejus oculis, paulatim recipiens spiritum, ac vocem, dicturus videbatur. Jamque Rex, intuens eum, *Macedones*, inquit, *de te judicaturi sunt: quæro, an patrio sermone sis apud eos usurus?* Tum Philotas: *Præter Macedonas*, inquit, *plerique adsunt, quos facilius, quæ dicam, percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti, non ob aliud, credo, quam ut oratio tua intelligi posset a pluribus*. Tunc Rex, *Ecquid? videtis odio etiam sermonis patrii Philotam teneri? solus quippe fastidit eum discere. Sed dicat sane, utcunque cordi est, dum memineritis, æque illum a nostro more, atque sermone abhorrere*.

Atque

10 Atque ita concione excessit. Tum Philotas: *Verba*, inquit, *innocenti reperire facile est; modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro, quomodo & animo meo, & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quam absolvere. Non cognita vero, liberari ab absente non possum, qui a præsente damnatus sum. Sed quanquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere; tamen, utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam, ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem, cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit, Ceballinus plus, quam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit Rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus, quo facilius, qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturum arcana de semetipso credebat, confessus, aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non adisset, nihil me de conjuratis scire voluisset; num hodie dicerem causam nullo me nominante? Dymnus sane & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid ceteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna calamitas, & vere noxia, cum quis suo supplicio acquiescit, pro alio cruciatus. Tot conscii ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen, & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualecunque est, confesso mihi, ubicunque es, Alexander, remisisti. Dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum; si pepercisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum a mensa tua, feci? quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidæ, & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furiæ, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non timui, ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quam clementiæ tuæ. Sed, ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur a puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris, & scorti jurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem*

ejus

ejus suspectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Timui, ne negeret mandasse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum Regis fuisse periculi causa. Sic quoque cum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum hoc divinare potui? Minime. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, cum a Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Denique post delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum Regis solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit. Sub illius umbra Philotas latebam, qui Regnum Macedonum affecto. Ecquis e vobis corruptus est donis? quem Ducem, quem Præfectum impensius colui? Mihi quidem objicitur, quod societatem patrii sermonis asperner, quod Macedonum mores fastidiam. Sic ego Imperio, quod dedignor, immineo? Jampridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus, quam victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædunt, quam quod Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est Regi. Cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem Regis non oportuit diligi a nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tandiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi, Misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor Regi, non de Rege. Non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quam qui prædicatione jactaret. Sed quoniam Oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon in arcanum, & occultum scelus. Interim qui Regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora Oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi; patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum? Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo. Quid enim me procrea-

bat

bas infelicem adversantibus Diis? an, ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide, & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audisset venenum a Philippo medico Regi parari, deterrere eum voluit epistola scripta, quominus medicamentum biberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? num ullam auctoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse, quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si, & cum indicamus, invisi, &, cum tacemus, suspecti sumus; quid facere nos oportet? Cumque unus e circumstantium turba exclamasset, *Benemeritis non insidiari*, Philotas, *recte*, inquit, *quisquis es, dicis. Itaque, si insidiatus sum, pœnam non deprecor. Et finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt auribus vestris.* Abducitur deinde ab iis, qui custodiebant eum.

CAPUT XIX.

Oratio Belonis ducis in Philotam, qui vitam ejus, & delicias, superbiam, & contemptum aliorum ostendit, totamque concionem jam quietam, & hærentem in illum accendit.

11 ERat inter Duces manu strenuus Belon quidam, pacis artium, & civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus; qui, tacentibus cæteris, stolida audacia ferox, admonere eos cœpit, quoties suis quisque diversoriis, quæ occupasset, deturbatus esset, ut purgamenta servorum Philotæ reciperentur eo unde commilitones expulisset. Auro, argentoque vehicula ejus onusta totis vicis stetisse. Ac ne in vicina quidem diversorii quenquam commilitonum receptum esse, sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne fremitu ullo murmurantium inter se silentio verius, quam somno excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygasque, & Paphlagonas appellatos, qui non erubesceret, Macedo natus, homines linguæ suæ per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? eundem Jovis arguisse mendacium Alexandrum filium agnoscentis, scilicet veritum, ne invidiosum esset, quod Dii offerrent. Cum insidiaretur capiti Regis, & amici, non consuluisse eum Jovem. Nunc ad Oraculum mittere, dum pater ejus solicitetur, qui præsit in Media, & pecunia, cujus custodia commissa sit, perditos homines ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad Oraculum, non qui Jovem interrogent, quod ex Rege cognoverint, sed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate

Regis

Regis optimi persolvant. Tum vero universa concio accensa est, & a corporis custodibus initium factum, clamantibus, discerpendum esse parricidam manibus eorum. Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sane iniquo animo audiebat.

CAPUT XX.

Philotas torquetur, scelus fatetur, cum conjuratis saxis obruitur.

REX in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueretur, sive ut diligentius cuncta cognosceret, concilium in posterum diem distulit. Quanquam in vesperam inclinabat dies; tamen amicos convocari jubet. Et cæteris quidem placebat, Macedonum more obrui saxis: Hephæstion autem, & Craterus, & Cęnus tormentis veritatem exprimendam esse dixerunt. Et illi quoque, qui aliud suaserant, in horum sententiam transeunt. Concilio ergo dimisso, Hephæstion cum Cratero, & Cęno ad quæstionem de Philota habendam consurgunt. Rex, Cratero accersito, & sermone habito, cujus summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit, & remotis arbitris, in multam noctem quæstionis expectavit eventum. Tortores in conspectu Philotæ omnia crudelitatis tormenta proponunt. Et ille ultro, *Quid cessatis*, inquit, *Regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quæstione opus est? Cogitavi, volui*. Craterus exigere, ut quæ confiteretur, in tormentis quoque diceret. Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, gentium jura, Deos patrios nequicquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, & inimicis in gratiam Regis torquentibus, laceratur. Ac primo quanquam hinc ignis, illinc verbera jam non ad quæstionem, sed ad pęnam ingerebantur, non vocem modo, sed etiam gemitus habuit in potestate. Sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quæ scire expeterent, pollicetur. Sed finem quæstioni fore, jurare eos per Alexandri salutem volebat, removerique tortores. Et utroque impetrato, Cratero inquit, *Dic, quid me velis dicere*. Illo indignante, ludificari eum, rursusque revocante tortores, tempus petere cępit, dum reciperet spiritum, cuncta, quæ sciret, indicaturus. Interim equites, nobilissimus quisque, & ii maxime, qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant, posteaquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui Regi insidiati erant, cum ipsis necarentur, alii se interficiunt, alii in devios montes, vastasque solitudines fugiunt, ingenti per tota castra terrore diffuso; do-

nec

nec Rex, tumultu cognito, legem se supplicii conjunctis fontium remittere edixit. Philotas vero ne, an mendacio liberare se a cruciatu voluerit, anceps conjectura est; quoniam & vera confessis, & falsa dicentibus, idem doloris finis ostenditur. Cæterum, Pater, inquit, meus Hegelocho quam familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit. Ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam, cum primum Jovis filium se salutari jussit Rex, id indigne ferens ille: Hunc igitur Regem agnoscimus, inquit, qui Philippum dedignatur patrem? Actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solum, sed etiam Deos despicit, qui postulat Deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus Regem, incidimus in superbiam, nec Diis, quibus se exæquat, nec hominibus, quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine Deum fecimus, qui nos fastidiat? qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, & nos, si viri sumus, a Diis adoptabimur. Quis proavum ejus Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est? Hic quidem interfectoribus patris ignovit. Hæc Hegelochus dixit super cœnam. Et postero die prima luce a patre accersor. Tristis erat, & me mœstum videbat. Audieramus enim, quæ solicitudinem incuterent. Itaque, ut experiremur, utrumne vino gravatus effudisset illa, an altiore concepta consilio, accersiri eum placuit, ac venire. Eodemque sermone ultro repetito, adjecit, se, sive auderemus duces esse, proximas a nobis partes vindicaturum, sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum. Parmenioni, vivo adhuc Dario, intempestiva res videbatur. Non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum. Dario vero sublato, præmium Regis occisi Asiam, & totum Orientem interfectoribus esse cessurum. Approbatoque consilio, in hæc fides data est, & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio. Et hæc confessus, intelligo, non prodesse mihi, quod prorsus sceleris expers sum. Illi rursus tormentis admotis, cum ipsi quoque hastis os, oculosque ejus everberarent, ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde, ut ordinem cogitati sceleris exponeret, cum diu Bactra retentura Regem viderentur, timuisse respondit, ne pater LXX. natus annos, tanti exercitus dux, tantæ pecuniæ custos, interim extingueretur, ipsique spoliato tantis viribus, occidendi Regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum præmium haberet in manibus. Repræsentasse consilium: cujus patrem fuisse auctorem si crederent, tormenta, quanquam tolerare non posset, tamen non recusare. Illi colloquuti, satis quæsitum videri, ad Regem revertuntur, qui postero die, & quæ confessus erat Philotas, recitari, & ipsum, quia ingredi non poterat, jussit afferri. Omnia agnoscente eo, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur, multa

affir.

affirmatione, animique pariter conſtantia, & vultu abnuens, quidquam ſibi in Regem cogitatum eſſe. Tormenta etiam depoſcebat in ſemetipſum. Cum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quendam haud procul ſtantem, propius eum juſſit accedere. Illo perturbato, & recuſante tranſire ad eum, *Patieris*, inquit, *Demetrium mentiri, rurſuſque me excruciari?* Calin vox, ſanguiſque defecerant. Et Macedones Philotam inquinare innoxios velle ſuſpicabantur, quia nec a Nicomacho, nec ab ipſo Philota, cum torqueretur, nominatus eſſet adoleſcens. Qui ut Præfectos Regis circumſtantes ſe vidit, Demetrium, & ſemetipſum id facinus cogitaſſe confeſſus eſt. Omnes ergo a Nicomacho nominatos, more patrio, dato ſigno, ſaxis obruerunt. Magno non modo ſalutis, ſed etiam vitæ periculo liberatus erat Alexander: quippe Parmenion, & Philotas principes amicorum, niſi palam ſontes, ſine indignatione totius exercitus non potuiſſent damnari. Itaque anceps quæſtio fuit. Dum inficiatus eſt facinus, crudeliter torqueri videbatur, poſt confeſſionem Philotas ne amicorum quidem miſericordiam meruit.

LIBER SEPTIMUS.

SYNOPSIS.

Lyncestem Alexander majestatis damnat: Amyntam, & Symam, ac Polemonem fratres suspectos absolvit: Parmenionem per Polydamanta occidit. Alios, atque alios populos bello domat. Caucasum superat. Bessum tyrannum dolo captum Oxatri necandum tradit. Brancidarum urbem funditus evertit. Ad Tanaim, ut putatur, accedit; Alexandriam ibi condit. Scythis bellum facere cogitat. Menedemus cum suis copiis cæditur. Scytharum Legatus perorat ad Alexandrum, qui trajecto flumine Scythas vincit, victis parcit. Sagæ deduntur. Sogdiani juvenes victi triumphant; supplicio liberantur. Bessus mactatur. Petra expugnatur. Arimazes in crucem agitur.

CAPUT I.

Sero Macedones desiderant, quem occiderant. Piunt alii rei; partim damnantur, partim absolvuntur.

1 Philotam, sicut recentibus sceleris ejus vestigiis, jure affectum supplicio censuerant milites: ita, posteaquam desierat esse, quem odissent, invidia in misericordiam vertitur. Moverat & claritas juvenis, & patris ejus senectus, atque orbitas. Primus Asiam aperuerat Regi, omnium periculorum ejus particeps, semper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus, & ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio ministro uti mallet. Horum cogitatio subibat exercitum, seditiosæque voces referebantur ad Regem: queis ille haud sane motus, satisque prudens, otii vitia negotio discuti, edixit, ut omnes in vestibulo Regiæ præsto adforent, quos ubi frequentes adesse cognovit, in concionem processit. Haud dubie ex composito Apharias postulare cœpit, ut Lyncestes Alexander, qui multo ante, quam Philotas, Regem voluisset occidere, exhiberetur. A duobus indicibus (sicut supra diximus) delatus, tertium jam annum custodiebatur in vinculis. Eundem in Philippi quoque cædem conjurasse cum Pausania, pro comperto fuit: sed, quia primus Alexandrum Regem salutaverat, supplicio magis, quam crimini fuerat exemptus. Tum quoque Antipatri soceri ejus preces justam Regis iram morabantur. Ceterum recruduit soporatus dolor: quippe veteris periculi memoriam præsentis cura renovabat. Igitur Alexander

xander ex custodia educitur, jussusque dicere, quamquam toto triennio meditatus erat defensionem, tamen hæsitans, & trepidus, pauca ex iis, quæ composuerat, protulit: ad ultimum non memoria solum, sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conscientiæ indicium esset, non memoriæ vitium. Itaque ex iis, qui proxime astiterant, obluctantem adhuc oblivioni lanceis confoderunt. Cujus corpore sublato, Rex introduci jussit Amyntam, & Symam. Polemon vero minimus ex fratribus, cum Philotam torqueri comperisset, profugerat. Omnium Philotæ amicorum hi charissimi fuerant, ad magna, & honorata ministeria illius maxime suffragatione producti. Memineratque Rex summo studio ab eo conciliatos sibi. Nec dubitabat hujus quoque ultimi consilii fuisse participes. Igitur olim esse sibi suspectos matris suæ literis, quibus esset admonitus, ut ab his salutem suam tueretur. Cæterum se invitum deteriora credentem, nunc manifestis indiciis victum jussisse vinciri. Nam pridie, quam detegeretur Philotæ scelus, quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubitari. Fratrem vero, qui profugerit, cum Philotas torqueretur, aperuisse fugæ causam. Nuper præter consuetudinem, officii specie, amotis longius cæteris, admovisse semetipsos lateri suo, nulla probabili causa; seque mirantem, quod non vice sua tali fungerentur officio, & ipsa trepidatione eorum perterritum, strenue ad armigeros, qui proxime sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quod cum Antiphanes scriba equitum Amyntæ denuntiasset, pridie, quam Philotæ scelus deprehensum esset, ut ex suis equis, more solito, daret iis, qui amisissent suos, superbe respondisse, nisi incœpto desisteret, brevi sciturum, quis ipse esset. Jam linguæ violentiam, temeritatemque verborum, quæ in semetipsum jacularentur, nihil aliud esse, quam scelesti animi indicem, ac testem: quæ si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam, si falsa, exigere ipsum, ut refellant. Productus deinde Antiphanes de equis non traditis, & adjectis etiam superbe minis, indicat. Ac tum Amyntas, facta dicendi potestate, *Si nihil*, inquit, *interest Regis, peto, ut dum dico, vinculis liberer*. Rex solvi utrumque jubet. Desiderantique Amyntæ, ut habitus quoque redderetur, armigero lanceam dare jussit ei. Quam ut læva comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulo ante jacuerat, *Qualiscumque*, inquit, *exitus nos manet, Rex, confitemur, prosperum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam, liberis corporibus, animisque. Habitum etiam, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Et, quæso, permittas mihi id primum defendere, quod a te ultimum objectum est. Nos, Rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis.*

Dice-

Dicerem, jam pridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum etiamsi militis tui vel in agmine deficientis, & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri, & vulnera curantis aliqua vox asperior esset accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus: parentes, liberis si occurrant, & ingrati, & invisi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur, vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcumque præsens movet affectio. Modo Indiam adire, & Oceanum libet; modo conjugum, & liberorum, patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus; &, quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ut ad id revertar, propter quod rei sumus, amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes pene amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis esse miraris? Tu hercule (si verum audire vis) Rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. An non propemodum in tua verba, tui omnes, te præeunte, juravimus, eosdem nos inimicos, amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti aversaremur scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur, si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si a consciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, & sine arbitris loquutus est nobiscum. At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex vetere vita, ac more mutassem. Nunc vero, si id ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus, consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus: & pridie, quam Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dedimus, semetipsum, quod eos desideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem, & exigentem, nisi quod melior est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum. Cæterum, Rex, equos decem habui, e queis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino

duos

duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiæ suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tibi scripsit. Utinam prudentius esset sollicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo facto, dictove nostro mota, tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere, quam dicere! Sed, utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem, quæ dicturus sum; quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abscondi. Præcepisti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum. Gorgiam, & Hecatæum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quam me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas, nunc perire, quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ. Sex millia Macedonum peditum, & DC. equites adduxi: quorum pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti. Dum hæc Amyntas agit, forte supervenerunt, qui fratrem ejus Polemonem, de quo ante dictum est, fugientem consequuti, vinctum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum jaceret. Atque ille sane interritus, *Nihil*, inquit, *pro me deprecor, modo ne fratrum innocentiæ fuga imputetur mea. Hæc si defendi non potest, meum crimen sit. Horum ob idipsum melior est causa, quod ego, qui profugi, suspectus sum.* Hæc eloquuto universa concio assensa est. Lacrymæ deinde omnibus manare cœperunt, adeo in contrarium repente mutatis, ut solum pro eo esset, quod maxime læserat. Juvenis erat primo ætatis flore pubescens, quem inter equites tormentis Philotæ conturbatos alienus terror abstulerat. Desertum eum a comitibus, & hæsitantem inter revertendi, fugiendique consilium, qui sequuti erant, occupaverunt. Is tum flere cœpit, & os suum converberare, mœstus non ob suam vicem, sed propter ipsum periclitantium fratrum. Moveratque jam Regem, non concionem modo: sed unus erat implacabilis frater, qui terribili vultu intuens eum, *Tum*, ait, *demens lacrymare debueras, cum equo calcaria subderes, fratrum desertor, & desertorum comes. Miser, quo, & unde fugiebas?* 2

giebas? *Effecisti, ut reus capitis, accusatoris uterer verbis*. Ille peccasse se, sed gravius in fratres, quam in semetipsum, fatebatur. Tum vero neque lacrymis, neque acclamationibus, quibus studia sua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emissa consensu, ut insontibus, & fortibus viris parceret. Amici quoque, data misericordiæ occasione consurgunt, flentesque Regem deprecantur. Ille, silentio facto, *Et ipse*, inquit, *Amyntam mea sententia, fratresque ejus absolvo. Vos autem juvenes malo beneficii mei oblivisci, quam periculi vestri meminisse. Eadem fide redite in gratiam mecum, qua ipse vobiscum revertor. Nisi, quæ delata essent, excussissem, valde dissimulatio mea suspecta esse potuisset. Sed satius est purgatos esse, quam suspectos. Cogitate, neminem absolvi posse, nisi qui dixerit causam. Tu, Amynta, ignosce fratri tuo: erit hoc simpliciter etiam mibi reconciliati animi tui pignus.*

CAPUT II.

Polydamas mittitur ad occidendum Parmenionem. Tumultus a cæde compositus. Parmenionis studiosi separantur.

Concione deinde dimissa, Polydamanta vocari jubet. Longe acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscientia fretus in Regiam venerat; tamen, ut jussus est fratres suos exhibere admodum juvenes, & Regi ignotos ob ætatem, fiducia in solicitudinem versa, trepidare cœpit, sæpius, quæ nocere possent, quam, quibus fideret, reputans. Jam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; cum exanguem metu Polydamanta propius accedere jubet. Submotisque omnibus, *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti sumus, maxime ego, ac tu, quos amicitiæ specie fefellit; ad quem persequendum, puniendumque (vide, quantum fidei tuæ credam) te ministro uti statui. Obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam, & ad Præfectos meos literas scriptas manu mea perfer. Velocitate opus est, qua celeritatem famæ antecedas. Noctu pervenire illuc te volo: postero die, quæ scripta erunt, exequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feras, unam a me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum anuli ejus in mea potestate est. Si pater credet a filio impressum, cum te viderit, nihil metuet.* Polydamas tanto liberatus metu, impensius etiam, quam exigebatur, promittit operam, collaudatusque, & præmiis oneratus, deposita veste, quam habebat, Arabica induitur. Duo Arabes, quorum interim conjuges, ac liberi, vinculum fidei, obsides apud Regem erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis, undecima die, quo destinaverat, pervenit. Et priusquam ipsius nuntiaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, & in tabernaculum Cleandri (Prætor

tor hic Regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde literis, constituerunt prima luce ad Parmenionem coire. Namque cæteri quoque, quibus literas Regis attulerat, ad eum venturi erant. Jam Parmenioni Polydamanta venisse nuntiatum erat: qui dum lætatur adventu amici, simulque noscendi, quæ Rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) Polydamanta requiri jubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amœnosque nemoribus manu consitis. Ea præcipue Regum, Satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion, medius inter Duces, quibus erat imperatum literis Regis, ut occiderent. Agendæ autem rei constituerant tempus, cum Parmenion a Polydamante literas traditas legere cœpisset. Polydamas procul veniens, ut a Parmenione conspectus est, vultu lætitiæ speciem præferente, ad complectendum eum cucurrit, mutuaque gratulatione functi, Polydamas epistolam a Rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolæ solvens, quidnam Rex ageret, requirebat. Ille ex ipsis literis cogniturum esse, respondit. Quibus Parmenion lectis, *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachosios. Strenuum hominem, & nunquam cessantem! Sed tempus saluti suæ, tanta jam parta gloria, parcere.* Alteram deinde epistolam Philotæ nomine scriptam, lætus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum ejus latus gladio haurit Cleander, deinde jugulum ferit: cæteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris astiterant, cognita cæde, cujus causa ignorabatur, in castra perveniunt, & tumultuoso nuntio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata cædes erat, coeunt, &, ni Polydamas, cæterique ejusdem noxæ participes dedantur, murum circumdatum nemori eversuros denuntiant, omniumque sanguine Duci parentaturos. Cleander primores eorum intromitti jubet, literasque Regis scriptas ad milites recitat, quibus insidiæ Parmenionis in Regem, precesque ut ipsum vindicarent, continebantur. Igitur, cognita Regis voluntate, non quidem indignatio, sed tamen seditio compressa est. Dilapsis pluribus, pauci remanserunt, qui saltem ut corpus ipsius sepelire permitteret, precabantur. Diu id negatum est Cleandri metu, ne offenderet Regem. Pertinacius deinde precantibus, materiam consternationis subtrahendam ratus, capite deciso, truncum humare permisit. Ad Regem caput missum est. Hic exitus Parmenionis fuit, militiæ, domique clari viri. Multa sine Rege prospere, Rex sine illo nihil magnæ rei gesserat. Felicissimo Regi, & omnia ad fortunæ suæ exigenti modum satisfecit, lxx natus annos. Juvenis, ducis, & sæpe etiam gregarii militis munia explevit, acer consilio, manu strenuus, charus principibus, vulgo militum acceptior. Hæc impulerint illum ad Regni cupiditatem, an tantum suspectum

fecerint, ambigi poteſt: quia Philotas ultimis cruciatibus victus, vera ne dixerit, quæ facta probari non poterant, an falſis tormentorum petierit finem, re quoque recenti, cum magis poſſet liquere, dubitatum eſt. Alexander quos mortem Parmenionis conqueſtos eſſe compererat, ſeparandos a cætero exercitu ratus, in unam cohortem ſecrevit, ducemque his Leonidam dedit, & ipſum Parmenioni quondam intima familiaritate conjunctum. Fere iidem erant, quos alioqui Rex habuerat inviſos. Nam, cum experiri vellet militum animos, admonuit, qui literas in Macedoniam ad ſuos ſcripſiſſet, iis, quos ipſe mittebat, perlaturis cum fide, traderet. Simpliciter ad neceſſarios ſuos quiſque ſcripſerat, quæ ſentiebat. Aliis gravis erat, pleriſque non ingrata militia. Ita & agentium gratias, & querentium literæ exceptæ ſunt. Et qui forte tædium laboris per literas erant queſti, hanc ſeorſum cohortem a cæteris tendere ignominiæ cauſa jubet, fortitudine uſurus in bello, libertatem linguæ ab auribus credulis remoturus. Et conſilium temerarium forſitan (quippe fortiſſimi juvenes contumeliis irritati erant) ſicut omnia alia, felicitas Regis excipit. Nihil illis ad bella promptius fuit. Incitabat virtutem & ignominiæ demendæ cupido, & quia fortia facta in paucis latere non poterant.

CAPUT III.

Evergetas laudat Curtius. Rex Satibarzanem proditorem perſequitur. Evergetis pecuniam donat. Arachoſios ſubigit. Parmenionis exercitum recipit.

3 HIs ita compoſitis, Alexander Arianorum Satrape conſtituto, iter pronuntiari jubet in Agriaſpas, quos jam tunc mutato nomine Evergetas appellabant, ex quo frigore, victuſque penuria Cyri exercitum affectum, tectis & commeatibus juverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat. Cognoſcit Satibarzanem, qui ad Beſſum defecerat, cum equitum manu irrupiſſe rurſus in Arios. Itaque Caranum, & Erigyum cum Artabazo, & Andronico, & ſex millibus Græcorum peditum, DC. equites ſequebantur. Ipſe ſexaginta diebus gentem Evergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata. Relicto deinde, qui iis præeſſet, Amenide (ſcriba is Darii fuerat) Arachoſios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, ſubegit. Ibi exercitum, qui ſub Parmenione fuerat, occupavit. Sex millia Macedonum erant, & cc. nobiles, & v. millia Græcorum, cum equitibus ducentis, haud dubie robur omnium virium Regis. Arachoſiis datus Memnon Prætor, quatuor millibus peditum, & DC. equitibus in præſidium relictis.

CA-

CAPUT IV.

Paropamisadas barbarissimam gentem describit, quos exercitus adiens, pene frigore, & inopia periit.

Ipse Rex nationem, ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio colentem mutuos usus, cum exercitu intravit. Paropamisadæ appellantur, agreste hominum genus, & inter Barbaros maxime inconditum. Locorum asperitas hominum quoque ingenia duraverat. Gelidissimum Septentrionis axem ex magna parte spectant. Bactrianis ad Occidentem conjuncti sunt: meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere primo struunt, &, quia sterilis est terra materiæ, in nudo etiam montis dorso usque ad summum ædificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Cæterum structura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur, ad ultimum in carinæ maxime modum coit. Ibi foramine relicto, superne lumen accipiunt. Ad medium vites, & arbores, si quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt: penitus hyeme defossæ latent: cum, nive discussa, aperiri humus cœpit, cælo, Solique redduntur. Cæterum adeo altæ nives premunt terram, gelu, & perpetuo pene rigore constrictæ, ut ne avium quidem, feræve ullius vestigium exstet. Obscura cæli verius umbra, quam lux nocti similis premit terram, vix ut, quæ prope sunt, conspici possint. In hac tamen omnis humani cultus solitudine destitutus exercitus, quidquid malorum tolerari potest, pertulit, inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem. Multos exanimavit rigor insolitus nivis, multorum adussit pedes, plurimorum oculis præcipue perniciabilis fuit. Fatigati quippe in ipso gelu deficientia corpora sternebant: quæ cum moveri desissent, vis frigoris ita astringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent. A commilitonibus torpentes excitabantur. Neque aliud remedium erat, quam ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria Barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt. Sed tanta caligo erat, ut ædificia nulla alia res, quam fumus, ostenderet. Illi, nunquam ante in terris suis advena viso, cum armatos repente conspicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant, ut corporibus ipsorum parceretur, orantes. Rex agmen circuibat pedes, jacentes quosdam erigens, & alios cum ægre sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. Nunc ad prima signa, nunc in medio, nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat.

CAPUT V.

Ad Caucasum, quem cum Tauro describit Curtius, accedit Rex. Alexandriam ad montis radices ponit.

TAndem ad cultiora loca perventum est, commeatuque largo recreatus exercitus; simul & qui consequi non poterant, in illa castra venerunt. Inde agmen processit ad Caucasum montem, cujus dorsum Asiam perpetuo jugo dividit. Hinc simul mare, quod Ciliciam subit: illinc Caspium fretum, & amnem Araxem, aliaque regionis Scythiæ deserta spectat. Taurus secundæ magnitudinis mons committitur Caucaso: a Cappadocia se attollens Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungitur: sic inter se tot juga velut serie cohærentia, perpetuum habent dorsum: ex quo Asiæ omnia fere flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum, & Ponticum decidunt. XVII. dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Rupes in eo X in circuitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit, in qua vinctum Promethea fuisse antiquitas tradidit. Condendæ in radicibus montis urbi sedes electa est. VII. millibus seniorum Macedonum, & præterea militibus, quorum opera uti desisset, permissum in novam urbem considere. Hanc quoque Alexandriam incolæ appellaverunt.

CAPUT VI.

Bessus super mensam debellat Alexandrum: applaudunt ebrii adulatores. Cobares Medus, & Magus suadet Besso deditionem: fugit ad Alexandrum. Bessus copias acturus cum suis trans Oxum ad Sogdianos se confert.

4 AT Bessus Alexandri celeritate perterritus, Diis patriis sacrificio rite facto, sicut illis gentibus mos est, cum amicis, ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero suas vires extollere, hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere. Præcipue Bessus ferox verbis, & parto per scelus Regno superbus, ac vix potens mentis, dicere, socordia Darii crevisse hostium famam. Occurrisse enim in Ciliciæ angustissimis faucibus, cum retrocedendo posset perducere incautos in loca natura, & situ invia, tot fluminibus objectis, tot montium latebris, inter quas deprehensus hostis, ne fugæ quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere. Oxum amnem velut murum objecturum hosti, dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Chorasmios, & Dahas, Sagasque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeo humilem esse, ut humeri ejus non possent Macedonis militis verticem æquare. Conclamant temulenti, unam hanc sententiam salubrem esse. Et Bessus circumferri merum largius jubet, debellaturus super

per mensam Alexandrum. Erat in eo convivio Cobares natione Medus, sed Magicæ artis (si modo ars est, non vanissimi cujusque ludibrium) magis professione, quam scientia celeber, alioquin moderatus, & probus. Is cum præfatus esset, scire, servo esse utilius parere dicto, quam afferre consilium, cum illos, qui pareant, idem, quod cæteros maneat, qui vero suadeant, proprium periculum: poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares: *Natura*, inquit, *mortalium hoc quoque nomine prava, & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio hebetior est, quam in alieno. Turbida facta sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. Nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque, quod ipse repererit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, Regium insigne. Hoc aut moderate perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est.* Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, *Canem timidum vehementius latrare, quam mordere. Altissima quæque flumina minimo sono labi.* Quæ inserui, ut qualiscunque inter Barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspenderat expectationem. Tum consilium aperit, utilius Besso, quam gratius. *In vestibulo*, inquit, *Regiæ tuæ velocissimus consistit Rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum arcesses, armis flumina oppones. Scilicet, qua tu fugiturus es, hostis sequi non potest? Iter utrique commune est, victori tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te; utcumque cesserit, meliorem fortunam deditus, quam hostis, habiturus? Alienum habes Regnum, quo facilius eo careas. Incipies forsitan justus esse Rex, cum ipse fecerit, qui tibi & dare potest Regnum, & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacaneum est. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari potest.* Bessus, & ingenio, & multo mero ferox adeo exarsit, ut vix ab amicis, quo minus occideret eum (nam strinxerat quoque acinacem) contineretur. Certe e convivio prosiluit, haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus, ad Alexandrum transfugit. Octo millia Bactrianorum habebat armata Bessus, quæ, quandiu propter cæli intemperiem Indiam potius Macedonas petituros crediderant, obedienter imperata fecerunt: at postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicos dilapsi Bessum reliquerunt. Ille cum clientum manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat, ne iisdem hostis uteretur, novas copias in Sogdianis contrahebat.

CAPUT VII.

Inopia commeatus in copiis Alexandri. Bactrianos describit.

ALexander Caucasum quidem (ut supra dictum est) transierat, sed inopia frumenti prope ad famem ventum erat. Succo ex sesama expresso, haud secus, quam oleo artus perungebant. Sed hujus succi ducenis quadragenis denariis amphoræ singulæ, mellis denariis trecenis nonagenis, trecenis vini æstimabantur. Tritici nihil, aut admodum exiguum reperiebatur. Syros vocabant Barbari, quos ita solerter abscondunt, ut, nisi qui defoderunt, invenire non possint. In iis conditæ fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili pisce, & herbis sustinebantur. Jamque hæc ipsa alimenta defecerant, cum jumenta, quibus onera portabant, cædere jussi sunt. Horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam. Bactrianæ terræ multiplex, & varia natura est. Alibi multa arbor, & vitis largos, mitesque fructus alit. Solum pingue crebri fontes rigant. Quæ mitiora sunt, frumento conseruntur: cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem ejusdem terræ steriles arenæ tenent: squalida siccitate regio non hominem, non frugem alit. Cum vero venti a Pontico mari spirant, quidquid sabuli in campis jacet, converrunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos, navigantium modo noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt, & propemodum clarior est noctis umbra, quam lux. Ergo interdiu invia est regio, quia nec vestigium, quod sequantur, inveniunt, & nitor siderum caligine absconditur. Cæterum si quos ille ventus, qui a mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed, qua mitior terra est, ingens hominum, equorumque multitudo gignitur. Itaque Bactriani equites triginta millia expleverant. Ipsa Bactra, regionis ejus caput, sita sunt sub monte Paropamisso. Bactrus amnis præterit mœnia. Is urbi, & regioni dedit nomen.

CAPUT VIII.

Lacedæmoniorum defectio. Erigyi Monomachia cum Satibarzane, & victoria.

HIc Regi stativa habenti nuntiatur ex Græcia Peloponnensium, Laconumque defectio. Nondum enim victi erant, cum proficiscerentur tumultus ejus principia nuntiaturi. Et alius præsens terror affertur, Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare Besso ferentes opem. Eodem tempore, quæ in gente Ariorum Caranus, & Erigyus gesserant, perferuntur. Commissum

erat

erat prælium inter Macedonas, Ariosque. Transfuga Satibarzanes Barbaris præerat: qui cum pugnam segnem utrinque æquis viribus stare vidisset, in primos ordines adequitavit, demptaque galea, inhibitis, qui tela jaciebant, si quis viritim dimicare vellet, provocavit ad pugnam, nudum se caput in certamine habiturum. Non tulit ferociam Barbari Dux exercitus Erigyus, gravis quidem ætate, sede & animi, & corporis robore nulli juvenum postferendus. Is galea dempta canitiem ostentans, *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria, aut morte honestissima, quales amicos, & milites Alexander habeat, ostendam*. Nec plura eloquutus, equum in hostem egit. Crederes imperatum, ut acies utræque tela cohiberent. Protinus certe recesserunt, dato libero spatio, intenti in eventum non duorum modo, sed etiam suæ sortis, quippe alienum discrimen sequuturi. Prior Barbarus emisit hastam, quam Erigyus modica capitis declinatione vitavit. At ipse infestam sarissam, equo calcaribus concito, in medio Barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Præcipitatus ex equo Barbarus, adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere hastam rursus in os dirigit. Satibarzanes hastam manu complexus, quo maturius interiret, ictum hostis adjuvit. Et Barbari, Duce amisso, quem magis necessitate, quam sponte sequuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyo tradunt. Rex his quidem lætus, de Spartanis haudquaquam securus, magno tamen animo defectionem eorum tulit, dicens, non ante ausos consilia nudare, quam ipsum ad fines Indiæ pervenisse cognovissent. Ipse Bessum persequens copias movit, cui Erigyus spolia Barbari, ceu opimum belli decus, præferens occurrit.

CAPUT IX.

Alexander Bessum persequendo in aquarum penuriam incidit. Ejusdem patientia, & miranda sitis tolerantia.

Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita, farci- 5.
nas, & impedimenta ibi cum præsidio relinquit: ipse cum expedito agmine loca deserta Susitanorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum (ut ante dictum est) penuria prius desperatione, quam desiderio bibendi sitim accendit. Per cccc stadia ne modicus quidem humor existit. Arenas vapor æstivi Solis accendit, quæ ubi flagrare cœperunt, haud secus, quam continenti incendio, cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terræ fervore excitata lucem tegit, camporumque non alia, quam vasti, & profundi æquoris, species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore, & matutino frigore corpora levabantur. Cæterum, cum ipsa luce æstus oritur, omnemque naturalem absorbet humorem siccitas, ora, visceraque penitus uruntur. Itaque

primum animi, deinde corpora deficere cœperunt. Pigebat & consistere, & progredi. Pauci a peritis regionis admoniti præpararant aquam. Hæc paulisper repressit sitim. Deinde, crescente æstu, rursum desiderium humoris accensum est. Ergo, quidquid vini, oleique erat, hominibus ingerebatur; tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avide hausto humore, non sustinere arma, non ingredi poterant, & feliciores videbantur, quos aqua defecerat, cum ipsi sine modo infusam vomitu cogerentur regerere. Anxium Regem tantis malis, circumfusi amici, ut meminisset sui, orabant, animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse; cum ex iis, qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt, utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & ægre pati sitim non ignorabant, occurrerent. Qui cum in Regem incidissent, alter ex iis, utre resoluto, vas, quod simul ferebat, implet, porrigens Regi. Ille percontatus, quibus aquam portarent, filiis ferre cognoscit. Tunc poculo pleno (sicut oblatum est) reddito, *Nec solus*, inquit, *bibere sustineo*, *nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite*, *&* *liberis vestris*, *quod propter illos attulistis*, *date*.

CAPUT X.

Multi avidius bibentes intereunt: Regis cura pro exercitu. Oxi trajectus.

TAndem ad flumen Oxum ipse pervenit prima fere vespera. Sed exercitus magna pars non potuerat consequi. In edito monte ignes jubet fieri, ut ii, qui ægre sequebantur, haud procul castris se abesse cognoscerent. Eos autem, qui primi agminis erant, mature cibo, ac potione firmatos, implere alios utres, alios vasa, quibuscunque aqua posset portari, jussit, ac suis opem ferre. Sed qui intemperantius hauserant, intercluso spiritu extincti sunt. Multoque major horum numerus fuit, quam ullo amiserat prælio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus, aut potu, qua veniebat exercitus, constitit. Nec ante ad curandum corpus recessit, quam præterierant, qui agmen sequebantur. Totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec postero die lætior erat, quia nulla navigia habebat, nec pons erigi poterat, circumquaque amnem nudo solo, & materia maxime sterili. Consilium igitur, quod unum necessitas subjecerat, init. Utres quam plurimos stramentis refertos dividit. His incubantes transnavere amnem. Quique primi transierant, in statione erant, dum trajicerent cæteri. Hoc modo sexto demum die in ulteriore ripa totum exercitum exposuit.

CA.

CAPUT XI.

Spitamenes cum conjuratis Bessum vinctum ducit ad Alexandrum.

JAmque ad persequendum Bessum statuerat progredi, cum ea, quæ in Susianis erant, cognoscit. Spitamenes erat inter omnes amicos præcipuo honore cultus a Besso. Sed nullis meritis perfidia mitigari potest. Quæ tamen jam minus in eo invisa esse poterat, quia nihil ulli nefas tunc in Bessum interfectorem Regis sui videbatur. Titulus facinoris speciosus præferebatur, vindicta Darii. Sed fortunam, non scelus oderat Bessi. Nam, ut Alexandrum flumen Oxum superasse cognovit. Dataphernem, & Catenem, quibus a Besso maxima fides habebatur, in societatem cogitatæ rei ascifcit. Illi promptius adeunt, quam rogabantur: assumptisque octo fortissimis juvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Bessum, & remotis arbitris, comperisse ait se, insidiari ei Dataphernem, & Catenem, ut vivum Alexandro traderent, agitantes, a semet occupatos esse, & vinctos teneri. Bessus tanto merito (ut credebat) obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi supplicii, adduci eos jubet. Illi, manibus sua sponte religatis, a participibus consilii trahebantur. Quos Bessus truci vultu intuens, consurgit, manibus non temperaturus. At illi simulatione omissa circumsistunt eum, & frustra repugnantem vinciunt, direpto ex capite Regni insigni, lacerataque veste, quam spolium occisi Regis induerat. Ille Deos sui sceleris ultores adesse confessus, adjecit, non Dario iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur, sed Alexandro propitios, cujus victoriam semper etiam hostis adjuvisset. Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est, nisi illi, qui vinxerant, jussu Alexandri fecisse ipsos ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt.

CAPUT XII.

Missio veteranis data. Brancidarum excidium.

INter hæc Rex, quibus matura erat missio, electis nongentis fere, equiti bina talenta dedit, pediti terna denarium millia: monitosque, ut liberos generarent, remisit domum. Cæteris gratiæ actæ, quod ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur. Tum Bessus perducitur. Perventum erat in parvulum oppidum. Brancidæ ejus incolæ erant. Mileto quondam, jussu Xerxis, cum e Græcia rediret, transierant, & in ea sede constiterant; quia templum, quod Didymæon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant; sed jam bilingues erant, paulatim a domestico, externoque sermone degeneres. Magno igitur

gaudio Regem excipiunt, urbem, seque dedentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari jubet. Vetus odium miles gerebat in Brancidarum gentem, proditionis ergo. His, sive injuriæ, sive originis meminisse mallent, liberum de Brancidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, seipsum consideraturum, quid optimum factu esset, ostendit. Postero die occurrentibus, Brancidas secum procedere jubet. Cumque ad urbem ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx mœnia oppidi circumire jussa, & dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum cædere. Illi inermes passim trucidantur. Nec aut commercio linguæ, aut supplicum velamentis, precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem ut dejicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur; ne quod urbis vestigium exstaret. Nec mora, lucos quoque sacros non cædunt modo, sed etiam extirpant, ut vasta solitudo, & sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur. Quæ si in ipsos proditionis auctores excogitata essent, justa ultio esse, non crudelitas videretur. Nunc culpam majorum posteri luere, qui ne viderant quidem Miletum: adeo Xerxi non potuerant prodere.

CAPUT XIII.

Spitamenes adducit nudum Bessum, qui in crucem agendus ad sagittas pro meta destinatur. Catenis sagittarii laus.

Inde processit ad Tanaim amnem: quo perductus est Bessus, non vinctus modo, sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat, collo inserta catena, tam Barbaris, quam Macedonibus gratum spectaculum. Tum Spitamenes, *Et te*, inquit, *& Darium Reges meos ultus, interfectorem domini sui adduxi, eo modo captum, cujus ipse fecit exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Darius: existat ab Inferis, qui illo supplicio indignus fuit, & hoc solatio dignus est*. Alexander, multum collaudato Spitamene, conversus ad Bessum, *Cujus*, inquit, *fera rabies occupavit animum tuum, cum Regem de te optime meritum, prius vincire, deinde occidere sustinuisti? Sed hujus parricidii mercedem falso Regis nomine persolvisti*. Ibi ille facinus purgare non ausus, Regis titulum se usurpasse dixit, ut gentem suam tradere ipsi posset: qui si cessasset, alium fuisse Regnum occupaturum. At Alexander Oxatrem fratrem Darii, quem inter corporis custodes habebat, propius jussit accedere, tradique Bessum ei, ut cruci affixum, mutilatis auribus, naribusque, sagittis configerent Barbari, asservarentque corpus, ut ne aves quidem contingerent. Oxatres cætera sibi curæ fore pollicetur, aves non ab alio, quam a Catene posse prohiberi

beri adjicit, eximiam ejus artem cupiens ostendere. Namque adeo certo ictu destinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minus admirabilis videri hæc ars possit: tamen ingens visentibus miraculum, magnoque honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Bessum adduxerant, data sunt. Cæterum supplicium ejus distulit, ut eo loco, in quo Darium ipse occiderat, necaretur.

CAPUT XIV.

Ex Macedonibus nonnulli pabulatores oppressi a Barbaris capiuntur. Rex dimicans vulneratur. Barbari deduntur.

INterea Macedones ad petendum pabulum incomposito agmine egressi, a Barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur. Pluresque capti sunt, quam occisi. Barbari autem, captivos præ se agentes, rursus in montem recesserunt. Viginti millia latronum erant. Fundis, sagittisque pugnam invadunt. Quos dum obsidet Rex, inter promptissimos dimicans sagitta ictus est, quæ in medio crure fixa reliquerat spiculum. Illum quidem mœsti, & attoniti Macedones in castra referebant. Sed nec Barbaros fefellit subductus ex acie Rex: quippe ex edito monte cuncta prospexerant. Itaque postero die misere Legatos ad Regem. Quos ille protinus jussit admitti; solutisque fasciis magnitudinem vulneris dissimulans, crus Barbaris ostendit. Illi jussi considere, affirmant, non Macedonas, quam ipsos fuisse tristiores, cognito vulnere ipsius: cujus si auctorem reperissent, dedituros fuisse. Cum Diis enim pugnare sacrilegos tantum. Cæterum se gentem in fidem dedere, superatos virtute illius. Rex, fide data, & captivis receptis, gentem in deditionem accepit. 6

CAPUT XV.

Certamen elegans peditum, & equitum super gestando Rege; quod Rex amœbæum esse voluit. Maracanda occupat. Scytharum Legatos audit. Locum urbi ad Tanaim designat.

CAstris inde motis, lectica militari ferebatur, quam pro se quisque eques, pedesque subire certabant. Equites, cum quibus Rex prælia inire solitus erat, sui muneris id esse censebant. Pedites contra, cum saucios commilitones ipsi gestare assuevissent, eripi sibi proprium officium tum potissimum, cum Rex gestandus esset, querebantur. Rex in tanto utriusque partis certamine, & sibi difficilem, & præteritis gravem electionem futuram ratus, invicem subire eos jussit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum est. LXX. stadia murus urbis amplectitur. Arx nullo cingitur muro. Præsidio urbi

urbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt, liberi, ex quo decesserat Cyrus, tum imperata facturi. Justissimos Barbarorum constabat. Armis abstinebant, nisi lacessiti. Libertatis modico, & æquali usu, principibus humiliores pares fecerant. Hos benigne alloquutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Penidam quendam misit ex amicis, qui denuntiaret eis, ne Tanaim amnem regionis, injussu Regis, transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum situm, & illos quoque Scythas, qui super Bosphorum incolunt, viseret. Condendæ urbis sedem super ripam Tanais elegerat, claustrum & jam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat.

CAPUT XVI.

Sogdianorum, & Bactrianorum defectio. Cyropolis, & Memacena urbes cum Regis periculo evertuntur. Spitamenes obsidetur.

SEd consilium distulit Sogdianorum nuntiata defectio, quæ Bactrianos quoque traxit. Septem millia equitum erant, quorum auctoritatem cæteri sequebantur. Alexander Spitamenem, & Catenem, a quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius, quin eorum opera redigi possent in potestatem, coercendo, qui novaverant, jussit accersiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam, Bactrianos equites a Rege omnes, ut occiderentur, accersiri, idque imperatum ipsis non sustinuisse tamen exequi, ne inexpiabile in populares facinus admitterent: non magis Alexandri sævitiam, quam Bessi parricidium ferre potuisse. Itaque sua sponte jam motos, metu pœnæ haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander transfugarum defectione comperta, Craterum obsidere Cyropolim jubet. Ipse aliam urbem regionis ejusdem corona capit. Signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in prædam cessere victoris. Urbs diruta est, ut cæteri cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obsidionem, non ut honestiorem modo, sed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam Rex L. equites præmisit, qui clementiam ipsius in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentia Regis ipsos dubitare respondent, equitesque tendere extra munimenta urbis jubent. Hospitaliter deinde exceptos, gravesque epulis, & somno, intempesta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud secus, quam par erat, motus, urbem corona circumdedit, munitionem, quam ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum, & Perdiccam in obsidionem jungit, Cyropolim (ut ante dictum est) obsidentes. Statuerat autem parcere urbi con-

conditæ a Cyro. Quippe non alium gentium illarum
magis admiratus est, quam hunc Regem, & Semira-
mim, in queis & magnitudinem animi, & claritatem
rerum longe emicuisse credebat. Cæterum pertinacia op-
pidanorum ejus iram accendit. Itaque captam urbem
diripi jussit. Deleta, Memacenis haud injuria infestus,
ad Meleagrum, & Perdiccam redit. Sed non alia urbs
fortius obsidionem tulit. Quippe & militum promptis-
simi cecidere, & ipse Rex ad ultimum periculum venit.
Namque cervix ejus saxo ita icta est, ut oculis caligine
offusa collaberetur, ne mentis quidem compos. Exerci-
tus certe velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adver-
sus ea, quæ cæteros terrent, nondum percurato vulne-
re, acrius obsidioni institit, naturalem celeritatem ira
concitante. Cuniculo ergo suffossa mœnia, ingens nu-
davere spatium. Per quod irrupit, victorque urbem di-
rui jussit. Hinc Menedemum cum tribus millibus pedi-
tum, & octingentis equitibus, ad urbem Maracanda
misit. Spitamenes transfuga, præsidio Macedonum inde
dejecto, muris urbis ejus incluserat se, haud oppidanis
consilium defectionis approbantibus. Sequi tamen vide-
bantur, quia prohibere non poterant.

C A P U T XVII.

*Ad Tanaim Alexandriam ponit, quam Scythæ nequic-
quam diruere conatur.*

INterim Alexander ad Tanaim amnem redit; &, quan-
tum soli occupaverant castris, muro circumdedit.
Sexaginta stadiorum urbis murus fuit: Hanc quoque ur-
bem Alexandriam appellari jussit. Opus tanta celeritate
perfectum est, ut decimo septimo die, quam munimenta
excitata erant, tecta quoque urbis absolverentur. Ingens
militum certamen inter ipsos fuerat, ut suum quisque
munus (nam divisum erat) primus ostenderet. Incolæ
novæ urbi dati captivi, quos, reddito pretio dominis,
liberavit. Quorum posteri nunc quoque nondum apud eos
tam longa ætate propter memoriam Alexandri exoleve- 7
runt. Rex Scytharum, cujus tum ultra Tanaim Imperi-
um erat, ratus eam urbem, quam in ripa amnis Mace-
dones condiderant, suis impositam esse cervicibus; fratrem
Carthasim nomine, cum magna equitum manu misit ad
diruendam eam, proculque amne submovendas Macedo-
num copias.

C A P U T XVIII.

*Scytharum descriptio. Cura Alexandri de valetudine, &
hoste. Ejusdem superstitio.*

BActrianos Tanais ab Scythis, quos Europæos vocant,
dividit. Idem Asiam, & Europam finis interfluit.
Cæterum Scytharum gens haud procul Thracia sita,
ab

ab Oriente ad Septentrionem se vertit; Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, sed pars est. Recta deinde regionem aliam ultra Istrum jacentem colit: ultima Asiæ, quæ Bactra sunt, stringit. Quæ Septentrioni proxima sunt, profundæ inde sylvæ, vastæque solitudines excipiunt: rursus quæ Tanaim, & Bactra spectant, humano cultu haud disparia sunt. Primus cum hac gente non provisum bellum Alexander gesturus, cum in conspectu ejus obequitaret hostis, adhuc æger ex vulnere, præcipue voce deficiens, quam & modicus cibus, & cervicis extenuabat dolor, amicos in consilium advocari jubet. Terrebat eum non hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythæ etiam lacessebant. Ipse non insistere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incusans, querebatur, se jacere segnem, cujus velocitatem nemo antea valuisset effugere. Vix suos credere, non simulari valetudinem. Itaque qui post Darium victum Ariolos, & Vates consulere desierat, rursus ad superstitionem humanarum mentium ludibria revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum sacrificiis jubet. Mos erat Aruspicibus exta sine Rege spectare, & quæ portenderentur, referre: Inter hæc Rex, dum fibris pecudum exploratur eventus latentium rerum, propius ipsum considere amicos jubet, ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephæstion, Craterus, & Erigyus erant cum custodibus in tabernaculum admissi.

CAPUT XIX.

Consilium ponit de inferendo Scythis bello. Dehortantur Erigyus, & Aristander. Vates ab Alexandro reprehensus iterum litat, & perlitatum feliciter nuntiat.

Discrimen, inquit, *me occupavit, meliore hostium, quam meo tempore. Sed necessitas ante rationem est, maxime in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, & quantum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur, haud dubia fortuna. Si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim transierimus, & ubique invictos esse nos Scytharum pernicie, ac sanguine ostenderimus, quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ nostræ metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit: quem si trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æstimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe trophæa statuere, & quæ tam longo intervallo natura videtur diremisse, una victoria subito committere? At hercule, si paulu-lum cessaverimus, in tergis nostris Scythæ hærebunt.*

An

An soli sumus, qui flumina transnare possumus? Multa in nosmetipsos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre possumus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito, quia, ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed, si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam adest vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar? Hæc, quassa adhuc voce deficiens, vix proximis exaudientibus, dixerat; cum omnes a tam præcipiti consilio Regem deterrere cœperunt. Erigyus maxime, qui haud sane auctoritate proficiens apud obstinatum animum, superstitionem, cujus potens non erat Rex, incutere tentavit, dicendo, Deos quoque obstare consilio, magnumque periculum, si flumen transisset, ostendi. Intranti Erigyo tabernaculum Regis, Aristander occurrerat, tristia exta fuisse significans. Hæc ex Vate comperta Erigyus nuntiabat. Quo inhibito, Alexander non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, detegebatur, Aristandrum vocari jubet. Qui ut venit, intuens eum, *Non Rex*, inquit, *sed privatus sum. Sacrificium ut faceres, mandavi. Quid eo portenderetur, cur apud alium, quam apud me professus es? Erigyus arcana mea, & secreta, te prodente, cognovit. Quem certum mehercule habeo extorum interprete uti metu suo. Tibi autem certius, quam potest, denuntio, ipse mihi indices, quid ex extis cognoveris, ne possis infitiari dixisse, quæ dixeris*. Ille exanguis, attonitoque similis stabat, per metum etiam voce suppressa. Tandemque eodem metu stimulante, ne Regis expectationem moraretur, *Magni*, inquit, *laboris, non irriti discrimen instare prædixi. Nec me ars mea, quam benevolentia, magis perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ video, &, quantum in te uno sit, scio. Vereor, ne præsenti fortunæ tuæ sufficere non possis*. Rex jussum confidere felicitati suæ remisit. Sibi enim ad alia gloriam concedere Deos. Consultanti deinde cum iisdem, quonam modo flumen transirent, supervenit Aristander, non alias lætiora exta vidisse se affirmans, utique prioribus longe diversa, tum solicitudinis causas apparuisse, nunc prorsus egregie litatum esse.

CAPUT XX.

Menedemus Alexandri Præfectus ad Maracanda cum copiis a Spitamene deletur. Alexander cladem dissimulat.

Cæterum quæ subinde nuntiata sunt Regi, continuæ felicitati rerum ejus imposuerant labem. Mene-

nedemum, ut supra dictum est, miserat ad obsidendum Spitamenem Bactrianæ defectionis auctorem. Qui comperto hostis adventu, ne muris urbis includeretur, simul fretus excipi posse, qua venturum sciebat, consedit occultus. Sylvestre iter aptum insidiis tegendis erat. Ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem singuli repente desiliunt, equestris pugnæ ordinem turbant. Equorum velocitati par est hominum pernicitas. Hos Spitamenes saltum circuire jussos, pariter & a lateribus, & a fronte, & a tergo hosti ostendit. Menedemus undique inclusus, ne numero quidem par, diu tamen restitit, clamitans, nihil aliud superesse locorum fraude deceptis, quam honestæ mortis solatium ex hostium cæde. Ipsum prævalens equus vehebat, quo sæpius in cuneos Barbarorum effusis habenis evectus, magna strage eos fuderat. Sed, cum unum omnes peterent, multis vulneribus exanguis, Hipsidem quendam ex amicis hortatus est, ut in equum suum ascenderet, & se fuga eriperet. Hæc agentem anima defecit; corpusque ex equo defluxit in terram. Hipsides poterat quidem effugere, sed amisso amico mori statuit. Una erat cura, ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo, in medios hostes se immisit, & memorabili edita pugna, obrutus telis est. Quod ubi videre, qui cædi supererant, tumulum paulo, quam cætera, editiorem capiunt. Quos Spitamenes fame in deditionem subacturus obsedit. Cecidere eo prælio peditum duo millia, trecenti equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit, morte denuntiata iis, qui ex prælio venerant, si acta vulgassent.

CAPUT XXI.

Rex pervigil consultat secum. Tum militem alloquitur, & bellum in Scythas pronuntiat, ratesque parat. Legatio, & oratio Scytharum.

8 CÆterum cum animo disparem vultum diutius ferre non posset, in tabernaculum supra ripam fluminis de industria locatum secessit. Ibi sine arbitris singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit, sæpe pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes, e quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo esset. Jamque lux appetebat, cum thoracem indutus, procedit ad milites, tum primum post vulnus proxime acceptum. Tanta erat apud eos veneratio Regis, ut facile periculi, quod horrebant, cogitationem præsentia ejus excuteret. Læti ergo, & manantibus præ gaudio lacrymis, consalutant eum, &, quod ante recusaverant bellum, feroces deposcunt. Ille se ratibus equitem, phalangemque transportaturum esse pronuntiat: super utres jubet nare levius armatos. Plura nec dici res desideravit, nec Rex dicere per valetudinem potuit. Cæ-

terum

terum tanta alacritate militum rates junctæ sunt, ut in triduum ad duodecim millia effectæ sint. Jamque ad transeundum omnia aptaverant, cum Legati Scytharum viginti, more gentis, per castra equis vecti, nuntiare jubent Regi, velle ipsos ad eum mandata perferre. Admissi in tabernaculum, jussique considere, in vultu Regis defixerant oculos, credo, quia magnitudine corporis animum æstimantibus modicus animus haudquaquam famæ par videbatur. Scythis autem non, ut cæteris Barbaris, rudis, & inconditus sensus est. Quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcunque gens capit semper armata. Sicque loquutos esse apud Regem memoriæ proditum est. Abhorrent forsitan moribus nostris, & tempora, & ingenia cultiora sortitis. Sed ut possit oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet. Quæcunque tradita sunt, incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita loquutum accepimus. *Si Dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet: altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres, & hoc assequutus scire velles, ubi tanti Numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quæ non capis. Ab Europa petis Asiam, ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum sylvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid? tu ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit; & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licet ne ignorare in vastis sylvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & hasta, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæsitas: patera cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Syriæ Regem, & postea Persarum, Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras, & insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quandiu circum Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria na-*

sti-

stitur. Nam ut major, fortiorque sis, quam quisquam, tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim; scies, quam late pateant, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit, quam exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate & sequimur, & fugimus. SCYTHARUM SOLITUDINES *Græcis etiam proverbiis audio eludi. At nos deserta, & humano cultu vacua, magis, quam urbes, & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest. Impone felicitati tuæ frenos; facilius illam reges. Nostri* SINE PEDIBUS *dicunt esse* FORTUNAM, *quæ manus, & pinnas tantum habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Denique, si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sin autem homo es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmissima est inter pares amicitia, & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse, cave credas. Inter dominum, & servum nulla amicitia est. Etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris. Colendo fidem jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos invocant. Nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Asiæ, & Europæ custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim, usque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique Imperio tuo finitimos, hostes, an amicos velis esse, considera.* Hæc Barbarus.

CAPUT XXII.

Rex verbo peracute respondet. Tanaim trajicit: hostes fundit. Sagas deditos in fidem recipit.

9 Contra Rex, fortuna sua, & consiliis eorum se usurum esse respondet. Nam & fortunam, cui confidat, & consilium suadentium, ne quid temere, & audacter faciat, sequuturum. Dimissisque Legatis, in præparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat, jussos in genua subsidere, quo tutiores essent adversus ictus sagittarum. Post hos, qui tormenta intenderent, stabant, & ab utroque latere, & a fronte circumdati armatis. Reliqui, qui post tormenta constiterant, remigem lorica indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quæ equitem vehebant, servatus est. Major pars a puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti

pleti vehebant, objectæ rates tuebantur. Ipse Rex cum delectis primus ratem solvit, & in ripam dirigi jussit. Cui Scythæ admotos ordines equitum in primo ripæ margine opponunt, ut ne applicari quidem terræ rates possent. Cæterum præter hanc speciem ripis præsidentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat. Namque cursum gubernatores, cum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant: vacillantesque milites, &, ne excuterentur, soliciti, nautarum ministeria turbaverant. Nec tela quidem conati nisu vibrare poterant, cum prior standi sine periculo, quam hostem lacessendi, cura esset. Tormenta saluti fuerunt, quibus in confertos, ac temere se offerentes haud frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infudere ratibus. Vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur. Jamque terræ rates applicabantur, cum acies clypeata consurgit, & hastas certo ictu, utpote libero nisu, mittit e ratibus. Et, ut territos, recipientesque equos videre, alacres mutua adhortatione in terram desiliere. Turbatis acriter pedem inferre cœperunt. Equitum deinde turmæ, quæ frænatos habebant equos, perfregere Barbarorum aciem. Interim cæteri agmine dimicantium tecti, aptavere se pugnæ. Ipse Rex, quod vigoris ægro adhuc corpori deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis: sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem Ducum fungebantur officio: aliusque alium adhortati, in hostem salutis immemores ruere cœperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium Barbari tolerare potuerunt: omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam. Quos Rex, quanquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per lxxx. tamen stadia insequi perseveravit. Jamque linquente animo, suis præcepit, ut, donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhærerent: ipse, exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transierant jam Liberi Patris terminos, quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque proceræ, quarum stipites hedera contexerat. Sed Macedonas ira longius provexit. Quippe media fere nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis: equosque MDCCC. abegere. Ceciderunt autem Macedonum equites LX., pedites C. fere, M. saucii fuerunt. Hæc expeditio deficientem magna ex parte Asiam fama tam opportunæ victoriæ domuit. Invictos Scythas esse crediderant: quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore confitebantur. Itaque Sagæ misere Legatos, qui pollicerentur gentem imperata facturam. Moverat eos Regis non virtus magis, quam clementia in devictos Scythas. Quippe captivos omnes sine pretio remiserat, ut fidem faceret, sibi cum ferocissimis

gen.

gentium de fortitudine, non de ira fuisse certamen. Benigne igitur exceptis Sagarum Legatis, comitem Escipinum dedit, admodum juvenem, ætatis flore conciliatum sibi: qui cum specie corporis æquaret Hephæstionem, lepore haud sane illi par erat.

CAPUT XXIII.

Spitamenem persequitur. Sogdianos describit; vastat. XXX. juvenes damnatos vita donat, & per illos Sogdianos in fide continet. Bactra petit. Bessum Ecbatana duci jubet.

IPse, Cratero cum majore parte exercitus modicis itineribus sequi jusso, ad Maracanda urbem pervenit. Ex qua Spitamenes, cognito ejus adventu, Bactra perfugerat. Itaque quatriduo Rex longum itineris spatium emensus, pervenit in eum locum, in quo, Menedemo duce, duo millia peditum, & trecentos equites amiserat. Horum ossa tumulo contegi jussit, & inferias more patrio dedit. Jam Craterus, cum phalange subsequi jussus, ad Regem pervenerat. Itaque, ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit:
10 urique agros, & interfici puberes jussit. Sogdiana regio majori ex parte deserta est: octingenta fere stadia in latitudinem vastæ solitudines tenent. Ingens spatium rectæ regionis est, per quam amnis (Polytimetum vocant incolæ) fertur. Torrentem eum ripæ in tenuem alveum cogunt, deinde caverna accipit, & sub terram rapit cursu*. Absconditi indicium est aquæ meantis sonus, cum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad Regem triginta nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant. Qui ut per interpretem cognoverunt, jussu Regis ipsos ad supplicium trahi, carmen lætantium more canere, tripudiisque, & lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare cœperunt. Admiratus Rex, tanta magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos jussit, causam tam effusæ lætitiæ, cum supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse respondent, nunc a tanto Rege victore omnium gentium majoribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris, lætitiaque celebrare. Tum Rex, *Quæro itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cujus beneficio victuri estis*. Illi nunquam se inimicos ei, sed bello lacessitos, hostes fuisse, respondent: si quis ipsos beneficio, quam injuria experiri maluisset, certaturos fuisse, ne vincerentur officio. Interrogantique, quo pignore fidem obligaturi essent, *Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse*, dixerunt, *reddituros, quando ipse repetisset*. Nec promissum fefellerunt.

runt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in Regem charitate cesserunt. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim majori præsidio indigebat) relicto, Bactra pervenit. Inde Bessum Ecbatana duci jussit, interfecto Dario poenas capite persoluturum.

CAPUT XXIV.

Sexdecim millia accipit in supplementum. Sogdianos reliquos subigit. Ochum, & Oxum flumina superat. Ad Marginiam urbem sex oppida condit.

Isdem fere diebus Ptolemæus, & Menidas peditum tria millia, & equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum, & quingentis equitibus venit. Totidem e Syria Asclepiodorum sequebantur. Antipater Græcorum octo millia, in queis quingenti equites erant, miserat. Itaque exercitu aucto ad ea, quæ defectione turbata erant, componenda processit; interfectisque consternationis auctoribus, quarto die ad fluvium Oxum perventum est. Hic, quia limum vehit, turbidus semper, & insalubris est potui. Itaque puteos miles cœperat fodere, nec tamen humo alte egesta existebat humor, cum in ipso tabernaculo Regis conspectus est fons, quem, quia tarde notaverant, subito extitisse finxerunt. Rexque ipse credi voluit, donum Dei id fuisse. Superatis deinde amnibus Ocho, & Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam sex oppidis condendis electa sedes est. Duo ad meridiem versa, quatuor spectantia Orientem, modicis inter se spatiis distabant, ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Hæc omnia sita sunt in editis collibus. Tum velut fræni domitarum gentium, nunc originis suæ oblita serviunt, quibus imperaverant.

CAPUT XXV.

Petram Arimazis Sogdianam describit Curtius, Alexander expugnat. Arimazem cum propinquis in crucem tolli jubet.

Et cætera quidem pacaverat. Una erat Petra, quam II
Arimazes Sogdianus cum triginta millibus armatorum obtinebat, alimentis ante congestis, quæ tantæ multitudini vel per biennium suppeterent. Petra in altitudinem triginta eminet stadia: circuitu centum, & quinquaginta complectitur. Undique abscissa, & abrupta, semita perangusta aditur. In medio altitudinis spatio habet specum, cujus os arctum, & obscurum est, paulatim deinde ulteriora panduntur, ultima etiam altos recessus habent.

bent.

bent. Fontes per totum fere specum manant, e quibus collatæ aquæ per prona montis flumen emittunt. Rex, loci difficultate spectata, statuerat inde abire; cupido deinde incessit animo naturam quoque fatigandi. Prius tamen, quam fortunam obsidionis experiretur, Cophen (Artabazi hic filius erat) misit ad Barbaros, qui suaderet, ut dederent rupem. Arimazes loco fretus, superbe multa respondit: ad ultimum, an Alexander etiam volare possit interrogat. Quæ nuntiata Regi sic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret insolentiam Barbari illudentis ipsos, quia pinnas non haberent, se autem proxima nocte effecturum, ut crederet, Macedonas etiam volare. *Trecentos*, inquit, *pernicissimos juvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles, & pene invias rupes domi pecora agere consueverint*. Illi præstantes & levitate corporum, & ardore animorum strenue adducunt. Quos intuens Rex, *Vobiscum*, inquit, *o juvenes, & mei æquales, urbium invictarum ante munimenta superavi, montium juga perenni nive obruta emensus sum, angustias Ciliciæ intravi, Indiæ sine lassitudine vim frigoris sum perpessus, & mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem Barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen, quod cum ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis. Ego, copiis admotis, hostem in nos a vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem*. His animis Regem audierunt, ut jam cepisse verticem viderentur: dimissique ferreos cuneos, quos inter saxa defigerent, validosque funes parabant. Rex circumvectus Petram, qua minime asper, ac præruptus aditus videbatur, secunda vigilia (quod bene verteret) ingredi jubet. Illi alimentis in biduum sumptis, gladiis modo, atque hastis armati subire cœperunt. Ac primo pedibus ingressi sunt: deinde, ut in prærupta perventum est, alii manibus eminentia saxa complexi levavere semet, alii adjectis funium laqueis evasere, cum cuneos inter saxa defigerent, queis gradus subinde insisterent. Diem inter metum, laboremque consumpserunt. Per aspera enixis duriora restabant; & crescere altitudo Petræ videbatur. Illa vero miserabilis erat facies, cum ii, quos instabilis gradus fefellerat, ex præcipiti devolverentur: mox eadem in se patienda alieni casus ostendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione conti-

nuati

nuati laboris affecti, quidam mulctati parte membrorum. Pariterque eos & nox, & somnus oppressit. Stratis passim corporibus in inviis, & in asperis saxorum, periculi instantis obliti, in lucem quieverunt; tandemque velut ex alto sopore excitati, occultas, subjectasque ipsis valles rimantes, ignari, in qua parte Petræ tanta vis hostium condita esset, fumum infra se evolutum, & os specus notaverunt. Ex quo intellectum est, illam hostium latebram esse. Itaque hastis imposuere, quod convenerat signum, totoque e numero duos, & triginta in ascensu interiisse cognoscunt. Rex non cupidine magis potiundi loci, quam vicem eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, solicitus, toto die cacumina montis intuens restitit. Noctu demum, cum obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit. Postero die, nondum satis clara luce, primus vela, signum capti verticis conspexit. Sed, ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas cæli, nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum, ut liquidior lux apparuit cælo, dubitatio exempta est. Vocatumque Cophen, per quem Barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos, qui moneret, nunc saltem salubrius consilium inirent. Sin autem fiducia loci perseverarent, ostendi a tergo jussit, qui ceperant verticem. Cophes ad eos missus, suadere cœpit Arimazi Petram tradere, gratiam Regis inituro, si tantas res molientem in unius rupis obsidione hærere non coegisset. Ille ferocius, superbiusque, quam antea, loquutus, abire Cophen jubet. At is prehensum manu Barbarum rogat, ut secum extra specum prodeat. Quo impetrato, juvenes in cacumine ostendit, ejusque superbiæ haud immerito illudens, pinnas ait habere milites Alexandri. Jamque e Macedonum castris signorum concentus, & totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, sicut pleraque belli vana, & inania, Barbaros ad deditionem traxit. Quippe occupati metu, paucitatem eorum, qui a tergo erant, æstimare non poterant. Itaque Cophen (nam trepidantes reliquerat) strenue revocant, & cum eo triginta principes mittunt, qui Petram tradant, &, ut incolumibus abire liceat, paciscantur. Ille quamquam verebatur, ne conspecta juvenum paucitate deturbarent eos Barbari; tamen & fortunæ suæ confisus, & Arimazi superbiæ infensus, nullam se conditionem deditionis accipere respondit. Arimazes, desperatis magis, quam perditis rebus, cum propinquis, nobilissimisque gentis suæ descendit in castra. Quos omnes verberibus affectos sub ipsis radicibus Petræ crucibus jussit affigi. Multitudo dedititiorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data est. Artabazus in Petræ, regionisque, quæ apposita est ei, tutela relictus est.

LIBER OCTAVUS.

SYNOPSIS.

MAssagetis, Dabis, Sogdianis in potestatem redactis, Rex venabundus leonem, & quatuor millia ferarum sternit. Clytum inclytum Ducem sub cœnam temulentus interficit, quod illum sero pœnitet. Bactrianos, & Sysimithrem desertores, & defectores persequitur. Philippus, & Erigyus extinguuntur. Uxorem Spitamenis viri interfectricem Alexander execratur. In Præfectos provinciarum animadvertit: Provincias, mutatis Prætoribus, ab injuriis vindicat. Regis humanitas in militem, qui frigore obriguerat. Roxanem ducit uxorem. Callisthenes adulatores Alexandri reprimit; ipse in odium ejusdem incurrit. Conjurat Hermolaus: comprehenditur cum Callisthene; perorat contra Alexandrum. Respondet Hermolao Alexander, & damnatum necari cum Callisthene jubet. India describitur. Aornus capitur. Omphis Rex deditur. Porus ab Alexandro ingenti prælio superatus Regno restituitur.

CAPUT I.

Barbaros persequitur. Attinas cum 300. *cæditur. Craterus offensam belli emendat.*

1 ALexander majore fama, quam gloria in ditionem redacta Petra, cum propter vagum hostem spargendæ manus essent, in tres partes divisit exercitum. Hephæstionem uni, Cœnon alteri Duces dederat: ipse cæteris præerat. Sed non eadem mens omnibus Barbaris fuit. Armis quidam subacti: plures ante certamen imperata fecerunt, quibus eorum, qui in defectione perseveraverant, urbes, agrosque jussit attribui. At exules Bactriani cum octingentis Massagetarum equitibus proximos vicos vastaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis ejus Præfectus trecentos equites, insidiarum, quæ parabantur, ignarus, eduxit. Namque hostis in sylvis, quæ erant forte campo junctæ, armatum militem condidit, paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad insidias præda perduceret. Itaque incomposito agmine, solutisque ordinibus, Attinas prædabundus sequebatur. Quem prætergressum sylvam, qui in ea consederant, ex improviso adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum hujus cladis fama perlata est, qui cum omni

omni equitatu supervenit. Et Massagetæ quidem jam refugerant, Dahæ mille oppressi sunt, quorum clade totius regionis finita defectio est.

CAPUT II.

Legati varias gentes dedunt. Scythæ petunt connubia Macedonum. Rex Bazariam ingreditur, quæ describitur. Venatio Alexandri, & epulum.

ALexander quoque, Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui Chorasmiis præerat, Massagetis, & Dahis regionum confinio adjunctis, miserat, qui facturum imperata pollicerentur. Scythæ petebant, ut Regis sui filiam matrimonio sibi jungeret: si dedignaretur affinitatem, Principes Macedonum cum primoribus suæ gentis connubio coire pateretur. Ipsum quoque Regem venturum ad eum pollicebantur. Utraque legatione benigne audita, Hephæstionem, & Artabazum opperiens, stativa habuit: quibus adjunctis, in regionem, quæ appellatur Bazaria, pervenit. Barbaræ opulentiæ in illis locis haud ulla sunt majora indicia, quam magnis nemoribus, saltibusque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt sylvas, crebris perennium aquarum fontibus amœnas. Muris nemora cinguntur; turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis ætatibus intactum saltum fuisse constabat. Quem Alexander cum toto exercitu ingressus, agitari undique feras jussit. Inter quas cum leo magnitudinis raræ ipsum Regem invasurus incurreret, forte Lysimachus, qui postea regnavit proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cœperat: Quo Rex repulso, & abire jusso, adjecit, tam a semet uno, quam a Lysimacho leonem interfici posse. Lysimacus enim quondam, cum venaretur in Syria, occiderat eximiæ magnitudinis feram solus, sed lævo humero usque ad ossa laceratus, ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei Rex, fortius, quam loquutus est, fecit. Nam feram non excepit modo, sed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quæ objectum leoni a Rege Lysimachum temere vulgavit, ab eo casu, quem supra diximus, ortam esse crediderim. Cæterum Macedones, quamquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivere, gentis suæ more, ne pedes venaretur sine delectis principum, amicorumque. Ille, quatuor millibus ferarum dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est.

CAPUT III.

Narratio de Clyto inter epulas ab Alexandro ob linguæ intemperantiam occiso.

INde Maracanda reditum est, acceptaque ætatis excusatione ab Artabazo, provinciam ejus destinat Clyto. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo capite Regem dimicantem clypeo suo texit, & Rhosacis manum capiti Regis imminentem gladio amputavit, vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice, quæ Alexandrum educaverat, soror ejus, haud secus, quam mater a Rege diligebatur. Ob has causas validissimam Imperii partem fidei ejus, tutelæque commisit. Jamque iter parare in posterum jussus, solemni, & tempestivo adhibetur convivio. In quo rex, cum multo incaluisset mero, immodicus æstimator sui, celebrare, quæ gesserat, cœpit, gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, nobilem apud Cheroneam victoriam sui operis fuisse jactavit, ademptamque sibi malignitate, & invidia patris tantæ rei gloriam. Illum quidem, seditione inter Macedones milites, & Græcos mercenarios orta, debilitatum vulnere, quod in ea consternatione acceperat, jacuisse, non alias, quam simulatione mortis tutiorem, se corpus ejus protexisse clypeo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quæ patrem nunquam æquo animo esse confessum, invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sine eo fecisset ipse in Illyrios, victorem scripsisse se patri, fusos, fugatosque hostes, nec affuisse usquam Philippum. Laude dignos esse, non qui Samothracum initia viserent, cum Asiam uri, vastarique oporteret, sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent. Hæc, & his similia læti audiere juvenes, ingrata senioribus erant, maxime propter Philippum, sub quo diutius vixerant. Tum Clytus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos, qui infra ipsum cubabant, conversus, Euripidis retulit carmen, ita ut sonus magis, quam sermo exaudiri posset a Rege, quo significabatur, male instituisse Græcos, quod trophæis Regum duntaxat nomina inscriberentur. Alieno enim sanguine partam gloriam intercipi. Itaque Rex, cum suspicaretur malignius habitum esse sermonem, percontari proximos cœpit, quid ex Clyto audissent. Et illis ad silentium obstinatis, Clytus paulatim majore voce Philippi acta, bellaque in Græcia gesta commemorat, omnia præsentibus præferens. Hinc inter juniores, senioresque orta contentio est. Et Rex, velut patienter audiret, queis Clytus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat. Cæterum cum animo videretur imperaturus, si finem procaciter orto sermoni Clytus

tus imponeret, nihil eo remittente, magis exasperabatur. Jamque Clytus etiam Parmenionem defendere audebat, & Philippi de Atheniensibus victoriam Thebarum præferebat excidio, non vino modo, sed etiam animi prava contentione provectus. Ad ultimum, *Si moriendum*, inquit, *est pro te, Clytus est primus: at, cum victoriæ arbitrium agis, præcipuum ferunt præmium, qui procacissime patris tui memoriæ illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem, & non modo indomitam, sed quæ ne subigi quidem possit. Mittor ad feras bestias præcipitia ingenia sortitas. Sed, quæ ad me pertinent, transeo. Philippi milites spernis, oblitus, nisi hic Atharias senex juniores pugnam detrectantes revocasset, adhuc nos circa Halicarnassum hæsuros fuisse. Quomodo ergo Asiam etiam cum istis junioribus subjecisti? Verum est, ut opinor, quod avunculum tuum in Italia dixisse constat, ipsum in viros incidisse, se in fœminas.* Nihil ex omnibus inconsulte, ac temere jactis Regem magis moverat, quam Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen Rex pressit, contentus jussisse, ut convivio excederet. Nec quidquam aliud adjecit, quam forsitan eum, si diutius loquutus foret, exprobraturum sibi fuisse vitam a semetipso datam: hoc enim superbe sæpe jactasse. Atque illum cunctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, injectis manibus, urgentes, monentesque conabantur abducere. Clytus, cum abstraheretur, ad pristinam violentiam ira quoque adjecta, *Suo pectore tergum illius esse defensum, nunc, posteaquam tanti meriti præteriit tempus, etiam memoriam invisam esse proclamat. Attali quoque cædem objiciebat; & ad ultimum Jovis, quem patrem sibi Alexander assereret, Oraculum eludens, veriora se Regi, quam patrem ejus respondisse dicebat.* Jam tantum iræ conceperat Rex, quantum vix sobrius ferre potuisset. Enim vero mero sensibus victis, ex lecto repente prosiluit. Attoniti amici, ne positis quidem, sed abjectis poculis, consurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu acturus esset, intenti. Alexander, rapta lancea ex manibus armigeri, Clytum adhuc eadem linguæ intemperantia furentem percutere conatus, a Ptolemæo, & Perdicca inhibetur. Medium complexi, & obluctari perseverantem morabantur. Lysimachus, & Leonatus etiam lanceam abstulerant. Ille militum fidem implorans, comprehendi se a proximis amicorum, quod Dario nuper accidisset, exclamat, signumque tuba dari, ut ad Regiam armati coirent, jubet. Tum vero Ptolemæus, & Perdiccas genibus advoluti orant, ne in tam præcipiti ira perseveret, spatiumque potius animo det, omnia postero die justius exequuturum. Sed clausæ erant aures obstrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in Regiæ vestibulum, & vigili excubanti hasta ablata, constitit in aditu, quo necesse erat iis, qui simul cœnaverant,

rant, egredi. Abierant cæteri: Clytus ultimus fine lumine exibat, quem Rex quisnam esset, interrogat. Eminebat etiam in voce sceleris, quod parabat, atrocitas. Et ille jam non suæ, sed Regis iræ memor, Clytum se esse, & de convivio exire respondit. Hæc dicentis latus hasta transfixit, morientisque sanguine aspersus, *I nunc*, inquit, *ad Philippum*, *& Parmenionem*, *& Attalum*.

CAPUT IV.

Sera Regis pœnitentia non pœnitendo ingenio, & stylo describitur.

1 Male humanis ingeniis natura consuluit. quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus. Quippe Rex, posteaquam ira mente decesserat, etiam ebrietate discussa, magnitudinem facinoris sera æstimatione perspexit. Videbat tunc immodica libertate abusum, sed alioqui egregium bello virum, &, nisi erubesceret fateri, servatorem sui occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat Rex, verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, nefanda cæde ultus. Manabat toto vestibulo cruor paulo ante convivæ. Vigiles attoniti, & stupentibus similes procul stabant, liberioremque pœnitentiam solitudo exciebat. Ergo hastam ex corpore jacentis evulsam retorsit in semet; jamque admoverat pectori, cum advolant vigiles, & repugnanti e manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus, gemitu, ejulatuque miserabili tota personante Regia. Laniare deinde os unguibus, & circumstantes rogare, ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur. Inter has preces tota nox exacta est. Scrutantemque, num ira Deorum ad tantum nefas actus esset, subit, anniversarium sacrificium Libero Patri non esse redditum stato tempore: itaque inter vinum, & epulas cæde commissa, iram Dei fuisse manifestam. Cæterum magis eo movebatur, quod omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermonem postea ausurum: vivendum esse in solitudine, velut feræ bestiæ terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce tabernaculo corpus, sicut adhuc cruentum erat, jussit inferri. Quo posito, ante ipsum lacrymis obortis, *Hanc*, inquit, *nutrici meæ gratiam retuli, cujus duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem: hic frater, unicum orbitatis solatium, a me inter epulas occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus ejus unus superfum, quem solum æquis oculis videre non poterit. Et ego servatorum meorum latro revertar in patriam, ut ne dexteram quidem nutrici sine memoria calamitatis ejus offerre possim?* Et, cum finis lacrymis, querelisque non fieret, jussu amicorum corpus ablatum est. Rex triduum jacuit inclusus: quem

quem ut amigeri, corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt, universi in tabernaculum irrumpunt, diuque precibus ipsorum reluctatum ægre vicerunt, ut cibum caperet. Quoque minus cædis puderet, jure interfectum Clytum Macedones decernunt, sepultura quoque prohibituri, ni Rex humari jussisset.

CAPUT V.

Xenipporum descriptio. Amyntæ cruenta victoria de Bactrianis exulibus, in gratiam tamen ab Alexandro receptis.

IGitur decem diebus, maxime ad confirmandum pudorem, apud Maracanda consumptis, cum parte exercitus Hephæstionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hyemem paraturum. Quam Clyto autem destinaverat provinciam, Amyntæ dedit. Ipse Xenippa pervenit. Scythiæ confinis est regio, habitaturque pluribus, ac frequentibus vicis, quia ubertas terræ non indigenas modo detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat. Sed, posteaquam Regem adventare compertum est, pulsi ab incolis, duo millia fere, & ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis assueti. Tum ferocia ingenia non bellum modo, sed etiam veniæ desperatio efferaverat. Itaque ex improviso adorti Amyntam Prætorem Alexandri, diu anceps prælium fecerant. Ad ultimum DCC. suorum amissis, quorum ccc. hostis cepit, dedere terga victoribus, haud sane inulti. Quippe lxxx. Macedonum interfecerunt, præterque eos trecenti, & quinquaginta saucii facti sunt. Veniam tamen etiam post alteram defectionem impetraverunt.

CAPUT VI.

Sysimithris deditio, & arduæ Petræ adumbratio.

HIs in fidem acceptis, in regionem, quam Naura appellant, Rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Sysimithres, duobus ex sua matre filiis genitis. Quippe apud eos parentibus stupro coire cum liberis fas est. Duobus millibus armatis popularibus, fauces regionis, qua in arctissimum cogitur, valido munimento sepserat. Præterfluebat torrens amnis, qui terga Petræ claudebat. Hanc manu perviam incolæ fecerant; sed aditu specus accipit lucem: interiora, nisi illato lumine, obscura sunt. Perpetuus cuniculus iter præbet in campos ignotum nisi indigenis. At Alexander, quamquam angustias naturali situ munitas valida manu Barbari tuebantur, tamen arietibus admotis munimenta, quæ manu adjuncta erant, concussit, fundisque, & sagittis propugnantium plerosque dejecit. Quos

ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus, ad Petram admovit exercitum. Cæterum interveniebat fluvius, coeuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem; magnique operis videbatur tam vastam voraginem explere. Cædi tamen arbores, & saxa congeri jussit: ingensque Barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitatam molem subito cernentes. Itaque Rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxarten misit nationis ejusdem, sed ditionis suæ, qui suaderet Duci, ut traderet Petram. Interim ad augendam formidinem & turres admovebantur, & excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petræ, omni alio præsidio damnato, petiverunt. At Oxartes trepidum, diffidentemque rebus suis Sysimithrem cœpit hortari, ut fidem, quam vim Macedonum mallet experiri, nec moraretur festinationem victoris exercitus in Indiam tendentis: cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum. Et ipse quidem Sysimithres deditionem annuebat. Cæterum mater, eademque conjux morituram se ante denuntians, quam in ullius veniret potestatem, Barbari animum ad honestiora, quam tutiora converterat: pudebatque, libertatis majus esse apud fœminas, quam apud viros pretium. Itaque dimisso internuntio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed, cum hostis vires, suasque pensaret, rursus muliebris consilii, quod præceps magis, quam necessarium esse credebat, pœnitere eum cœpit; revocatoque strenue Oxarte, futurum se in Regis potestate respondit, unum precatus, ne voluntatem, & consilium matris suæ proderet, quo facilius venia illi quoque impetraretur. Præmissum igitur Oxarten cum matre, liberisque, & totius cognationis grege, sequebatur, ne expectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiserat. Rex, equite præmisso, qui reverti eos juberet, opperirique præsentiam ipsius, supervenit, & victimis Minervæ, ac Victoriæ cæsis, imperium Sysimithri restituit, spe majoris etiam provinciæ facta, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi juvenes, patre tradente, secum militaturos sequi jussit.

CAPUT VII.

Defectores per ardua viarum persequitur, fugatque. Philippi fratris Lysimachi, & Erigyi funera plorantur.

Relicta deinde phalange, ad subigendos, qui defecerant, cum equite processit. Arduum, & impeditum saxis iter primo utcunque tolerabant. Mox equorum non ungulis modo attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant, & rarius subinde agmen fiebat, pudorem (ut fere fit) immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans, sine intermissione fugientes insequebatur. Nobiles juvenes comitari

cum

eum soliti defecerant, præter Philippum. Lysimachi erat frater, tum primum adultus, &, quod facile appareret, indolis raræ. Is pedes, incredibile dictu, per D. stadia vectum Regem comitatus est, sæpe equum suum offerente Lysimacho: nec tamen, ut digrederetur a Rege, effici potuit, cum lorica indutus arma gestaret. Idem, cum perventum esset in saltum, in quo se Barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam, Regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed, posteaquam Barbari in fugam effusi deseruere sylvas; animus, qui in ardore pugnæ corpus sustentaverat, liquit, subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximæ stipiti se applicuit. Deinde, ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus Regis exceptus est, inter quas collapsus extinguitur. Mœstum Regem alius haud levis dolor excepit. Erigyus inter claros duces fuerat, quem extinctum esse paulo, antequam reverteretur in castra, cognovit. Utriusque funus omni apparatu, atque honore celebratum est.

CAPUT VIII.

Spitamenis ab uxore caput præcisum fertur ad Alexandrum. Dataphernes a Dahis vinctus traditur. Prætores rei deferuntur, puniuntur, & mutantur.

DAhas deinde statuerat petere. Ibi namque Spitamenem esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei nunquam fatigata, pro absente transegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat, quam ægre fugam, & nova subinde exilia tolerantem, in omne discrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata, identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam sisteret, victorisque Alexandri clementiam expertus placaret, quem effugere non posset. Tres adulti erant liberi ex eo geniti, quos cum pectori patris admovisset, ut saltem eorum misereri vellet, orabat. Et, quo efficaciores essent preces, haud procul erat Alexander. Ille se prodi, non moneri ratus, & formæ profecto fiducia cupere eam quamprimum dedi Alexandro, acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibitus esset fratrum ejus occursu. Cæterum abire e conspectu jubet, addito metu mortis, si se oculis ejus obtulisset. Et ad desiderium levandum noctes inter pellices agere cœpit. Sed penitus hærens amor, fastidio præsentium accensus est. Itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, ut tali consilio abstineret, patereturque sortem, quamcumque ipsis fortuna fecisset: sibi mortem deditione esse leviorem. At illa purgare se, quod, quæ utilia esse censebat, muliebriter forsitan, sed fida tamen mente, suasisset: de cætero futuram in viri potestate. Spitamenes simulato captus obsequio, de die convivium

(Margin number 3 stands beside the line beginning "DAhas deinde statuerat petere.")

apparari jubet: vinoque, & epulis gravis semisomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto, & gravi somno sopitum esse sensit uxor, gladium, quem veste occultaverat, stringit, caputque ejus abscissum cruore respersa servo suo conscio facinoris tradit. Eodem comitante (sicut erat cruenta veste) in Macedonum castra pervenit, nuntiarique Alexandro jubet, esse, quæ ex ipsa deberet agnoscere. Ille protinus Barbaram jussit admitti, quam ut aspersam cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse, dicere, quæ vellet, jubet. At illa servum, quem stare in vestibulo jusserat, introduci desideravit. Qui, quia caput Spitamenis veste tectum habebat, suspectus, scrutantibus, quid occuleret, ostendit. Confuderat oris exanguis notas pallor, nec, quis esset, nosci satis poterat. Ergo Rex certior factus, humanum caput afferre eum, tabernaculo excessit, percontatusque, quid rei sit, illo profitente cognoscit. Variæ hinc cogitationes invicem animum diversa agitantem commoverant. Meritum ingens in semet esse credebat, quod transfuga, & proditor, tantis rebus, si vixisset, injecturus moram, interfectus esset. Contra facinus ingens aversabatur, cum optime meritum de ipsa, communium parentem liberorum, per insidias interemisset. Vicit tamen gratiam meriti sceleris atrocitas, denuntiarique jussit, ut excederet castris, neu licentiæ Barbaræ exemplar in Græcorum mores, & mitia ingenia transferret. Dahæ, Spitamenis cæde comperta, Dataphernem defectionis ejus participem vinctum Alexandro, seque dedunt. Ille maxima præsentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas injurias eorum, quibus a Prætoribus suis avare, ac superbe imperabatur. Ergo Phrataphernі Hyrcaniam, & Mardos cum Tapyris tradidit, mandavitque, ut Phradatem, cui succedebat, ad se in custodiam mitteret. Arsami Cariæ Præfecto substitutus est Stasanor. Arsaces in Mediam missus, ut Oxidates inde discederet. Babylonia, mortuo Mazæo, Deditameni subjecta est.

CAPUT IX.

Gabazam petit, & in gravissimam tempestatem incidit, luculenter a Curtio descriptam, ut lector ipse inter tonitrua, grandines, & fulmina videatur versari. Regis inde cura in colligendo, & solando milite laudatur. Mille tamen perierunt.

4 His ita compositis, tertio mense ex hybernis movit exercitum, regionem, quæ Gabaza appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter præbuit: proximus ei nondum quidem procellosus, & tristis, obscurior tamen pristino, non sine minis crescentis mali, præteriit: tertio ab omni parte cæli emicare fulgura, & nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo me-

antis

antis exercitus, ſed etiam animos terrere cœperunt. Erat prope continuus cæli fragor, & paſſim cadentium fulminum ſpecies viſebatur, attonitiſque auribus ſtupens agmen, nec progredi, nec conſiſtere audebat, cum repente imber grandinem incutiens, torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis ſuis tecti exceperant: ſed jam nec retinere arma lubrica rigentes manus poterant, nec ipſi deſtinare, in quam regionem obverterent corpora, cum undique tempeſtatis violentia major, quam vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus ſolutis, per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur. Multique prius metu, quam labore defatigati, poſtraverant humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris concreto gelu aſtrinxerat. Alii ſe ſtipitibus arborum admoverant: id plurimis & adminiculum, & ſuffugium erat. Nec fallebat ipſos, morti locum eligere, cum immobiles vitalis calor linqueret. Sed grata erat pigritia corporum fatigatis, nec recuſabant extingui quieſcendo. Quippe non vehemens modo, ſed etiam pertinax vis mali inſiſtebat: lucemque, naturale ſolatium, præter tempeſtatem haud diſparem nocti, ſylvarum quoque umbræ ſuppreſſerant. Rex unus tanti mali patiens, circuire milites, contrahere diſperſos, allevare proſtratos, oſtendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique, ut proxima quæque ſuffugia occuparent. Nec ulla res magis ſaluti fuit, quam quod multiplicato labore ſufficientem malis, quibus ipſi ceſſerant, Regem deſerere erubeſcebant. Cæterum efficacior in adverſis neceſſitas, quam ratio, frigoris remedium invenit. Dolabris enim ſylvas ſternere aggreſſi, paſſim acervos, ſtrueſque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltum, & vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commovit, paulatimque ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere cœpit. Excepere alios tecta Barbarorum, quæ in ultimo ſaltu abdita neceſſitas inveſtigaverat: alios caſtra, quæ in humido quidem, ſed jam cæli miteſcente ſævitia locaverunt. Mille militum, atque lixarum, calonumque peſtis illa conſumpſit. Memoriæ proditum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, & non ſolum viventibus, ſed etiam inter ſe colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos, durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles, ſeque, & arma ſuſtentans, tandem in caſtra pervenerat. Quo viſo, Rex, quamquam ipſe tunc maxime admoto igne refovebat artus, ſella ſua exſiluit, torpentemque militem, & vix compotem mentis, demptis armis, in ſua ſede juſſit conſidere. Ille diu, nec ubi quieſceret, nec a quo eſſet exceptus, agnovit. Tandem recepto calore vitali, ut Regiam ſedem, Regemque vidit, territus ſurgit; quem intuens Alexander, *Ecquid intelligis, miles*, inquit, *quanto meliore ſorte, quam Perſæ ſub Rege vivatis? Illis enim in ſella Regis conſediſſe capitale foret, tibi ſaluti fuit.*

CAPUT X.

Rex compensat militi amissa. Certat beneficiis cum Sysimithre. Cohortanus Satrapes se, & sua dedit; cujus filiam Roxanem ducit Alexander uxorem.

POstero die convocatis amicis, copiarumque Ducibus, pronuntiari jussit, ipsum omnia, quæ amissa essent, redditurum. Et promisso fides extitit. Nam Sysimithres multa jumenta, & camelorum duo millia adduxit, pecoraque, & armenta, quæ distributa pariter militem & damno, & fame liberaverunt. Rex gratiam sibi relatam a Sysimithre præfatus, sex dierum cocta cibaria ferre milites jussit. Sagas petens, totam hanc regionem depopulatus, triginta millia pecorum ex præda Sysimithri dono dat. Inde pervenit in regionem, cui Cohortanus Satrapes nobilis præerat, qui se Regis potestati, fideique permisit. Ille, Imperio ei reddito, haud amplius, quam ut duo ex tribus filiis secum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipsum relinquebatur, tradit. Barbara opulentia convivium, quo Regem accipiebat, instruxerat. Id cum multa comitate celebraret, introduci triginta nobiles virgines jussit. Inter quas erat filia ipsius, Roxane nomine, eximia corporis specie, & decore habitus in Barbaris raro. Quæ, quamquam inter electas processerat, omnium tamen oculos convertit in se, maxime Regis minus jam cupiditatibus suis imperantis inter obsequia fortunæ, contra quam non satis cauta mortalitas est. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus forma præter Roxanem comparari nulla poterat, haud alio animo, quam parentis aspexerat, tunc in amorem virgunculæ, si Regiæ stirpi compararetur, ignobilis, ita effusus est, ut diceret, ad stabiliendum Regnum pertinere, Persas, & Macedonas connubio jungi. Hoc uno modo & pudorem victis, & superbiam victoribus detrahi posse. Achillem quoque, a quo genus ipse deduceret, cum captiva coisse; ne inferri nefas arbitrarentur, ita matrimonii jure velle jungi. Insperato gaudio lætus pater, sermonem ejus excepit. Et Rex in medio cupiditatis ardore jussit afferri patrio more panem, (hoc erat apud Macedonas sanctissimum coeuntium pignus) quem divisum gladio uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco, & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Hoc modo Rex Asiæ, & Europæ introductam inter convivales ludos matrimonio sibi adjunxit, e captiva geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos, super vinum, & epulas socerum ex deditis esse electum. Sed post Clyti cædem libertate sublata, vultu, qui maxime servit, assentiebantur.

CA.

CAPUT XI.

Iter in Indiam adornat. In ipsis CXX. millia recenset: Auro, & argento arma exercitus expoliri jubet.

5 CÆterum Indiam, & inde Oceanum petiturus, ne quid a tergo, quod destinata impedire posset, moveretur, ex omnibus provinciis triginta millia juniorum legi jussit, & ad se armata perduci, obsides simul habiturus, & milites. Craterum autem ad persequendos Haustanem, & Catenem, qui ab ipso defecerant, misit. Quorum Haustanes captus est, Catenes in prælio occisus. Polypercon quoque regionem, quæ Bubacene appellatur, in deditionem redegit. Itaque omnibus compositis, cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur, non auro modo, sed gemmis quoque, margaritisque ad luxum magis, quam ad magnificentiam exculta. Clypei militares auro, & ebore fulgere dicebantur. Itaque, necubi vinceretur, cum cæteris præstaret, scutis argenteas laminas, equis frænos aureos addidit, loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX. millia armatorum erant, quæ Regem ad id bellum sequebantur.

CAPUT XII.

Rex vult Deus credi, & coli: in recusantes irarum fulmina jactat. Hages, & Cleo adulatores Græci Deum pronuntiant, Callisthenes Philosophus obnuntiat.

JAmque omnibus præparatis, quod olim prava mente conceperat, tunc esse maturum ratus, quonam modo cælestes honores usurparet, cœpit agitare. Jovis filium non dici tantum se, sed etiam credi volebat, tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum, Macedonas venerabundos ipsum salutare jussit, prosternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio, quam hostis evertit. Nec Macedonum hæc erat culpa, (nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare sustinuit) sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus. Hages quidam Argivus, pessimorum carminum post Chærilum conditor, & ex Sicilia Cleo, hic quidem non ingenii solum, sed etiam nationis vitio adulator, & cætera urbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam, maximorumque exercituum Ducibus a Rege præferebantur, hi tum cælum illi aperiebant, Herculemque, & Patrem Liberum, & cum Polluce Castorem novo Numini cessuros esse jactabant. Igitur festo die omni opulentia convivium exornari jubet, cui non Macedones modo, & Græci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus cum discubuisset Rex, paulisper epulatus,

con-

convivio egreditur. Cleo, sicut præparaverat, sermonem cum admiratione laudum ejus instituit. Merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratiam posse, si quem intelligerent Deum esse, confiterentur, exigua thuris impensa tanta beneficia pensaturi. Persas quidem non pie solum, sed etiam prudenter, Reges suos inter Deos colere. Majestatem enim Imperii, salutis esse tutelam. Ne Herculem quidem, & Patrem Liberum prius dicatos Deos, quam vicissent secum viventium invidiam. Tantumdem quoque posteros credere, quantum præsens ætas spopondisset. Quod si cæteri dubitent, semetipsum, cum Rex inisset convivium, prostraturum humi corpus, debere idem facere cæteros, & in primis sapientia præditos. Ab illis enim cultus in Regem esse prodendum exemplum. Haud perplexe in Callisthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri, & prompta libertas invisa erat Regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. Is tum, silentio facto, unum illum intuentibus cæteris, *Si Rex*, inquit, *sermoni tuo affuisset, nullius profecto vox responsuri tibi desideraretur. Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed, quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum, cælestesque honores non dare te Regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus. Semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor Regi, ut & vita diuturna sit, & æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo, & Patrem Liberum, consecratæ immortalitatis exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quam in cælum fama perveheret. Scilicet ego, & tu, Cleo, Deos facimus? a nobis divinitatis suæ auctoritatem accepturus est Rex? Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem Regem, si Deum potes facere. Facilius est Imperium dare, quam Cælum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere adhuc res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero, ad quem modum Rex mihi colendus sit, a Persis discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, queis vivamus, accipimus.* Æquis auribus Callisthenes, veluti vindex publicæ libertatis, audiebatur. Expresserat non assensionem modo, sed etiam vocem, seniorum præcipue, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quæ invicem jactata erant, Rex ignorabat, cum post aulæa, quæ lectis obduxerat, staret. Igitur ad Agim, & Cleonem misit, ut, sermone finito, Barbaros tantum, cum intrasset, procumbere suo more paterentur. Et paulo post, quasi potiora quædam egisset, convivium repetit.

Quem

Quem venerantibus Persis, Polypercon, qui cubabat super Regem, unum ex his mento contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, ut vehementius id quateret ad terram, elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque Rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? an tibi uni digni videmur esse ludibrio?* Ille nec Regem ludibrio, nec se contemptu dignum esse respondit. Tum detractum eum lecto Rex præcipitat in terram. Et cum is pronus corruisset, *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in alio paulo ante videbas?* Et tradi eo in custodiam jusso, convivium solvit. Polyperconti quidem postea, prius castigato ignovit. In Callisthenem olim contumacia suspectum, pervi- 6
cacioris iræ fuit, cujus explendæ matura obvenit occasio.

CAPUT XIII.

Mos principum juventutis excubandi. Honos eorumdem. Hermolai castigati in Regem cum sociis conjuratio. Periculum Regis.

MOS erat (ut supra dictum est) principibus Macedonum, adultos liberos Regibus tradere ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant servatis noctium vicibus proximi foribus ejus ædis, in qua Rex acquiescebat. Per hos pellices introducebantur alio aditu, quam quem armati obsidebant. Iidem acceptos ab agasonibus equos, cum Rex ascensurus esset, admovebant: comitabanturque & venantem, & in præliis, omnibus artibus studiorum liberalium exculti. Præcipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum Rege: castigandi verberibus eos nulli jus, nisi potestas per ipsum erat. Hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfectorumque apud Macedonas fuit. Hinc habuere posteri Reges, quorum stirpi per multas ætates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex Regia cohorte, cum aprum telo occupasset, quem Rex ferire destinaverat, jussu ejus verberibus affectus est. Quam ignominiam ægre ferens, deflere apud Sostratum cœpit. Ex eadem cohorte erat Sostratus amore ejus ardens: qui cum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forsitan olim ob aliam quoque causam Regi infestus, juvenem sua sponte jam motum, data fide, acceptaque perpulit, ut occidendi Regem consilium secum iniret. Nec puerili impetu rem exequuti sunt. Quippe solerter legerunt, quos in societatem sceleris asciscerent. Nicostratum, Antipatrum, Asclepiodorumque, & Philotam placuit assumi. Per hos adjecti sunt Elaptonius, & Epimenes. Cæterum agendæ rei haud sane facilis patebat via. Opus erat eadem omnes conjuratos nocte excubare, ne ab expertibus consilii impedirentur. Forte autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus, cæ-

tero-

teroque apparatu exequendæ rei, triginta, & duo dies absumpti sunt. Aderat nox, qua conjurati excubare debebant, mutua fide læti, cujus documentum tot dies fuerant. Neminem metus, spesve mutaverat. Tanta omnibus vel in Regem ira, vel fides inter ipsos fuit. Stabant igitur ad fores ædis ejus, in qua Rex vescebatur, ut convivio egressum in cubiculum deducerent. Sed fortuna ipsius, simulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum. Ludi etiam convivales extraxere tempus, nunc lætis conjuratis, quod sopitum aggressuri essent, nunc solicitis, ne in lucem convivium extraheretur. Quippe alios in stationem oportebat prima luce succedere, ipsorum post septem dies reditura vice; nec sperare poterant, in illud tempus omnibus duraturam fidem. Cæterum, cum jam lux appeteret, & convivium solvitur, & conjurati exceperunt Regem, læti occasionem exequendi sceleris admotam: cum mulier attonitæ, ut creditum est, mentis, conversari in Regia solita, quia instinctu videbatur futura prædicere, non occurrit modo abeunti, sed etiam semet objecit, vultuque, & oculis motum præferens animi, ut rediret in convivium, monuit. Et ille per ludum, bene Deos suadere, respondit, revocatisque amicis, in horam diei ferme secundam convivii tempus extraxit. Jam alii ex cohorte in stationem successerant, ante cubiculi fores excubaturi. Adhuc tamen conjurati stabant, vice officii sui expleta. Adeo pertinax spes est, quam humanæ mentes, quam ingentes concupiscentiæ devoraverunt. Rex benignius, quam alias alloquutus, discedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte perstitissent, jubet. Data sunt singulis quinquaginta sestertia, collaudatique, quod etiam aliis tradita vice, tamen excubare perseverassent. Illi tanta spe destituti domos abeunt. Et cæteri quidem expectabant stationis suæ noctem.

CAPUT XIV.

Epimenes aperit conjurationem. Vinciuntur conjurati, & Callisthenes inter hos.

Epimenes, sive comitate Regis, qua ipsum inter conjuratos exceperat, repente mutatus, sive quia cœptis Deos obstare credebat, fratri suo Eurylocho, quem antea expertem esse consilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotæ supplicium in oculis erat. Itaque protinus injicit fratri manum, & in Regiam pervenit: excitatisque custodibus corporis, ad salutem Regis pertinere, quæ afferret, affirmat. Et tempus, quo venerant, & vultus haud sane securi animi index, & mœstitia e duobus alterius, Ptolemæum, ac Leonatum excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque apertis foribus, & lumine illato, sopitum mero, ac somno

somno excitant Regem. Ille, paulatim mente collecta, quid afferrent, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, non ex toto domum suam aversari Deos dixit, quia frater ipsius, quamquam impium facinus ausus foret, tamen & pœnitentiam ejus ageret, & per se potissimum profiteretur indicium, in eam ipsam noctem, quæ decederet, insidias comparatas fuisse. Auctores scelesti consilii esse, quos minime crederet. Tum Epimenes cuncta ordine, consciorumque nomina exponit. Callisthenem, non ut participem facinoris nominatum esse constabat, sed solitum puerorum sermonibus vituperantium, criminantiumque Regem facilis aures præbere. Quidam adjiciunt, cum Hermolaus apud eum quoque verberatum se a Rege quereretur, dixisse Callisthenem, meminisse debere, eos jam viros esse: idque, an ad consolandam patientiam verberum, an ad incitandum juvenum dolorem dictum esset, in ambiguo fuisse. Rex, animi, corporisque sopore discusso, cum tanti periculi imago oculis oberraret, Eurylochum quinquaginta talentis, & cujusdam Tyridatis opulentis bonis protinus donat, fratremque, antequam pro salute ejus precaretur, restituit. Sceleris autem auctores, interque eos Callisthenem, vinctos asservari jubet. Quibus in Regiam adductis, toto die, & nocte proxima, mero, ac vigiliis gravis acquievit.

CAPUT XV.

Causa conjuratorum agitatur. Hermolaus contra regem perorat.

POstero autem die frequens concilium adhibuit, cui patres, propinquique eorum, de quibus agebatur, intererant, ne de sua quidem salute securi. Quippe Macedonum more perire debebant, omnium devotis capitibus, qui sanguine contigissent reos. Rex introduci conjuratos, præter Callisthenem, jussit. Atque, quæ agitaverant, sine cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde universis eos, ipse Rex, quo suo merito tantum in semet cogitassent facinus, interrogat. Stupentibus cæteris, Hermolaus, *Nos vero*, inquit, *quoniam*, *quasi nescias*, *quæris*, *occidendi te consilium inivimus*, *quia non ut ingenuis imperare cœpisti*, *sed quasi in mancipia dominaris*. Primus ex omnibus pater ipsius, Sopolis, parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, & ad os manu objecta, scelere, & malis insanientem ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset Callisthene. Et Hermolaus, *Utor*, inquit, *beneficio tuo*, *& dico*, *quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitiæ tuæ superest? quotusquisque non e vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenion, & Lyncestes Alexander, & Clytus, quantum ad hostem pertinet, vivunt, stant in acie*,

acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit: alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum imposìti, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenion, indicta causa, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia. Et quos paulo ante ministros cædis habuisti, subito ab aliis jubes trucidari. Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubie, ni inhibitus esset a Rege. Quippe Hermolaum dicere jussit, petiitque, ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægre ergo coercitis, rursus Hermolaus: *Quam liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis! At Callisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? Nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo. Sunt hic, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui conscium fuisse nobis Callisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit a justissimo, & patientissimo Rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo, & sordido abuteris sanguine! At tibi triginta millia mulorum captivum aurum vehunt, cum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos Barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis, & disciplina delectat: patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum Regem occidere voluimus, & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te, ut Deum. Tu Philippum patrem aversaris; &, si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris, si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. Ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possint. De cætero parce his, quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut, quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.* Hæc Hermolaus.

CAPUT XVI.

Hermolao respondet Alexander, qui reos duci jubet, atque inter hos Callisthenem, cujus mors, genusque mortis æternam Regi peperit invidiam, & infamiam.

8 AT Rex, *Quam falsa sint*, inquit, *quæ iste tradita a magistro suo dixit, patientia mea ostendit. Confessum*

sum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse, audiretis, expressi, non imprudens, cum permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ Regibus usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, &, ut a tutoribus pupilli, a maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis: commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror. Nam cum Parmenionem, & Philotam laudat, suæ servit caussæ. Lyncestem vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo, a duobus indiciis liberavi. Rursus convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antequam Rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coegisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum, Ducumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur Imperia. Ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite. Qui paulo ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem moderationis meæ certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbe impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem, sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ meæ non peniteret. Itaque militant vobiscum, pro Imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia. Horum fides stabile, & æternum faciet Imperium. Et sane plus habemus, quam cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari. Nec aliter tantum Imperium apte regi potest, quam ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem di-

ficamus. Illud pene dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat a me, ut aversarer Jovem, cujus Oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Fama enim bella constant; & sæpe etiam, quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma vestra auro, argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac videre materia, volui ostendere, Macedonas invictos ceteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia, & humilia spectantium capiam, & docebo nos non auri, aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, & Macedonas, Rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria, & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes propinquos, parentesque solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Jam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modo in me jecisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum. Nunc Olynthio non idem juris est. Post hæc concilium dimisit, tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant, jussit. Illi, ut fidem suam sævitia Regi approbarent, excruciatos necaverunt. Callisthenes quoque ante tortus interiit, initi consilii in caput Regis innoxius, sed haudquaquam aulæ, & assentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius cædes majorem apud Græcos Alexandro excitavit invidiam, quam quod præditum optimis moribus, artibusque, a quo revocatus ad vitam erat, cum interfecto Clyto mori perseveraret, non tantum occiderit, sed etiam torserit, indicta quidem causa. Quam crudelitatem sera pœnitentia consequuta est.

CAPUT XVII.

In Indiam movet. Indiæ prolixa, & nobilis descriptio, morumque Indorum.

SEd, ne otium serendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit, semper bello, quam post victoriam, clarior. India tota ferme spectat Orientem, minus in latitudinem, quam recta regione spatiosa. Quæ Austrum accipiunt, in altius terræ fastigium excedunt. Plana sunt cætera, multisque inclytis amnibus, Caucaso monte ortis, placidum per campos iter præbent. Indus gelidior est, quam cæteri. Aquas vehit a colore maris haud multum

tum abhorrentes. Ganges omnium ab ortu maximus, a Meridiana regione decurrit, magnorum montium juga recto alveo ſtringit. In eum objectæ rupes inclinant ad Orientem. Uterque Rubro mari accipitur findens ripas, multaſque arbores cum magna ſoli parte exſorbet. Saxis quoque impeditus, crebro reverberatur. Ubi mollius ſolum reperit, ſtagnat, inſulaſque molitur. Aceſines eum auget. Ganges decurſurum in mare intercipit, magnoque motu amnis uterque colliditur: quippe Ganges aſperum os influenti objicit, nec repercuſſæ aquæ cedunt. Dyardenes minus celeber auditu eſt, quia per ultima Indiæ currit. Cæterum non crocodilos modo, uti Nilus, ſed etiam delphines, ignotaſque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus ſubinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur. Ea cauſſa eſt, cur tenues reliquias jam ſine nomine in mare emittat. Multis præter hos amnibus tota regio dividitur, ſed ignobilibus, quia non adeo interfluunt. Cæterum quæ propiora ſunt mari, Aquilones maxime deurunt. Ii cohibiti jugis montium, ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mitiora. Sed adeo in illa plaga mundus ſtatas temporum vices mutat, ut, cum alia fervore Solis exæſtuant, Indiam nives obruant, rurſuſque, ubi cætera rigent, illic intolerandus æſtus exiſtat. Nec cur, ulli ſe naturæ cauſa ingeſſit. Mare certe, quo alluitur, ne colore quidem abhorret a cæteris. Ab Erythro Rege inditum eſt nomen, propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax: inde pleriſque ſunt veſtes. Libri arborum teneri, haud ſecus quam ceræ literarum notas capiunt. Aves ad imitandum humanæ vocis ſonum dociles ſunt. Animalia inuſitata cæteris gentibus, niſi invecta. Eadem terra & rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum major eſt vis, quam quos in Africa domitant: & viribus magnitudo reſpondet. Aurum flumina vehunt, quæ leni, modicoque lapſu ſegnes aquas ducunt. Gemmas, margaritaſque mare litoribus infundit. Neque alia illis major opulentiæ cauſa eſt, utique poſteaquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes, quippe æſtimantur purgamenta æſtuantis freti pretio, quod libido conſtituit. Ingenia hominum, ſicut ubique, apud illos quoque locorum ſitus format. Corpora uſque pedes carbaſo velant: ſoleis pedes, capita linteis vinciunt. Lapilli ex auribus pendent. Brachia quoque, & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas, aut opes eminent. Capillum pectunt ſæpius, quam tondent. Mentum ſemper intonſum eſt, reliquam oris cutem ad lævitatem exæquant. Regum tamen luxuria, quam ipſi magnificentiam appellant, ſupra omnium gentium vitia. Cum Rex ſe in publico conſpici patitur, thuribula argentea miniſtri ferunt, totumque iter, per quod ferri deſtinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat. Diſtincta ſunt auro, & purpura carbaſa, quæ indutus eſt. Lecticam ſequuntur armati, corporiſque

custodes. Inter quos ramis aves pendent, quas cantu seriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet; totas eas vitis auro cælata percurrit, aviumque, quarum visu maxime gaudent, argenteæ effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet. Cum capillum pectit, atque ornat, tunc responsa legationibus, tunc jura popularibus reddit. Demptis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa vivario animalia inter vota, cantusque pellicum figere. Binum cubitorum sagittæ sunt, quas emittunt majore nisu, quam effectu: quippe telum, cujus in levitate vis omnis est, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit. Longior ubi expeditio est, elephanti vehunt currum: & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac, ne quid perditis moribus desit, lecticis aureis pellicum longus ordo sequitur. Separatum a Reginæ ordine agmen est, æquatque luxuria. Fœminæ epulas parant. Ab iisdem vinum ministratur, cujus omnibus Indis largus est usus. Regem mero, somnoque sopitum in cubiculum pellices referunt, patrio carmine noctium invocantes Deos. Quis credat, inter hæc vitia, curam esse sapientiæ? Unum agreste, & horridum genus est, quos Sapientes vocant. Apud hos occupare fati diem, pulchrum: & vivos se cremari jubent, quibus aut segnis ætas, aut incommoda valetudo est. Expectatam mortem pro dedecore vitæ habent. Nec ullus corporibus, quæ senectus solvit, honos redditur. Inquinari putant ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi, qui in urbibus publicis moribus degunt, siderum motus scite spectare dicuntur, & futura prædicere. Nec quenquam admovere lethi diem credunt, cui expectare interrito liceat. Deos putant, quidquid colere cœperunt, arbores maxime, quas violare capitale est. Menses in quinos denos descripserunt dies. Anni plena spatia servant. Lunæ cursu notant tempora, non ut plerique, cum orbem sidus implevit, sed cum se curvare cœpit in cornua. Et idcirco breviores habent menses, qui spatium eorum ad hunc Lunæ modum dirigunt. Multa & alia traduntur, quibus morari ordinem rerum haud sane operæ pretium videbatur.

CAPUT XVIII.

Indiam partim deditione, partim vi, & armis occupat.

10 IGitur Alexandro fines Indiæ ingresso gentium suarum Reguli occurrerunt, imperata facturi, illum tertium Jove genitum ad ipsos pervenisse memorantes. Patrem Liberum, atque Herculem fama cognitos esse, ipsum coram adesse, cernique. Rex benigne exceptos sequi jussit, iisdem itinerum ducibus usurus. Cæterum, cum amplius nemo occurreret, Hephæstionem, & Perdiccam cum copiarum parte præmisit ad subigendos, qui aversarentur

Im-

Imperium: jussitque ad flumen Indum procedere, & navigia facere, queis in ulteriora transportari posset exercitus. Illi, quia plura flumina superanda erant, sic junxere naves, ut solutæ plaustris vehi possent, rursusque conjungi. Post se Cratero cum phalange jusso sequi, equitatum, ac levem armaturam eduxit, eosque, qui occurrerunt, levi prælio in urbem proximam compulit. Jam supervenerat Craterus. Itaque, ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum expertæ, præcepit, ne cui parceretur, munimentis urbis, quam obsidebat, incensis. Cæterum, dum obequitabat mœnibus, sagitta ictus est. Cepit tamen oppidum. Et omnibus incolis ejus trucidatis, etiam in tecta sævitum est.

CAPUT XIX.

Nysæ a Baccho conditæ descriptio, oppugnatio, deditio. Exercitus operatur Libero, & Bacchanalia vivit.

INde domita ignobili gente, ad Nysam urbem pervenit. Forte castris ante mœnia ipsa in sylvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius, quam alias horrore corpora affecit, opportunumque remedium ignis oblatum est. Cæsis quippe sylvis flammam excitaverunt: quæ igni alita, oppidanorum sepulchra comprehendit. Vetusta cedro facta erant, conceptumque ignem late fudere, donec omnia solo æquata sunt. Et ex urbe primum canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum & oppidani hostem, & Macedones ipsos ad urbem venisse cognoscunt. Jamque Rex eduxerat copias, & mœnia obsidebat, cum hostium qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditionem, aliis pugnam experiri placebat; quorum dubitatione comperta, circumsideri tantum eos, & abstineri cædibus jussit; tandemque obsidionis malis fatigati dedidere se. A Libero Patre conditos se esse dicebant, & vera hæc origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem Meron incolæ appellabant. Inde Græci mentiendi traxere licentiam, Jovis femine Liberum Patrem esse cælatum. Rex situ montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, præmissis commeatibus, verticem ejus ascendit. Multa hedera, vitisque toto gignitur monte. Multæ perennes aquæ manant. Pomorum quoque varii, salubresque succi sunt, sua sponte fortuitorum seminum fruges humo nutriente. Lauri, baccæque, & multa in illis rupibus agrestis est sylva. Credo equidem, non divino instinctu, sed lascivia esse provectos, ut passim hederæ, ac vitium folia decerperent, redimitique fronde toto nemore similes bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium præsidem nemoris ejus Deum adorantium juga montis, collesque resonabant, cum orta licentia a paucis, (ut fere fit) in omnes se repente vulgasset. Quippe velut in media

dia pace, per herbas, congestamque frondem prostraverant corpora. Et Rex fortuitam licentiam non aversatus, large ad epulas omnibus præbitis, per decem dies Libero Patri operatum habuit exercitum. Quis neget, eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ, quam virtutis esse beneficium? Quippe ne epulantes quidem, & sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus bacchantium, ululantiumque fremitu perterritus, quam si præliantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes temulentos, comessantesque protexit.

CAPUT XX.

Varias urbes, & regiones expugnat: inter has Mazagas, & Cleophen Reginam. Rex vulneratus sentit se hominem esse.

HInc ad regionem, quæ Dædala vocatur, perventum est. Deseruerant incolæ sedes, & in avios, sylvestresque montes confugerant. Ergo Acadera transit, æque vasta, & destituta incolentium fuga. Itaque rationem belli necessitas mutavit. Divisis enim copiis, pluribus simul locis arma ostendit: oppressisque, & qui non expectaverant hostem, omni clade perdomiti sunt. Ptolemæus plurimas urbes, Alexander maximas cepit; rursusque, quas distribuerat copias, junxit. Superato deinde Choaspe amne, Cœnon in obsidione urbis opulentæ (Beziram incolæ vocant) reliquit: ipse ad Mazagas venit, nuper Assacano (cujus Regnum fuerat) demortuo. Regioni, urbique præerat mater ejus Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non situ solum, sed etiam opere munitam. Nam, qua spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui præruptis utrinque rupibus aditum ad urbem impedit. Ab Occidente, & a Meridie, velut de industria, rupes præaltas admolita natura est: infra quas cavernæ, & voragines longa vetustate in altum cavatæ jacent, quaque desinunt, fossa ingentis operis objecta est. Triginta quinque stadia murus urbem complectitur, cujus inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa. Lateri vinculum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiæ fragilis incumberet, simulque terra humore diluta, ne tamen universa consideret, interpositæ erant trabes validæ, quibus injecta tabulata muros & tegebant, & pervios fecerant. Hæc munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum (quia nec cavernas, nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere) quidam e muro sagitta percussit. Forte in suram incidit telum, cujus spiculo evulso admoveri equum jussit: quo vectus, ne obligato quidem vulnere, haud segnius destinata exequabatur. Cæterum, cum crus saucium penderet, & cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem, dixisse fertur, se quidem Jovis

filium dici, sed corporis ægri vitia sentire. Non tamen ante se recepit intra astra, quam cuncta perspexit, & , quæ fieri vellet, edixit. Ergo, sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiæ faciendo aggeri detrahebant; alii magnarum arborum stipites cumulis, ac moles saxorum in cavernas dejiciebant. Jamque agger æquaverat summæ fastigium terræ. Itaque turres erigebantur, quæ opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda Rex, nondum obducta vulneri cicatrice, processit, laudatisque militibus, admoveri machinas jussit, e quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Præcipue rudes talium operum terrebant mobiles turres: tantasque moles nulla ope, quæ cerneretur, adductas, Deorum numine agi credebant. Pila quoque muralia, & excussas tormentis prægraves hastas, negabant convenire mortalibus. Itaque desperata urbis tutela, concessere in arcem. Inde, quia nihil obsessis præter deditionem placebat, Legati ad Regem descenderunt, veniam petituri. Qua impetrata, Regina cum magno nobilium fœminarum grege aureis pateris vina libantium processit. Ipsa genibus Regis parvo filio admoto, non veniam modo, sed etiam pristinæ fortunæ impetravit decus: quippe appellata est Regina. Et credidere quidam, plus formæ, quam miserationi datum. Puero quoque certe, postea ex ea utcumque genito, Alexandro nomen fuit.

CAPUT XXI.

Noram occupat. Petram Aornin describit Curtius, quam obsidet Rex. Fugiunt obsessi, & trucidantur. Usque ad Indum penetrat.

HInc Polypercon ad urbem Noram cum exercitu missus, inconditos oppidanos prælio vicit, intra munimenta compulsos sequutus, urbem in deditionem redigit. Multa ignobilia oppida deserta a suis venere in Regis potestatem. Quorum incolæ armati Petram Aornin nomine occupaverunt. Hanc ab Hercule frustra obsessam esse, terræque motu coactum absistere, fama vulgaverat. Inopem consilii Alexandrum, quia undique præceps, & abrupta rupes erat, senior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit, si pretium operi esset, aditum se monstraturum esse promittens: Octoginta talenta constituit se daturum Alexander, & altero ex juvenibus obside retento, ipsum ad exequenda, quæ obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux datus est Mullinus scriba Regis. Hos enim circuitu, qui fallerent hostem, in summum jugum placebat evadere. Petra non, ut pleraque, modicis, ac mollibus clivis in sublime fastigium crescit, sed in metæ maxime

modum erecta est: cujus ima spatiosiora sunt, altiora in arctius coeunt, summa in acutum cacumen exurgunt. Radices ejus Indus amnis subit, praealtis utrinque, & asperis ripis. Ab altera parte voragines, eluviesque praeruptae sunt. Nec alia expugnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum sylva erat, quam Rex ita caedi jussit, ut nudi stipites jacerentur; quippe rami fronde vestiti impedissent ferentes. Ipse primus truncam arborem jecit; clamorque exercitus, index alacritatis, sequutus est, nullo detrectante munus, quod Rex occupasset. Intra septimum diem cavernas expleverant, cum Rex sagittarios, & Agrianos jubet per ardua niti, juvenesque fortissimos ex sua cohorte triginta delegit. Duces his dati sunt Charus, & Alexander, quem Rex nominis, quod sibi cum eo commune esset, admonuit. Ac primo, quia tam manifestum periculum erat, ipsum Regem discrimen subire non placuit. Sed ut signum tuba datum est, vir audaciae promptae, conversus ad corporis custodes, sequi se jubet, primusque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit: relictisque stationibus, sua sponte Regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex praerupta rupe lapsos amnis praeterfluens hausit. Triste spectaculum etiam non periclitantibus. Cum vero alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur, in metum misericordia versa, non extinctos, sed semetipsos deflebant. Et jam eo perventum erat, unde sine pernicie, nisi victores redire non possent, ingentia saxa in subeuntes provolventibus Barbaris: qui perculsi, instabili, & lubrico gradu praecipites recidebant. Evaserant tamen Alexander, & Charus, quos cum triginta delectis praemiserat Rex; & jam pugnare cominus coeperant. Sed, cum superne tela Barbari ingererent, saepius ipsi feriebantur, quam vulnerabant. Ergo Alexander & nominis sui, & promissi memor, dum acrius, quam cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus jacentem respexit, ruere in hostem, omnium praeter ultionem immemor coepit: multosque hasta, quosdam gladio interemit. Sed, cum unum tot incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus, quam par erat, promptissimorum juvenum, caeterorumque militum interitu commotus Rex, signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim, & intrepide se receperunt, & Barbari hostem depulisse contenti non institere cedentibus. Caeterum Alexander, cum statuisset desistere incepto, quippe nulla spes potiundae Petrae offerebatur, tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam & itinera obsideri jussit, & turres admoveri, & fatigatis alios succedere. Cujus pertinacia cognita, Indi per biduum quidem, ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciae modo, sed etiam victoriae, epulati sunt, tympana suo more pulsantes. Tertia

vero

vere nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri, cæterum ex tota Petra faces refulgebant, quas accenderant Barbari, ut tutior esset ipsis fuga obscura nocte per invia saxa cursuris. Rex, Balacro, qui specularetur, præmisso, cognoscit Petram fuga Indorum esse desertam: tum dato signo, ut universi conclamarent, incompositæ fugientibus metum incussit, multique, tanquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes præcipitati occiderunt. Plures aliqua membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis, quam hostium victor, tamen magnæ victoriæ sacrificiis, & cultu Deum satisfecit. Aræ in Petra locatæ sunt Minervæ, Victoriæque. Ducibus itineris, quos subire jusserat leviter armatos, etsi promissis minora præstiterant, pretium cum fide redditum est. Petræ, regionisque ei adjunctæ, Sosocosto tutela permissa. Inde processit Ecbo- 12
lima. Et, cum angustias itineris obsideri viginti millibus armatorum ab Eryce quodam comperisset, graviis agmen exercitus Cœno ducendum modicis itineribus tradidit. Ipse prægressus cum funditore ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Inde sive odio Ducis, sive gratiam victoris Regis inituri, Erycen fugientem adorti interemerunt, caputque ejus, atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo.

CAPUT XXII.

Omphin, seu Taxilem Regem in fidem recipit. Certant muneribus, quibus offensi Macedones.

Hinc ad flumen Indum sextis decimis castris pervenit, omniaque, ut præceperat, ad trajiciendum præparata ab Hephæstione reperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi Regnum Alexandro, & post mortem parentis Legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri ejus adventum: permissoque, ut regnaret, non tamen jus datum usurpare sustinuit. Is benigne quidem exceperat Hephæstionem, gratuitum frumentum copiis ejus admensus: non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius, nisi Regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egressus est. Elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul castellorum fecerant speciem. Ac primo Alexander non socium, sed hostem adventare credebat. Jamque & ipse arma milites capere, & equites discedere in cornua jusserat, paratos ad pugnam. At Indus, cognito Macedonum errore, jussis subsistere cæteris, ipse concitat equum, quo vehebatur. Idem Alexander quoque fecit, sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute, vel illius fide tutus. Coive-

re, quod ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis, cæterum sine interprete non poterat conferri sermo. Itaque adhibito eo, Barbarus occurrisse se dixit cum exercitu, totas Imperii vires protinus traditurum, nec expectasse, dum per nuntios daretur fides. Corpus suum, & Regnum permittere illi, quem sciret gloriæ militantem, nihil magis, quam famam timere perfidiæ. Lætus simplicitate Barbari Rex, & dexteram fidei suæ pignus dedit, & Regnum restituit. LVI. elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiæ magnitudinis, tauros ad tria millia, pretiosum in ea regione, acceptumque animis regnantium armentum. Quærenti Alexandro, plures agri cultores haberet, an milites, cum duobus Regibus bellanti sibi, majore militum, quam agrestium manu opus esse respondit. Abisares, & Porus erant: sed in Poro eminebat auctoritas. Uterque ultra Hydaspen amnem regnabat. Et belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat. Omphis, permittente Alexandro, & Regium insigne sumpsit, & more gentis suæ nomen, quod patris fuerat, Taxilem appellavere populares, sequente nomine Imperium, in quemcunque transiret. Ergo, cum per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die, & quantum frumenti copiis, quas Hephæstion duxerat, præbitum a se esset, ostendit, & aureas coronas ipsi, amicisque omnibus, præter hæc signati argenti octoginta talenta dono dedit. Qua benignitate ejus Alexander mire lætus, &, quæ is dederat, remisit, & mille talenta ex præda, quam vehebat, adjecit, multaque convivalia ex auro, & argento vasa, plurimum Persicæ vestis, triginta equos ex suis cum iisdem insignibus, queis assueverant, cum ipsum veherent. Quæ liberalitas sicut Barbarum obstrinxerat, ita amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager super cœnam largiore vino usus, gratulari se Alexandro dixit, quod saltem in India reperisset dignum talentis mille. Rex haud oblitus, quam ægre tulisset, quod Clytum ob linguæ temeritatem occidisset, iram quidem tenuit, sed dixit, invidos homines nihil aliud, quam ipsorum esse tormenta.

CAPUT XXIII.

Abisares Rex deditur. Porus bellum cogitat. Defectores quidam capti ducuntur. Ad Hydaspen Alexander Porum habet obvium cum octoginta quinque elephantis, CCC. Curribus, XXX. millibus peditum. Describitur ipse Porus, & Hydaspes, & insulæ in illo.

113 POstero die Legati Abisaræ adiere Regem: omnia ditioni ejus, ita, ut mandatum erat, permittebant, firmataque invicem fide remittuntur ad Regem. Porum quoque nominis sui fama ratus ad deditionem posse com-

compelli, misit ad eum Cleocharem, qui denuntiaret ei, ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret Regi. Porus alterum ex his facturum sese respondit, ut intranti Regnum suum præsto esset, sed armatus. Jam Hydaspen Alexander superare decreverat, cum Barzaentes defectionis Arachosiis auctor, vinctus, trigintaque elephanti simul capti, perducuntur, opportunum adversus Indos auxilium. Quippe plus in belluis, quam in exercitu spei, aut virium illis erat. Gamaxusque Rex exiguæ partis Indorum, qui Barzaenti se conjunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfuga, & Regulo in custodiam dato, elephantis autem Taxili traditis ad amnem Hydaspen pervenit. In cujus ulteriore ripa Porus consederat, transitu prohibiturus hostem. Lxxxv. elephantos objecerat eximio corporum robore, ultraque eos currus ccc. & peditum xxx. fere millia: in queis erant sagittarii (sicut ante dictum est) gravioribus telis, quam ut apte excuti possent. Ipsum vehebat elephantus super cæteras belluas eminens: armaque auro, & argento distincta corpus raræ magnitudinis honestabant. Par animus robori corporis, & quanta inter rudes poterat esse sapientia. Macedonas non conspectus hostium solum, sed etiam fluminis, quod transeundum erat, magnitudo deterrebat. Quatuor in latitudinem stadia diffusum profundo alveo, & nusquam vada aperiente, speciem vasti maris fecerat. Nec pro spatio aquarum late stagnantium impetum coercebat, sed quasi in arctum coeuntibus ripis, torrens, & elisum ferebatur, occultaque saxa inesse ostendebant pluribus locis undæ repercussæ. Terribilior erat facies ripæ, quam equi, virique compleverant. Stabant ingentes vastorum corporum moles, & de industria irritatæ horrendo stridore aures fatigabant. Hinc hostis, hinc amnis, capacia quidem bonæ spei pectora, & sæpe se experta, improviso tamen pavore percusserant: quippe instabiles rates nec dirigi ad ripam, nec tuto applicari posse credebant. Erant in medio amne insulæ crebræ, in quas Indi, & Macedones nantes, levatis super capita armis, transibant. Ibi levia prælia conserebantur, & uterque Rex parvæ rei discrimine, summæ experiebatur eventum.

C A P U T XXIV.

Duorum juvenum infelix audacia. Alexander stratagemate Hydaspen superat.

CÆterum in Macedonum exercitu temeritate, atque audacia insignes fuere Symmachus, & Nicanor, nobiles juvenes, & perpetua partium felicitate ad spernendum omne periculum accensi: queis ducibus, promptissimi juvenum lanceis modo armati tranavere in insulam, quam frequens hostis tenebat, multosque Indo-

rum nulla re magis, quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria poterant, si unquam temeritas felix inveniret modum. Sed, dum supervenientes contemptim, & superbe quoque expectant, circumventi ab his, qui occulti enataverant, eminus obruti telis sunt. Qui effugerant hostem, aut impetu amnis ablati sunt, aut vorticibus impliciti. Eaque pugna multum fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis e ripa. Alexander inops consilii tandem ad fallendum hostem talem dolum intendit. Erat insula in flumine amplior cæteris, sylvestris eadem, & tegendis insidiis apta. Fossa quoque præalta, haud procul a ripa, quam tenebat ipse, non pedites modo, sed etiam cum equis viros poterat abscondere. Ut igitur a custodia hujus opportunitatis oculos hostium averteret, Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare jussit procul ab insula, & subinde Indos clamore terrere, quasi flumen tranaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit, eoque consilio Porum quoque agmen suum ei parti, quam se petere simulabat, coegit advertere. Jam extra conspectum hostis insula erat. Alexander in diversa parte ripæ statui suum tabernaculum jussit, assuetamque comitari ipsum cohortem ante id tabernaculum stare, & omnem apparatum Regiæ magnificentiæ hostium oculis de industria ostendi. Attalum etiam æqualem sibi, & haud disparem habitu oris, & corporis, utique cum procul viseretur, veste Regia exornat, præbiturum speciem, ipsum Regem illi ripæ præsidere, nec agitare de transitu. Hujus consilii effectum primo morata tempestas est, mox adjuvit, incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. Trajicere amnem cum cæteris copiis in regionem insulæ, de qua ante dictum est, parabat, averso hoste in eos, qui cum Ptolemæo inferiorem obsederant ripam, cum procella imbrem vix sub tectis tolerabilem effudit, obrutique milites nimbo, in terram refugerunt, navigiis, ratibusque desertis. Sed tumultuantium fremitus, obstrepentibus ripis, ab hoste non poterat audiri. Deinde momento temporis repressus est imber. Cæterum adeo spissæ intendere se nubes, ut conderent lucem, vixque colloquentium inter ipsos facies noscitaretur. Terruisset alium obducta nox cælo, cum ignoto amne navigandum esset, forsitan hoste eam ipsam ripam, quam cæci, atque improvidi, & ex periculo gloriam arcessentes petebant, occupante: obscuritatem, quæ cæteros terrebat, suam occasionem ratus, dato signo, ut omnes silentio ascenderent in rates, eam, qua ipse vehebatur, primam jussit expelli. Vacua erat ab hostibus ripa, quæ petebatur. Quippe adhuc Porus Ptolemæum tantum intuebatur. Una ergo navi, quam petræ fluctus illiserat, hærente, cæteræ evadunt; armaque capere milites, & ire in ordinem jussit.

CA.

CAPUT XXV.

Prælium Alexander cum Poro committit, vincit, fugientem capit, capto parcit, majoremque Regem efficit.

JAmque agmen in cornua divisum ipse ducebat, cum 14
Poro nuntiatur, armis, virisque ripam obtineri, & rerum adesse discrimen. Ac primo humani ingenii vitio, spei suæ indulgens, Abisarem belli socium (& ita convenerat) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hostem, centum quadrigas, & quatuor millia equitum venienti agmini objecit. Dux erat copiarum, quas præmisit, Hages frater ipsius. Summa virium in curribus: senos viros singuli vehebant, duos clypeatos, duos sagittarios ab utroque latere dispositos, cæteri aurigæ erant haud sane inermes. Quippe jacula complura, ubi cominus præliandum erat, omissis habenis, in hostem ingerebant. Cæterum vix ullus usus hujus auxilii eo die fuit. Namque (ut supra dictum est) imber violentius, quam alias fusus, campos lubricos, & inequitabiles fecerat: gravesque, & propemodum immobiles currus illuvie, & voraginibus hærebant. Contra Alexander expedito, ac levi agmine strenue invectus est. Scythæ, & Dahæ primi omnium invasere Indos. Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit. Jam undique pugna se moverat, cum ii, qui currus agebant, illud ultimum auxiliorum suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere cœperunt. Anceps id malum utrisque erat. Nam & Macedonum pedites primo impetu obterebantur, & per lubrica, atque invia immissi currus excutiebant eos, a quibus regebantur. Aliorum turbati equi non in voragines modo, lacunasque, sed etiam in amnem præcipitavere curricula. Pauci tamen hostium tenus exacti penetravere ad Porum, acerrime pugnam cientem. Is ut dissipatos tota acie currus vagari sine rectoribus vidit, proximis amicorum distribuit elephantos. Post eos posuerat pedites, ac sagittarios tympana pulsare solitos. Id pro cantu tubarum Indis erat: nec strepitu eorum movebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum: & deseruisse gestantes militare flagitium habebatur. Capitis enim sanxerant pœnam iis, qui ex acie non retulissent, metu; quem ex illo hoste quondam conceperant, etiam in religionem, venerationemque converso. Macedonas non belluarum modo, sed etiam ipsius Regis aspectus parumper inhibuit. Belluæ dispositæ inter armatos, speciem turrium procul fecerant. Ipse Porus humanæ magnitudinis propemodum excesserat formam. Magnitudini Pori adjicere videbatur bellua, qua vehebatur; tantum inter cæteras eminens, quantum aliis ipse præstabat. Ita-

que Alexander contemplatus & Regem, & agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video. Cum bestiis simul, & cum egregiis viris res est.* Intuensque Cœnum, *Cum ego*, inquit, *Ptolemeo, Perdiccaque, & Hephæstione comitatus, in lævum hostium cornu impetum fecero, viderisque me in medio ardore certaminis, ipse in dextrum move, & turbatis signa infer. Tu, Antigone, & tu, Leonate, & Tauron, invehimini in mediam aciem, & urgebitis frontem. Hastæ nostræ prælongæ, & validæ, non alias magis quam adversus belluas, rectoresque earum usui esse poterunt. Deturbate eos, qui vehuntur, & ipsas confodite. Anceps genus auxilii est, & in suos acrius furit. In hostem enim imperio, in suos pavore agitur.* Hæc eloquutus, concitat equum primus. Jamque (ut destinatum erat) invaserat ordines hostium, cum Cœnus ingenti vi in dextrum cornu invehitur. Phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, qua equitem invehi senserat, belluas agi jussit. Sed tardum, & pene immobile animal, equorum velocitatem æquare non poterat; nec sagittarum quidem ullus erat Barbaris usus. Quippe longas, & prægraves, nisi prius in terra statuerint arcum, cum haud satis apte, & commode imponunt: tum humo lubrica, & ob id impediente conatum, molientes ictus, celeritate hostium occupabantur. Ergo spreto Regis imperio, (quod fere fit, ubi turbatis acrius metus, quam Dux imperare cœpit) totidem erant Imperatores, quot agmina errabant. Alius jungere aciem, alius dividere, stare quidam, & nonnulli circumvehi terga hostium jubebant. Nihil in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere dispersos, obvius hosti ire pergit, elephantosque ante agmen suorum agi jubet. Magnum belluæ injecere terrorem, insolitusque stridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, sed viros quoque, ordinesque turbaverat. Jam fugæ circumspiciebant locum paulo ante victores, cum Alexander Agrianos, & Thracas leviter armatos, meliorem concursatione, quam cominus militem, emisit in belluas. Ingentem ii vim telorum injecere & elephantis, & regentibus eos. Phalanx quoque instare constanter territis cœpit. Sed quidam avidius persequuti, belluas in semet irritavere vulneribus. Obtriti ergo pedibus earum, cæteris, ut parcius instarent, fuere documentum. Præcipue terribilis illa facies erat, cum manu arma, virosque corriperent, & super se regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos; in multum diei varium certamen extraxit, donec securibus (id namque genus auxilii præparatum erat) pedes amputare cœperunt. Copidas vocant gladios leviter curvatos falcibus similes, queis appetebant belluarum manus. Nec quidquam inexpertum, non mortis modo, sed etiam in ipsa morte novi

novi supplicii timor omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati, suos impetu sternunt; & qui rexerant eos, præcipitati in terram ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidi, quam infesti, ultra aciem exigebantur, cum Porus destitutus a pluribus, tela multo ante præparata, in circumfusos ex elephanto suo cœpit ingerere, multisque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem jam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat: multoque sanguine profuso, languidis manibus magis elapsa, quam excussa tela mittebat. Nec segnius bellua instincta rabie, nondum saucia, invehebatur ordinibus, donec rector belluæ Regem conspexit fluentibus membris, omissisque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, sequente Alexandro. Sed equus ejus multis vulneribus confossus, deficiensque procubuit, posito magis Rege, quam effuso. Itaque, dum equum mutat, tardius insequutus est. Interim frater Taxilis Regis Indorum præmissus ab Alexandro, monere cœpit Porum ne ultima experiri perseveraret, dederetque se victori. At ille, quamquam exhaustæ erant vires, deficiebatque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus, *Agnosco*, inquit, *Taxilis fratrem, Imperii, Regisque sui proditorem*: & telum, quod unum forte non effluxerat, contorsit in eum, quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito, fugere acrius cœpit. Sed elephantus quoque qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, peditemque sequenti hosti objecit. Jam Alexander consequutus erat, & pertinacia Pori cognita, vetabat resistentibus parci. Ergo undique & pedites, & in ipsum Porum tela congesta sunt, queis tandem gravatus, labi ex bellua cœpit. Indus, qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua. Qui ut se submisit, cæteri quoque (ita enim instituti erant) demisere corpora in terram. Ea res & Porum, & cæteros victoribus tradidit. Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse credens, jussit, & qui detraherent loricam, vestemque, concurrere; cum bellua dominum tueri, & spoliantes cœpit appetere, levatumque corpus ejus rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur, confossoque eo, in vehiculum Porus imponitur. Quem Rex ut vidit allevantem oculos, non odio, sed miseratione commotus, *Quæ, malum*, inquit, *amentia te coegit, rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri, cum Taxiles esset in deditos clementiæ meæ tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam*, inquit, *percontaris, respondebo ea libertate, quam interrogando fecisti. Neminem me fortiorem esse censebam. Meas enim noveram vires, nondum expertus tuas. Fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum, secundus tibi.* Rursus interrogatus, quid

ipſe victorem ſtatuere debere cenſeret, *Quod hic*, inquit, *dies tibi ſuadet, quo expertus es, quam caduca felicitas eſſet*. Plus monendo profecit, quam ſi precatus eſſet. Quippe magnitudinem animi ejus interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non miſericordia modo, ſed etiam honore excipere dignatus eſt. Ægrum curavit haud ſecus, quam ſi pro ipſo pugnaſſet; confirmatum, contra ſpem omnium, in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore Regno, quam tenuit. Nec ſane quidquam ingenium ejus ſolidius, aut conſtantius habuit, quam admirationem veræ laudis, & gloriæ. Simplicius tamen famam æſtimabat in hoſte, quam in cive: quippe a ſuis credebat magnitudinem ſuam deſtrui poſſe, eandem clariorem fore, quo majores fuiſſent, quos ipſe viciſſet.

LIBER NONUS.

SYNOPSIS.

INteriorem Indiam, victis passim gentibus, peragrat. Classem parat. Ingentes in saltibus serpentes, & rhinocerotes reperit. Canes miro ingenio pro munere accipit. Hortatur militem ad futura bella suscipienda; miles abnuit. Cœnus pro milite causam agit. Rex dat manus votis exercitus; aras finium, quos attigerat, monumentum ponit. Cœni mors. Nicæam, & Bucephalam urbes condit. Supplementum militum e Græcia accipit. Per flumen Acesinem portat copias, Oceanum aditurus. Ad Sobios Herculis posteritatem pervenit. Oxydracas, & Mallos expugnat. Miles in seditionem rursus vertitur, quam sedat Rex. In oppido Oxydracarum ultimum vitæ discrimen adit; ægreque tandem eripitur. Oppidum excinditur. Rex curatur. Amici hortantur, ne deinceps se tantis discriminibus objiciat, ab illius vita pendere vitam omnium. Respondet Alexander, & gloriæ studium infinitum præsefert. Græci Coloni circa Bactra, & Scythas, relictis coloniis, in patriam abeunt. Legatos duarum gentium se dedentium audit. Dioxippus athleta provocatorem vincit, deinde seipsum interficit. Variæ gentes se Regis fidei permittunt, aliæ vi subiguntur. Ptolemæi vulnus, periculum, & curatio. Classis in ore fluminis ad Oceanum ingens discrimen adit. Adnavigant inde proxime Oceanum, & in fluminis insulis æstu maris inundatis, omnes vita periclitantur. Rex æstum sequutus, CCCC stadia provehitur in mare, inde redit ad classem, quæ adverso flumine revecta militem exponit. Alexander complures urbes condit. Nearchus, & Onesicritus navarchi explorant Oceanum. Alexander copias terrestri itinere reducit. Incidunt in Barbaros, & ultimam patiuntur famem: inde in morbos, & mortes dantur multi. Rex commeatum aliunde curat. Tandem omnis redit felicitas. Imitatur Rex Bacchi triumphum. Aspasten Carmaniæ Satrapen interficit.

CAPUT I.

Hortatur militem ad persequendum bellum spe prædæ. Duas urbes ad Hydaspen constituit. Donat fortes præmiis. Abisares deditionem reformidat. Rex ad interiorem Indiam transit.

ALexander tam memorabili victoria lætus, qua sibi Orientis fines apertos esse censebat, Soli victimis cæsis, milites quoque, quo promptioribus animis reliqua belli munia obirent, pro conditione laudatos docuit, quidquid Indis virium fuisset, illa dimicatione prostratum, cæteram opimam prædam fore, celebratasque opes in ea regione eminere, quam peterent: proinde jam vilia, & obsoleta esse spolia de Persis: gemmis margaritisque, & auro atque ebore Macedoniam, Græciamque, non suas tantum domos, repleturum. Avidi milites & pecuniæ, & gloriæ, simul, quia nunquam affirmatio ejus fefellerat eos, pollicentur operam. Dimissisque cum bona spe, navigia ædificari jubet, ut cum totam Asiam percurrisset, finem terrarum mare inviseret. Multa materia navalis in proximis montibus erat, quam cædere aggressi, magnitudinis inusitatæ reperere serpentes. Rhinocerotes quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. Cæterum hoc nomen belluis eis inditum a Græcis, sermonis ejus ignari aliud lingua sua usurpant. Rex duabus urbibus conditis in utraque fluminis, quod superaverat, ripa, copiarum Duces coronis, & mille aureis singulos donat. Cæteris quoque proportione, aut gradu, quem in militia obtinebant, aut navatæ operæ, honos habitus est. Abisares, qui prius, quam cum Poro dimicaretur, Legatos ad Alexandrum miserat, rursus alios misit, pollicentes omnia facturum, quæ imperasset, modo ne cogeretur corpus suum dedere. Neque enim aut sine Regio Imperio victurum, aut regnaturum esse captivum. Cui Alexander nuntiari jussit, si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.

CAPUT II.

Interioris Indiæ descriptio. Rex multas gentes partim vi, partim ultro deditas recipit.

HInc Poro, amneque superato, ad interiora Indiæ processit. Sylvæ erant prope in immensum spatium diffusæ, procerisque, & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosæ. Plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus qua se curvaverant, erigebantur, adeo, ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatæ. Cæli temperies salubris. Quippe & vim Solis umbræ levant, & aquæ large manant e fontibus. Cæterum hic quoque

ser-

serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus. Virus haud ullum magis noxium est. Quippe morsum præsens mors sequebatur, donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen Hydraotem. Junctum erat flumini nemus opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde motis, oppidum haud procul positum corona capit, obsidibusque acceptis, stipendium imponit. Ad magnam deinde (ut in ea regione) urbem pervenit, non muro solum, etiam palude munitam. Cæterum Barbari vehiculis inter se junctis dimicaturi occurrerunt. Aliis tela, aliis hastæ, aliis secures erant. Transiliebantque in vehicula strenuo saltu, cum succurrere laborantibus suis vellent. Ac primo insolitum genus pugnæ Macedonas terruit, cum eminus vulnerarentur. Deinde spreto tam incondito agmine, ab utroque latere vehiculis circumfusi, repugnantes fodere cœperunt. Et vincula, queis conserta erant, jussit incidi, quo facilius singula circumvenirentur. Itaque, octingentis suorum amissi, in oppidum refugerunt. Postero die scalis undique admotis, muri occupantur. Paucis pernicitas saluti fuit, qui cognito urbis excidio, paludem tranavere, & in vicina oppida ingentem intulere terrorem, invictum exercitum, & Deorum profecto, advenisse, memorantes. Alexander, ad vastandam eam regionem Perdicca cum expedita manu misso, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque Barbaros ad deditionem compelleret. Ipse cæteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolæ, duxit. Oppidani, missis, qui Regem deprecarentur, nihilo minus bellum parabant. Quippe orta seditio in diversa consilia diduxerat vulgum. Alii omnia deditione potiora, quidam nullam opem in ipsa esse ducebant. Sed dum nihil in commune consulitur, qui deditioni imminebant, apertis portis hostem recipiunt. Alexander, quanquam belli auctoribus jure poterat irasci, tamen omnibus venia data, & obsidibus acceptis, ad proximam deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur ante agmen; quos cum e muris agnovissent, utpote gentis ejusdem, in colloqium convocaverunt. Illi clementiam Regis, simulque vim commemorando, ad deditionem eos compulere. Cæterasque urbes simili modo deditas in fidem accepit.

CAPUT III.

Sophitis Regnum deditur. De canibus venaticis admiranda.

HInc in Regnum Sophitis perventum est. Gens, ut Barbari, sapientia excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt, aluntque, sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos segnes, aut aliqua membro-

brorum parte inutiles notaverunt, necari jubent. Nuptiis coeunt, non genere, ac nobilitate conjunctis, sed electa corporum specie; quia eadem æstimatur in liberis. Hujus gentis oppidum, cui Alexander admoverat copias, ab ipso Sophite obtinebatur. Clausæ erant portæ, sed nulli in muris, turribusque se armati ostendebant. Dubitabantque Macedones, deseruissentne urbem incolæ, an fraude se occulerent: cum subito patefacta porta, Rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, multum inter omnes Barbaros eminens corporis specie. Vestis erat auro, purpuraque distincta, quæ etiam crura velabat. Aureis soleis insuerat gemmas. Lacerti quoque, & brachia margaritis ornata erant. Pendebant ex auribus insignes candore, & magnitudine lapilli. Baculum aureum berylli distinguebant. Quo tradito, precatus, ut sospes acciperet, se, liberosque, & gentem suam dedidit. Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt. Latratu abstinere dicuntur, cum videre feram, leonibus maxime infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonum eximiæ magnitudinis jussit emitti, & quatuor omnino admoveri canes. Qui celeriter occupaverunt feram: cum ex iis, qui assueverant talibus ministeriis, unus canis leoni cum aliis inhærentis crus avellere, &, quia non sequebatur, ferro amputare cœpit; nec sic quidem pertinacia victa, rursus aliam partem secare instituit, & inde non segnius inhærentem, ferro subinde cædebat. Ille in vulnere feræ dentes moribundus quoque infixerat. Tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingenerasse naturam memoriæ proditum est. Equidem plura transcribo, quam credo. Nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito, nec subducere, quæ accepi.

CAPUT IV.

Phegeles Rex deditur. Natura loci describitur, & Ganges fluvius, & Agrammes Rex potentissimus. Dubius Rex de milite, an esset sequuturus, concionem habet.

Relicto igitur Sophite in suo Regno, ad fluvium Hypasim processit, Hephæstione, qui diversam regionem subegerat, conjuncto. Phegeles erat gentis proximæ Rex, qui popularibus suis colere agros, ut assueverant, jussis, Alexandro cum donis occurrit, nihil,
2 quod imperaret, detrectans. Biduum apud eum substitit Rex: tertio die amnem superare decreverat, transitu difficilem, non spatio solum aquarum, sed etiam saxis impeditum. Percontatus igitur Phegelem, quæ noscenda erant, undecim dierum ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit, excipere deinde Gangem maximum totius Indiæ fluminum, ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas, & Pharrasios, eorumque Regem esse Agrammen, viginti millibus equitum, ducentisque pedi-

tum

tum obsidentem vias, ad hæc quadrigarum duo millia trahere, & præcipuum terrorem elephantos, quos trium millium numerum explere dicebat. Incredibilia Regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, an vera essent, quæ dicerentur. Ille vires quidem gentis, & Regni haud falso jactari affirmat, cæterum qui regnaret, non modo ignobilem esse, sed etiam ultimæ sortis: quippe patrem ejus tonsorum vix diurno quæstu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuisse Reginæ, ab ea in propiorem ejus, qui tum regnasset, amicitiæ locum admotum, i terfecto eo per insidias, sub specie tutelæ liberum ejus, invasisse Regnum, necatisque pueris, hunc, qui nunc regnat, generasse, invisum, vilemque popularibus, magis paternæ fortunæ, quam suæ memorem. Affirmatio Pori multiplicem animo Regis injecerat curam. Hostem, belluasque spernebat, situm locorum, & vim fluminum extimescebat. Relegatus in ultimum pene rerum humanarum persequi terminum, & eruere, arduum videbatur. Rursus avaritia gloriæ, & insatiabilis cupido famæ, nihil invium, nihil remotum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Macedones tot emensi spatia terrarum, in acie, & in castris senes facti, per objecta flumina, per tot naturæ obstantes difficultates, sequuturi essent. Abundantes, onustosque præda, magis parta frui velle, quam acquirenda fatigari. Non idem sibi, & militibus animi esse. Se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare, militem labore defatigatum, proximum quemque fructum finito tandem periculo expetere. Vicit ergo cupido rationem: & ad concionem vocatis militibus, ad hunc maxime modum disseruit.

C A P U T V.

Suadet militi ultimum restare bellum. Elevat conceptam de hostis potentia opinionem, laudat virtutem suorum. Nec tamen persuadet. Oritur omnium fletus.

Non ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim, & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria, cum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cætera auditu majora, quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si vos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse, quam usquam armentorum sunt? cum & rarum

sit

sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum, equitumque numeravit. Nam flumen quo latius fusum est, hoc placidius stagnat. Quippe angustis ripis coercita, & in arctiorem alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contra spatio alvei segnior cursus est. Praeterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, praesens habemus exemplum: in suos vehementius, quam in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus, falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum, uno, aut altero vulneratis, ceteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque commode regunt: congregata vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint, inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut, cum haberem, ipse non opposuerim, satis gnarus, plus suis, quam hostibus periculi inferre. At enim equitum, peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum a nobis ossibus strati sunt. Sero hostium legiones numerare coepistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythae sequuntur, Bactriana auxilia praesto sunt, Dahae, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbae confido. Vestras manus intueor, vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, praedemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos, nec hostium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis, ac fiduciae adhibete. Non in limine operum, laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & Oceanum, nisi obstat ignavia, inde victores, perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolae faciunt) maturos fructus per inertiam amittere e manibus. Majora sunt periculis praemia. Dives eadem, & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad praedam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam. Digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos, Gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro, quaesoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum, commilitonemque vestrum, ne dicam Regem, deseratis. Caetera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam

*quam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim,
qui sæpe aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in ma-
nibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque Patrem,
si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, &
tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor,
alacritatis vestræ index? ubi est ille meorum Macedonum
vultus? Non agnosco vos, milites, nec agnosci videor a
vobis. Surdas jandudum aures pulso. Aversos animos,
& infractos excitare conor.* Cumque illi in terram de-
missis capitibus tacere perseverarent, *Nescio quid*, inquit,
*imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem
vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet,
nemo saltem negat. Quos alloquor? quid autem postulo?
vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi
sunt illi quorum certamen paulo ante vidi, contenden-
tium, qui potissimum vulnerati Regis corpus exciperent?
Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus
quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus, & bel-
luis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inve-
niam, qui desertum a vobis sequantur. Scythæ, Ba-
ctrianique erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites
nostri. Mori præstat, quam precario Imperatorem esse.
Ite reduces domos, ite deserto Rege ovantes. Ego hic a
vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti locum inve-
niam.* Nec sic quidem ulli militum vox exprimi potuit.
Expectabant, ut Duces, principesque ad Regem perfer- 3
rent, vulneribus, & continuo labore militiæ fatigatos,
non detrectare munia, sed sustinere non posse. Cæterum
illi metu attoniti in terram ora defixerant. Igitur pri-
mo fremitus sua sponte, deinde gemitus quoque oritur,
paulatimque liberius dolor egeri cœpit, manantibus la-
crymis, adeo ut Rex, ira in misericordiam versa, ne ipse
quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit.

CAPUT VI.

*Cœnus respondet orationi Regis, & deprecatur loco exer-
citus longiorem militiam. Solvitur lacrymis concio.
Rex indignatus includitur.*

Tandem universa concione effusius flente, Cœnus au-
sus est, cunctantibus cæteris, propius tribunal ac-
cedere, significans se loqui velle. Quem ut videre mili-
tes detrahentem galeam capiti, (ita enim Regem allo-
qui mos est) hortari cœperunt, ut causam ageret exer-
citus. Tum Cœnus, *Dii prohibeant*, inquit, *a nobis
impias mentes, & profecto prohibent. Idem animus est
tuis, qui fuis semper, ire, quo jusseris, pugnare, peri-
clitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum no-
men. Proinde si perseveras, inermes quoque, & nudi, &
exangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antece-
dimus. Sed, si audire vis non fictas tuorum militum voces,*

verum

verum necessitate ultima expressas, præbe, quæso, propitias aures, imperium, atque auspicium tuum constantissime sequutis, & quocunque pergis, sequuturis. Vicisti, Rex, magnitudine rerum non hostes modo, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria, terrasque, melius nobis, quam incolis omnia nota sunt. Pene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quæris, Indis quoque ignotam. Inter feras, serpentesque degentes eruere ex latebris, & cubilibus suis expetis, ut plura, quam Sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus turpia. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. In externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? Jube quæri, quam multos servi ipsorum persequuti sint, quid cuique supersit ex præda. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello instrumenta belli consumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de industria Barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, Regio a Meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus. Nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc secum, quam sine te cum his loqui malui, non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Cœnus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, Regem, patrem, dominum confusis appellantium vocibus. Jamque & alii Duces, præcipueque seniores, queis ob ætatem & excusatio honestior erat, & auctoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos. Itaque inops consilii desiluit e tribunali, claudique Regiam jussit, omnibus, præter assuetos, adire prohibitis.

CAPUT VII.

Signat terminos expeditionis. Redit, qua venerat. Cœni mors. Ad Acesinem flumen novum supplementum accipit. Duos Reges conciliat. Duo oppida condit. Classis ad Sobios devenit.

BIduum iræ datum est, tertio die processit. Erigique duodecim aras ex quadrato saxo, monumentum expedi-

peditionis suæ, munimenta quoque castrorum jussit extendi, cubiliaque amplioris formæ, quam pro corporum habitu, relinqui, ut speciem omnium augeret, posteritati fallax miraculum præparans. Hinc repetens, quæ emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi forte Cœnus morbo extinctus est. Cujus morte ingemuit Rex quidem, adjecit tamen, propter paucos dies longam orationem eum exorsum, tamquam solus Macedoniam visurus esset. Jam in aqua classis, quam ædificari jusserat, stabat. Inter hæc Memnon ex Thracia in supplementum equitum VI. millia, præter eos ab Harpalo peditum septem millia adduxerat, armaque viginti quinque millia auro, & argento cælata pertulerat: queis distributis, vetera cremari jussit, mille navigiis aditurus Oceanum. Discordes, & vetera odia retractantes Porum, & Taxilem Indiæ Reges, firmata per affinitatem gratia, reliquit in suis Regnis, summo in ædificanda classe amborum studio usus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicæam appellavit, alterum Bucephalon, equi, quem amiserat, memoriæ, ac nomini dedicans urbem. Elephantis deinde, & impedimentis terra sequi jussis, secundo amne defluxit, quadraginta ferme stadia singulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi subinde copiæ possent.

CAPUT VIII.

Sobios describit. Rex oppida vi occupat. Per fluminum concursum in vortices abripitur, & tantum non hauritur.

PErventum erat in regionem, in qua Hydaspes amnis Acesini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi de exercitu Herculis majores suos esse commemorant, ægros relictos esse, cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant. Multaque, etiam cum Græci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hinc exscensione facta, CCL. stadia processit. Depopulatusque regionem, oppidum caput ejus corona cepit. XL. peditum millia alia gens in ripa fluminis opposuerat, quæ, amne superato, in fugam compulit, inclusosque mœnibus expugnat. Puberes interfecti sunt, cæteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed, cum in obsidione perseverasset, oppidani, desperata salute, ignem subjecere tectis, se quoque, ac liberos, conjugesque incendio cremant. Quod cum ipsi augerent, hostes extinguerent, nova forma pugnæ erat. Delebant incolæ urbem, hostes defendebant. Adeo etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua præsidium dereliquit. Ipse navigio circumvectus est arcem. Quippe tria flumina tota India præter Gangem maxima, munimento

mento arcis applicant undas. A Septentrione Indus alluit, a Meridie Acesines Hydaspi confunditur. Cæterum amnium coitus maritimis similes fluctus movet. Multoque, ac turbido limo, quod aquarum concursu subinde turbatur, iter, qua meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque, cum crebri fluctus se inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulsarent, subducere nautæ cœperunt. Sed ministeria eorum hinc metu, hinc prærapida celeritate fluminum occupantur. In oculis duo majora omnium navigia submersa sunt: leviora, cum & ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse Rex in rapidissimos vortices incidit, quibus intorta navis obliqua, & gubernaculi impatiens agebatur. Jam vestem detraxerat corpori, projecturus semet in flumen, amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant. Apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat, admota est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, & retro gurgites cedere. Quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicatur, sed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuisse crederes. Ergo, aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, triginta stadia processit.

CAPUT IX.

Ad Oxidracas, & Mallos accedit. Seditionem militarem compescit.

INde ventum est in regionem Oxydracarum, Mallorumque. Quos alias bellare inter se solitos, tunc periculi societas junxerat. Novem millia juniorum peditum in armis erant, præter hos equitum decem millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones, qui omni discrimine jam defunctos se se esse crediderant, postea quam integrum bellum cum ferocissimis Indiæ gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus Regem increpare cœperunt. Gangem amnem, & quæ ultra essent, coactos transmittere, non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se objectos, ut sanguine suo aperirent ei Oceanum. Trahi extra sidera, & Solem, cogique adire, quæ mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos hostes existere. Quos ut omnes fundant, fugentque, quod præmium ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem, repletum immanium belluarum gregibus fretum, immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non sua, sed militum solicitudine anxius, concione advocata, docet, imbelles esse, quos metuant. Nihil deinde præter has gentes obstare, quo minus terrarum spatia emensi, ad finem simul

mul mundi, laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quae ultra amnem essent, declinasse iter eo, ubi par gloria, minus periculum esset. Jam prospicere se Oceanum, jam perflare ad ipsos auram maris. Ne inviderent sibi laudem, quam peteret. Herculis, & Liberi Patris terminos transituro. Ipsos Regi suo parvo impendio immortalitatem famae daturos. Paterentur se ex India redire, non fugere. Omnis multitudo, & maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita seditionis non remedia, quam principia majora sunt. Non alias tam alacer clamor ab exercitu est redditus, jubentium, duceret Diis secundis, & aequaret gloria, quos aemularetur. Lætus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit.

CAPUT X.

Hostes fugat. Oppidum obsidet. Ultimum vitæ discrimen, contempto Vate, adit. Solus in oppidum hostile desiliens, ægre tandem per suos jam saucius eripitur. Hostes internecione delentur.

VAlidissimæ Indorum gentes erant, & bellum impigre parabant: Ducemque ex natione Oxydracarum spectatæ virtutis elegerant, qui sub radicibus montis castra posuit, lateque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit, clamore quoque, ac sui moris ululatu identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Jam lux appetebat, cum Rex fiduciæ, ac spei plenus, alacres milites arma capere, & exire in aciem jubet. Sed metu ne, an seditione oborta inter ipsos, subito profugerunt Barbari. Certe avios montes, & impeditos occupaverunt. Quorum agmen Rex frustra persequutus, impedimenta cepit. Perventum deinde est ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud majore fiducia mœnium, quam armorum. Jam admovebat Rex, cum Vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certe differret obsidionem: vitæ ejus periculum ostendi. Rex Demophoonta (is namque Vates erat) intuens, *Si quis*, inquit, *te arti tuæ intentum, & exta spectantem sic interpellet, non dubitem, quin incommodus, ac molestus videri tibi possit*. Et, cum ille ita prorsus futurum respondisset, *Censesne*, inquit, *tanta res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum esse majus impedimentum, quam Vatem superstitione captum*. Nec diutius, quam respondit, moratus, admoveri jubet scalas: cunctantibusque cæteris, evadit in murum. Angusta muri corona erat. Non pinnæ, sicut alibi, fastigium ejus distinxerant, sed perpetua lorica obducta transitum sepserat. Itaque Rex hærebat magis, quam stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans, Nam ubique eminus ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia superne vi telorum obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor vicit. Quippe cer-

mento
luit,
amniu
que,
turbati
cogitur
navium
nautæ
præripi
majora
ipsa nec
Ipse Re
navis o
vestem
amicique
parebat
gare pe
mos, q
ut fluct
crederes
navis er
mum v
Ergo,
facto, t

Ad Oxi
compe

INde
que
li socie
armis e
gentæque
ne jam
tegrum
cognove
vocibus
quæ ult
se, sed
ut sangu
ra, & S
tura su
existere
mium i
tuam nc
belluaru
emorien
licitudin
esse, qu
stare, qu

[illegible] Regem. Sed
[illegible] pro se quis-
[illegible] non sufficien-
[illegible] Stabat
[illegible] in solitudine
[illegible] circum-
[illegible] ut ad ipsos de-
[illegible] ausus est in-
[illegible] magis ad [illegible]
[illegible] Namque in urbem
[illegible] cum
[illegible] & [illegible]
[illegible] assurgens, oppidi
[illegible] corpus,
[illegible] Et,
[illegible] arbor [illegible]
[illegible] velut de in-
[illegible] Hujus spatioso [illegible]
[illegible] clypeo [illegible]
[illegible] Nam, cum [illegible]
[illegible] tamen [illegible]
[illegible] clypeo [illegible]
[illegible] armis
[illegible]
[illegible] affluere, pu-
[illegible] galea [illegible]
[illegible] genu [illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible] corpi-
[illegible] Nec [illegible]
[illegible] Procul [illegible]
[illegible] ictus expedit,
[illegible] tenebatur, [illegible]
[illegible] hostis,
[illegible] erant) [illegible]
[illegible] dextram
[illegible] sanguis
[illegible] adeoque [illegible]
[illegible] sufficeret [illegible]
[illegible] vulneravit,
[illegible] corpori [illegible]
[illegible] indignatione [illegible]
[illegible] & nullum [illegible]
[illegible] circa Regem [illegible]
[illegible] antequam
[illegible] exsanguetur,
[illegible] ad [illegible]
[illegible] impendentes
[illegible] Sed ne [illegible]
[illegible] Tandem [illegible]
[illegible] propugnato-
res

bus muri, vestigia persequens Regis supervenit. Quo conspecto, Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium supervenisse ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timæus, & paulo post Leonatus: huic Aristonus supervenit. Indi quoque, cum intra mœnia Regem esse comperissent, omissis cæteris, illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. Ex quibus Timæus, multis adverso corpore vulneribus acceptis, egregiaque edita pugna cecidit. Peucestes quoque tribus jaculis confossus, non se tamen scuto, sed Regem tuebatur. Leonatus, dum avide ruentes Barbaros submovet, cervice graviter icta, semianimis procubuit ante Regis pedes. Jam & Peucestes vulneribus fatigatus submiserat clypeum. In Aristono spes ultima hærebat. Hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas, Regem cecidisse, fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit. Namque periculi omnis immemores dolabris perfregere murum, &, qua moliti erant aditum, irrupere in urbem. Indosque plures fugientes, quam congredi ausos, occiderunt. Non senibus, non fœminis, non infantibus parcitur. Quisquis occurreret, ab illo vulneratum Regem esse credebant. Tandemque internecione hostium justæ iræ parentatum est. Ptolemæum, qui postea regnavit, huic pugnæ affuisse auctor est Clitarchus, & Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriæ suæ non refragatus, abfuisse se missum in expeditionem, memoriæ tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta vel securitas, vel, par huic vitium, credulitas fuit.

CAPUT XI.

Vulnus curat non sine cura deploratæ vitæ. Nec omnino curatus pergit rursus in hostes.

Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita, ne spiculum moveretur, abscindunt. Corpore deinde nudato, animadvertunt hamos esse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quam ut secando vulnus augerent. Cæterum, ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur. Quippe ingens telum adactum erat, & penetrasse in viscera videbatur. Critobulus inter medicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipsius caput parum prosperæ curationis reciperet eventus. Lacrymantem eum, ac metuentem, & sollicitudine propemodum exanguem Rex conspexerat. Quid, inquit, *quodve tempus expectas, & non quamprimum hoc dolore me saltem moriturum liberas? An times, ne reus sis, cum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu, hortari eum cœpit, ut se continendum præberet, dum spiculum

culum evelleret, etiam levem corporis motum noxium fore. Rex, cum affirmaſſet nihil opus eſſe iis, qui ſemet continerent, ſicut præceptum erat, ſine motu præbuit corpus. Igitur, patefacto latius vulnere, & ſpiculo evulſo, ingens vis ſanguinis manare cœpit, linquique animo Rex, & caligine oculis offuſa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamenta fruſtra inhiberent, clamor ſimul, atque ploratus amicorum oritur, Regem expiraſſe credentium. Tandem conſtitit ſanguis, paulatimque animum recepit, & circumſtantes cœpit agnoſcere. Toto eo die, ac nocte, quæ ſequuta eſt, armatus exercitus Regiam obſedit, confeſſus omnes unius ſpiritu vivere. Nec prius receſſerunt, quam compertum eſt, ſomno pauliſper acquieſcere. Hinc certiorem ſpem ſalutis ejus in caſtra retulerunt. Rex, ſeptem diebus cu-
6 rato vulnere, necdum obducta cicatrice, cum audiſſet convaluiſſe apud Barbaros famam mortis ſuæ, duobus navigiis junctis, ſtatui in medium undique conſpicuum tabernaculum juſſit, ex quo ſe oſtenderet periiſſe credentibus. Conſpectuſque ab incolis, ſpem hoſtium falſo nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli a cætera claſſe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc neceſſaria, pulſo remorum impediretur. Quarto, poſteaquam navigare cœperat, die, pervenit in regionem, deſertam quidem ab incolis, ſed frumento, & pecoribus abundantem. Placuit is locus & ad ſuam, & ad militum requiem.

CAPUT XII.

Monent amici Regem, ne ſe in poſterum tantis committat periculis: nullam ſequi gloriam ex ignobili hoſte petitam. Reſpondet Rex, ubique laudis materiam offerri, ubi liceat fortiter agere: ipſi Regem ſuum a domeſticis inſidiis defendant, de hoſte ne ſint ſoliciti.

MOS erat principibus amicorum, & cuſtodibus corporis excubare ante Prætorium, quoties Regi adverſa valetudo incidiſſet. Hoc tum more quoque ſervato, univerſi cubiculum ejus intrant. Ille ſolicitus, ne quid novi afferrent, quia ſimul venerant, percontatur, num hoſtium recens nuntiaretur adventus. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum, *Crediſne*, inquit, *adventu magis hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent, quam cura ſalutis tuæ, ut nunc eſt, tibi vilis, nos eſſe ſolicitos? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis, viriſque totum orbem, claſſibus maria conſternat, inuſitatas belluas inducat, tu nos præſtabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen, ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cum tam avide manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis*

enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo pervenimus, auspicium, atque Imperium sequuti tuum, unde, nisi te reduce, nulli ad Penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis Regno cum Dario dimicares, etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset, tam prompta esse te ad omne discrimen audacia. Nam ubi paria sunt periculum, ac praemium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbarae, qui tuam magnitudinem norit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse injecturos, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes, nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, praestare non potuit. Patere nos, quaeso, alio modo esse viles tibi. Quocunque jusseris, ibimus. Obscura bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus: temetipsum ad ea serva, quae magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non possis ostendi. Eadem fere Ptolemaeus, & similia iis caeteri. Jamque confusis vocibus flentes eum orabant, ut tandem exsatiatae laudi modum faceret, ac saluti suae, id est publicae, parceret. Grata erat Regi pietas amicorum. Itaque singulos familiarius amplexus considere jubet, altiusque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *o fidissimi, piissimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestrae praeponitis, sed quod a primordiis belli nullum erga me benevolentiae pignus, atque indicium omisistis, adeo, ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quam esse coepit, ut vobis diu frui possem. Caeterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea, qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis: ego me metior non aetatis spatio, sed gloriae. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniae terminos per otium corporis expectare obscuram, & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam aestimantes saepe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunae bene computo, diu vixi. Orsus a Macedonia Imperium, Graeciam teneo, Thraciam, & Illyrios subegi, Triballis, Medisque imperito, Asiam, qua Hellesponto, qua Rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum a fine mundi. Quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europae terminos momento unius horae transivi. Victor utriusque regionis post nonum Regni mei, post* XXVIII. *aetatis annum, videorne vobis in*

excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis, aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus extingui me, si sors ita feret, pulchrum est. Ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis satietas capit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus; in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modo me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securum. Belli, Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior, quam in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum quoque Regum exitus si reputaveritis, plures a suis, quam ab hoste interemptos numerabitis. Cæterum, quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est, mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Hoc si licuerit, ipse præstabo: si me præceperit fatum, vobis mandasse memento. Ac tum quidem amicos dimisit. Cæterum per complures dies ibi stativa habuit.

CAPUT XIII.

Colonia Græcorum Bactriana deficit, & relictis Barbaris Græciam repetit.

7 HÆc dum in India geruntur, Græci milites, nuper in colonias a Rege deducti Garabactra, orta inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro infensi, quam metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare cœperunt, & Bactriana arce, quæ casu neglігentius asservata erat, occupata, Barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui Regis quoque nomen assumpserat, non tam Imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas, per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocata, Bicon ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat. Sed aliis suspecta fraus erat Biconis, & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio. Cæterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Præter spem suam Bicon præsenti periculo

culo ereptus, paulo post insidiatus auctoribus salutis suae est. Cujus dolo cognito, & ipsum comprehenderunt, & Boxum. Caeterum Boxum protinus placuit interfici, Biconem etiam percruciatum necari. Jamque corpori tormenta admovebantur, cum Graeci milites, incertum, ob quam causam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem jussi erant, omisere, veriti, ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Graecos, & miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repente mutavit; dimittique eum jusserunt. Hoc modo poena bis liberatus, cum caeteris, qui colonias a Rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Haec circa Bactra, & Scytharum terminos gesta.

CAPUT XIV.

Oxydracae, & Malli gentes se dedunt Regi. Legati adhibentur convivio. Dioxippus provocatus duello adversarium vincit: furti per invidiam falso insimulatus in se manus vertit.

INterim Regem duarum gentium (de quibus ante dictum est) centum Legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu: lineae vestes intextae auro, purpuraque distinctae. Ei se dedere ipsos, urbes, agrosque referebant, per tot aetates inviolatam libertatem, illius primum fidei, ditionique permissuros. Deos sibi deditionis auctores, non metum: quippe intactis viribus jugum excipere. Rex, concilio habito, deditos in fidem accipit, stipendio, quod Arachosiis utraque natio pensitabat, imposito. Praeterea duo millia, & D. equites imperati; & omnia obedienter a Barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas Legatis gentium, Regulisque, exornari convivium jussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant. Lectis circumdederat aulaea purpura, auroque fulgentia, quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis pugil nobilis, & ob eximiam virtutem virium jam Regni pernotus, & gratus. Invidi, malignique increpabant per seria, & ludum, saginati corporis sequi inutilem belluam: cum ipsi praelium inirent, oleo madentem praeparare ventrem epulis. Eadem igitur in convivio Horratas Macedo jam temulentus exprobrare ei coepit, & postulare, ut, si vir esset, postero die secum ferro decerneret: Regem tandem vel de sua temeritate, vel de illius ignavia judicaturum. Et a Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam accepta conditio est. Ac postero die Rex, cum etiam acrius certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destina-

 ta exe-

ta exequi passus est. Ingens huc militum, inter quos erant Græci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo justa arma sumpserat, æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, læva tenens, dextra lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, & coronatus, læva puniceum amiculum, dextra validum, nodosumque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat: quippe armato congredi nudum, dementia, non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit, quam Dioxippus cum exigua corporis declinatione vitasset, antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, & stipite mediam fregit. Amisso utroque telo, Macedo gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu, pedibus repente subductis, Dioxippus arietavit in terram, ereptoque gladio, pedem super cervicem jacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus esset a Rege. Tristis spectaculi eventus, non Macedonibus modo, sed etiam Alexandro fuit, maxime, quia Barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ sunt aures Regis. Et post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito subducitur, ministrique, quasi amisissent, quod amoverant, Regem adeunt. Sæpe minus est constantiæ in rubore, quam in culpa. Conjectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit. Et, cum excessisset convivio, litteris conscriptis, quæ Regi redderentur, ferro se interemit. Graviter mortem ejus tulit Rex, existimans indignationis esse, non pœnitentiæ testem, utique posteaquam falso insimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit.

CAPUT XV.

Gentium duarum Legati dimissi, & reversi ferunt munera. Rex varias gentes, & oppida expugnat.

INdorum Legati dimissi domos, paucis post diebus cum donis revertuntur. ccc. erant equi, Mxxx. currus, quos quadrijugi equi ducebant, lineæ vestis aliquantum, mille scuta Indica, & ferri candidi talenta centum, leonesque raræ magnitudinis, & tigres, utrumque animal ad mansuetudinem domitum, lacertarum quoque ingentium pelles, & dorsa testudinum. Cratero deinde imperat Rex, haud procul amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves. Et in fines Mallorum secundo amne devehitur. Inde Sabracas adiit, validam Indiæ gentem, quæ populi, non Regum imperio regebatur. LX. peditum habebant, equitum VI. millia: has copias

copias currus D. sequebantur. Tres Duces spectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini, (frequentes autem vicos maxime in ripa habebant) ut videre totum amnem, qua prospici poterat, navigiis constratum, & tot militum arma fulgentia, territi nova facie, Deorum exercitum, & alium Liberum Patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus, variæque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt, furere clamitantes, & cum Diis prælium inituros. Navigia non posse numerari, quæ invictos veherent. Tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut Legatos mitterent, gentem dedituros. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam cæteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod Alexandriam appellari jusserat, fines eorum, qui Musicani appellantur, intravit. Hic de Teriolte Satrape, quem Paropamisadis præfecerat, iisdem arguentibus, cognovit, multaque avare, ac superbe fecisse convictum, interfici jussit. Oxatres Prætor Bactrianorum non absolutus modo, sed etiam jure amplioris Imperii donatus est. Finibus Musicanis deinde in deditionem redactis, urbi eorum præsidium imposuit. Inde Præstos, & ipsam Indiæ gentem, perventum est. Oxycanus Rex erat, qui se munitæ urbi cum magna manu popularium incluserat. Hanc Alexander, tertio die, quam cœperat obsidere, expugnavit. Et Oxycanus, cum in arcem confugisset, Legatos de conditione deditionis misit ad Regem. Sed, antequam adirent eum, duæ turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem: qua capta, Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, & omnibus captivis venundatis, Sabi Regis fines ingressus est, multisque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris simile monstri visum est, rudibus militarium operum. Quippe in media ferme urbe e terra existebant, nullo suffossi specus ante vestigio facto. Octoginta millia Indorum in ea regione cæsa, Clitarchus est auctor, multosque captivos sub corona venisse. Rursus Musicani defecerunt, ad quos opprimendos missus est Pithon. Qui captum Principem gentis, eundemque defectionis auctorem, adduxit ad Regem. Quo Alexander in crucem sublato, rursus amnem, in quo classem expectare se jusserat, repetit. Quarto deinde die secundo amne pervenit ad oppidum, qua iter in Regnum erat Sabi. Nuper se ille dediderat; sed oppidani detrectabant imperium, & clauserant portas. Quorum paucitate contempta, Rex D. Agrianos mœnia subire jusserat, & sensim recedentes elicere extra muros; hostem, sequuturum profecto, si fugere eos crederet. Agriani (sicut

sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum, equitumque numeravit. Nam flumen quo latius fusum est, hoc placidius stagnat. Quippe angustis ripis coercita, & in arctiorem alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contra spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius, quam in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus, falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum, uno, aut altero vulneratis, ceteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque commode regunt: congregata vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint, inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut, cum haberem, ipse non opposuerim, satis gnarus, plus suis, quam hostibus periculi inferre. At enim equitum, peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum a nobis ossibus strati sunt. Sero hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præsto sunt, Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor, vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, prædemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos, nec hostium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis, ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum, laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & Oceanum, nisi obstat ignavia, inde victores, perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere e manibus. Majora sunt periculis præmia. Dives eadem, & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam. Digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos, Gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum, commilitonemque vestrum, ne dicam Regem, deseratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam

*quam vobis praecepi, quin primus me periculis obtulerim,
qui saepe aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque Patrem,
si invidia abfuerit, aequabo. Date hoc precibus meis, &
tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor,
alacritatis vestrae index? ubi est ille meorum Macedonum
vultus? Non agnosco vos, milites, nec agnosci videor a
vobis. Surdas jamdudum aures pulso. Aversos animos,
& infractos excitare conor.* Cumque illi in terram demissis capitibus tacere perseverarent, *Nescio quid*, inquit,
*imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem
vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet,
nemo saltem negat. Quos alloquor? quid autem postulo?
vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi
sunt illi quorum certamen paulo ante vidi, contendentium, qui potissimum vulnerati Regis corpus exciperent?
Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus
quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus, & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam, qui desertum a vobis sequantur. Scythae, Bactrianique erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites
nostri. Mori praestat, quam precario Imperatorem esse.
Ite reduces domos, ite deserto Rege ovantes. Ego hic a
vobis desperatae victoriae, aut honestae morti locum inveniam.* Nec sic quidem ulli militum vox exprimi potuit.
Expectabant, ut Duces, principesque ad Regem perfer- 3
rent, vulneribus, & continuo labore militiae fatigatos,
non detrectare munia, sed sustinere non posse. Caeterum
illi metu attoniti in terram ora defixerant. Igitur primo fremitus sua sponte, deinde gemitus quoque oritur,
paulatimque liberius dolor egeri coepit, manantibus lacrymis, adeo ut Rex, ira in misericordiam versa, ne ipse
quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit.

C A P U T VI.

Coenus respondet orationi Regis, & deprecatur loco exercitus longiorem militiam. Solvitur lacrymis concio. Rex indignatus includitur.

TAndem universa concione effusius flente, Coenus ausus est, cunctantibus caeteris, propius tribunal accedere, significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti, (ita enim Regem alloqui mos est) hortari coeperunt, ut causam ageret exercitus. Tum Coenus, *Dii probibeant*, inquit, *a nobis impias mentes, & profecto prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire, quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed, si audire vis non fictas tuorum militum voces,*

verum

verum necessitate ultima expressas, præbe, quæso, propitias aures, imperium, atque auspicium tuum constantissime sequutis, &, quocunque pergis, sequuturis. Vicisti, Rex, magnitudine rerum non hostes modo, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria, terrasque, melius nobis, quam incolis omnia nota sunt. Pene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quæris, Indis quoque ignotam. Inter feras, serpentesque degentes eruere ex latebris, & cubilibus suis expetis, ut plura, quam Sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus turpia. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. In externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? Jube quæri, quam multos servi ipsorum persequuti sint, quid cuique supersit ex præda. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello instrumenta belli consumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de industria Barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, Regio a Meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus. Nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam sine te cum his loqui malui, non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Cœnus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, Regem, patrem, dominum confusis appellantium vocibus. Jamque & alii Duces, præcipueque seniores, queis ob ætatem & excusatio honestior erat, & auctoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos. Itaque inops consilii desiluit e tribunali, claudique Regiam jussit, omnibus, præter assuetos, adire prohibitis.

CAPUT VII.

Signat terminos expeditionis. Redit, qua venerat. Cœni mors. Ad Acesinem flumen novum supplementum accipit. Duos Reges conciliat. Duo oppida condit. Classis ad Sobios devenit.

Biduum iræ datum est, tertio die processit. Erigique duodecim aras ex quadrato saxo, monumentum expedi-

peditionis suæ, munimenta quoque castrorum jussit extendi, cubiliaque amplioris formæ, quam pro corporum habitu, relinqui, ut speciem omnium augeret, posteritati fallax miraculum præparans. Hinc repetens, quæ emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi forte Cœnus morbo extinctus est. Cujus morte ingemuit Rex quidem, adjecit tamen, propter paucos dies longam orationem eum exorsum, tamquam solus Macedoniam visurus esset. Jam in aqua classis, quam ædificari jusserat, stabat. Inter hæc Memnon ex Thracia in supplementum equitum VI. millia, præter eos ab Harpalo peditum septem millia adduxerat, armaque viginti quinque millia auro, & argento cælata pertulerat: queis distributis, vetera cremari jussit, mille navigiis aditurus Oceanum. Discordes, & vetera odia retractantes Porum, & Taxilem Indiæ Reges, firmata per affinitatem gratia, reliquit in suis Regnis, summo in ædificanda classe amborum studio usus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicæam appellavit, alterum Bucephalon, equi, quem amiserat, memoriæ, ac nomini dedicans urbem. Elephantis deinde, & impedimentis terra sequi jussis, secundo amne defluxit, quadraginta ferme stadia singulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi subinde copiæ possent.

CAPUT VIII.

Sobios describit. Rex oppida vi occupat. Per fluminum concursum in vortices abripitur, & tantum non hauritur.

PErventum erat in regionem, in qua Hydaspes amnis 4 Acesini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi de exercitu Herculis majores suos esse commemorant, ægros relictos esse, cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant. Multaque, etiam cum Græci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hinc exscensione facta, CCL. stadia processit. Depopulatusque regionem, oppidum caput ejus corona cepit. XL. peditum millia alia gens in ripa fluminis opposuerat, quæ, amne superato, in fugam compulit, inclusosque mœnibus expugnat. Puberes interfecti sunt, cæteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed, cum in obsidione perseverasset, oppidani, desperata salute, ignem subjecere tectis, se quoque, ac liberos, conjugesque incendio cremant. Quod cum ipsi augerent, hostes extinguerent, nova forma pugnæ erat. Delebant incolæ urbem, hostes defendebant. Adeo etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua præsidium dereliquit. Ipse navigio circumvectus est arcem. Quippe tria flumina tota India præter Gangem maxima, munimento

mento arcis applicant undas. A Septentrione Indus alluit, a Meridie Acesines Hydaspi confunditur. Cæterum amnium coitus maritimis similes fluctus movet. Multoque, ac turbido limo, quod aquarum concursu subinde turbatur, iter, qua meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque, cum crebri fluctus se inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulsarent, subducere nautæ cœperunt. Sed ministeria eorum hinc metu, hinc prærapida celeritate fluminum occupantur. In oculis duo majora omnium navigia submersa sunt: leviora, cum & ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse Rex in rapidissimos vortices incidit, quibus intorta navis obliqua, & gubernaculi impatiens agebatur. Jam vestem detraxerat corpori, projecturus semet in flumen, amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant. Apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat, admota est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, & retro gurgites cedere. Quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicatur, sed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuisse crederes. Ergo, aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, triginta stadia processit.

CAPUT IX.

Ad Oxidracas, & Mallos accedit. Seditionem militarem compescit.

INde ventum est in regionem Oxydracarum, Mallorumque. Quos alias bellare inter se solitos, tunc periculi societas junxerat. Novem millia juniorum peditum in armis erant, præter hos equitum decem millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones, qui omni discrimine jam defunctos se se esse crediderant, postea quam integrum bellum cum ferocissimis Indiæ gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus Regem increpare cœperunt. Gangem amnem, & quæ ultra essent, coactos transmittere, non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se objectos, ut sanguine suo aperirent ei Oceanum. Trahi extra sidera, & Solem, cogique adire, quæ mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos hostes existere. Quos ut omnes fundant, fugentque, quod præmium ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem, repletum immanium belluarum gregibus fretum, immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non sua, sed militum sollicitudine anxius, concione advocata, docet, imbelles esse, quos metuant. Nihil deinde præter has gentes obstare, quo minus terrarum spatia emensi, ad finem simul

mul mundi, laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quæ ultra amnem essent, declinasse iter eo, ubi par gloria, minus periculum esset. Jam prospicere se Oceanum, jam perflare ad ipsos auram maris. Ne inviderent sibi laudem, quam peteret. Herculis, & Liberi Patris terminos transituro. Ipsos Regi suo parvo impendio immortalitatem famæ daturos. Paterentur se ex India redire, non fugere. Omnis multitudo, & maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita seditionis non remedia, quam principia majora sunt. Non alias tam alacer clamor ab exercitu est redditus, jubentium, duceret Diis secundis, & æquaret gloria, quos æmularetur. Lætus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit.

CAPUT X.

Hostes fugat. Oppidum obsidet. Ultimum vitæ discrimen, contempto Vate, adit. Solus in oppidum hostile desiliens, ægre tandem per suos jam saucius eripitur. Hostes internecione delentur.

VAlidissimæ Indorum gentes erant, & bellum impigre parabant: Ducemque ex natione Oxydracarum spectatæ virtutis elegerant, qui sub radicibus montis castra posuit, lateque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit, clamore quoque, ac sui moris ululatu identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Jam lux appetebat, cum Rex fiduciæ, ac spei plenus, alacres milites arma capere, & exire in aciem jubet. Sed metu ne, an seditione oborta inter ipsos, subito profugerunt Barbari. Certe avios montes, & impeditos occupaverunt. Quorum agmen Rex frustra persequutus, impedimenta cepit. Perventum deinde est ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud majore fiducia mœnium, quam armorum. Jam admovebat Rex, cum Vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certe differret obsidionem: vitæ ejus periculum ostendi. Rex Demophoonta (is namque Vates erat) intuens, *Si quis*, inquit, *te arti tuæ intentum, & exta spectantem sic interpellet, non dubitem, quin incommodus, ac molestus videri tibi possit*. Et, cum ille ita prorsus futurum respondisset, *Censesne*, inquit, *tanta res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum esse majus impedimentum, quam Vatem superstitione captum*. Nec diutius, quam respondit, moratus, admoveri jubet scalas: cunctantibusque cæteris, evadit in murum. Angusta muri corona erat. Non pinnæ, sicut alibi, fastigium ejus distinxerant, sed perpetua lorica obducta transitum sepserat. Itaque Rex hærebat magis, quam stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans. Nam ubique eminus ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia superne vi telorum obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor vicit. Quippe cer-

pe cernebant cunctatione sua dedi hostibus Regem. Sed
festinando morabantur auxilia. Nam, dum pro se quis-
que certat evadere, oneravere scalas: queis non sufficien-
tibus, devoluti unicam spem Regis fefellerant. Stabat
enim in conspectu tanti exercitus, velut in solitudine
5 destitutus. Jamque lævam, qua clypeum ad ictus circum-
ferebat, lassaverat, clamantibus amicis, ut ad ipsos de-
siliret, stabantque excepturi, cum ille rem ausus est in-
credibilem, atque inauditam, multoque magis ad famam
temeritatis, quam gloriæ, insignem. Namque in urbem
hostium plenam præcipiti saltu semet ipse immisit, cum
vix sperare posset, dimicantem certe, & non inultum
esse moriturum. Quippe, antequam assurgeret, opprimi
poterat, & capi vivus. Sed forte ita libraverat corpus,
ut se pedibus exciperet. Itaque stans init pugnam. Et,
ne circuiri posset, fortuna providerat. Vetusta arbor haud
procul muro ramos multa fronde vestitos, velut de in-
dustria Regem protegentes, objecerat. Hujus spatioso sti-
piti, ne corpus circuiri posset, applicuit, clypeo tela,
quæ ex adverso ingerebantur, excipiens. Nam, cum u-
num procul tot manus peterent, nemo tamen audebat
propius accedere. Missilia ramis plura, quam clypeo in-
cidebant. Pugnabat pro Rege primum celebrati nominis
fama, deinde desperatio, magnum ad honeste moriendum
incitamentum. Sed, cum subinde hostis afflueret, jam
ingentem vim telorum exceperat clypeo, jam galeam sa-
xa perfregerant, jam continuo labore gravia genua suc-
ciderant. Itaque contemptim, & incaute, qui proximi
steterant, incurrerunt. E quibus duos gladio ita excepit,
ut ante ipsum exanimes procumberent. Nec cuiquam
deinde propius incessendi eum animus fuit. Procul jacu-
la, sagittasque mittebant. Ille ad omnes ictus expositus,
ægre jam exceptum poplitibus corpus tuebatur, donec
Indus duorum cubitorum sagittam (namque Indis, ut
ante diximus, hujus magnitudinis sagittæ erant) ita ex-
cussit, ut per thoracem paulum super latus dexterum in-
figeretur. Quo vulnere afflictus, magna vi sanguinis e-
micante, remisit arma moribundo similis, adeoque reso-
lutus, ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dex-
tera. Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat,
alacer gaudio accurrit. Quem ut injicere corpori suo
manus sensit, credo, ultimi dedecoris indignitate com-
motus, linquentem revocavit animum, & nudum hostis
latus subjecto mucrone hausit. Jacebant circa Regem tria
corpora, procul stupentibus cæteris. Ille, ut, antequam
ultimus spiritus deficeret, dimicans jam extingueretur,
clypeo se allevare conatus est: &, postea quam ad con-
nitendum nihil supererat virium, dextera impendentes
ramos complexus, tentabat assurgere. Sed ne sic quidem
potens corporis, rursus in genua procumbit, manu pro-
vocans hostes, si quis congredi auderet. Tandem Peu-
cestes per aliam oppidi partem, deturbatis propugnatori-
bus

bus muri, vestigia persequens Regis supervenit. Quo conspecto, Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium supervenisse ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timæus, & paulo post Leonatus: huic Aristonus supervenit. Indi quoque, cum intra mœnia Regem esse comperissent, omissis cæteris, illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. Ex quibus Timæus, multis adverso corpore vulneribus acceptis, egregiaque edita pugna cecidit. Peucestes quoque tribus jaculis confossus, non se tamen scuto, sed Regem tuebatur. Leonatus, dum avide ruentes Barbaros submovet, cervice graviter icta, semianimis procubuit ante Regis pedes. Jam & Peucestes vulneribus fatigatus submiserat clypeum. In Aristono spes ultima hærebat. Hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas, Regem cecidisse, fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit. Namque periculi omnis immemores dolabris perfregere murum, &, qua moliti erant aditum, irrupere in urbem. Indosque plures fugientes, quam congredi ausos, occiderunt. Non senibus, non fœminis, non infantibus parcitur. Quisquis occurreret, ab illo vulneratum Regem esse credebant. Tandemque internecione hostium justæ iræ parentatum est. Ptolemæum, qui postea regnavit, huic pugnæ affuisse auctor est Clitarchus, & Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriæ suæ non refragatus, abfuisse se missum in expeditionem, memoriæ tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta vel securitas, vel, par huic vitium, credulitas fuit.

CAPUT XI.

Vulnus curat non sine cura deploratæ vitæ. Nec omnino curatus pergit rursus in hostes.

Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita, ne spiculum moveretur, abscindunt. Corpore deinde nudato, animadvertunt hamos inesse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quam ut secando vulnus augerent. Cæterum, ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur. Quippe ingens telum adactum erat, & penetrasse in viscera videbatur. Critobulus inter medicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipsius caput parum prosperæ curationis recideret eventus. Lacrymantem eum, ac metuentem, & solicitudine propemodum exanguem Rex conspexerat. *Quid*, inquit, *quodve tempus expectas, & non quam primum hoc dolore me saltem moriturum liberas? An times, ne reus sis, cum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu, hortari eum cœpit, ut se continendum præberet, dum spiculum

culum evelleret, etiam levem corporis motum noxium fore. Rex, cum affirmasset nihil opus esse iis, qui semet continerent, sicut præceptum erat, sine motu præbuit corpus. Igitur, patefacto latius vulnere, & spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare cœpit, linquique animo Rex, & caligine oculis offusa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamenta frustra inhiberent, clamor simul, atque ploratus amicorum oritur, Regem expirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatimque animum recepit, & circumstantes cœpit agnoscere. Toto eo die, ac nocte, quæ sequuta est, armatus exercitus Regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere. Nec prius recesserunt, quam compertum est, somno paulisper acquiescere. Hinc certiorem spem salutis ejus in castra retulerunt. Rex, septem diebus cu-
6 rato vulnere, necdum obducta cicatrice, cum audisset convaluisse apud Barbaros famam mortis suæ, duobus navigiis junctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum jussit, ex quo se ostenderet periisse credentibus. Conspectusque ab incolis, spem hostium falso nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli a cætera classe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria, pulso remorum impediretur. Quarto, posteaquam navigare cœperat, die, pervenit in regionem, desertam quidem ab incolis, sed frumento, & pecoribus abundantem. Placuit is locus & ad suam, & ad militum requiem.

CAPUT XII.

Monent amici Regem, ne se in posterum tantis committat periculis: nullam sequi gloriam ex ignobili hoste petitam. Respondet Rex, ubique laudis materiam offerri, ubi liceat fortiter agere: ipsi Regem suum a domesticis insidiis defendant, de hoste ne sint soliciti.

MOS erat principibus amicorum, & custodibus corporis excubare ante Prætorium, quoties Regi adversa valetudo incidisset. Hoc tum more quoque servato, universi cubiculum ejus intrant. Ille solicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant, percontatur, num hostium recens nuntiaretur adventus. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum, *Credisne*, inquit, *adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quam cura salutis tuæ, ut nunc est, tibi vilis, nos esse solicitos? Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis, virisque totum orbem, classibus maria consternat, inusitatas belluas inducat, tu nos præstabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen, ac sidus diuturnum fore polliceri potest? cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis*

enim

enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo pervenimus, auspicium, atque Imperium sequuti tuum, unde, nisi te reduce, nulli ad Penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis Regno cum Dario dimicares, etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset, tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt periculum, ac præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem norit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse injecturos, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes, nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere nos, quæso, alio modo esse viles tibi. Quocunque jusseris, ibimus. Obscura bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus: temetipsum ad ea serva, quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non possit ostendi. Eadem fere Ptolemæus, & similia iis cæteri. Jamque confusis vocibus flentes eum orabant, ut tandem exsatiatæ laudi modum faceret, ac saluti suæ, id est publicæ, parceret. Grata erat Regi pietas amicorum. Itaque singulos familiarius amplexus considere jubet, altiusque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *o fidissimi, piissimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestræ præponitis, sed quod a primordiis belli nullum erga me benevolentiæ pignus, atque indicium omisistis, adeo, ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quam esse cœpit, ut vobis diu frui possem. Cæterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea, qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis: ego me metior non ætatis spatio, sed gloriæ. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obscuram, & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes sæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus a Macedonia Imperium, Græciam teneo, Thraciam, & Illyrios subegi, Triballis, Medisque imperito, Asiam, qua Hellesponto, qua Rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum a fine mundi. Quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum Regni mei, post XXVIII. ætatis annum, videorne vobis in*

excolendæ gloriæ, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis, aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus extingui me, si sors ita feret, pulchrum est. Ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis satietas capit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modo me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securum. Belli, Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior, quam in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum quoque Regum exitus si reputaveritis, plures a suis, quam ab hoste interemptos numerabitis. Cæterum, quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est, mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Hoc si licuerit, ipse præstabo: si me præceperit fatum, vobis mandasse mementote. Ac tum quidem amicos dimisit. Cæterum per complures dies ibi stativa habuit.

CAPUT XIII.

Colonia Græcorum Bactriana deficit, & relictis Barbaris Græciam repetit.

7 HÆc dum in India geruntur, Græci milites, nuper in colonias a Rege deducti Garabactra, orta inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro infensi, quam metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare cœperunt, & Bactriana arce, quæ casu negligentius asservata erat, occupata, Barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui Regis quoque nomen assumpserat, non tam Imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas, per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocata, Bicon ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat. Sed aliis suspecta fraus erat Biconis, & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio. Cæterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Præter spem suam Bicon præsenti periculo

culo ereptus, paulo post insidiatus auctoribus salutis suæ est. Cujus dolo cognito, & ipsum comprehenderunt, & Boxum. Cæterum Boxum protinus placuit interfici, Biconem etiam percruciatum necari. Jamque corpori tormenta admovebantur, cum Græci milites, incertum, ob quam causam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem jussi erant, omisere, veriti, ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Græcos, & miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repente mutavit; dimittique eum jusserunt. Hoc modo pœna bis liberatus, cum cæteris, qui colonias a Rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Hæc circa Bactra, & Scytharum terminos gesta.

CAPUT XIV.

Oxydracæ, & Malli gentes se dedunt Regi. Legati adhibentur convivio. Dioxippus provocatus duello adversarium vincit: furti per invidiam falso insimulatus in se manus vertit.

INterim Regem duarum gentium (de quibus ante dictum est) centum Legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu: lineæ vestes intextæ auro, purpuraque distinctæ. Ei se dedere ipsos, urbes, agrosque referebant, per tot ætates inviolatam libertatem, illius primum fidei, ditionique permissuros. Deos sibi deditionis auctores, non metum: quippe intactis viribus jugum excipere. Rex, concilio habito, deditos in fidem accipit, stipendio, quod Arachosiis utraque natio pensitabat, imposito. Præterea duo millia, & D. equites imperati; & omnia obedienter a Barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas Legatis gentium, Regulisque, exornari convivium jussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant. Lectis circumdederat aulæa purpura, auroque fulgentia, quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis pugil nobilis, & ob eximiam virtutem virium jam Regni pernotus, & gratus. Invidi, malignique increpabant per seria, & ludum, saginati corporis sequi inutilem belluam: cum ipsi prælium inirent, oleo madentem præparare ventrem epulis. Eadem igitur in convivio Horratas Macedo jam temulentus exprobrare ei cœpit, & postulare, ut, si vir esset, postero die secum ferro decerneret: Regem tandem vel de sua temeritate, vel de illius ignavia judicaturum. Et a Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam accepta conditio est. Ac postero die Rex, cum etiam acrius certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destina-

ta exequi passus est. Ingens huc militum, inter quos erant Græci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo justa arma sumpserat, æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, læva tenens, dextra lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, & coronatus, læva puniceum amiculum, dextra validum, nodosumque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat: quippe armato congredi nudum, dementia, non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit, quam Dioxippus cum exigua corporis declinatione vitasset, antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, & stipite mediam fregit. Amisso utroque telo, Macedo gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu, pedibus repente subductis, Dioxippus arietavit in terram, ereptoque gladio, pedem super cervicem jacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus esset a Rege. Tristis spectaculi eventus, non Macedonibus modo, sed etiam Alexandro fuit, maxime, quia Barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ sunt aures Regis: Et post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito subducitur, ministrique, quasi amisissent, quod amoverant, Regem adeunt. Sæpe minus est constantiæ in rubore, quam in culpa. Conjectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit. Et, cum excessisset convivio, litteris conscriptis, quæ Regi redderentur, ferro se interemit. Graviter mortem ejus tulit Rex, existimans indignationis esse, non pœnitentiæ testem, utique posteaquam falso insimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit.

CAPUT XV.

Gentium duarum Legati dimissi, & reversi ferunt munera. Rex varias gentes, & oppida expugnat.

INdorum Legati dimissi domos, paucis post diebus cum donis revertuntur. ccc. erant equi, Mxxx. currus, quos quadrijugi equi ducebant, lineæ vestis aliquantum, mille scuta Indica, & ferri candidi talenta centum, leonesque raræ magnitudinis, & tigres, utrumque animal ad mansuetudinem domitum, lacertarum quoque ingentium pelles, & dorsa testudinum. Cratero deinde imperat Rex, haud procul amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves. Et in fines Mallorum secundo amne devehitur. Inde Sabracas adiit, validam Indiæ gentem, quæ populi, non Regum imperio regebatur. LX. peditum habebant, equitum VI. millia: has

copias

copias currus D. sequebantur. Tres Duces spectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini, (frequentes autem vicos maxime in ripa habebant) ut videre totum amnem, qua prospici poterat, navigiis constratum, & tot militum arma fulgentia, territi nova facie, Deorum exercitum, & alium Liberum Patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus, variæque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt, furere clamitantes, & cum Diis prælium innituros. Navigia non posse numerari, quæ invictos veherent. Tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut Legatos mitterent, gentem dedituros. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam cæteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod Alexandriam appellari jusserat, fines eorum, qui Musicani appellantur, intravit. Hic de Teriolte Satrape, quem Paropamisadis præfecerat, iisdem arguentibus, cognovit, multaque avare, ac superbe fecisse convictum, interfici jussit. Oxatres Prætor Bactrianorum non absolutus modo, sed etiam jure amplioris Imperii donatus est. Finibus Musicanis deinde in deditionem redactis, urbi eorum præsidium imposuit. Inde Præstos, & ipsam Indiæ gentem, perventum est. Oxycanus Rex erat, qui se munitæ urbi cum magna manu popularium incluserat. Hanc Alexander, tertio die, quam cœperat obsidere, expugnavit. Et Oxycanus, cum in arcem confugisset, Legatos de conditione deditionis misit ad Regem. Sed, antequam adirent eum, duæ turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem: qua capta, Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, & omnibus captivis venundatis, Sabi Regis fines ingressus est, multisque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris simile monstri visum est, rudibus militarium operum. Quippe in media ferme urbe e terra existebant, nullo suffossi specus ante vestigio facto. Octoginta millia Indorum in ea regione cæsa, Clitarchus est auctor, multosque captivos sub corona venisse. Rursus Musicani defecerunt, ad quos opprimendos missus est Pithon. Qui captum Principem gentis, eundemque defectionis auctorem, adduxit ad Regem. Quo Alexander in crucem sublato, rursus amnem, in quo classem expectare se jusserat, repetit. Quarto deinde die secundo amne pervenit ad oppidum, qua iter in Regnum erat Sabi. Nuper se ille dediderat; sed oppidani detrectabant imperium, & clauserant portas. Quorum paucitate contempta, Rex D. Agrianos mœnia subire jusserat, & sensim recedentes elicere extra muros; hostem, sequuturum profecto, si fugere eos crederet. Agriani (sicut

imperatum erat) lacessito hoste, subito terga verterunt: quos Barbari effuse sequentes, in alios, inter quos ipse Rex erat, incidunt. Renovato ergo prælio, ex tribus millibus Barbarorum sexcenti cæsi sunt, mille capti, cæteri mœnibus urbis inclusi. Sed non, ut prima specie læta victoria, ita eventu quoque fuit. Quippe Barbari veneno tinxerant gladios. Itaque saucii subinde expirabant. Nec causa tam strenuæ mortis excogitari poterat a medicis, cum etiam leves plagæ insanabiles essent. Barbari autem speraverant, incautum, & temerarium Regem excipi posse: & forte inter promptissimos dimicans, intactus evaserat. Præcipue Ptolemæus lævo humero leviter quidem saucius, sed majore periculo, quam vulnere affectus, Regis solicitudinem in se converterat. Sanguine conjunctus erat, & quidam Philippo genitum esse credebant. Certe pellice ejus ortum constabat. Idem corporis custos, promptissimusque bellator, & pacis artibus, quam militiæ major, & clarior, modico, civilique cultu, liberalis in primis, adituque facilis, nihil ex fastu Regio assumpserat. Ob hæc Regi, an popularibus charior esset, dubitari poterat, tum certe primum expertus suorum animos, adeo ut fortunam, in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones ominati esse videantur. Quippe non levior illis Ptolemæi fuit cura, quam Regis. Qui & prælio, & solicitudine fatigatus cum Ptolemæo assideret, lectum, in quo ipse acquiesceret, jussit inferri. In quem ut se recepit, protinus altior insequutus est somnus. Ex quo excitatus, per quietem vidisse se exponit speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset. Colorem quoque herbæ referebat, agniturum, si quis reperisset, affirmans; inventamque deinde, quippe a multis erat requisita, vulneri imposuit, protinusque dolore finito, intra breve spatium cicatrix quoque obducta est. Barbaros ut prima spes fefellerat, seipsos, urbemque dediderunt. Hinc in proximam gentem Pathaliam perventum est. Rex erat Mœris, qui urbe deserta, in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agrosque populatur. Magnæ inde prædæ actæ sunt pecorum, armentorumque, magna vis reperta frumenti.

CAPUT XVI.

Per amnem ad Oceanum pervenit. Ex æstu maris classis ultimum discrimen adit. Jubet explorari Oceani naturam. Oppida condit.

9 DUcibus deinde sumptis amnis peritis, defluxit ad insulam medio ferme alveo enatam. Ibi diutius subsistere coactus, quia duces socordius asservati profugerant, misit, qui conquirerent alios: nec repertis, pervicax cupido visendi Oceanum, adeundique terminos mundi

adegit

adegit sine regionis peritis flumini ignoto caput suum, totque fortissimorum virorum salutem permittere. Navigabant ergo omnium, per quæ ferebantur, ignari. Quantum inde abesset mare, quæ gentes colerent, quam placidum amnis os, quam patiens longarum navium esset, anceps, & cæca æstimatio augurabatur. Unum erat temeritatis solatium, perpetua felicitas. Jam cccc. stadia processerant, cum gubernatores agnoscere ipsos auram maris, & haud procul videri sibi Oceanum abesse, indicant Regi. Lætus ille hortari nauticos cœpit, *incumberent remis. Adesse finem laboris omnium votis expetitum. Jam nihil gloriæ deesse, nihil obstare virtuti. Sine ullo Martis discrimine, sine sanguine orbem terræ ab illis capi. Nec naturam quidem longius posse procedere. Brevi incognita, nisi immortalibus, esse visuros.* Paucos tamen navigio emisit in ripam, qui agrestes vagos exciperent, e quibus certiora nosci posse sperabat. Illi scrutati omnia tuguria, tandem latentes repperere. Qui interrogati, quam procul abesset mare, responderunt, nullum ipsos mare ne fama quidem accepisse, cæterum tertio die perveniri posse ad aquam amaram, quæ corrumperet dulcem. Intellectum est mare destinari ab ignaris naturæ ejus. Itaque ingenti alacritate nautici remigant, & proximo quoque die, quo propius spes admovebatur, crescebat ardor animorum. Tertio jam die mistum flumini subibat mare, leni adhuc æstu confundente dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam evecti paulo lenius, quia cursus æstu reverberabatur, applicant classem, & ad commeatus petendos discurrunt, securi casus ejus, qui supervenit ignaris. Tertia ferme hora erat, cum stata vice Oceanus exæstuans invehi cœpit, & retro flumen urgere. Quod primo coercitum, deinde vehementius pulsum, majore impetu adversum agebatur, quam torrentia præcipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, monstraque, & iræ Deum indicia cernere videbantur, identidem intumescere mare, & in campos paulo ante siccos descendere superfusum. Jamque levatis navigiis, & tota classe dispersa, qui expositi erant, undique ad naves trepidi, & improviso malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu festinatio quoque tarda est. Hi contis navigia appellebant, hi, dum considerent, remos aptari prohibebant. Quidam enavigare properantes, sed non expectatis, qui simul esse debebant, clauda, & inhabilia navigia languide moliebantur, aliæ navium inconsulte ruentes non receperant, pariterque & multitudo, & paucitas festinantes morabatur. Clamor hinc expectare, hinc ire jubentium; dissonæque voces nusquam idem, ac unum tendentium, non oculorum modo usum, sed etiam aurium abstulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox a tumultuantibus poterat, nec imperium a territis, incompositisque ser-

vari. Ergo collidi inter se naves, abstergerique invicem remi, & alii aliorum navigia urgere cœperunt. Crederes non unius exercitus classem vehi, sed duorum navale iniisse certamen. Incutiebantur puppibus proræ, premebantur a sequentibus, qui antecedentes turbaverant. Jurgantium ira perveniebat etiam ad manus. Jamque æstus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis duntaxat eminentibus, velut insulis parvis, in quos plerique trepidi, omissis navigiis, enare cœperunt. Dispersa classis partim in præalta aqua stabat, qua subsederant valles, partim in vado hærebat, utcunque inæquale terræ fastigium occupaverant undæ, cum subito novus, & pristino major terror incutitur. Reciprocare cœpit mare, magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus; reddebatque terras paulo ante profundo salo mersas. Igitur destituta navigia, alia præcipitantur in proras, alia in latera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis, avulsarum tabularum, remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in nave subsistere audebat, identidem præsentibus graviora, quæ sequerentur, expectans. Vix quæ perpetiebantur, videre ipsos posse credebant: in sicco naufragia, in amni mare. Nec finis malorum. Quippe æstum paulo post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari, famem, & ultima sibimet ominabantur. Belluæ quoque fluctibus destitutæ, terribiles vagabantur. Jamque nox appetebat, & Regem quoque desperatio salutis ægritudine affecerat. Non tamen invictum animum curæ obruunt, quin tota nocte præsideret in speculis, equitesque præmitteret ad os amnis, ut, cum mare rursus exæstuare sensissent, procederent. Navigia quoque lacerata refici, & eversa fluctibus erigi jubet, paratosque esse, & intentos, cum rursus mare terras inundasset. Tota ea nocte inter vigilias, adhortationesque consumpta, celeriter equites ingenti cursu refugere: & sequutus est æstus. Qui primo, aquis leni tractu subeuntibus, cœpit levare navigia, mox totis campis inundans, etiam impulit classem, plaususque militum, nauticorumque insperatam salutem immodico celebrantium gaudio, litoribus, ripisque resonabat. Unde tantum redisset subito mare, quo pridie refugisset, quænam esset ejusdem elementi natura, modo discors, modo imperio temporum obnoxia, mirabundi requirebant. Rex, cum ex eo, quod acciderat, conjectaret, post Solis ortum statum tempus esse, media nocte, ut æstum occuparet, cum paucis navigiis secundo amne defluxit, evectusque os ejus, cccc. stadia processit in mare. Tandem voti sui compos, præsidibus & maris, & locorum Diis sacrificio facto, ad classem redit.

10 Hinc adversum flumen subiit classis. Et altero die appulsa est haud procul lacu salso: cujus ignota natura plerosque decepit temere ingressos aquam. Quippe scabies corpora invasit, & contagium morbi etiam in alios

alios vulgatum eſt. Oleum remedio fuit. Leonato deinde præmiſſo, ut puteos foderet, qua terreſtri itinere ducturus exercitum videbatur, (quippe ſicca erat regio) ipſe cum copiis ſubſtitit, vernum tempus expectans. Interim urbes pleraſque condidit. Nearcho, atque Oneſicrito, nauticæ rei peritis, imperavit, ut validiſſimas navium deducerent in Oceanum, progreſſique, quoad tuto poſſent, naturam maris noſcerent: vel eodem amne, vel Euphrate ſubire eos poſſe, cum reverti ad ſe vellent.

CAPUT XVII.

Varias gentes recipit in fidem. Oppidum conſtituit. Maritimos Indos adit. Eſuris: ſimul exercitus peſtilitate laborat.

JAmque mitigatâ hyeme, & navibus, quæ inutiles videbantur, crematis, terra ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem Abaritarum, inde totidem diebus in Gedroſiorum regionem perventum eſt. Liber hic populus, concilio habito, dedidit ſe. Nec quidquam deditis præter commeatus imperatum eſt. Quinto hinc die venit ad flumen, Arabon incolæ appellant. Regio deſerta, & aquarum inops excipit, quam emenſus in Horitas tranſit. Ibi majorem exercitus partem Hephæſtioni tradidit: levem armaturam cum Ptolemæo, Leonatoque partitus eſt. Tria ſimul agmina populabantur Indos: magnæque prædæ actæ ſunt. Maritimos Ptolemæus, cæteros ipſe Rex, & ab alia parte Leonatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique ſunt in eam Arachoſii. Hinc pervenit ad maritimos Indos. Deſertam, vaſtamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii jure miſcentur. Ipſa ſolitudo natura quoque immitia efferavit ingenia. Prominent ungues nunquam reciſi, comæ hirſutæ, & intonſæ ſunt. Tuguria conchis, & cæteris purgamentis maris ſtruunt. Ferarum pellibus tecti, piſcibus Sole duratis, & majorum quoque belluarum, quas fluctus ejicit, carne veſcuntur. Conſumptis igitur alimentis, Macedones primo inopiam, deinde ad ultimum famem ſentire cœperunt, radices palmarum (namque ſola ea arbor gignitur) ubique rimantes. Sed, cum hæc quoque alimenta defecerant, jumenta cædere aggreſſi, ne equis quidem abſtinebant, & cum deeſſent, quæ ſarcinas veherent, ſpolia de hoſtibus, propter quæ ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio. Famem deinde peſtilentia ſequuta eſt: quippe inſalubrium ciborum novi ſucci, ad hoc itineris labor, & ægritudo animi, vulgaverant morbos. Et nec manere ſine clade, nec progredi poterant. Manentes fames, progreſſos acrior peſtilentia urgebat. Ergo ſtrati erant campi pene pluribus ſemivivis, quam cadaveribus. Ac ne levius quidem ægri ſequi poterant: quippe agmen raptim agebatur, tan-

tum singulis ad spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum itineris festinando præciperent. Igitur qui defecerant, notos, ignotosque, ut allevarentur, orabant. Sed nec jumenta erant, quibus excipi possent, & miles vix arma portabat, imminentisque etiam ipsis facies mali ante oculos erat. Ergo sæpius revocati, ne respicere quidem suos sustinebant, misericordia in formidinem versa. Illi relicti Deos testes, sacra communia, Regisque implorabant opem. Cumque frustra surdas aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, parem suo exitum, similesque ipsis amicos, & contubernales precabantur. Rex dolore simul, & pudore anxius, quia causa tantæ cladis ipse esset, ad Phrataphernem Partheniorum Satrapen misit, qui juberet camelis cocta cibaria afferre. Alios quoque finitimarum regionum Præfectos certiores necessitatis suæ fecit. Nec cessatum est ab his. Itaque fame duntaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedrosiæ fines perducitur. Omnium rerum solo fertili regio est, in qua stativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret.

CAPUT XVIII.

Defectores victi, & puniti. Rex damna resarcit exercitus. Bacchi triumphum æmulatur.

HIc Leonati litteras accipit, conflixisse ipsum cum octo millibus peditum, & cccc. equitibus Oritarum, prospero eventu. A Cratero quoque nuntius venit, Ozinem, & Zariaspen nobiles Persas defectionem molientes oppressos a se, in vinculis esse. Præposito igitur regioni Siburtio, (namque Memnon Præfectus ejus nuper interierat morbo) in Carmaniam ipse processit. Aspastes erat Satrapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in India Rex esset. Quem occurrentem, dissimulata ira, comiter alloqutus, dum exploraret, quæ delata erant, in eodem honore habuit. Cum Indiæ Præfecti, (sicut imperatum erat) equorum, jumentorumque jugalium vim ingentem ex omni, quæ sub Imperio erat, regione misissent, quibus deerant impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum refecta sunt cultum: quippe haud procul a Perside aberant, non pacata modo, sed etiam opulenta. Igitur (ut supra dictum est) æmulatus Patris Liberi non gloriam solum, quam ex illis gentibus deportaverat, sed etiam famam, sive illud triumphus fuit ab eo primum institutus, sive bacchantium lusus, statuit imitari, animo super humanum fastigium elato. Vicos, per quos iter erat, floribus, coronisque sterni jubet, liminibus ædium crateras vino repletos, & alia eximiæ magnitudinis vasa disponi, vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa. Primi ibant amici, & co-

& cohors Regia, variis redimita floribus, coronisque. Alibi tubicinum cantus, alibi lyræ sonus audiebatur. Ibat in vehiculis pro copia cujusque adornatis comessabundus exercitus, armis, quæ maxime decora erant, circumpendentibus. Ipsum, convivasque currus vehebat, crateris aureis, ejusdemque materiæ ingentibus poculis prægravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit, parata præda, si quid victis saltem adversus comessantes animi fuisset. Mille hercule, viri modo, & sobrii, septem dierum crapula graves in suo triumpho capere potuerunt. Sed fortuna, quæ rebus famam, pretiumque constituit, hic quoque militiæ probrum vertit in gloriam. Et præsens ætas, & posteritas deinde mirata est, per gentes nondum satis domitas incessisse temulentos, Barbaris, quod temeritas erat, fiduciam esse credentibus. Hunc apparatum carnifex sequebatur: quippe Satrapes Aspastes, (de quo ante dictum est) interfici jussus est. Adeo nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obstat.

LIBER DECIMUS.

SYNOPSIS.

PRætores Cleander, & Sitalces accusantur, & vinciuntur suo loco interficiendi. Eorum satellites scelerum sexcentos mox duci jubet. Nearchus, & Onesicritus ab Oceano redeunt, & maris ingenium describunt. Alexander de Africa, & Europa aggredienda deliberat. Orsines Pasargadarum Satrapes dona fert Alexandro, circumvenitur Bagoæ scorti insidiis, occiditur. Phradates reus majestatis e medio tollitur. Alexander in crudelitatem degenerat. Zopyrio Thraciæ Prætor cum omnibus copiis perit. Rex Athenas cogitat, quæ exules rejecerant. Harpali nece audita mutat consilium. Veteranos dimittit in patriam, quindecim millia servat. Æs alienum sui militis dissolvit. Seditionem exercitus paucorum supplicio sedat. Craterum Macedoniæ Prætorem loco Antipatri ad se evocati designat. Hephæstion, alter Alexander, morbo extinguitur, cui Alexander ambitiosissime, ut Patroclo Achilles, parentat. Rex Babylone veneno absumitur. Inter Duces variæ seditiones natæ: Aridæus Rex jubetur: Meleager occiditur: Provinciæ dividuntur. Alexandri corpus in Ægyptum defertur, tota illius stirps deletur.

CAPUT I.

Cleandri, Sitalcis, & aliorum accusationes, crimina, vincula, mortes.

IIsdem fere diebus Cleander, & Sitalces, & cum Agathone Eracon superveniunt, qui Parmenionem jussu Regis occiderant, quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed & accusatores eos e provincia, cui præfuerant, sequebantur. Nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant cædis perquam gratæ Regi ministerio. Quippe cum omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque, & principes fœminarum stupra perpessæ, corporum ludibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia eorum, ac libido

Barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem conſtupratam ſervo ſuo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri, non tam criminum, quæ palam objiciebantur, atrocitatem, quam memoriam occiſi per eos Parmenionis, quod tantum prodeſſe reis apud Regem poterat, intuebantur, læti recidiſſe iram in iræ miniſtros, nec ullam potentiam ſcelere quæſitam cuiquam eſſe diuturnam. Rex, cognita cauſa, pronuntiavit, ab accuſatoribus unum, & id maximum crimen eſſe præteritum, deſperationem ſalutis ſuæ. Nunquam enim talia auſuros, qui ipſum ex India ſoſpitem aut optaſſent reverti, aut credidiſſent reverſurum. Igitur hos quidem vinxit: DC aut militum, qui ſævitiæ eorum miniſtri fuerant, interfici juſſit. Eodem die ſumptum eſt ſupplicium de his quoque, quos auctores defectionis Perſarum Craterus adduxerat.

CAPUT II.

Explorati Oceani natura explicatur. Inſulæ deſcriptio. Regis infinitæ molitionis.

HAud multo poſt Nearchus, & Oneſicritus, quos longius in Oceanum procedere juſſerat, supervenerunt. Nuntiabant autem quædam audita, alia comperta. Inſulam oſtio amnis ſubjectam auro abundare, inopem equorum eſſe. Singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent, ſingulis talentis emi. Plenum eſſe belluarum mare, æſtu ſecundo eas ferri, magnarum navium corpora æquantes, truci cantu deterritas ſequi claſſem, cum magno æquoris ſtrepitu, velut demerſa navigia, ſubiſſe aquas. Cætera incolis crediderant: inter quæ Rubrum mare non a colore undarum, ut plerique crederent, ſed ab Erythro Rege appellari. Eſſe haud procul a continenti inſulam palmetis frequentibus conſitam, & in medio fere nemore columnam eminere, Erythri Regis monumentum, litteris gentis ejus ſcriptam. Adjiciebant, navigia, quæ lixas, mercatoreſque vexiſſent, famam auri ſequutis gubernatoribus, in inſulam eſſe tranſmiſſa, nec deinde ab iis poſtea viſa. Rex cognoſcendi plura cupidine accenſus, rurſus eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent claſſem, inde adverſo amne Babylonem ſubituros. Ipſe animo infinita complexus, ſtatuerat, omni ad Orientem maritima regione perdomita, ex Syria petere Africam, Carthagini infenſus, inde Numidiæ ſolitudinibus peragratis, curſum Gades dirigere, (ibi namque columnas Herculis eſſe, fama vulgaverat) Hiſpaniam deinde, quam Iberiam Græci a flumine Ibero vocabant, adire, & prætervehi Alpes, Italiæque oram, unde in Epirum brevis curſus eſt. Igitur Meſopotamiæ Prætoribus imperavit, materia in Libano monte cæſa, devectaque ad urbem Syriæ Thapſacum, ingentium carinas navium ponere,

ſepti-

septiremes omnes esse, deducique Babylonem. Cypriorum Regibus imperatum, ut æs, stupamque, & vela præberent. Hæc agenti, Pori, & Taxilis Regum litteræ traduntur, Abisarem morbo, Philippum Præfectum ipsius ex vulnere interiisse, oppressosque, qui vulnerassent eum. Igitur Philippo substituit Eudæmonem. Dux erat Thracum. Abisaris Regnum filio ejus attribuit.

CAPUT III.

Orsinis Persæ laudes, liberalitas, criminatio, indignissima cædes.

VEntum est deinde Persagadas. Persica est gens, cujus Satrapes Orsines erat, nobilitate, ac divitiis inter omnes Barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro quondam Rege Persarum. Opes & a majoribus traditas habebat, & ipse longa Imperii possessione cumulaverat. Is Regi cum omnis generis donis, non ipsi modo ea, sed etiam amicis ejus daturus occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento, & auro adornati, pretiosa supellex, nobiles gemmæ, aurea magni ponderis vasa, vestesque purpureæ, & signati argenti talentum quatuor millia. Cæterum tanta benignitas Barbaro causa mortis fuit. Nam, cum omnes amicos Regis donis super ipsorum vota coluisset, Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit: admonitusque a quibusdam, quam Alexandro cordi esset, respondit, amicos Regis, non scorta se colere, nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. His auditis, spado potentiam flagitio, & dedecore quæsitam, in caput nobilissimi, & insontis exercuit. Namque gentis ejusdem levissimos falsis criminibus astruxit, monitos tum demum ea deferre, cum ipse jussisset. Interim, quoties sine arbitris erat, credulas Regis aures implebat, dissimulans causam iræ, quo gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines, jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: & importunissimum scortum, ne in stupro quidem, & dedecoris patientia, fraudis oblitum, quoties amorem Regis in se accenderat, Orsinem modo avaritiæ, interdum etiam defectionis arguebat. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia, & fatum, cujus inevitabilis sors est, appetebat. Forte enim sepulchrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Auro, argentoque repletum esse crediderat. Quippe ita fama Persæ vulgaverant. Sed præter clypeum ejus putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Cæterum corona aurea imposita, amiculo, cui assueverat ipse, solium, in quo corpus jacebat, velavit, miratus tanti nominis Regem, tantis præditum opibus, haud pretiosius sepultum

esse,

esse, quam si fuisset e plebe. Proximus erat lateri spado, qui Regem intuens, Quid mirum, inquit, est, inania sepulchra esse Regum, cum Satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram, sed ex Dario ita accepi, tria millia talentum condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te, ut, quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret. Concitaverat jam animum in iram, cum hi, quibus negotium idem dederat, superveniunt. Hinc Bagoas, hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula traditus est. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens, *Audieram*, inquit, *in Asia olim regnasse fœminas, hoc vero novum est, regnare castratum*. Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximiæ quoque benignitatis in Regem.

CAPUT IV.

Curtius Regis credulitatem, & crudelitatem carpit. Europæ, Asiæ, & Græciæ statum exponit.

EOdem tempore Phradates Regnum affectasse suspectus occiditur. Cœperat esse præceps ad repræsentanda supplicia, idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundæ valent commutare naturam: & raro quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paulo ante Lyncesten Alexandrum, delatum a duobus indicibus, damnare non sustinuerat, humiliores quoque reos, contra suam voluntatem, quia cæteris videbantur insontes, passus absolvi. Hostibus victis regna reduxerat. Ad ultimum a semetipso degneravit usque adeo, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis Regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem fere diebus literas a Cœno accipit de rebus in Europa gestis, dum ipse Indiam subigit. Zopyrio Thraciæ præpositus, dum expeditionem in Getas faceret, tempestatibus, procellisque subito coortis, cum toto exercitu oppressus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa propemodum Thracia, ne Græcia quidem erat in fide. * * 2
Igitur triginta navium Sunium transmittunt. Promontorium est Atticæ terræ, unde portum urbis petere decreverant. His cognitis, Rex Harpalo, Atheniensibusque juxta infestus, classem parari jubet, Athenas protinus petiturus. Quod consilium dum agitat, clam literæ ei redduntur, Harpalum intrasse quidem Athenas, pecunia conciliasse sibi principum animos, mox concilio plebis habito, jussum urbe excedere, ad Græcos milites pervenisse, a quibus interceptum, & trucidatum a quodam viatore per insidias. His lætus in Europam trajiciendi consilium omisit. Sed exules, præter

eos,

eos, qui civili sanguine aspersi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulsi erant, jussit. Et Græci haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant, bona quoque, quæ extarent, restituere damnatis. Soli Athenienses non suæ modo, sed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ægre serviebant, non Regio Imperio, sed legibus, moribusque patriis regi assueti, prohibuere finibus, omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam urbis suæ, tunc etiam exilii, admitterent.

CAPUT V.

Rex partem copiarum dimittere parat. Dissolvit æs alienum sui exercitus, decem millia talentum, hoc est sexagies centena millia aureorum, seu philippeorum.

ALexander, senioribus militum in patriam remissis, tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quæ in Asia retineret, eligi jussit, existimans, modico exercitu contineri posse Asiam, quia pluribus locis præsidia disposuisset, nuperque conditas urbes, quas colonis replesset, res renovare cupientibus obstare. Cæterum, priusquam excerneret, quos erat retenturus, edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur. Grave plerisque esse compererat. Et, quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen ipse decreverat. Illi tentari ipsos rati, quo facilius ab integris sumptuosos discerneret, prolatando aliquantum extraxerant temporis. Et Rex satis gnarus, professioni æris pudorem, non contumaciam obstare, mensas totis castris poni jussit, & decem millia talentorum proferri. Tum demum fide facta professi sunt. Nec amplius ex tanta pecunia, quam C, & XXX. talenta superfuere. Adeo ille exercitus, tot ditissimarum gentium victor, plus tamen victoriæ, quam prædæ deportavit ex Asia.

CAPUT VI.

Seditionem militarem primum frustra conatur oratione sedare, quam mox paucorum nece reprimit. Macedones supplices rejicit, peregrinos, spretis Macedonibus, alloquitur, admittit. Seditiosos mergit aqua, ac tandem popularibus ignoscit.

CÆterum, ut cognitum est, alios remitti domum, alios retineri, perpetuam eum regni sedem in Asia habiturum rati, vecordes, & disciplinæ militaris immemores, seditiosis vocibus castra complent; Regemque ferocius, quam alias adorti, omnes simul missionem postulare cœperunt, deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum ostentantes. Nec aut Præfectorum castigatione, aut verecundia Regis deterriti, tumultuoso clamore, & militari violentia volentem loqui inhibebant,

bant, palam professi, nusquam inde, nisi in patriam vestigium esse moturos. Tandem silentio facto, magis, quia motum esse credebant, quam quia ipsi moveri poterant, quidnam acturus esset, expectabant. Ille, *Quid haec*, inquit, *repens consternatio, & tam procax, atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo. Palam certe rupistis imperium, & precario Rex sum; cui non alloquendi, non noscendi, monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post deportare statuerim, tam illos acclamantes video, qui abituri sunt, quam hos, cum quibus praemissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur.* Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem: ita pariter ex tota concione responsum est, *Omnes queri*. Tum ille, *Non hercule*, inquit, *potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit a me. Quando enim Regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos, sed est quidam in illis pudor a ceteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosae consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno: nec ut cum militibus meis (jam enim esse desistis), sed ut cum ingratissimis Civibus porro agere decrevi. Secundis rebus, quae circumfluunt vos, insanire coepistis, obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo. Digni hercule, qui in eodem consenescatis, quoniam facilius est vobis adversam, quam secundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo ante, & Persarum tributariis, Asia, & tot gentium spolia fastidio sunt. Modo sub* Philippo *seminudis, amicula ex purpura sordent: aurum, & argentum oculi ferre non possunt. Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta aeris alieni, cum omnis Regia supellex haud amplius, quam sexaginta talentorum esset, meorum mox operum fundamenta. Quibus tamen (absit invidia) imperium maximae terrarum partis imposui. Asiane pertaesum est, quae vos gloria rerum gestarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, Rege deserto, cum pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit, ni aes alienum luissem, nempe ex Asiatica praeda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes reverti velle ad liberos, conjugesque, quibus pauci praemia victoriae potestis ostendere. Nam ceterorum, dum etiam spei vestrae obviam itis, arma quoque pignori sunt. Bonis vero militibus cariturus sum, pellicum suarum concubinis: quibus hoc solum ex tantis opibus superest, quod impenditur. Proinde fugientibus me*

pateant

pateant limites: facessite hinc ocyus. Ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratissimi Cives. Laeti vos excipient parentes, liberique, sine vestro Rege redeuntes, obviam ibunt desertoribus, transfugisque. Triumphabo mehercule de fuga vestra, & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo, praeferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine Rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit. Desiluit deinde frendens de tribunali, & in medium armatorum agmen se immisit. Notatos quoque, qui ferocissime obloquuti erant, singulos manu corripuit; nec ausos repugnare, tredecim asser-
3 vandos custodibus corporis tradidit. Quis crederet saevam paulo ante concionem obtorpuisse subito metu, &, cum ad supplicium videret trahi, nihilo ausos graviora, quam caeteros, * tam effusam antea licentiam, atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti Regi restiterit, verum etiam cuncti pavore exanimati, attonitis similes, quid de ipsius quoque Rex statuendum censeret, suspensa mente expectarent? Itaque * sive Regii nominis, quod gentes, quae sub Regibus sunt, inter Deos colunt, sive propria ipsius veneratio, sive fiducia tanta vi exercentis imperium, conterruit eos: singulare certe ediderunt patientiae exemplum. Adeoque non sunt accensi supplicio commilitonum, cum sub noctem interfectos esse nossent, ut nihil omiserint, quod singuli magis obedienter, ac pie facerent. Nam, cum postero die prohibiti aditu venissent, Asiaticis modo militibus admissis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denuntiantes, se protinus esse morituros, si Rex perseveraret irasci. At ille pervicacis ad omnia, quae agitasset, animi, peregrinorum militum concionem advocari jubet, Macedonibus intra castra cohibitis. Et, cum frequentes coissent, adhibito interprete, talem orationem habuit. *Cum ex Europa trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum Imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famae. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga Reges suos pietatis invictae. Luxu omnia fluere crediderant, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiae hoc animorum, corporumque robore impigre toleratis, &, cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum e vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium vero, & patientia imperii longe praestantior est, quam caeteris. Ergo ipse Oxatris Persae filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde, cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi: proximisque amicorum auctor fui ex captivis gene-*

generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi, & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos milites credite. Asia, & Europæ unum, atque idem Regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: & cives mei estis, & milites. Omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem Rege victuri sunt. * Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam credidit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cum Macedones, qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur, unum ex iis, auctoritate, & ætate gravem, ad Regem ita loquutum ferunt. * *Quousque*, inquit, *animo tuo, etiam per supplicia, & quidem externi moris obsequeris? Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus, trahuntur ad pœnam. Si mortem meruisse judicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur. Sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) mergi in amnem, sicut vincti erant, jussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum Duces, atque amicos ejus manipuli adeunt, petentes, ut si quos adhuc pristina noxa judicaret esse contactos, juberet interfici, offerre se corpora iræ, trucidaret. * Postquam vero cognitum est, Persis Ducatus datos, Barbaros in varios ordines distributos, atque Macedonica iis imposita nomina, se vero ignominiose penitus rejectos esse, non jam amplius conceptum animi dolorem perferre potuerunt. Sed concursu in Regiam facto, interiori dumtaxat retenta tunica, arma ante januam, pœnitentiæ signum, projecerunt, ac præ foribus stantes intromitti se, sibique ignosci suppliciter, atque flentes orabant, utque Rex suppliciis suis potius saturet se, quam contumeliis, ipsos, nisi venia impetrata, non discessuros. Quæ cum Alexandro nuntiata essent, apertis Regiæ foribus, ad ipsos est egressus. Postquam vero ipsorum ejulatum, atque pœnitentiam, nec non miserandum, atque afflictum habitum vidisset, diu quoque collacrymatus est. Eaque modestia, ut ipsis ignosceret, obtinuerunt. Eis deinde nunc modeste incusatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauctoravit, magnificentissimeque donatos dimisit. Scribens quoque ad Antipatrum Macedoniæ Præfectum, eis ad spectanda certamina priores in theatro sedes assignari, coronatosque sedere jussit. Defunctorum quoque liberos pupillos paterna contrahere stipendia voluit, Cratero iis præposito: quem etiam Antipatri loco Macedonibus, Thessalis, Thracibusque præesse jussit, Antipatrumque cum supplemento tyronum in Crateri locum vocavit. Jampridem quidem Alexandro literæ & ab Olympiade matre, & ab Antipatro redditæ erant, ex

qui-

quibus mutuam inter ipsos simultatem perceperat. Mater Antipatrum affectati Regni insimulabat: Antipater Olympiadem multa præter ipsius decorum gerere scripserat. Itaque evocari se valde iniquo ferens animo, Alexandrum veneno interficere statuit. Peractis his rebus omnibus, Alexander ad Ecbatana Mediæ profectus, Regni necessaria dispofuit: spectacula denuo, & solemnes indixit dies. Illis forte diebus Hephæstion, quem Rex unice, ac fratris loco diligebat, febricitans moritur. Ex quo Alexander incredibili affectus dolore, multa, quæ Regiam majestatem minime decerent, admisisse dicitur. Miserum quippe medicum, tamquam in curando negligentior fuisset, suspendi jussit. Super amici corpus exanime ejulans procubuit; vixque inde ab amici abstractus est. Diem, atque noctem luctum continuavit: aliaque nonnulla feruntur, quæ quidem ego minime credo. Illud tamen verum est, quod Alexander Hephæstioni, tanquam Heroi, sacrificari jusserit. In funus, atque monumentum ei faciendum plus quam duodecim millia talentorum impensa sunt Revertenti Babylonem Chaldæi Vates occurrerunt, monentes, ne Babylonem ingrederetur. Profectionem enim ejus per id tempus vitæ periculum ei portendere. Quibus spretis, quo destinaverat ire, pergit. Nuntiabatur enim ei, Legatos ex diversis terrarum orbis partibus undique Babylonem confluxisse, ejusque adventum expectare. Adeo totum orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, velut destinato sibi Regi, adularentur. Igitur tamquam conventum universi orbis acturus, Babylonem pervenire festinabat. Quo cum venisset, Legatos omnes benigne susceptos domum remisit. Iisdem fere diebus convivium apud Thessalum medicum institutum est: ad quod Rex quoque cum sodalibus vocatus venit. Ibi nondum Herculis scypho epoto, repente velut telo confixus, ingemuit. Elatus e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret. Amici causam morbi intemperiem ebrietatis divulgarunt. Revera autem insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Antipater enim præparatum venenum Cassandro filio, qui cum fratribus Philippo, & Jolla Regi ministrare solebat, dederat, præmonito eo, ne aliis, quam Thessalo, & fratribus crederet. Philippus itaque, & Jollas, potum Regis prægustare soliti, in aqua frigida venenum habentes, eam prægustatæ potioni Regis supermiserunt. Quarto deinde die, cum milites partim mortuum suspicarentur, idque celari crederent, partim ejus desiderium ferre non possent, mœsti sese in Regiam contulerunt, ut sibi Regis videndi copia fieret, orantes. Atque a custodibus ex mandato Regis intromissi sunt. *

CA.

CAPUT VII.

Rex Babylonem reversus, propinato sibi per Cassandrum, & Jollam veneno, moriturus salutat exercitum. Perdiccæ tradit anulum. Respondet amicis, supremaque mandata edit, & extinguitur.

INtuentibus lacrymæ obortæ præbuere speciem jam non Regem, sed funus ejus visentis exercitus. Mœror tamen circumstantium lectum eminebat. Quos ut Rex aspexit, *Invenietis*, inquit, *cum excessero, dignum talibus viris Regem?* Incredibile dictu, audituque, in eodem habitu corporis, in quem se composuerat, cum admissurus milites esset, durasse, donec a toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est: dimissoque vulgo, velut omni vitæ debito liberatus, fatigata membra rejecit: propiusque adire jussis amicis, (nam & vox deficere jam cœperat) detractum anulum digito Perdiccæ tradidit, adjectis mandatis, ut corpus suum ad Hammonem ferri juberet. Quærentibusque his, cui relinqueret Regnum, respondit, *Ei, qui esset optimus:* cæterum prævidere jam se ob id certamen magnos funebres ludos parari sibi. Rursus, Perdicca interrogante, *Quando cælestes honores haberi sibi vellet*, dixit, *Tum velle, cum ipsi felices essent*. Suprema hæc vox fuit Regis; & paulo post extinguitur. 5.

CAPUT VIII.

Luctus omnium immensus per totam Asiam Purpuratorum, Prætoriæ cohortis, Exercitus, Persarum. Sysigambis ex luctu mors.

AC primo ploratu, lamentisque, & planctibus tota Regia personabat. Mox, velut in vasta solitudine, omnia tristi silentio muta torpebant, ad cogitationes, quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri custodiæ corporis ejus assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec seipsos intra vestibulum Regiæ retinere potuerunt: vagique, & furentibus similes, totam urbem luctu, ac mœrore compleverant, nullis questibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit. Ergo qui extra Regiam adstiterant, Macedones pariter, Barbarique concurrunt. Nec poterant victi a victoribus in communi dolore discerni. Persæ justissimum, ac mitissimum Dominum, Macedones optimum, ac fortissimum Regem invocantes, certamen quoddam mœroris edebant. Nec mœstorum solum, sed etiam indignantium voces exaudiebantur, tam viridem, & in flore ætatis, fortunæque, invidia Deum ereptum esse rebus humanis. Vigor ejus, & vultus educentis in prælium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros, fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedonas divinos honores negasse ei pœnitebat; impiosque, & ingratos fuisse

fuisse se confitebantur, quod aures ejus debita appellatione fraudassent. Et, cum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio Regis hæsissent, in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti ultra Euphratem, mediis hostibus novum Imperium aspernantibus, destitutos se esse cernebant: sine certo Regis herede, sine herede Regni, publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quæ sequuta sunt, mentibus augurabantur. Iterum non de Regno Asiæ, sed de Rege, ipsis sanguinem esse fundendum. Novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices. Senes debiles modo petita missione a justo Rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicujus ignobilis. Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit. Milites in armis vigilabant. Babylonii, alius e muris, alius e culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri. Nec quisquam lumina audebat accendere; &, quia oculorum cessabat usus, fremitus, vocesque auribus captabant. Ac plerunque vano metu territi, per obscuras semitas alius alii occursantes, invicem suspecti, soliciti ferebantur. Persæ, comis suo more detonsis, in lugubri veste cum conjugibus, ac liberis, non ut victorem, & modo hostem, sed ut gentis suæ justissimum Regem, vero desiderio lugebant. Assueti sub Rege vivere, non alium, qui imperaret ipsis, digniorem fuisse confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur, sed proximam regionem, ab ea deinde magnam partem Asiæ cis Euphratem, tanti mali fama pervaserat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. Abscissa ergo veste, qua induta erat, lugubrem sumpsit; laceratisque crinibus, humi corpus abjecit. Assidebat ei altera ex neptibus, nuper amissum Hephæstionem, cui nupserat, lugens, propriasque causas doloris in communi mœstitia retractabat. Sed omnium suorum mala Sysigambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat. Recens dolor etiam præterita revocaverat. Crederes modo amissum Darium, & pariter miseræ duorum filiorum exequias esse ducendas. Flebat mortuos simul, vivosque. Quem enim puellarum acturum esse curam? quem alium futurum Alexandrum? Iterum esse se captas, iterum excidisse Regno. Qui mortuo Dario ipsas tueretur, reperisse: qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas. Subibat inter hæc animum, octoginta fratres suos eodem die ab Ocho sævissimo Regum trucidatos, adjectumque stragi tot filiorum patrem, e septem liberis, quos genuisset ipsa, unum superesse, ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudelius posset extingui. Ad ultimum dolori succubuit, obvolutoque capite assidentes genibus suis neptem, nepotemque aversata, cibo pariter abstinuit, & luce. Quinto, postquam mori statuerat, die extincta est. Magnum profecto Alexandri indulgentiæ in eam, justitiæque in omnes captivos documentum est mors hujus, quæ cum sustinuisset post Darium vivere, Alexandro esse superstes erubuit.

CA-

CAPUT IX.

Laudatio funebris, virtutes, fortunam, famam, gloriam Regis, vitiis extenuatis, complexa.

ET hercule juste æstimantibus Regem liquet, bona naturæ ejus fuisse, vitia vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi, laboris patientia propemodum nimia, fortitudo non inter Reges modo excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit, liberalitas sæpe majora tribuentis, quam a Diis petuntur, clementia in devictos, tot Regna aut reddita, quibus ea dempserat bello, aut dono data, mortis, cujus metus cæteros exanimat, perpetua contemptio, gloriæ, laudisque ut justo major cupido, ita ut juveni, & in tantis admittenda rebus, jam pietas erga parentes, quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat, Philippum ultus erat, jam in omnes fere amicos benignitas, erga milites benevolentia, consilium par magnitudini animi, &, quantam vix poterat ætas ejus capere, solertia, modus immodicarum cupiditatum, Veneris intra naturale desiderium usus, nec ulla, nisi ex permisso, voluptas, ingentes profecto dotes erant. Illa fortunæ, Diis æquare se, cælestes honores arcessere, & talia suadentibus Oraculis credere, & dedignantibus venerari ipsum vehementius, quam par esset, irasci, in externum habitum mutare corporis cultum, imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam, & cupidinem vini, sicut juventa irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ, quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum a morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetua felicitate protexit? Vitæ quoque finem eundem illi, quem gloriæ statuit. Expectavere eum fata, dum, Oriente perdomito, aditoque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic Regi, Ducique successor quærebatur. Sed major moles erat, quam ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoque ejus, & fama rerum, in totum propemodum orbem Reges, ac Regna diffudit: clarissimique sunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæserunt.

CAPUT X.

Vocato Principum cœtu, Perdicca perorat apud militem, & agit de Rege subrogando, quem nominat Roxanis filium nondum genitum.

CÆterum Babylone (inde enim divertit oratio) corporis ejus custodes, in Regiam principes amicorum, 6
Duces-

Ducesque copiarum advocavere. Sequuta est militum turba cupientium scire, in quem Alexandri fortuna esset transitura. Multi duces frequentia militum exclusi, Regiam intrare non poterant, cum præco, exceptis, qui nominatim citarentur, adire prohibuit. Sed precarium spernebatur imperium: ac primum ejulatus ingens, ploratusque renovatus est. Deinde futuri expectatio, inhibitis lacrymis, silentium fecit. Tunc Perdicca, Regia sella in conspectum vulgi data, in qua diadema, vestisque Alexandri cum armis erant, anulum sibi pridie traditum a Rege, in eadem sede posuit. Quorum aspectu rursus obortæ omnibus lacrymæ integravere luctum. Et Perdicca, *Ego quidem*, inquit, *anulum, quo ille Regni, atque Imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum, quamquam nulla clades huic, qua offensi sumus, par ab iratis Diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis, quarum sorte completa, cito repeterent eum suæ stirpi. Proinde, quoniam nihil aliud ex eo superest, quam quod semper ab immortalitate seducitur, corpori, nominique quam primum justa solvamus, haud obliti, in qua urbe, inter quos simus, quali Rege, ac Præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est; hocne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine Duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane pregnans est. Optamus, ut marem enitatur. Cujus Regnum Diis approbantibus futurum, quando adoleverit, interim, a quibus regi velitis, destinate.* Hæc Perdicca.

CAPUT XI.

Nearchus Barsines filium dicit Regem. Ptolemæus Aristocratiam suadet. Aristonus Perdiccam conatur coronare: quod Perdicca cupit, nec audet. Meleager ad aurum properans movet seditionem. Gregarius Aridæum fratrem Alexandri designat, Pithon dissuadet, concio jubet. Adducitur, & Rex salutatur a milite. Refragantur Optimates, & in Perdiccæ sententiam concedunt.

TUM Nearchus, Alexandri sanguinem, ac stirpem Regiæ majestati convenire, neminem, ait, posse mirari: cæterum exspectari nondum ortum Regem, &, qui jam sit, præteriri, nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum: esse e Barsine filium Regis, huic diadema dandum. Nulli placebat oratio. Itaque suo more hastis scuta quatientes, obstrepere perseverabant. Jamque prope seditionem pervenerant, Nearcho pervicacius tuente sententiam. Tum Ptolemæus, *Digna prorsus*

sus est soboles, inquit, *quæ Macedonum imperet genti, Roxanes, vel Barsines filius, cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majori ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi Reges Darius, & Xerses tot millium agminibus, tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in Regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit, eoque, quod major pars eorum decreverit, stetur, Duces, Præfectique copiarum his pareant.* Ptolemæo quidam, pauciores Perdiccæ assentiebantur. Tum Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret Regnum, voluisse optimum deligi, judicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui anulum tradidisset. Neque enim unum eum assedisse morienti, sed circumferentem oculos ex turba amicorum delegisse, cui traderet. Placere igitur summam Imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitavere, quin vera censeret. Itaque universi procedere in medium Perdiccam, & Regis anulum tollere jubebant. Hærebat inter cupiditatem, pudoremque, & quo modestius, quod expectabat, appeteret, pervicacius oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diuque, quid ageret, incertus, ad ultimum tamen recessit, & post eos, qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus e Ducibus, confirmato animo, quem Perdiccæ cunctatio erexerat, *Nec Dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique Regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quam hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam Regem habeatis, cum iste sub tutelæ specie Regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei Rex placet, nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione, non justa modo, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse vel subdere? Si medius fidius Alexander hunc nobis Regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum Regiarum utique populus est heres.* Hæc eloquutus, per medios armatos erupit. Et qui abeunti viam dederant, ipsum ad prænuntiatam prædam sequebantur. Jamque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, 7
in seditionem, ac discordiam versa concione, cum quidam plerisque Macedonum ignotus ex infima plebe, *Quid opus est*, inquit, *armis, civilique bello, habentibus Regem, quem quæritis? Aridæus Philippo genitus, Alexandri paulo ante Regis frater, sacrorum, cæremoniarumque consors modo, nunc solus heres, præteritur a vobis. Quo merito suo? quidve fecit, cur etiam gentium communi jure fraudetur? Si Alexandro similem quæritis, nunquam reperietis: si proximum, hic solus est.* His auditis, concio primo

 sile-

silentium velut jussa habuit. Conclamant deinde pariter; Aridæum vocandum esse, mortemque meritos, qui concionem sine eo habuissent. Tum Pithon, plenus lacrymarum, orditur dicere, nunc vel maxime miserabilem esse Alexandrum, qui tam bonorum civium, militumque fructu, & præsentia fraudatus esset. Nomen enim, memoriamque Regis sui tantum intuentes, ad cætera caligare eos. Haud ambigue in juvenem, cui Regnum destinabatur, impensa probra, quæ * magis ipsi odium, quam Aridæo contemptum attulerunt. Quippe, dum miserentur, etiam favere cœperunt. Igitur non alium se, quam eum, qui ad hanc spem genitus esset, regnare passuros, pertinaci acclamatione declarant, vocarique Aridæum jubent. Quem Meleager infestus, invisusque Perdiccæ, strenue perducit in Regiam, & milites Philippum consalutatum, Regem appellant. Cæterum hæc vulgi erat vox, principum alia sententia. E quibus Pithon consilium Perdiccæ exequi cœpit, tutoresque destinat filio ex Roxane futuro, Perdiccam, & Leonatum stirpe Regia genitos. Adjecit, ut in Europa Craterus, & Antipater res administrarent. Tum jusjurandum a singulis exactum, futuros in potestate Regis geniti Alexandro.

CAPUT XII.

Meleager Aridæum revocat, qui insignia capit Regia. Perdicca cum equitatu, & Regia cohorte, Regia cedit. Meleager tendit Perdiccæ insidias, in quas mox ipse incidit. Perdicca occupat Babyloniæ, campos, annonam intercipit. Mittuntur Legati ad Perdiccam de concordia. Aridæus deponit insigna Regia, meliori porrigenda: jubetur illa recipere. Perdicca simulat amicitiam erga Meleagrum. Curtius excurrit in statum, & felicitatem sui ævi. Meleager circumvenitur, & occiditur.

Meleager haud injuria metu supplicii territus, cum suis secesserat. Rursus Philippum trahens secum, irrupit in Regiam, clamitans suffragari Reipubl. de novo Rege paulo ante concepto, robur ætatis experirentur, modo stirpem Philippi, & filium, ac fratrem Regum duorum sibimet ipsis potissimum crederent. Nullum profundum mare, nullum vastum fretum, & procellosum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, utique si nova, & brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccæ modo electo, plures Philippo, quam speraverat, Imperium dabant. Nec velle, nec nolle quidquam diu poterant, pœnitebatque modo consilii, modo pœnitentiæ ipsius. Ad ultimum tamen in stirpem Regiam inclinavere studiis. Cesserat ex concione Aridæus Principum auctoritate conterritus: & abeunte illo conticuerat magis, quam languerat militaris favor. Itaque revocatus, vestem fratris, eam ipsam, quæ in sella posita fuerat, induitur. Et Meleager, thorace sumpto, capit arma, novi Regis satelles. Sequitur phalanx

hastis clypeos quatiens: expleturam se sanguine illorum qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens Regnum, minabatur, in eadem domo, familiaque Imperii vires remansuras, hereditarium imperium stirpem Regiam vindicaturam, assuetos esse nomen ipsum colere, venerarique, nec quenquam id capere, nisi genitum, ut regnaret. Igitur Perdicca territus, conclave, in quo Alexandri corpus jacebat, obserari jubet. Sexcenti cum ipso erant spectatæ virtutis. Ptolemæus quoque se adjunxerat ei, puerorumque Regia cohors. Cæterum haud difficulter a tot millibus armatorum claustra perfracta sunt. Et Rex quoque irruperat, stipatus satellitum turba, quorum princeps erat Meleager. Iratusque Perdicca, hos, qui Alexandri corpus tueri vellent, sevocat. Sed qui irruperant, eminus tela in ipsum jaciebant. Multisque vulneratis, tandem seniores, demptis galeis, quo facilius nosci possent, precari, qui cum Perdicca erant, cœpere, ut abstinerent bello, Regique, & pluribus cederent. Primus Perdicca arma deposuit, cæterique idem fecere. Meleagro deinde sua lente, ne a corpore Alexandri discederent, insidiis locum quæri rati, diversa Regiæ parte ad Euphratem fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobilissimis juvenum constabat, Perdiccam, & Leonatum frequens sequebatur placebatque excedere urbe, & tendere in campis. Sed Perdicca ne pedites quidem sequuturos ipsum desperabat. Itaque, ne abducendo equites, abrupisse a cætero exercitu videretur, in urbe substitit. At 8
Meleager Regem monere non destitit, jus imperii Perdiccæ morte sanciendum esse, ni occupetur impotens animus, res novaturum, meminisse eum, quid de Rege meruisset, neminem autem ei satis fidum esse, quem metuat. Rex patiebatur magis, quam assentiebatur. Itaque Meleager silentium pro imperio habuit, misitque Regis nomine, qui Perdiccam arcesserent. Iisdem mandatum, ut occiderent, si venire dubitaret. Perdicca, nuntiato satellitum adventu, sexdecim omnino pueris Regiæ cohortis comitatus, in limine domus suæ constitit: castigatosque, & Meleagri mancipia identidem appellans, sic animi, vultusque constantia terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdicca pueros jussit equos conscendere, & cum paucis amicorum ad Leonatum pervenit, jam firmiore præsidio vim propulsaturus, si quis inferret. Postero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; & Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque illi, seditione provisa, cum Regem adiissent, interrogare eum cœpere, an Perdiccam comprehendi ipse jussisset. Ille Meleagri instinctu se jussisse respondit, cæterum non debere tumultuari eos, Perdiccam enim vivere. Igitur concione dimissa, Meleager, equitum maxime defectione perterritus, inopsque consilii (quippe in ipsum periculum reciderat, quod inimico paulo ante intenderat) triduum fere consumpsit incerta consilia volvendo. Et pristina quidem Regiæ species manebat. Nam & Legati gen-

tium Regem adibant, & copiarum Duces aderant, & vestibulum satellites, armatique compleverant. Sed ingens sua sponte moestitia, ultimæ desperationis index erat, suspectique invicem, non adire propius, non colloqui audebant, secretas cogitationes intra se quoque volventes. Et ex comparatione Regis novi desiderium excitabatur amissi. Ubi ille esset, cujus imperium, cujus auspicium sequuti erant, requirebant. Destitutos se inter infestas, indomitasque gentes, expetituras tot cladium suarum pœnas, quandocunque oblata esset occasio. His cogitationibus animos exedebant, cum annuntiatur, equites, qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuisse. Itaque inopia primum, deinde fames esse cœpit; & qui in urbe erant, aut reconciliandam gratiam cum Perdicca, aut armis certandum esse censebant. Forte acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum, vicorumque veriti, confugerent in urbem, oppidani, cum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent, & utrique generi tutior aliena sedes, quam sua videretur. Quorum consternationem Macedones veriti, in Regiam coeunt, quæque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem Legatos ad equites mitti, de finienda discordia, armisque ponendis. Igitur a Rege legatur Pasas Thessalus, & Amissas Megalopolitanus, & Perilaus: qui cum mandata Regis edidissent, non aliter posituros arma equites, quam si Rex discordiæ auctores dedidisset, tulere responsum. His renuntiatis, sua sponte milites arma capiunt, quorum tumultu e Regia Philippus excitus, *Nihil*, inquit, *seditione est opus. Nam inter se certantium præmia, qui quieverint, occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus, quibus spem gratiæ cito abrumpere, ad bellum civile properantium est. Altera legatione an mitigari possint, experiamur. Et credo, nondum Regis corpore sepulto, ad præstanda ei justa omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc Imperium malo, quam exercere civium sanguine. Et, si nulla alia concordiæ spes est, oro, quæsoque, eligite potiorem.* Obortis deinde lacrymis, diadema detrahit capiti, dextram, qua id tenebat, protendens, ut, si quis se digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem spem indolis ante eum diem fratris claritate suppressam, ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare cœperunt, ut quæ agitasset, exequi vellet. Eosdem rursus legat, petituros, ut Meleagrum tertium Ducem acciperent. Haud ægre id impetratum est. Nam & abducere Meleagrum Perdicca a Rege cupiebat, & unum duobus imparem futurum esse censebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egresso, Perdicca equitum turmas antecedens occurrit. Utrunque agmen, mutua salutatione facta, coit, in perpetuum (ut arbitrabantur) concordia, & pace firmata. Sed jam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & insociabile est Regnum, & a pluribus expetebatur. Primum

ergo collegere vires, deinde disperserunt, &, cum pluribus corpus, quam capiebat, onerassent, cætera membra deficere cœperunt: quodque Imperium sub uno stare potuisset, dum a pluribus sustinetur, ruit. Proinde jure meritoque Populus Romanus salutem se Principi suo debere profitetur, cui noctis, quam pene supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule, non Solis ortus, lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo reviresclt solum, sed etiam floret Imperium. Absit modo invidia, excipiet hujus sæculi tempora ejusdem domus, utinam perpetua, certe diuturna posteritas. Cæterum, ut ad ordinem, a quo me contemplatio publicæ felicitatis averterat, redeam: Perdicca unicam spem salutis suæ in Meleagri morte deponebat, vanum eundem, & infidum, celeriterque res novaturum, & sibi maxime infestum, occupandum esse. Sed alta dissimulatione consilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergo clam quosdam ex copiis, quibus præerat, subornavit, ut quasi ignoraret ipse, conquererentur palam, Meleagrum æquatum esse Perdiccæ. Quorum sermone Meleager ad se relato, furens ira, Perdiccæ, quæ comperisset, exponit. Ille, velut nova re exterritus, admirari, queri, dolentisque speciem ostentare ei cœpit. Ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam seditiosæ vocis auctores. Agit Meleager gratias, amplexusque Perdiccam, fidem ejus in se, ac benevolentiam collaudat. Tum communi consilio rationem opprimendi noxios ineunt. Placet exercitum patrio more lustrari: & probabilis causa videbatur præterita discordia. Macedonum Reges ita lustrare soliti erant milites, ut discissæ canis viscera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abjicerentur parte, intra id spatium armati omnes starent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic sacro destinaverant, Rex cum equitibus, elephantisque constiterat contra pedites, queis Meleager præerat. Jam equestre agmen movebatur, & pedites subita formidine, ob recentem discordiam haud sane pacati quidquam expectantes, parumper addubitavere, an in urbem subducerent copias. Quippe pro equitibus planities erat. Cæterum veriti, ne temere commilitonum fidem damnarent, subsistere, præparatis ad dimicandum animis, si quis vim inferret. Jam agmina coibant, parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque Rex cum una ala obequitare peditibus cœpit, discordiæ auctores, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdiccæ ad supplicia deposcens, minabaturque, omnes turmas cum elephantis inducturum se in recusantes. Stu-

pebant improviso malo pedites: nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii, aut animi. Tutissimum ex præsentibus videbatur expectare potius, quam movere fortunam. Tum Perdicca, ut torpentes, & obnoxios vidit, trecentos fere, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quæ prima habita est post mortem Alexandri, sequuti erant, a cæteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus objicit, omnesque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec auctore. Apparebatque, id modo pro suo vindicaturum, quod approbasset eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus & omen, & principium fuit. Meleager, sero intellecta fraude Perdiccæ, tum quidem, quia ipsius corpori vis non afferebatur, in agmine quietus stetit: at mox, damnata spe salutis, cum ejus nomine, quem ipse fecerat Regem, in perniciem suam abutentes videret inimicos, confugit in templum. Ac ne loci quidem religione defensus, occiditur.

CAPUT XIII.

Perdicca, summa rerum Arideo fratri Alexandri commissa, dividit Principibus copiarum provincias.

10 PErdicca, perducto in urbem exercitu, concilium Principum virorum habuit, in quo Imperium ita dividi placuit, ut Rex quidem summam ejus obtineret, Satrapes Ptolemæus Ægypti, & Africæ gentium, quæ in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phœnice data est: Philotæ Cilicia destinata: Lyciam cum Pamphilia, & majore Phrygia obtinere jussus Antigonus: in Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi: Phrygiam minorem Hellesponto adjunctam Leonati provinciam esse jusserunt: Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia cessit. Præceptum est, ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Arbate gereret. Solus hic detrectabat Imperium. Pithon Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thraciæ Ponticas gentes obtinere jussi. Qui Indiæ, Bactris, & Sogdianis, cæterisque aut Oceani, aut Rubri maris accolis præerant, quibus quisque finibus habuisset, Imperii etiam jus obtineret. Decretum est, ut Perdicca cum Rege esset, copiisque præesset, quæ Regem sequebantur. Credidere quidam, testamento Alexandri distributas esse provincias; sed famam ejus rei (quamquam ab auctoribus tradita est) vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes, divisis Imperii partibus, tuebantur, quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippe paulo ante Regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant Regna, sublatis certaminum causis, cum & omnes ejusdem gentis essent, & a cæteris sui quisque Imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippe sordent prima, cum majora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere Regna, quam fuisset accipere.

CA-

CAPUT XIV.

Proceres septimo post die, quam Alexander obierat, versi ad curandum corpus Alexandri, reperiunt incorruptum, & tantum non spirans, ut pollinctores vererentur manus admovere. Post purgatum, & inunctum, aromatisque repletum Regio insigni exornant, & in aureo solio, seu feretro collocant. Narratur quoque genus mortis; quam vim habeat Stygia aqua: demum ut tota stirps Alexandri sublata, corpusque in Ægyptum translatum sit.

SEptimus dies erat, ex quo corpus Regis jacebat in solio, curis omnium ad formandum publicum statum a tam solemni munere aversis. Et non aliis, quam Mesopotamiæ regioni fervidior æstus existit, adeo, ut pleraque animalia, quæ in nudo solo deprehendit, extinguat. Tantus est vapor Solis, & Cæli, quo cuncta, velut igne, torrentur. Fontes aquarum & rari sunt, & incolentium fraude celantur. Ipsis usus patet, ignotus est advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit, nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. Vigor quoque, qui constat ex spiritu, non destituerat vultum. Itaque Ægyptii, Chaldæique jussi corpus suo more curare, primo non sunt ausi admovere, velut spiranti, manus: deinde precati, ut jus, fasque esset mortalibus attrectare eum, purgavere corpus; repletumque est odoribus. Aureum solium, & capiti adjecta fortunæ ejus insignia. Veneno necatum esse credidere: plerique, filium Antipatri inter ministros, Jollam nomine, patris jussu dedisse. Sæpe certe audita erat vox Alexandri, Antipatrum Regium affectare fastigium, majoremque esse Præfecti opibus, ac titulo Spartanæ victoriæ inflatum, omnia a se data asserentem sibi. Credebant etiam, Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum missum. Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem esse constat, ut ferrum quoque exurat, ungulæ jumenti duntaxat patiens. Stygem appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat. Hoc per Cassandrum allatum, traditumque fratri Jollæ, & ab eo supremæ Regis potioni inditum. Hæc utcunque sunt tradita, eorum, quos rumor asperserat, mox potentia extinxit. Regnum enim Macedoniæ Antipater, & Græciam quoque invasit. Soboles deinde excepit, interfectis omnibus, quicunque Alexandrum etiam longinqua cognatione contigerant. Cæterum corpus ejus a Ptolemæo, cui Ægyptus cesserat, Memphim, & inde paucis post annis Alexandriam translatum est: omnisque memoriæ, ac nomini honos habetur.

FINIS.

ADMONITIO AD LECTOREM.

Quædam in hoc Decimo Libro stellulis notata sunt, ut constet, ea non Q. Curtii esse, sed addita ab iis, qui de industria locum correxerunt.

SYNOPSIS

Rerum ab Alexandro gestarum per Olympiades, & annos digesta, juxta Chronologiam Saliani.

ALexander nascitur ex Philippo, & Olympiade, die sexto Mensis Hecatombeonis, qui Junio nostro extremo respondet, Coss. M. Popilio Lenate II. contra Tyburtes, & M. Fab. Ambusto contra Faliscos.

Ab Anaximene, postea ab Aristotele eruditur. Coss. Cornelio in Campanos, & M. Valerio in Samnites.

Pugnat ad Cheroneam adversus Athenienses.

Sub ejusdem anni Juliani finem Cleopatram uxorem ducit. Coss. Mænio, & Camillo.

Philippus Regnum Alexandro relinquit. Romæ jam Dictatore C. Claudio Regillensi contra Sedicinos.

Alexander Illyrium, Triballos, Thraces armis domat, Thebas evertit. M. Valerio Corvino IV. Cos. contra Sedicinos.

In Asiam contendit, ad Granicum 6000. Persarum profligat.

Occupata minori Asia, Darium vincit. Damascus cum thesauris Alexandro traditur.

Tyrum expugnat, post bimestre Gazam, Judæam adit, Jaddum Pontificem veneratur, Hierosolymis Deo litat.

Ægyptum invadit, Templum Hammonis petit, Alexandriæ fundamenta jacit. Quinctilio Dictatore.

Ad Arbelam 40. millia hostium sternit, Babylonem occupat, Persepolim flammis abolet. Darius a proditoribus capitur, vincitur, occiditur, ab Alexandro reperitur, regie sepelitur.

Mardos, Hyrcanos adit, Philotam cum Parmenione, Eurylocum, & Attalum conjuratos interficit. Coss. Mamerto contra Gallos, & Plautio contra Privernates.

In

Anno Imp. Alex.	Anno Reg.	Anno ætat. Alex.	Anno Peri. Juli.	Anno Olympiad.	Anno Urbis condit.	Anno ante Chr.	Anno Mundi.
		1	4359	106 1	397	355	3698
		14	4372	109	410	342	3711
		18	4377	110 3	415	337	3716
		19	4377	110 3	415	337	3716
	1	20	4379	111 1	417	335	3718
	2	21	4380	111 2	418	334	3719
	3	22	4381	111 3	419	333	3720
	4	23	4382	111 4	420	332	3721
	5	24	4383	112 1	421	331	3722
	6	25	4384	112 2	422	330	3723
1	7	26	4385	112 3	423	329	3724
2	8	27	4386	112	424	328	3725

In Sogdianos, Scythas, Bactrianos copias ducit. Clytum hasta trajicit, Hermolaum ephebum, & Callisthenem Philosophum diu excruciatum interficit.

Aornim expugnat, ad Indos proficiscitur: Taxiles Rex in Alexandri fidem concedit. Harpalus Athenas profugit, inde in Cretam, ubi a Tribone occiditur. Coss. Publ. contra Palep. Corn. contra Samnites.

Porum Regem victum, & captum, Regno ampliori donatum, suo restituit. Bucephalon urbem condit, Oxyd. & Mal. expugnat. Coss. qui sup.

Alexander, Cossæis victis, omni India armis peragrata, ad Oceanum usque ultra Gangem progressus, aris expeditionis monumento, terminoque positis, Susa, Ecbatana reversus, Statyram Darii filiam uxorem ducit. Coss. Brut. contra Vest. & Camil. contra Samnium.

Babylonem redit, ubi omnium prope gentium Legatos præstolantes offendit; ipse vel crapula, & vino, vel morbo, vel stygiæ aquæ veneno extinguitur, vix dimidium vitæ suæ curriculum emensus, anno videlicet ætatis 32. expleto, & 33. inchoato. Natus quippe est Olympiade 106. ineunte, & mortuus sub initio 114. Dictatore L. Papyrio Cursore, & Magist. Equitum Fabio, contra Samnites.

CON-

3	9	28	4387	113 1	425	327	3726
4	10	29	4388	113 2	426	326	3727
5	11	30	4389	113 3	427	325	3728
6	12	31	4390	113 4	428	324	3729
7	13	32	4391	114 1	429	323	3730

CONCIONUM, atque ORATIONUM omnium, quæ in Libris Historiarum Q. Curtii Rufi occurrunt,

INDEX,

Ad communem omnium generum scribendi, docendique facultatem comparandam.

Phi-

SUASIO

DISSUASIO

ADHORTATIO

PRECATIO

GRATIARUM ACTIO

DEPRECATIO

INTERROGATIO

RESPONSIO

COMMINATIO

EXCLAMATIO

EXCUSATIO

QUERELA

INVECTIVA

SEN.

SENTENTIÆ

Ex Q. CURTII libris collectæ, & ordine Alphabetico dispositæ.

A

B

C

D

E

FA-

F

G

H

I

L

Magia.

M

N

O

P

INDEX
EORUM OMNIUM,

Quæ in Alexandri Historia tractantur, memoratu dignissima, locupletissimus.

A

crone

Abu.

C

D

E

F

Fons

G

H

I

L

M

Ma-

N

O

Paren-

P

R

S

T

V

Z

FINIS.

[illegible]